

AftertheProject

updating Mass Housing Estates
actualització de polígons residencials

EDITED BY
Adolf Sotoca

WITH TEXT BY Brossa, M; Ferrer, A; Gyurkovich, M; Jornet-Llop-Pastor SLP; Macri, Z;
Milojevic, M; Oyón, J.L; Peremiquel, F; Serra, P; Sotoca, A; Tarrasó, O; Wójcik, A.

Afterthe

Updating Mass Housing Estates Actualització de polígons residencials

First edition

:: Primera edició
Abril de 2012

Edited by

:: Edició
Adolf Sotoca

Graphic design and editorial

:: Disseny gràfic i editorial
Pau Hormigo

Documentary development of EcoRehab II

:: Elaboració documental d'EcoRehab II
Núria Noguera, Víctor Tomàs

Correction and translation

:: Correcció i traducció:
Barney Griffiths, Pau Hormigo, Adolf Sotoca

Acknowledgements

:: Agraïments
Eulàlia Badia, Sara Bartumeus, Oscar Carracedo, Ricard Fayos,
Loles Herrero, Karin Hofert, Sebastià Jornet, Carles Llop, Aïcia
Mallarach, Xavier Matilla, José Luis Oyón, Pere Picorelli, Olga
Tarrasó.

© Els autors, 2012

© Universitat Politècnica de Catalunya, 2012
Iniciativa Digital Politècnica

Jordi Girona, 31
Edifici Torre Girona, 31
08034 Barcelona
a/e: info.idp@upc.edu
www.upc.edu/idp

ISBN: 978-84-7653-919-4

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista a la llei.

Project

II EcoRehab
Barcelona 2011

AftertheProject

II EcoRehab. Barcelona 2011

After the Project: Living conditions, Urbanity and Metropolitan Integration After the Project: Habitabilitat, Urbanitat i Integració metropolitana

F. Peremiquel & A. Sotoca **06**

International Scope Context Internacional

Seoul. Housing the Miracle of the Han River

Marc Brossa **28**

Seül. Habitatant el miracle del riu Han

Cracow. Polish Mass Housing Estates

M. Gyurkovich & A. Wójcik **44**

Cracòvia. Polígons residencials polonesos

Belgrade. Collective housing patterns in post-socialist Belgrade

Milica Milojevic **54**

Belgrad. Patrons d'habitatge col·lectiu al Belgrad post-socialista

Bucharest. From CIAM to 2011. Densification and transformation of Romanian MHE

Zina Macri **66**

Bucarest. Del CIAM al 2011. Densificació i transformació dels polígons residencials romans

Barcelona. 1978-2010. Renewal processes on Barcelonian Mass Housing Estates

F. Peremiquel & P. Serra **76**

Barcelona. 1978-2010. Processos de renovació als polígons residencials barcelonins

Barcelona and its eastern facade Barcelona i la seva façana oriental

Housing, city, metropolis. A renewed vision on three MHE in eastern Barcelona

A. Sotoca **98**

Habitatge, ciutat, metròpoli. Una visió renovada sobre tres polígons del llevant barceloní

Re_ADAPT. Bon Pastor

Living conditions, heritage and transformation Habitabilitat, patrimoni i transformació

102

Case Description

104

The "Cases Barates in Barcelona. Milans del Bosch"

José Luís Oyón **112**

Les Cases Barates a Barcelona. Milans del Bosch

Workshop proposals Propostes de taller

132

Re_LAUNCH. Ciutat Meridiana

Metropolitan Integration Integració Metropolitana

156

Case Description

158

Landscape and Metropolis

Olga Tarrasó, Espinàs i Tarrasó **168**

Paisatge i metròpoli

Workshop proposals Propostes de taller

184

Re_MOVE. Sud-Oest del Besòs_La Mina

Urbanity Urbanitat

200

Case Description

202

PERM of La Mina's neighbourhood

Jornet-Llop-Pastor arquitectes **210**

PERM del sector i barri de La Mina

Workshop proposals Propostes de taller

230

Postscript Cloenda

After the Project. Towards a new scenario for Mass Housing Estates?

A. Ferrer & A. Sotoca **248**

After the Project. Cap a un nou escenari pels polígons residencials?

Living Conditions, Urbanity and Metropolitan Integration

**An introduction to future challenges
in Mass Housing Estates**

Habitabilitat, Urbanitat i Integració Metropolitana
Una introducció als reptes futurs dels conjunts d'habitatge massiu

Adolf SOTOCA & Francesc PEREMIQUEL

It is often stated today that the future city will be that one built on the already urbanized territory. This confirms a new approach to Urban Planning, more attentive to regenerating existing urban fabrics than extending the urban growth. Within this context, Mass Housing Estates (MHE) and their updating appear to be an issue of great importance. Being one of the 20th century's genuinely characteristic forms of urban growth, their accelerated obsolescence demands profound reflection on strategies and intervention.

By Mass Housing Estates we refer to those which were conceived to provide housing on a massive scale, in conceptual accordance with the general principles of the functional city established by the Athens Charter. Consequently, they prioritise functional segregation and urban specialisation as well as the standardisation of the housing unit, taking into account health criteria such as sunlight and ventilation. Frequently addressed to social classes with low rents, their conception as an urban product is based on economic efficiency and therefore the adoption of project criteria such as the unitary nature of operations, locations on low-cost land, low levels of urbanisation and standard housing types. From the management viewpoint, these interventions are mostly promoted by the public administration and projects are developed and constructed on a very short timescale. Morphologically, housing estates are characterized by the serial and repetitive composition of the isolated buildings which, with low occupancy, frees up a large quantity of open space (fig.1).

The construction of the modern residential project by means of housing estates took on enormous relevance during the mid-20th century, between the interwar period and the end of the 1960s. From 1945 to 1965, three-quarters of the urbanized surface area in Europe was allocated to exclusively residential use. It is this period that witnessed the appearance of mass housing projects interpreting the criteria of the Modern Movement and all of its derivations.

:: fig.1/

Aerial view of Vahr See, in Neue Vahr New Town, Bremen. The estate was design by Ernst May. Säume and Haffeman were committed with the landscape design.

Vista obliqua de Vahr See, a la Neue Stadt de Neue Vahr, Bremen. La ordenació, de 1957, va ser projectada per Ernst May. El projecte de paisatge i espai lliure és de Säume i Haffemann.

Avui es defensa amb freqüència que la ciutat del futur proper serà aquella que es refaci sobre sí mateixa. S'afirma així una nova aproximació al fet urbà, més atenta a la regeneració dels teixits urbans existents que a la nova urbanització sobre el territori. En aquest context, els polígons residencials i la seva renovació esdevenen un tema de cabdal importància. Essent una de les formes de creixement genuïnament característiques del segle XX, la seva accelerada obsolescència demana una reflexió profunda sobre la intervenció en aquests barris i les estratègies que l'han de pautar.

Entenem per polígons residencials aquells que neixen amb l'objecte de proveir massivament habitatge, d'acord conceptualment amb els principis generals de la ciutat funcional de la Carta d'Atenes. Prioritzen, en conseqüència, la segregació funcional i l'especialització urbana així com l'estandardització de la unitat habitatge, d'acord amb consideracions higienistes tals com l'assoleïment i la ventilació. Freqüentment adreçats a classes socials amb recursos limitats, la seva concepció com a producte urbà es basa en l'eficiència econòmica i, per tant, en l'adopció de criteris projectuals tals com caràcter unitari de les operacions, la localització sobre sòls d'oportunitat, els baixos nivells d'urbanització o l'estandardització tipològica. Des del punt de vista de la gestió, es tracta d'intervencions majoritàriament promogudes per l'administració pública i que es projecten i construeixen un termini de temps molt curt. Morfològicament els polígons es caracteritzen per la composició seriada i repetitiva del bloc aïllat que, amb una escassa ocupació, allibera una gran quantitat d'espai lliure (fig.1).

La construcció del projecte residencial modern mitjançant polígons va prendre una enorme rellevància al tram central del segle XX, entre el període d'entreguerres i les darreries dels anys 60. Només entre 1945 i 1965 tres quartes parts de la superfície urbanitzada a Europa va ser destinada a usos exclusivament residencials. És durant aquest període que es produeix l'eclosió de projectes d'habitatge massiu que interpreten els criteris del Moviment Modern amb les seves derivacions i que, amb una lectura contemporània, cal interpretar.

Actualitzar els polígons: tres consideracions

Avui dia, superada la ferotge i en ocasions justificada

Am Programm "Die soziale Stadt" teilnehmende Gemeinden mit Anzahl der Maßnahmen (laufend und ruhend), Stand: 2002
 © BBR Bonn 2002
 Datenbasis: Städtebauförderungsdatabank BBR sowie website www.infraego.oec.au.it

:: fig.2/ Source: Website Soziale Stadt

Germany: Federal Program for "Neighbourhoods with special difficulties-Soziale Stadt". In 87% of the renewal plans public space actions were programmed.
 Alemanya: Programa Federal per a "Barris amb especials dificultats de desenvolupament-Soziale Stadt". Dels programes integrals d'intervenció en barris, el 87% inclou accions sobre l'espai públic.

Renovating the estates: three considerations

Nowadays, having overcome ferocious and, on occasion, justified postmodern criticism, we find ourselves able to evaluate these projects appropriately. This evaluation can be done on three levels:

:: Social problems deriving from the progressive ageing of the population, endemic marginalisation associated with geographical isolation and, in some cases, the consolidation of these areas as receptors of successive waves of immigration.

:: Problems with housing stock, linked to obsolescence in terms of the physical form and building typologies which, on the one hand, have evident pathologies and, on the other, were designed according to surface area and comfort standards that no longer meet current housing

Erfahrungen und Perspektiven – Umsetzung des Bund-Länder-Programms „Stadtteile mit besonderem Entwicklungsbedarf – die soziale Stadt“

	Handlungsfelder der Maßnahmen			Besonders wichtige Handlungsfelder		
	abs.	%	Rang	abs.	%	Rang
Wohnumfeld und öffentlicher Raum (Sicherheit)	180	81,1	1	83	37,4	1
Image und Öffentlichkeitsarbeit	171	77,0	2	72	32,4	3
Kinder- und Jugendhilfe	156	70,3	3	66	29,7	5
Sport und Freizeit	155	69,8	4	43	19,4	11
Soziale Aktivitäten und soziale Infrastruktur	151	68,0	5	80	36,0	2
Stadtkultur	142	64,0	6	49	22,1	10
Schulen und Bildung im Stadtteil	140	63,1	7	63	28,4	6
Zusammenleben unterschiedl. sozialer und ethnischer Gruppen	128	57,7	8	70	31,5	4
Qualifizierung und Ausbildung	124	55,9	9	58	26,1	7
Beschäftigung	121	54,5	10	50	22,5	9
Lokaler Wohnungsmarkt und Wohnungswirtschaft	119	53,6	11	51	23,0	8
Verkehr	118	53,2	12	22	9,9	12
Umwelt	94	42,3	13	12	5,4	14
Familienhilfe	91	41,0	14	9	4,1	15
Seniorenhilfe	74	33,3	15	8	3,6	16
Wertschöpfung im Gebiet	64	28,8	16/17	15	6,8	13
Gesundheit	64	28,8	16/17	5	2,3	17
Anderes	2	0,9	18	2	0,9	18

crítica postmoderna, ens trobem en condicions de valorar aquests projectes en la seva justa mesura. Aquesta valoració pot fer-se d'acord amb tres nivells de lectura:

:: Els problemes socials, derivats de l'envelliment progressiu de la població, la marginalització endèmica associada a l'aïllament geogràfic i, en alguns casos, la consolidació d'aquests territoris com a receptors de les successives onades d'immigració a les ciutats.

:: Els problemes del parc immobiliari, vinculats a la obsolescència física i tipològica d'edificis amb més de 50 anys d'antiguitat que, d'una banda, presenten evidents patologies constructives i, de l'altra, van ser projectats segons uns estàndards de superfície i confort que no es corresponen amb els actuals requeriments d'habitabilitat.

:: Finalment, els problemes d'integració urbana fan pal·lesca la manca de relació amb l'entorn immediat i amb el territori metropolità on aquestes peces es situen. Es do-

requirements.

:: Finally, we find a lack of **urban integration** in the immediate environment and the metropolitan area where these estates are situated. Many deficiencies appear both in terms of urbanization and community infrastructure, as well as a lack of parking space and defective maintenance and monitoring of public space.

The character of Mass Housing Estates and the urban problems associated to them are surprisingly common within the diversified European context. Over three years we have analysed more than 20 urban regeneration projects for paradigmatic Mass Housing Estates in six different countries: Holland, Germany, France, Great Britain, Italy and Spain.

Based on our analysis of these projects, relating them to the different urban renovation programmes and policies they are framed within, we have reached a series of conclusions which, at least allow us to classify and categorize the diverse regeneration strategies applied in these areas. We can generally state that the regeneration of housing estates means:

:: Evaluating the physical conditions of the built stock and requirements for its renovation in terms of habitability. All projects establish strategies, which may range from complete demolition to their conservation as elements with historical and architectural value, via partial demolition, remodelling or selective substitution.

:: Improving the internal urban conditions of these neighbourhoods in relation to new community facilities provision, giving identity to open spaces and improving internal accessibility.

:: Their integration in the metropolitan context where they are located. Originally built in isolated locations far from the city centre, many housing estates enjoy today a privileged location within contemporary metropolises. The growing metropolisation process suffered by our cities over the last 50 years, closely linked to the construction of new infrastructures, has generated conditions which bring a new accessibility to what were originally very isolated elements. This, requires a reprogramming of housing estates on a metropolitan scale, as well as considering new paradigms for environmental balance in territorial planning.

These three considerations constantly appear in any plan of integral renewal of housing estates, and its analysis is unignorable when attempting to comprehend any action for their regeneration (fig.2).

nen moltes deficiències en la urbanització i les dotacions comunitàries a més d'una certa manca d'aparcament i dèficit en el manteniment i control de l'espai públic.

La caracterització dels polígons residencials i les problemàtiques urbanes a ells associats se'ns apareixen com a trets sorprenentment comuns en el diversificat context europeu. Durant tres anys hem analitzat més d'una vintena de projectes de regeneració urbana de polígons residencials paradigmàtics situats en sis països diferents: Holanda, Alemanya, França, Gran Bretanya, Itàlia i Espanya.

A partir de l'anàlisi d'aquests projectes, bo i relacionant-los amb els diversos programes i polítiques de renovació urbana en els quals s'emmarquen, hem arribat a obtenir un seguit de conclusions que, si més no, ens permeten classificar i categoritzar les diverses estratègies de regeneració que sobre aquests territoris s'estan donant. Pot afirmar-se, a grans trets, que la regeneració dels polígons passa per:

:: L'avaluació de les condicions físiques del patrimoni construït i dels requeriments per a la seva actualització en termes d'habitabilitat. Tots els projectes estableixen estratègies que poden anar des de la demolició integral fins a la seva preservació com a elements amb valor històric i arquitectònic, passant per l'enderroc parcial, la remodelació o la substitució selectiva.

:: La millora de les condicions urbanes internes d'aquests barris en relació a la dotació d'equipaments comunitaris, la caracterització dels espais lliures i la millora de la seva accessibilitat interna.

:: La seva integració en el territori metropolità en el qual es localitzen. Originàriament construïdes de forma fragmentària i en localitzacions llunyanes respecte de la ciutat central els polígon ocupen avui, en molts casos, una situació de privilegi en les metròpolis contemporànies. El procés de creixent metropolinització que les nostres ciutats han patit en els últims cinquanta anys, íntimament lligat a la construcció de noves infraestructures, ha generat les condicions per tal de dotar d'una nova accessibilitat a peces originalment molt aïllades. Aquest fet, juntament a la consideració de nous paradigmes d'equilibri ambiental en la planificació territorial, reclamen una reprogramació dels polígons en relació a una escala metropolitana.

Aquestes tres consideracions esdevindran constants en qualsevol operació de millora integral dels polígons. El seu anàlisi és indefugible alhora d'entendre qualsevol actuació integrada de regeneració dels mateixos (fig.2).

Basic living conditions. The material legacy and its heritage value

Some of the Mass Housing Estates we have analysed are, from a disciplinary viewpoint, singular and paradigmatic elements which, apart from being highlights of architecture and town planning history, are also representative of a certain way of building the modern city. They, therefore, are undeniable part of the cultural legacy of a period in urban history.

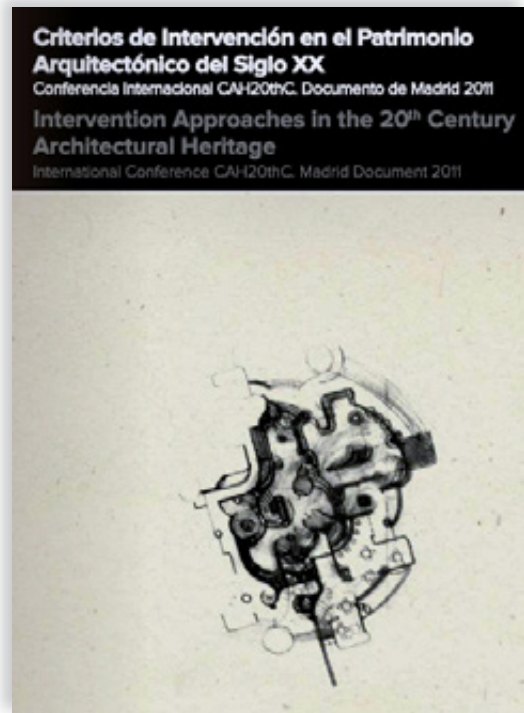
Conservation of the modern residential project is one of the challenges of contemporary society. The architecture of mass housing estates was born out of scarce technological resources and designed to have a limited lifespan. Reasons for their conservation are, from a material viewpoint, difficult to justify. Some recent initiatives denote a change of attitude in this matter. From the declaration of some housing estates as UNESCO heritage to the holding of specialist congresses on the conservation of modern architectural heritage, we can state that a new awareness has appeared which is sensitive to preserving the modern legacy. We find ourselves for the first time attributing the adjective “monumental” to the architectural and material legacy of the 20th century (fig.3).

Establishing measures aimed at conservation, by means of heritage catalogues or declarations, is a recent phenomenon when it comes to Mass Housing Estates. One very significant example is UNESCO recently declaring some modern Berlin neighbourhoods as heritage of cultural interest (fig.4). This leads to mechanisms being established for the regulation of their conservation and possible transformation, significantly affecting the fulfilling of the functional requirements for which they were originally designed.

Maintaining habitability in these neighbourhoods while also guaranteeing endurance of the material value that make them susceptible to being conserved requires very accurate strategies, the correct balance between elements that constitute the identity of the whole public sphere and those which guarantee habitability of private space as an essential attitude to consider.

The strategy of conservation must necessarily be linked to renovating and improving these neighbourhoods. It is therefore necessary to carefully consider actions that reflect a dual commitment: on the one hand, conserving the value of these projects as a whole cannot compromise habitability conditions; on the other, any renovation, when necessary, cannot have the consequence of losing the architectural value of the buildings.

With regard to the first statement, we can say that the value of these

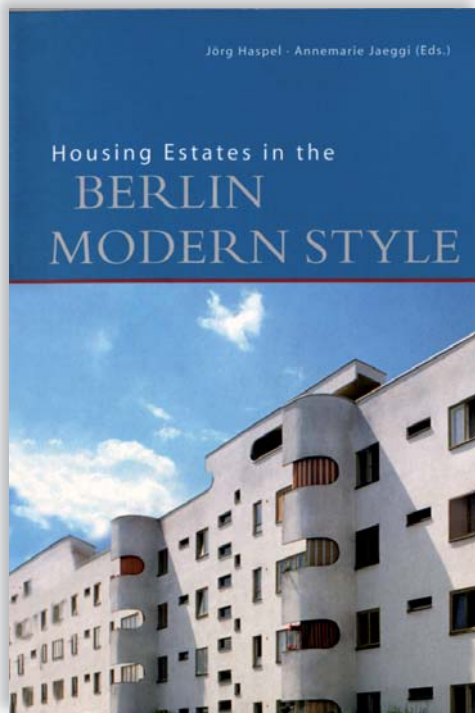
:: fig.3/

International conference “Intervention approaches on the XXth Century Architecture Heritage”, ICOMOS, Madrid 2011. The conference presentation states:

“The lack of recognition and identification and the lack of technical knowledge and public affection suffered by the 20th century architectural heritage is acknowledged, and the speed of change and growth that characterizes contemporary societies make this sector of architectural heritage especially vulnerable and threatened. Many of its most remarkable and admired works have already disappeared in the last decades. It is a heritage in danger, and it is timely to consider whether existing heritage management guidelines and processes need expansion to meet the needs of the architectural heritage of the twentieth century, particularly in regard to approaches to interventions”

Conferencia Internacional “Criterios de Intervención sobre el Patrimonio Arquitectónico del Siglo XX”, ICOMOS, Madrid 2011. La conferencia es presenta en els següents termes:

“La manca de reconeixement i de coneixements tècnics específics, i el desafecte públic que pateix el patrimoni arquitectònic del Segle 20, així com la situació de continu canvi i creixement en què viuen les societats actuals, el fan especialment vulnerable i en estat de constant amenaça. Això es materialitza en la desaparició de molts dels seus exemples més significatius en les últimes dècades. En gran mesura és actualment un patrimoni en risc, el que fa especialment urgent considerar una possible ampliació dels criteris i processos de gestió existents per adaptar-los a les necessitats del patrimoni del Segle XX, especialment en aquells casos relatius a la intervenció. “

:: fig.4/

Front page of the publication released on occasion of the World Heritage declarations of six housing estates in Berlin, 2008. The estates are: Falkenberg, Schillerpark, Britz, Carl Legien, Weiss Stadt i Siemenstadt. Portada de la publicació editada en ocasió de la declaració de sis siedlungen berlineses com a Patrimoni de la Humanitat al 2008. Aquestes són: Falkenberg, Schillerpark, Britz, Carl Legien, Weiss Stadt i Siemenstadt.

Habitabilitat. El llegat material i el seu valor patrimonial

Alguns dels polígons residencials que hem analitzat són, des del punt de vista disciplinar, peces singulars i paradigmàtiques que, a més de tenir una gran qualitat arquitectònic-urbanística, són representatives d'una determinada manera de construir ciutat. Formen part, per tant, del llegat cultural d'un moment en la història urbana.

La preservació del projecte residencial modern és un dels desafiaments de la societat contemporània. L'arquitectura dels polígons residencials és nascuda amb escassos recursos tecnològics i amb la voluntat exclusiva de donar un servei limitat en el temps. Les raons que puguin avalar la seva preservació són, des del punt de vista material, de difícil justificació. Algunes iniciatives recents denoten un canvi d'actitud respecte aquesta qüestió. Des de la declaració d'alguns polígons com a patrimoni de la UNESCO fins a la celebració de congressos especialitzats en la preservació del patrimoni arquitectònic modern, es pot afirmar que una nova consciència sensible a la preservació el llegat modern s'obre pas. Ens trobem per primera vegada amb l'atribució de l'adjectiu "monumental" a al llegat arquitectònic i material del segle XX (fig.3).

L'establiment de mesures destinades a la preservació, articulades mitjançant catàlegs o declaracions patrimonials, és un fenomen recent pel que fa els polígons d'habitatge massiu. Un exemple molt significatiu és la declaració recent per part de la UNESCO d'alguns barris moderns berlinesos com a béns d'interès cultural (fig.4). D'aquesta manera passen a establir-se els mecanismes mitjançant els quals es regularà la seva conservació i possible transformació, afectant de forma decisiva en l'acompliment dels requeriments funcionals dels quals inicialment van ser projectats.

Mantenir l'habitabilitat d'aquests barris a la vegada que es garanteixi la pervivència dels valors materials que els fan susceptibles d'ésser preservats, requereix d'estratègies molt acurades en les quals és essencial trobar un correcte equilibri entre els elements que constitueixen la identitat del conjunt i aquells que garanteixen l'habitabilitat de l'espai privat.

L'estratègia de conservació ha d'estar necessàriament vinculada a l'actualització i millora d'aquests barris. Cal, per tant, ponderar les actuacions considerant-les segons un doble compromís: d'una banda, la preservació dels valors de conjunt d'aquests projectes no pot comprometre les seves condicions d'habitabilitat; de l'altra, l'actualització, quan necessària, no pot tenir com a conseqüència la desfiguració dels valors arquitectònics dels edificis.

Pel que fa al primer, val a dir que sovint els valors d'aquests projectes els trobem en l'espai lliure, la seva ordenació i les relacions compositives que els edificis estableixen entre ells. Es tracta, tal i com el denomina Bruno Taut, de l'espai exterior habitable. És aquest l'element propi i específic dels polígons residencials i, a més, el més apreciable en l'experiència quotidiana d'aquests barris. Les actuacions de millora i recuperació d'aquests espais difícilment deterioren l'habitabilitat de l'espai domèstic. Acostumen, per contra, a millorar les condicions de l'espai públic dels polígons, tan en termes funcionals (accessibilitat) com formals (paisatge).

El segon compromís accepta l'actualització sota la condició de la no desfiguració dels

^ fig.5/ last page plan+up_plànol de la darrera pàgina+ a dal
Source: Arianna Eeltink, Master of Urbanism, DUOT-UPC

Algemeen Uitbreidingsplan van Amsterdam, Cornelis van Eesteren, 1939. In red, areas where densification policies were implemented during the 80'. Algemeen Uitbreidingsplan van Amsterdam, Cornelis van Eesteren, 1939. Tramats en vermell, àmbits sotmesos a polítiques de densificació durant els anys 80.

< fig.6/ left imageimatge de l'esquerra

Sheffield Park Hill, a paradigm of brutalism in architecture. Built in 1961 it was designed and conceived together with Hyde Park Estate, which was demolished in 1983 and replaced by a single housing development.

El barri de Park Hill, paradigma d'arquitectura brutalista, a Sheffield. Construït al 1961, es projectà i edificà conjuntament amb el barri de Hyde Park. Aquest últim va ser enderrocat el 1983 i substituït per un conjunt de cases unifamiliars aïllades.

projects is often found in the open space, its layout and the compositional relationships the buildings establish with one another. It is about, as Bruno Taut calls it, habitable exterior space. This is the specific characteristic element of MHE and, what is more, the most remarkable feature about the daily experience of these neighbourhoods. Actions carried out to improve and recover these spaces are very unlikely to deteriorate the habitability of domestic space. By contrast, they do tend to improve the conditions of public space on the housing estates, in both functional (accessibility) and formal (landscape) terms.

The second statement accepts renovation under the condition that the architectural attributes of the buildings are not disfigured in any way. What often happens is that certain original elements cannot be reproduced today, either for technological reasons or due to the demands of living conditions standards. In these cases, the need arises to substitute the buildings in their entirety. The question deriving from this is: can the buildings be substituted without modifying the relationships between them? This is a question of enormous interest, as although most urban fabrics admit the selective substitution of buildings without affecting town

atributs arquitectònics de l'edificació. Es dona sovint que certs elements originals son a dia d'avui irreproduïbles, ja sigui per raons tecnològiques o per les exigències de la normativa d'habitabilitat. Es plantegen en aquests casos la necessitat de substituir els edificis en la seva totalitat. La pregunta que se'n deriva és: ¿poden substituir-se els edificis sense modificar les relacions entre els mateixos? Aquesta es una qüestió d'enorme interès, ja que si bé la major part dels teixits urbans admeten la substitució selectiva d'edificis sense afectar les condicions d'ordenació, qualsevol alteració de l'ordre edificat en ordenacions en bloc aïllat pot afectar molt notablement la composició del conjunt (fig.5).

La política d'enderroc i substitució és la més significativa tan des del punt de vista quantitatiu com qualitatiu. Des del punt de vista quantitatiu l'enderroc, o remodelació en el context català, ha estat l'actuació clarament predominant. Qualitativament, aquest tipus d'intervenció ha significat un canvi morfològic d'enorme transcendència en els barris en els que ha estat aplicat (fig.6).

planning pattern, any alteration in the compositional order of isolated building layout can notably affect the composition of the whole (fig.5).

The demolition and substitution policy is the most significant one from both a quantitative and qualitative viewpoint. In quantitative terms, demolition, or remodelling in the Catalan context, has clearly been the predominant form of action. Qualitatively, this type of intervention has meant an enormously important morphological change in the neighbourhoods in which it has been applied (fig.6).

The physical degradation and consequent social devaluation of these neighbourhoods have been arguments with which to justify demolition policies. Very common in the UK and France, demolition actions assume a particular meaning in the geographical context of what is the former East Germany: generalized demolition is not only the result of the physical and social degradation of housing estates but also the accelerated loss of residents from them. This phenomenon, described under the term “shrinking cities”, resulted from a process of deurbanisation following mass migration to West Germany after the fall of the Berlin Wall (fig.7).

In Barcelona, the greatest investment in housing policy, whether new buildings or interventions on established urban fabrics, has been dedicated to remodelling the MHE. In all cases –Baró de Viver, la Pau, Habitages del Governador, Barri del Polvorín, Eduard Aunós, Sant Roc, Sant

La degradació física i la conseqüent devaluació social d'aquests barris han estat els arguments amb que s'han justificat les polítiques d'enderroc. Molt freqüents a Regne Unit i França, les actuacions d'enderroc tenen, per contra, una particular variació en el context geogràfic de l'antiga Alemanya de l'Est: l'enderroc generalitzat no és només el resultat de la degradació física i social dels polígons sinó també el resultat de la pèrdua accelerada de residents en els mateixos. El fenomen, descrit amb el terme de “shrinking cities”, com un procés de desurbanització resultant de la massiva migració cap a cap a l'Alemanya Occidental a partir de la caiguda del mur de Berlín (fig.7).

A Barcelona la major inversió en polítiques d'habitatge, ja sigui de nova construcció o d'intervenció sobre teixits urbans consolidats, ha estat destinada a la remodelació de polígons residencials. En tots els casos –Baró de Viver, la Pau, Habitages del Governador, Barri del Polvorín, Eduard Aunós, Sant Roc, Sant Cosme, Trinitat Nova, Via Trajana- el nou barri resultant ben poc té a veure amb el polígon enderrocat.

Urbanitat. La millora de les condicions internes dels barris

Més enllà dels seus valors arquitectònics, cal dir que

Cosme, Trinitat Nova, Via Trajana- the resulting new neighbourhood has very little in common with the estate that has been demolished.

Urbanity. Improving the internal conditions of neighbourhoods

Apart from their architectural value, housing estates are above all urban fabrics with a very specific functional requirement: providing residents with conditions for habitability. Like any other fragment of the city, residential neighbourhoods must be continuously renovated in order to meet this requirement. And this has been done by means of individualised processes in housing stock, whether through the substitution of buildings, their rehabilitation and interior transformation or maintenance and conservation operations. But this has also been done by means of actions on public space on an urban scale with reurbanisation work and functional reorganisation –for instance, creating pedestrianised areas- or the construction of new public facilities (fig.8).

The individual analysis of each case has led to individualised policies being implemented which, when added together, have defined a changing trend over the years. The first actions providing facilities, urbanisation and exterior rehabilitation have made way for the more complex processes of urban densification, selective substitution, diversification of use and, in some interesting experiences, changes in the definitions of

els polígons són, sobretot, teixits urbans amb un requeriment funcional molt específic: proveir les condicions d'habitabilitat als seus residents. Com qualsevol altre fragment de ciutat, els barris residencials han d'anar actualitzant-se per tal d'assolir l'acompliment d'aquest requeriment. I ho han anat fent mitjançant processos individualitzats en el parc immobiliari ja sigui per substitució d'edificis, per la rehabilitació i transformació interior dels mateixos o per operacions de manteniment i conservació. Però també ho han fet amb accions d'escala urbana sobre l'espai públic a través d'obres de reurbanització i reorganitzacions funcionals – peatonalitzacions- o a través de la construcció noves dotacions públiques (fig.8).

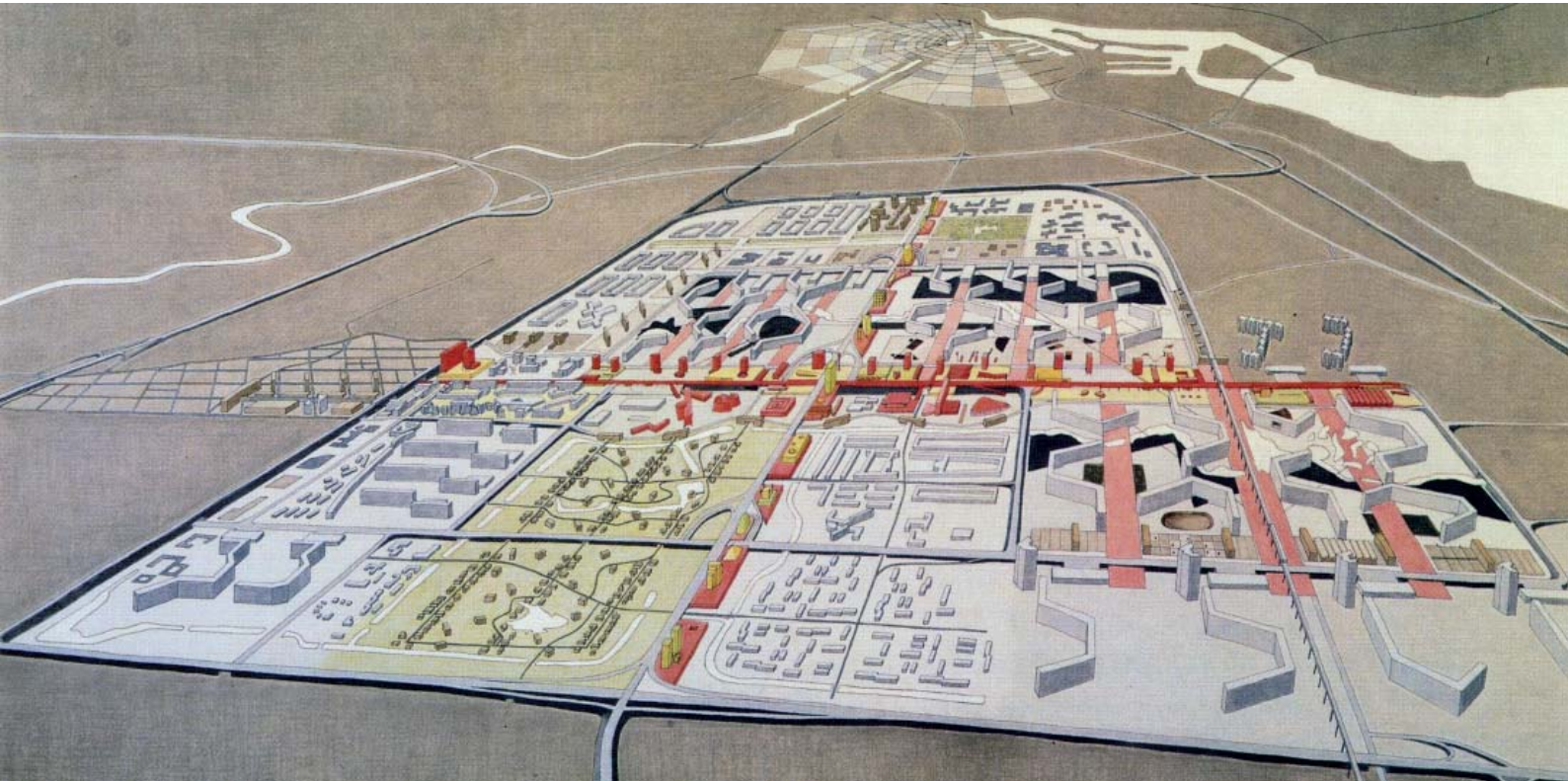
L'anàlisi particular de cada cas ha portat a implementar polítiques singularitzades la suma de les quals han definit una tendència que ha anat canviant al llarg dels anys. De

:: fig.7/ Source: Stadtumbau Ost Program, IBA 2010

New Town Leinefelde, in the former German Democratic Republic. The specific pre-fab building system –plattenbau- makes feasible the deconstruction processes of these estates. Above, the building process in 1963. Below, deconstruction in 1998.

Neue Stadt Leinefelde, a l'antiga República Democràtica Alemanya. El particular sistema constructiu en plafons prefabricats –plattenbau-, fa que la deconstrucció d'aquests barris resulti fàcilment executable. A dalt, imatge de la construcció d'un edifici del conjunt, al 1963. Abaix, deconstrucció del mateix conjunt, al 1998.

:: fig.8/ Source: Koolhaas, Mau "S, M, L, XL", Monacelli Press, 1995

Proposal of the Office of Metropolitan Architecture (OMA) for Bijlmer estate in Amsterdam. The intervention considers the intensification of activity along main axis and the functional specialization of in-between space by placing new community facilities.

Proposta de la Office of Metropolitan Architecture (OMA) per al barri Bijlmer, a Amsterdam. La intervenció passa per la intensificació d'activitat en els principals eixos viaris, a més de la especialització funcional mitjançant equipaments dels espais entreblocs.

les primeres actuacions d'equipament, urbanització i rehabilitació exterior s'ha anat passant a processos més complexes de densificació urbana, substitució selectiva, diversificació d'usos i, en algunes interessants experiències, canvis en les definicions dels dominis públic-privat de l'espai (fig.9).

De totes aquestes accions, les més rellevants són, de ben segur, aquelles que intervenen sobre l'espai interbloc. L'obtenció d'espai lliure es troba en la gènesi conceptual dels polígons residencials ordenats segon el sistema d'edificació aïllada. El resultat en fou la construcció de barris en els que hi ha una gran abundància d'espai lliure que garanteix les condicions d'higiene, però que en els que els seus atributs – ordenació,

identitat i programa funcional- no es troben clarament definits. És així com, a través de la lectura de l'espai lliure, poden detectar-se bona part dels déficits que els polígons residencials presenten a escala de local: indefinició formal, indiferenciació i baixos nivells d'urbanitat:

Indefinició formal: substitució selectiva i morfologia urbana

Les operacions de substitució selectiva són aquelles que,

:: fig.9/ Source: Stadtbau Ost Program, IBA 2010

Ground floor treatment in Leinefelde. Above, previous situation: the buildings are detached from the public space level by half underground storey were storage and technical installations are located. This solution makes difficult the relation between housing and ground level. Below, adopted solution: first public space fringe becomes private. Tractament de les plantes baixes al barri de Leinefelde. A dalt, estat original: es pot apreciar com l'edificació es disposa sobre una planta semisoterrani que és utilitzada per a les instal·lacions tècniques i l'emmagatzematge. Aquesta freqüent solució dificulta la relació de l'habitatge amb el sòl. A baix, solució adoptada: es privatitza la primera franja d'espai lliure en contacte directe amb l'edificació.

public and private domains of space (fig.9).

Among all of these actions, the most relevant are certainly those which have intervened on spaces in-between buildings. Open space is obtained via the conceptual genesis of MHE designed according to the isolated building layout. The result was the construction of neighbourhoods where there is a large abundance of open space that guarantees healthy conditions, but where the attributes of public space –morphology, identity and functional programme- are not clearly defined. This is how, via the reading of open space, most of the deficits presented by MHE on a local scale can be detected: lack of formal definition, undifferentiation and low levels of urbanity:

Lack of formal definition: selective substitution and urban morphology

Selective substitution operations are those which, more than simply replacing obsolete elements, turn into opportunities to diversify the residential typologies and to introduce new activities to these housing estates. The most interesting aspects to consider in this type of actions are delimiting the areas for intervention and scheduling the timeline of the substitution process. From the point of view of the relationship with the existing urban fabric, selective replacement operations may opt to maintain the morphological order or substantially modify it (fig.10). The first strategy is usually based on preserving the system of existing open spaces and substituting buildings but not significantly altering the residential typology. The second, by contrast, involves a radical change in both the structure of open spaces and the architectural typology.

:: fig.10/ Source: Stadtbau Ost Program, IBA 2010

Urban renewal proposal for Sachendorf-Madlow. The plan establishes two main strategies: housing stock improvement and selective removal of obsolete buildings. Their physical conditions, as well as urban management requirements, will be the criteria for opting between both strategies.

Proposta de renovació del barri Sachendorf-Madlow. El pla estableix una doble estratègia: millora del parc immobiliari i remodelació selectiva. L'opció per un tipus d'estratègia o una altra vindrà determinada per l'estat de l'edificació i les facilitats de gestió.

Stadtbaustrategie

Der Stadtbau in Sachendorf-Madlow verfolgt eine Doppelstrategie, die

☐ einerseits die Erhaltung und Aufwertung der Quartiere in stadtstrukturell begünstigten Lagen im Siedlungskern zum Ziel hat (Erhaltungsgebiete). Hier dient der Um- und Rückbau der Verbesserung der Wohnqualität des gesamten Wohnbereiches und der Behebung von städtebaulichen Missständen.

☐ andererseits den flächenhaften Rückbau und die städtebauliche Neuordnung von benachteiligten Wohnlagen verfolgt (Neuordnungsbereiche). Als Nachnutzungsoptionen sind in diesen Bereichen kleinteiliger eigentümler Wohnungsbau sowie wohnverträgliches Gewerbe vorgesehen.

Ansiedlung der Fachhochschule Lausitz auf ehemaligen Kasernengelände

Maßnahmen

- Komplex aufwertete Gebäude/ Neubau
- Aufgewertete Freiflächen
- Erfolgreicher Gebäudeabriss
- Geplanter Rückbau 2004

Neue Sport- u. Freizeitanlage - auf altem Sportplatz

Auf der Abrissfläche wurden Sonnenblumen gepflanzt

Aus Platten eines rückgebauten Hochhauses entstanden neue Stadthäuser

Nachnutzung einer Kita zum Sozio-kulturellen Zentrum

Auf einer Brachfläche entstand ein Freizeitpark

Modellhafter Quartiersumbau Turower Straße

Neugestaltung des Stadtplatzes

Umgestaltung des Fußgänger-Boulevards

Nachnutzung einer Kita zum Jugendbegegnungszentrum (Umbau läuft)

Anlage eines Bürgerparks

:: figs.11/

Marzahn Ost-Hellerdorf, Berlin. Above, the particular urban morphology of this estate resulting from the repetition of super-blocks. Below, new centrality intervention around metro station Hellersdorf. The newly resulting public space refers to the traditional arcaded square.

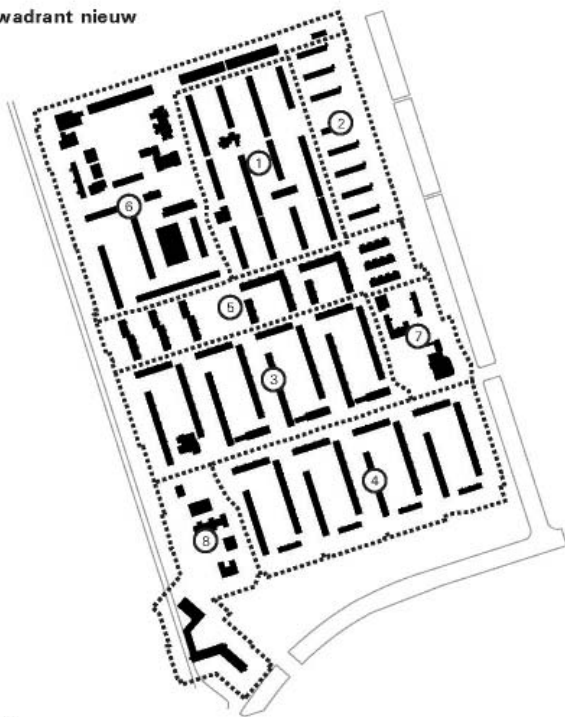
Marzahn Ost-Hellerdorf, Berlin. A dalt es pot apreciar la particular morfologia urbana resultant de l'agregació successiva de superilles residencials. L'espai públic s'internalitza a l'interior de la illa. A baix, operació de nova centralitat al voltant de l'estació de metro de Hellersdorf. El nou espai públic projectat contrasta amb la composició urbana del projecte original i pren com a referent la plaça clàssica porticada.

més enllà del reemplaçament de peces obsoletes, esdevenen actuacions d'oportunitat per tal de diversificar la tipologia residencial i introduir noves activitats en aquests polígons. La delimitació dels àmbits sobre els quals intervenir així com la programació temporal del procés de substitució seran els aspectes més interessants a considerar en aquest tipus d'actuació. Des del punt de vista de la relació amb el teixit existent, les operacions de reemplaçament selectiu poden optar per mantenir l'ordre morfològic o bé modificar-lo substantivament (fig.10). La primera estratègia parteix habitualment de la conservació del sistema d'espais lliures existents i la substitució dels edificis no alterant-ne significativament la tipologia residencial. La segona, en canvi, implica un canvi radical tant en l'estructura d'espais lliures com en els tipus arquitectònics emprats.

Repetició indiferenciada: identitat i morfologia de l'espai lliure

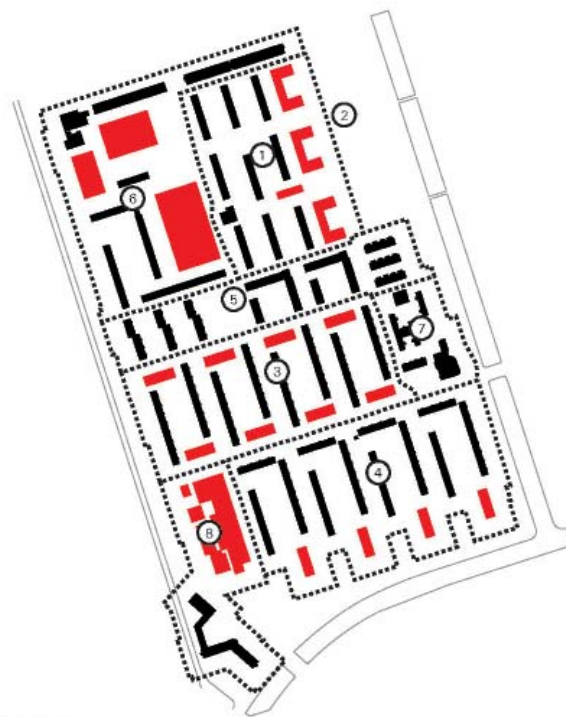
Una de les línies argumentals en la crítica a l'ordre del bloc obert ha estat la manca de control formal sobre l'espai públic. Aquest ha estat el resultat de la repetició indiferenciada d'edificis com a recurs compositiu domi-

Zuidwest Kwadrant nieuw

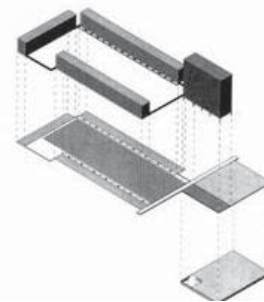

ensembles bestaan

100 300

ensembles nieuw

:: figs.12/

Urban Renewal Plan of Zuidwest Kwadrant, Osdorp, Amsterdam. The demolition and replacement of some buildings is proposed by considering the compositional layout of the whole estate.

Pla de renovació del Zuidwest Kwadrant, Osdorp, Amsterdam. Es proposa l'enderroc i substitució d'alguns edificis, tot atenent a la lògica compositiva del conjunt.

Undifferentiated repetition: identity and morphology of open space

One of the arguments frequently used to criticise modern city has been the lack of formal control over public space. This has been the result of the undifferentiated repetition of buildings as a dominant compositional resource in planning these neighbourhoods. Many intervention operations have highlighted this criticism and proposed a radical change in building planning systems, with a sudden move from the isolated building to the enclosed block (fig.11). The enormous contrast between these two planning systems has significantly degraded the spatial reading of these neighbourhoods. In some cases, however, interventions have sought formal control of the space by maintaining the open building planning system. The continuity of the spatial layout of this urban fabric leads to the understanding of how they are read and experienced, thereby converting them into actions that reinforce the urban identity of these neighbourhoods without denying their origins (fig.12).

Urbanity: from increased density to intensified use (fig. 13)

Increasing urbanity in MHE has also become a constant goal in urban renewal operations. The instruments for achieving this have been increased density and diversification of uses and activities. Critical evaluation of this strategy must contemplate the integration of this new constructed mass within the urban fabric.

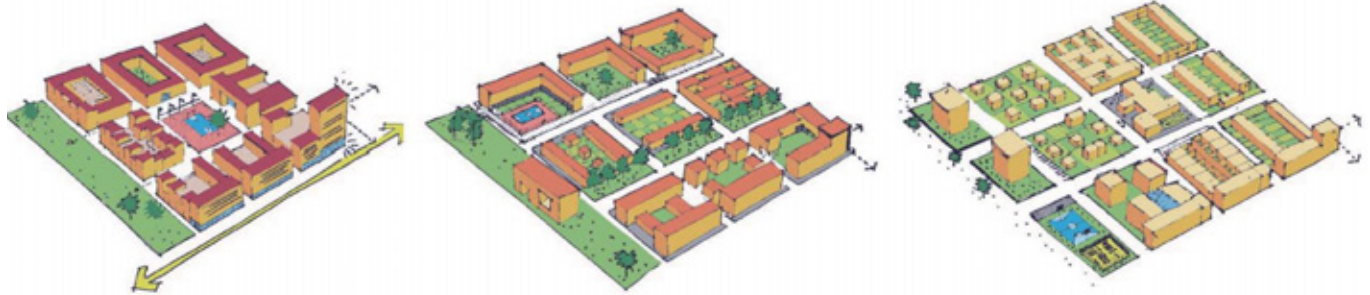
In the specific case of the city of Barcelona, a series of actions were implemented during the 1980s and 1990s with the aim of urban improvement and integration by means of reurbanisation and re-equipping neighbourhoods with facilities. These actions used PERI (Detailed Special Plans for Inner Urban Renewal) as planning framework and urbanisation projects as instruments for direct action. The effects of these diverse strategies can be most clearly evaluated in Nou Barris district: integration

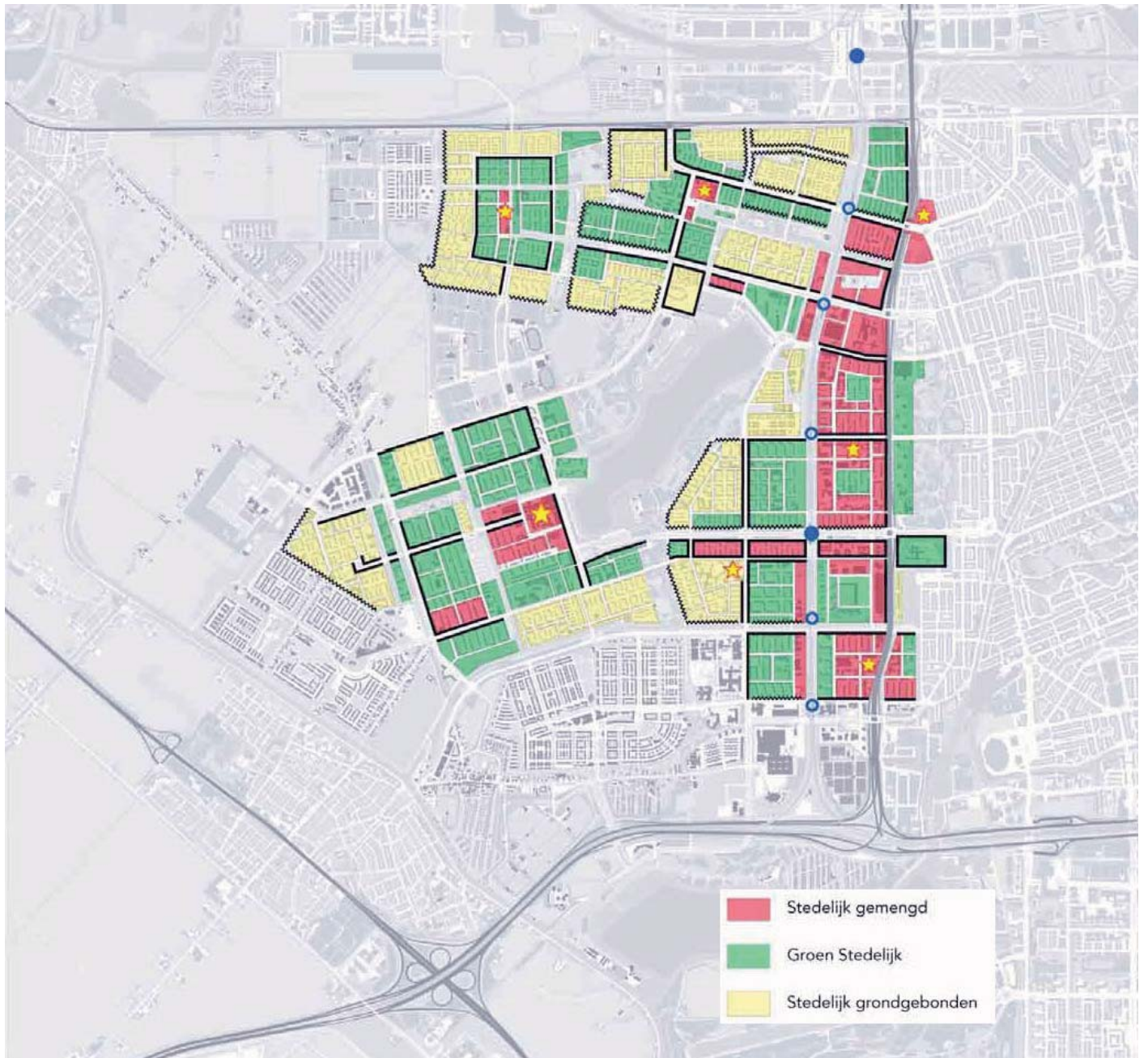
nant en la projectació d'aquests barris. Moltes operacions d'intervenció s'han fet resso d'aquesta crítica i han proposat un canvi radical en els sistemes d'ordenació de l'edificació, passant sobtadament del bloc aïllat a la illa tancada (fig.11). L'enorme contrast entre ambdós sistemes d'ordenació ha degradat molt significativament la lectura espacial d'aquests barris. En alguns casos, però, les intervencions han cercat el control formal de l'espai bo i mantenint el sistema d'ordenació en bloc obert. La pervivència, amb variacions, de l'ordre espacial del teixit urbà facilita en aquests casos una continuïtat en la seva lectura i experiència, esdevenint així actuacions que reforcen la identitat urbana d'aquests barris sense negar-ne els orígens (fig.12).

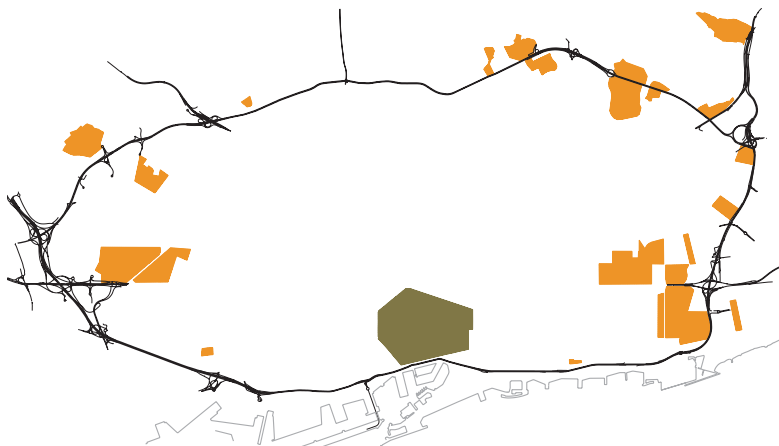
Urbanitat: de l'increment de densitat a la intensitat d'usos (fig. 13)

L'increment d'urbanitat en els polígons residencials ha esdevingut també un argument constant en les operacions de regeneració. Els instruments per aconseguir-ho han estat l'increment de densitat i la diversificació dels usos i activitats. L'avaluació crítica d'aquesta estratègia haurà de contemplar la integració d'aquesta nova massa construïda en el teixit urbà.

En el específic de la ciutat de Barcelona, es produeixen a les dècades dels 80'-90' un seguit d'actuacions que tenen com a finalitat la millora i integració urbana mitjançant la reurbanització i el reequipament. Aquestes actuacions fan servir els PERI com a marc urbanístic i els projectes d'urbanització com a instrument d'acció directa. El districte de Nou Barris és on poden avaluar-se d'una manera més clara l'efecte de les diverses estratègies: integració dels diversos fragments en un conjunt mitjançant la millora i urbanització d'espais intersticials, la millora de

^ fig.14/ Source: Sotoca, Noguera: "On project and processes", article in Architectural Transactions, 2010

Mass Housing Estates around the first periphery of Barcelona were originally distant from the city centre. With the construction of the Rondes during the first 90' these neighbourhoods become areas with an extraordinary metropolitan accessibility.

Polígons de l'entorn proper de la ciutat de Barcelona, originalment molt distants del centre de la ciutat. Amb la construcció de les Rondes de la ciutat a principis dels anys noranta, aquests barris esdevenen àmbits amb una enorme accessibilitat metropolitana.

< figs.13/ last page images+floor planimatges de la darrera pàgina+planta

Richting Parkstadt-2015, urban renewal plan for the Westelijke Tuinsteden. The conditions for urbanity are analyzed in the garden cities of west Amsterdam, concluding that the atony of this area of the city is the consequence of the overwhelming homogeneity of the neighbourhoods. The proposed interventions seek the differentiation of the urban fabric according to three main categories: mixed urban fabric (high density and mixed uses), urban fabric directly related to the street (medium density and predominant residential use) and urban green (low density and exclusive residential use). The differentiation among these three categories is reinforced by the regulation of basic urban parameters such as floor area ratio, range of uses or street pattern design.

Richting Parkstadt-2015, proposta d'intervenció integral a les Westelijke Tuinsteden. El pla analitza les condicions d'urbanitat de les ciutats jardí de l'oest d'Amsterdam i conclou que l'atonía d'aquest sector de la ciutat es deu a l'excessiva homogeneïtat dels seus barris. El conjunt d'intervencions proposades tenen com a objectiu la diferenciació del teixit urbà segons tres categories essencials: teixit urbà mixt (alta densitat i complexitat d'usos), teixit urbà amb relació directa amb el carrer (densitat mitja i ús predominantment residencial) i teixit en verd urbà (baixa densitat i ús exclusivament residencial). Mitjançant la regulació normativa de paràmetres d'ordenació tals com l'edificabilitat, la proporció d'usos o la ordenació de l'espai viari s'intensifiquen les diferències entre les tres categories.

l'accessibilitat en transport públic, la densificació urbana amb operacions d'habitatge social amb usos comercials vinculats i la incorporació de nous equipaments.

Integració territorial, repte de futur

Com ja estat esmentat, l'origen dels polígons d'habitatge massiu cal trobar-lo en la necessitat de donar resposta de forma ràpida i econòmica a la demanda sobtada d'habitatge a les grans ciutats. Aquest fet condicionà la seva localització ja que en tots els casos es buscaren ubicacions on la repercussió del cost del sòl sobre la operació es minimitzés. Els emplaçaments escollits foren, amb freqüència, espais perifèrics, discontinus respecte la trama urbana existent i amb una deficient accessibilitat. Aquest ordre de decisions va establir les bases per a la marginalitat geogràfica dels polígons durant molts anys (fig.14).

Amb tot, el territori de la metròpolis és avui dia ben diferent del territori de la ciutat en el qual es construïren aquests barris fa més de mig segle. La construcció de noves infraestructures, la diversificació d'activitats sobre el territori i la presa de consciència respecte l'equilibri ambiental a gran escala han introduït canvis molt substancials en la manera d'entendre el territori metropolità. Els polígons, originalment aïllats, molt poc accessibles, monofuncionals i situats en àrees degradades ambientalment han passat en alguns casos a ser entorns habitables amb una alt potencial d'accessibilitat territorial, situats en un mosaic funcional molt diversificat i propers, en alguns casos, a àmbits no urbanitzats que, cada cop amb més rotunditat, es conceben amb a reserves de valors ambientals que cal preservar (fig.15).

Assumides les actuacions de millora a escala de barri i establerts els criteris d'equilibri entre patrimoni construït i capacitat de transformació, restaria només reubicar aquests barris en el seu entorn metropolità. Una planificació territorial que programi de forma integrada infraestructura, activitats i medi ambient tindria la capacitat, de ben segur, de revaloritzar aquests polígons, transformant-los en entorns residencials privilegiats amb l'enorme atractiu que la història, fins ara, els ha negat.

of the diverse fragments within a whole by means of improving and urbanising interstitial spaces, improving accessibility by means of public transport, urban densification via social housing operations with associated commercial uses and the incorporation of new facilities.

Territorial integration, future challenge

As we have already said, the origins of MHE can be found in the need to provide a fast and economically efficient response to sudden demand for housing in large cities. This fact has conditioned their location, as in all cases locations were sought in order to minimise the repercussions of land cost on the operation. The chosen sites were often peripheral areas, not connected to the existing urban fabric and with deficient accessibili-

ty. This order of decisions established the basis for the geographical marginalisation of housing estates for many years (fig.14).

However, the current metropolitan context is a very different place from the periphery of the city in which these neighbourhoods were built more than half a century ago. The construction of new infrastructure, the diversification of activities and an increased conscience regarding large-scale environmental balance have introduced very substantial changes in the way our metropolitan areas are understood.

MHE, originally isolated, monofunctional, with poor accessibility and placed in environmentally rundown areas, have become habitable environments with a high potential for territorial accessibility situated in a very diversified functional mosaic and close, in some cases, to non-urbanised areas which are increasingly perceived as reserves of environmental value to be protected from urbanization (fig. 15).

Once improvements have been assumed on a neighbourhood scale and criteria established for balancing constructed heritage with its capacity for transformation, all that remains is to relocate these neighbourhoods in their metropolitan environment. Territorial planning which provides a programme to integrate infrastructure, activities and, environment,

will certainly have the capacity to give these housing estates new value, transforming them into privileged residential environments with the enormous attraction that history has denied them until now.

:: figs.15/ two pages_dues pàgines

Urban Greenstructure Plan, Overvecht-Utrecht, Anne Beer, 1996. From top to bottom: main environmental assets; areas with ecological value; green spaces structure.

Urban Greenstructure Plan, Overvecht-Utrecht, Anne Beer, 1996. De dalt a baix: principals actius ambientals; Àrees d'interès ecològic; Estructura dels espais verds.

International Scope
Context Internacional

Housing the Miracle of the Han River

Notes on the renovation of
Mass Housing Estates in Seoul

Habitant el miracle del riu Han Anotacions sobre la renovació dels polígons residencials a Seül

Marc BROSSA
Konkuk University
Seoul, South Korea

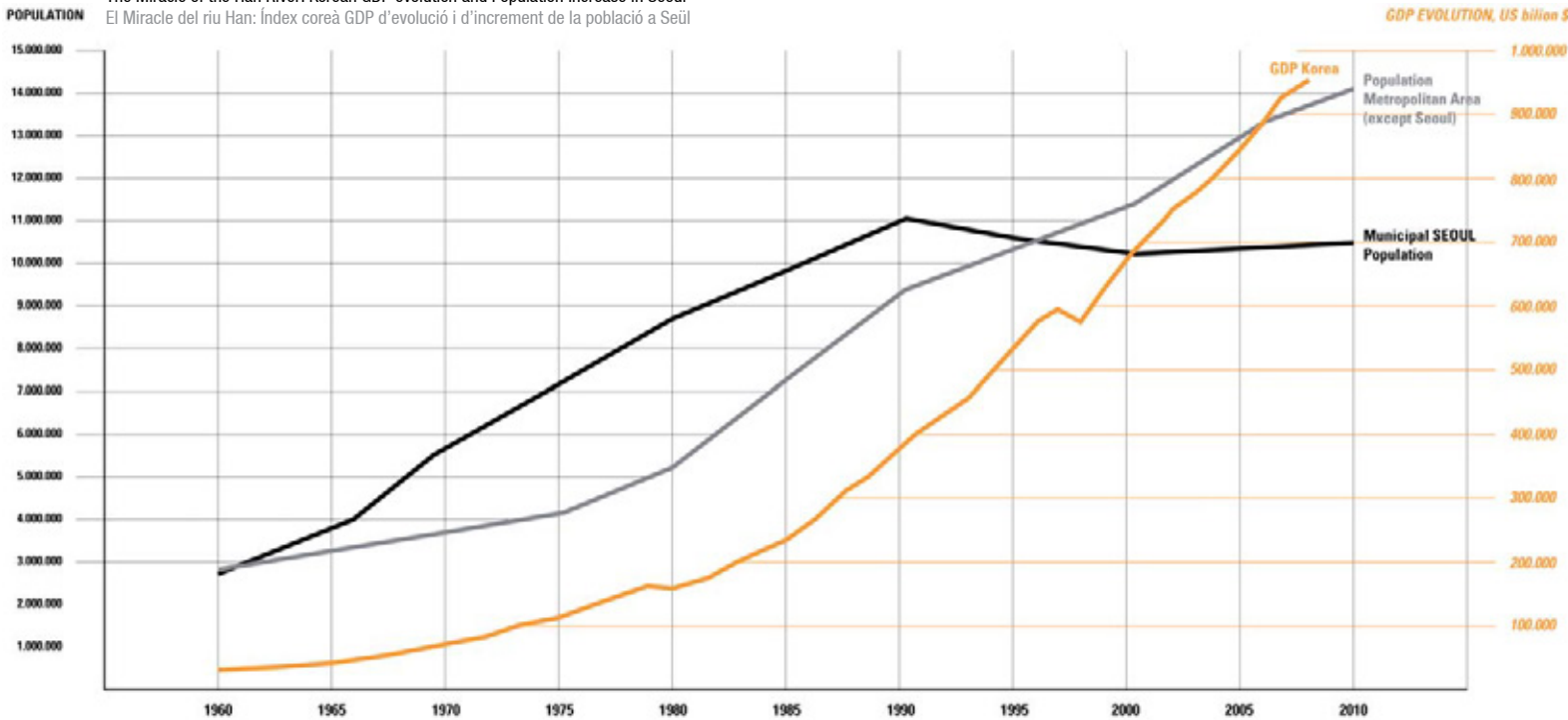
:: photograph by author
Apkujeong Mapo GS Xi apartments in Banpo, Gangnam
Apartaments Apkujeong Mapo GS Xi a Banpo, Gangnam.

01 :: The ‘Miracle of the Han River’

Within a period of thirty years (between 1960 and 1990), the population of Seoul increased in 8 million people –from 2.5 million to 10.5. This demographic explosion came hand in hand with an unprecedented economic growth that transformed South Korea -one of the poorest countries at the end of the Korean War (1953)- into the 14th economy of the world in 2010.

This economic growth has been denominated ‘the Miracle of the Han River’ in reference to the ‘Miracle of the Rhine’, or the economic rebirth of Germany after World War II. It was made possible by the rule of General Park Chung-hee, who after seizing power through a military coup d’état, remained in power from 1961 to 1979. Park initiated the industrialization of the country through stringent five-year economic plans that focused on the export of manufactured goods, paving the way for later development (fig.1).

:: fig.1/ Sources: National Statistics Office
 The Miracle of the Han River: Korean GDP evolution and Population Increase in Seoul
 El Miracle del riu Han: Índex coreà GDP d'evolució i d'increment de la població a Seül

01 :: El “miracle del riu Han”

En un període d’uns trenta anys (entre 1960 i 1990), la població de Seül va augmentar en 8 milions de persones –de 2’5 milions a 10’5. Aquesta explosió demogràfica va venir acompanyada d’un creixement econòmic sense precedents que va convertir Corea del Sud –un dels països més pobres al final de la Guerra de Corea al 1953– en la 14ª potència econòmica mundial al 2010.

Aquest creixement econòmic s’ha denominat “el miracle del riu Han” en referència al “miracle del Rin”, o el renaixement econòmic d’Alemanya després de la II Guerra Mundial. Això va ser possible gràcies al govern del general Park Chung-hee, qui després d’un cop d’estat militar va romandre al poder des del 1961 fins al 1979. Park va iniciar la industrialització del país mitjançant rigorosos plans econòmics quinquennals centrats en l’exportació de productes manufacturats, obrint el camí per al desenvolupament del país (fig.1).

:: fig.2/
Map of Seoul during
Joseon Dynasty,
showing relationship
of urban structure
to main geomantic
features.
Mapa de Seül durant
la Dinastia Joseon,
mostrant les relacions
urbana i les principals
característiques
geomàntiques.

This growth brought about a radical and extremely fast transformation of the cities and the territory, as well as deep changes in people's lifestyles. Today, South Korea is a country with a population similar to that of Spain, but with a territory five times smaller and largely mountainous.

02 :: Three cities

Present-day Seoul could be understood as the overlapping of three different development stages:

Symbolic City

Seoul was established in 1396 as the capital of the newly formed Joseon Dynasty which unified three independent kingdoms into what we know as modern Korea –including both North and South Koreas. It symbolized the center of the royal authority and was thus located at the center of the territory, with easy access to the Yellow Sea to the west in order to allow for communication with the main Chinese capitals.

The city was planned according to Chinese urban ideals, as well as conforming to the geomantic principles of the Feng Shui tradition in order to guarantee political stability. This walled city of about 100,000 inhabitants did not change much in six centuries until the Japanese annexation in 1910 (fig.2).

Machine City

The Japanese occupation of the peninsula transformed the territory into a base camp to pursue the expansion into Asia. In order to do that, the city had to be made to work more efficiently: a new train infrastructure connecting from Busan to the north was laid out, the city walls were demolished and a new grid of wide roads was overlapped onto the medieval street patterns. Military installations and new industrial facilities were located close to the railways.

The military dictatorship of General Park continued this early industrialization by adopting fordist economy methods to urban development. Functionalist principles of the modern movement in architecture and urbanism were incorporated, looking for efficiency, real estate value and the construction of a modern national identity. At the same time, the lack of expertise and resources of the administration left many urban decisions in the hands of private developers. By 1988 with the Olympic Games, the city was home to more than 8 million people.

Aquest creixement va produir una transformació radical i extremadament ràpida de les ciutats i el territori, així com canvis profunds en els estils de vida de la població. Avui en dia, Corea del Sud és un país amb una població similar a la d'Espanya, però amb un territori cinc vegades menor i molt més muntanyós.

02 :: Tres ciutats

El Seül d'avui dia podria entendre's com a la superposició de tres diferents etapes de desenvolupament:

Ciutat simbòlica

Seül va establir-se el 1396 com a la capital de la recentment formada dinastia Joseon, que va unificar tres regnes independents. Situada al centre del territori, simbolitzava el centre de l'autoritat reial i tenia fàcil accés cap al Mar Groc a ponent, per tal de permetre la comunicació amb les principals capitals xineses.

La ciutat va ser planejada d'acord tant amb els ideals urbans xinesos com amb els principis geomàntics del Feng Shui per tal de garantir-ne l'estabilitat política. Aquesta ciutat emmurallada de prop de 100.000 habitants no va canviar gaire al llarg de sis segles, fins l'annexió per part del Japó al 1910 (fig.2).

Ciutat - màquina

L'ocupació japonesa de la península va transformar la ciutat en un campament base amb l'objectiu de continuar la seva expansió cap a Àsia. Amb aquesta finalitat, la ciutat havia de funcionar de manera molt eficient: es va construir una nova infraestructura ferroviària des de Busan cap al nord passant per Seül, es van enderrocar les muralles i es va construir una nova xarxa ortogonal d'avingudes superposada als teixits medievals històrics. Les instal·lacions militars i les noves indústries es va situar prop del ferrocarril.

La dictadura militar del general Park va continuar aquesta industrialització primerenca mitjançant l'adopció de mètodes d'economia fordista. La necessitat de proveir habitatge de forma ràpida i eficient, de sanejar l'economia i de construir una identitat nacional moderna van portar a adoptar els principis funcionalistes del moviment modern en arquitectura i urbanisme. Al mateix temps, la manca d'experiència i de recursos per part de l'administració va

Metropolitan City

The democratization of the country and economic deregulation –especially after the 1997 crisis– opened urban development to the forces of the free market. The city reached its municipal boundaries and in 1990 five satellite cities were created to alleviate population density. These new towns and the system of greenbelts and transportation infrastructures between them and the consolidated city prompted the definition of a metropolitan area.

Since population growth stabilized and industrial areas tend to move outside the city, attention has been given to urban renewal projects and rearrangement of internal aspects of the city.

Nowadays, more than 24 million people live in the Seoul metropolitan area, or about 50% of the population of the whole country (fig.3).

:: fig.3/
Contemporary satellite image of the metropolitan area of Seoul.
Imatge de satèl·lit contemporània de l'àrea metropolitana de Seül.

deixar moltes decisions sobre matèria urbana en mans dels promotors privats. Al 1988, l'any dels Jocs Olímpics a la ciutat, Seül comptava ja amb més de 8 milions d'habitants.

Ciutat – metròpoli

La democratització del país i la desregulació econòmica (especialment després de la crisi econòmica del 1997) van obrir el desenvolupament urbà a les forces del lliure mercat. La ciutat va estendre's fins als seus límits municipals i al 1990 cinc ciutats satèl·lits van ser creades per alleujar la densitat de població. Aquestes noves ciutats, les infraestructures de transport entre elles i la ciutat consolidada, i la necessitat de crear reserves d'espais naturals van tenir com a conseqüència la definició de l'àrea metropolitana.

Des d'aleshores, donada l'estabilització de la població i la relocització de les zones industrials als afores de la ciutat, els projectes de renovació urbana interna han passat a tenir una especial importància. Avui en dia, més de 24 milions de persones viuen a l'àrea metropolitana de Seül, el que correspon a aproximadament el 50% de la població de tot el país (fig.3).

03 :: Mancança crònica d'habitatge

L'evolució urbana de Seül durant el segle XX i, especialment durant la seva segona meitat, va ser una lluita constant per fer front a l'escassetat d'habitatges iniciada ja durant la colonització japonesa (1910-1945). La concentració de treball a la capital deguda a les tasques administratives i a la incipient industrialització, juntament amb la immigració de població rural, desposseïda de les seves terres per les polítiques agrícoles colonials, no van trobar correspondència en les inadequades polítiques d'habitatge de l'administració. El govern colonial estava més interessat en l'obtenció de recursos i en la producció que en la millora de les condicions de vida de la població. Aquesta situació va afavorir l'expansió d'assentaments il·legals als afores de la ciutat.

El dèficit d'habitatges només va empitjorar després de la dominació colonial degut al retorn de la població exiliada, als refugiats Nord-Coreans i a la població rural que fugia de la misèria. Després de la guerra civil, la ràpida urbanització i la industrialització dutes a terme pel règim militar van convertir la ciutat en el principal depositari de la inversió econòmica. Aquesta monopolització d'oportunitats a la ciutat va consolidar un desenvolupament desequilibrat entre la capital i l'interior del país, perpetuant així l'influx de població a Seül fins a l'actualitat.

Aquesta llarga història de manca d'habitatge es va convertir en un dels principals factors que van determinar el desenvolupament

03 :: Chronic housing shortage

The urban evolution of Seoul during the XXth century -and especially during its second half- was a constant struggle to cope with the housing shortage initiated already during Japanese colonization (1910–1945). The concentration of labor in the capital due to the administrative functions and the incipient industrialization together with immigration of rural population dispossessed of their land by colonial agricultural policies, were not matched with housing policies by the administration. The colonial government was more interested in securing resources and production than in improving the living conditions of the colony. This situation started a spread of illegal settlements in the outskirts of the city.

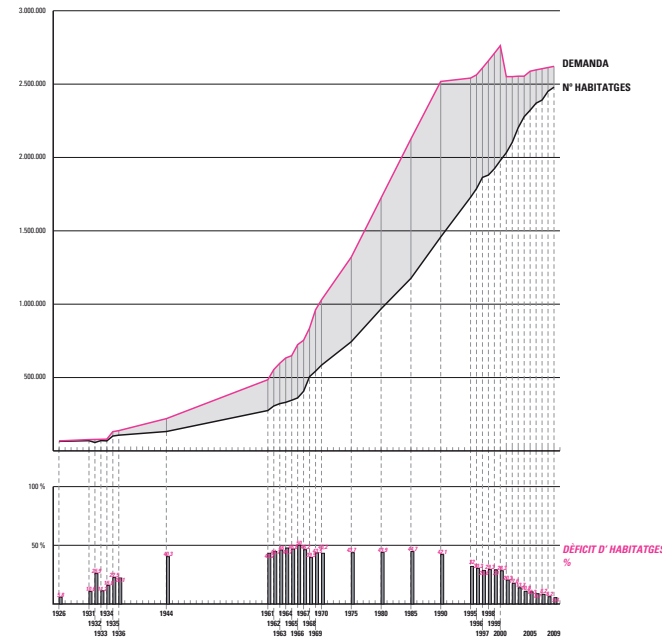
The housing deficit only worsened after colonial rule due to the return of population from exile, North Korean refugees and people from the countryside escaping from misery. With the rapid urbanization and industrialization policies implemented by the military regime after the Korean War, Seoul became the main depository of economic investment. This monopolization of opportunity in the city has consolidated an unbalanced development between the capital and the hinterland, thus perpetuating the inflow of immigration into the city until today.

This long history of housing shortage became one of the main drivers that have shaped the urban development of Seoul in the second half of the past century (fig.4).

04 :: Mass housing estates as urban landscapes of a collective benefit

In South Korea, the development gap due to the colonial period and the political unrest that led to the Korean War postponed the wave of mass housing construction well until the decade of the 1970s. This meant that the models imported –mainly through Japan, as the main mediator of western influence during colonial times, and later via the US- had already been widely tested, both at political and financial levels, as well as from formal and constructive points of view.

Housing became one of the top priorities of the new military regime from the outset, and already in 1962 a pilot project by the newly created Korea Housing Corporation in Mapo-dong demonstrated that mass housing estates were the answer to the housing shortage crisis. By providing a much higher density than the traditional single family houses, the apartment complexes were seen as the solution to reorganize the urban structure

:: fig.4/ Sources: Seoul Development Institute, 'Changing Profile of Seoul: Major Statistics and Trends' (for 1926-2000); Land and Housing Corporation (for 2001-2009) Seoul housing deficit, 1928-2009 Seül, déficit d'habitatges, 1928-2009

pament urbà de Seül durant la segona meitat del segle passat (fig.4).

04 :: Polígons residencials com a paisatges urbans del benefici col·lectiu

A Corea del Sud, el període colonial i l'inestabilitat política que varen conduir a la Guerra de Corea van posposar la recuperació econòmica i la conseqüent construcció massiva d'habitatges fins a la dècada dels 1970. Això significava que els models importats –principalment del Japó, el principal mediador de la influència occidental durant l'època colonial, i més tard per mitjà dels Estats Units– ja havien estat àmpliament provats, tant a nivell polític i financer, com des del punt de vista formal i constructiu.

L'habitatge es va convertir en una de les principals prio-

in order to provide housing, support economic growth and relocate informal settlements. From then on, the government's strategy was to relocate inhabitants of the many informal settlements existing around the city in new apartments of reduced dimensions, called 'citizen's apartments'. Soon enough, though, it became clear that the impoverished administration lacked funding to support a public project of such scale, and after the fatal collapse of the Wau apartment building in 1970 due to mismanagement of the construction and poor building materials and technologies, the policy was aborted. Instead, the administration shifted its role from being a public developer to implementing measures that would allow the incipient private sector to develop apartment complexes for a profit, catering to an emerging urban bourgeoisie.

This change of paradigm in regards to the scope of mass housing estates in South Korea meant a drastic departure from its counterparts in Europe and countries under the communist influence. The administration shifted its priorities from solving the housing shortage of the urban poor to letting the laws of free market dictate their fate; and in practical terms it focused on relocating informal settlements

ritats del nou règim militar des d'un bon principi, i ja al 1962 un projecte pilot per la recentment creada Corporació de l'Habitatge de Corea a Mapo-dong va demostrar que els polígons d'habitatge col·lectiu eren la resposta immediata a la manca d'habitatges. En proporcionar una densitat molt més alta que les cases unifamiliars tradicionals, els complexos d'apartaments semblaven la solució ideal per a reorganitzar l'estructura urbana, tot i proporcionant habitatge, donant suport al creixement econòmic i eliminant els assentaments informals. A partir d'aleshores, l'estratègia del Govern va ser la de real·lotjar els habitants dels assentaments informals de la perifèria de la ciutat en nous apartaments de reduïdes dimensions, anomenats "apartaments dels ciutadans". Molt aviat, però, va quedar clar que l'administració empobrida no tenia fons per a donar suport a un projecte públic tant extens. Sobretot després del col·lapse de l'edifici d'apartaments Wau degut a la mala gestió i a la baixa qualitat dels materials i de la tecnologia constructiva, aquesta política d'habitatge públic es va avortar. L'administració va deixar el seu paper de promotor públic i es va dedicar a instituir les mesures necessàries per a permetre que l'incipient sector privat fos qui desenvolupés els complexos d'apartaments.

Aquest canvi de paradigma pel que fa al significat dels polígons residencials a Corea del Sud va comportar un canvi dràstic respecte

:: fig.5/ Photograph by author
Sea of apartments in Seocho, Gangnam.
Esplanada d'apartaments a Seocho, Gangnam.

outside the city in order to free ground for development. It is estimated that the 41,000 informal dwellings in Seoul in 1961 increased to 190,000 in 1970 –a 30% of the total number of dwellings in the city¹-, and then reduced to a 13% of the total in 1983 due to the aggressive relocation policies. This was the first step that paved the way for a tradition of social inequality in the urban development of Seoul, especially in regards of housing (fig.5).

From housing for the urban marginalized, mass housing estates became tools to facilitate access to real estate property and the creation of a new urban middle class²; a means for the administration to control urban growth with a minimum of investment; and finally an opportunity for the emergence of private construction corporations that could conduct the projects. By favoring these three parties –the private sector, the public sector and the emerging middle class-, mass housing estates became the built expression of a collective benefit (fig.6).

05 :: ‘Apat’u tanji’ in numbers

The constant increase of housing production since the 1960s came hand in hand with a dramatic evolution of housing types. By mid-1970s more than 50% of housing construction took the form of detached houses –up to 80% of the housing stock-, with only 4% of the market being apartment complexes –or ‘apat’u tanji’, as they are known in Korean. Only a decade later, mass housing estates were already the predominant form of housing being built. By 1996, apartment complexes were already a larger portion of the housing stock of the city. This tendency was maintained thereafter, so by 2001 40% of the total housing stocks of the city were apartment complexes, while only 23.5% were detached houses. This was possible because since the mid-1990s, more than 70% of the total housing construction were apartments, up to an 88% in 1999 –while there was only a 3.1% of the total construction in 2001 was dedicated to detached houses.

In other words, only in 40 years –from 1970 to 2010-, Seoul’s housing stock changed from being 75% single, detached houses to mass housing

1 :: Lee, Ki-Suk: ‘Seoul’s Urban Growth in the 20th Century’, in ‘Seoul, 20th Century. Growth and Change in the Last 100 years’, Seoul Development Institute ed., Seoul 2003, pp. 58.

2 :: Gélèzeau, Valérie: ‘Séoul, ville géante, cités radieuses’, CNRS Éditions, Paris. 2003.

dels seus referents a Europa i als països sota la influència comunista. L’administració va canviar les seves prioritats: de solucionar l’escassetat d’habitatge a deixar que les lleis del lliure mercat dictessin la seva sort. En termes pràctics, es va centrar en la reubicació dels assentaments informals fora de la ciutat per tal d’obtenir terreny lliure per a desenvolupar. S’estima que dels 41.000 habitatges informals a Seül al 1961 es va passar a 190.000 l’any 1970 –un 30% del nombre total d’habitatges a la ciutat¹-, i després es van reduir a un 13% del total al 1983 degut a les agressives polítiques de real·lotjament . Aquest va ser el primer pas vers una tradició de desigualtat social en el desenvolupament urbà de Seül, especialment pel que fa a l’habitatge (fig.5).

D’habitatge per a la població menys afavorida, els polígons residencials van passar a ser instruments d’accés a la propietat immobiliària i conseqüentment de la creació d’una nova classe mitjana urbana²; en eines de control del creixement urbà per part del govern amb un mínim d’inversió; i en facilitadors per al sorgiment de consorcis industrials privats que es poguessin encarregar de dur a terme els projectes. Donat que afavorien els tres sectors –l’emergent burgesia urbana, l’administració i els consorcis privats-, els polígons residencials van esdevenir l’expressió construïda d’un benefici col·lectiu (fig.6).

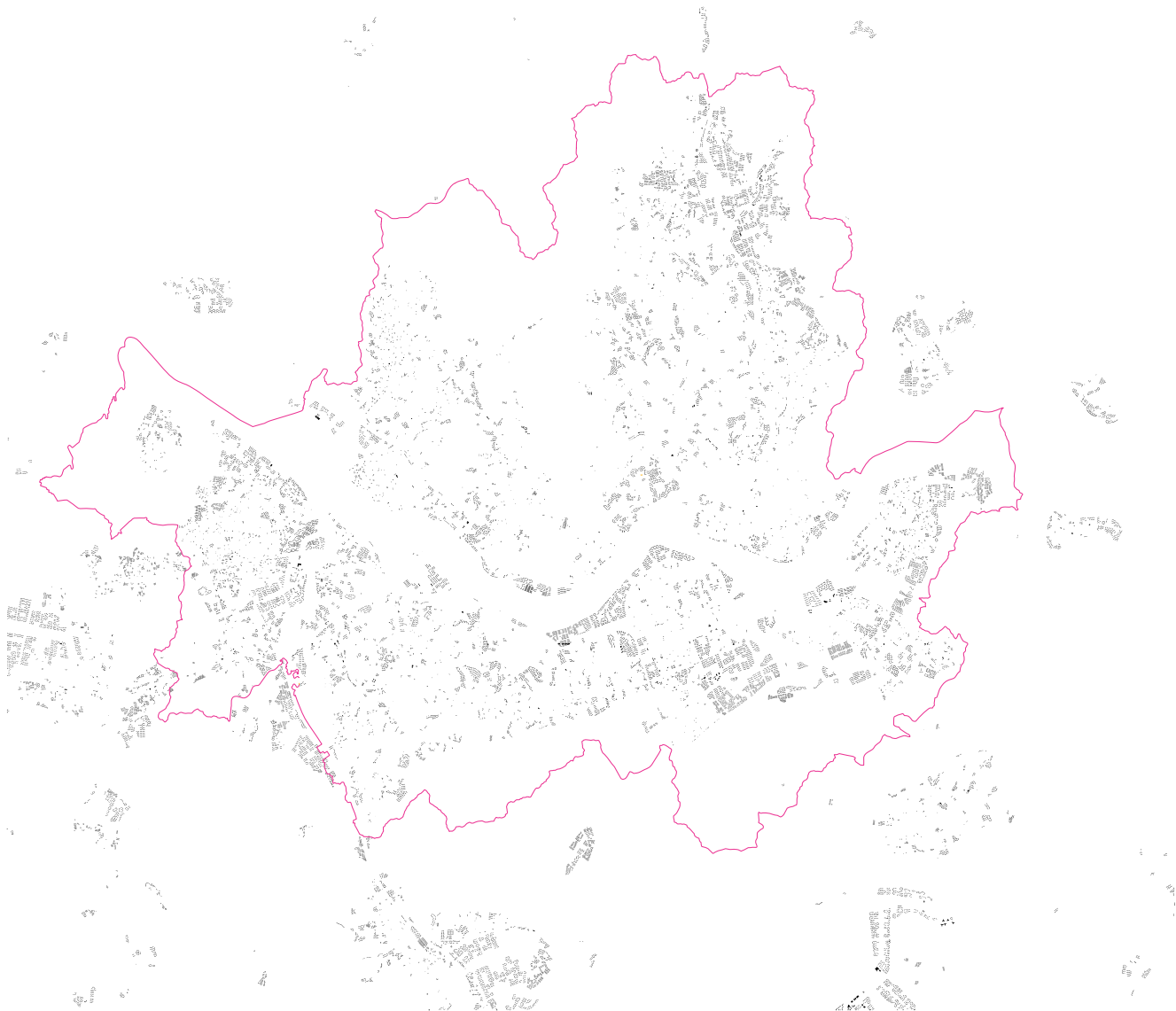
05 :: Les estadístiques de l’“Apat’u tanji”

El constant augment de la producció d’habitatge des de la dècada de 1960 va portar una dramàtica evolució dels tipus edificatoris. Cap a mitjans dels 1970s, més del 50% de la construcció d’habitatges eren cases unifamiliars –fins a un 80% de l’oferta, mentre que tan sols un 4% del mercat eren polígons d’apartaments. Només una dècada després, els polígons ja eren la forma predominant de construir l’habitatge. Al 1996, els complexos d’apartaments constituïen ja la gran majoria de l’estoc d’habitatges de la ciutat. Aquesta tendència es va man-

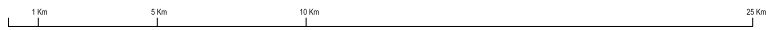
1 :: Lee, Ki-Suk: ‘Seoul’s Urban Growth in the 20th Century’, in ‘Seoul, 20th Century. Growth and Change in the Last 100 years’, Seoul Development Institute ed., Seoul 2003, pp. 58.

2 :: Gélèzeau, Valérie: ‘Séoul, ville géante, cités radieuses’, CNRS Éditions, Paris. 2003.

:: fig.6/ Drawing by Oh Nam-Taek
Mass Housing Estates in Seoul, 2008.
Polígons residencials a Seül, 2008.

Localització de complexos d'apartaments a Seül.

e - 1:100.000

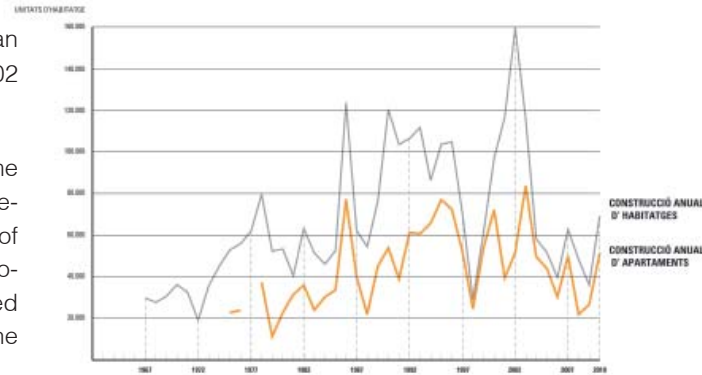
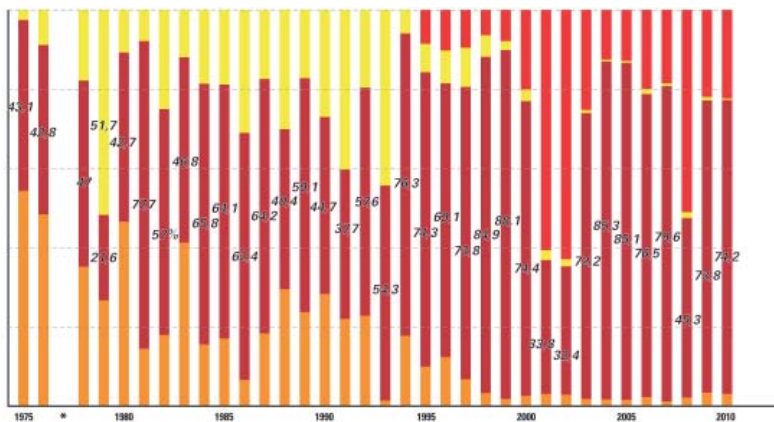
estates. Also in the same period, this typology represented more than 58% of the total production of housing, with a total number of 1,540,002 units (fig.7 & 8).

South Korea's housing supply reached a 100% in 2002 for the first time since the 1930s, and it continued to increase to a 111% in 2009. The decrease in housing demand, the global economic crisis, the prediction of negative demographic growth and the emergence of other housing typologies herald changes in the socio-economic context that possibilitated the raise of mass housing estates. It is still too early, but it seems that the typology is entering a stage of crisis.

06 :: Sustainability of the mass housing estates in Seoul – The other sides of the ‘miracle’

As we have seen, the raise and evolution of the apartment complex typology in Seoul was a response to the chronic housing shortage that started during Japanese colonial times. The magnitude of the challenge and the meager financial, managerial and technical resources of the administration resulted in emergency decisions that could not incorporate long-term consequences on the environment or quality of life, among others. Facts were faster than prevision and planning had to take place in

:: fig.7/ Sources: ‘Changing Profile of Seoul – Major Statistics and Trends’ Capítol 3, Housing and Construction, p.3 (2005) http://www.sdi.re.kr/eng/seoul/inf3/2003_idx.jsp
 Housing Construction Composition by Type in Seoul, 1975-2010.
 Gràfica sobre la construcció de vivendes per tipus a Seül, 1975-2010.

:: fig.8/ Sources: Seoul Development Institute: ‘Changing Profile of Seoul – Major Statistics and Trends’ Chapter 3, Housing and Construction, p.2 (2005); and Land and Housing Corporation: ‘2010 Year Book of Land & Housing Statistics’ (2010).

Housing Construction in Seoul and percentage of apartments 1967-2010
 Construcció de vivendes a Seül i percentatge d'apartaments 1967-2010

tenir a partir d'aleshores, de manera que a l'any 2001 el 40% del parc d'habitatges de la ciutat eren complexos d'apartaments, mentre que només el 23,5% el formaven habitatges unifamiliars. Això va ser possible perquè des de mitjans de la dècada dels 1990, més del 70% del total de la construcció d'habitatges foren apartaments, amb màxims de fins a un 88% al 1999, mentre que al 2001 només un 3,1% dedicat a habitatges unifamiliars.

Dit d'una altra manera, en només 40 anys –des del 1970 al 2010– l'estoc d'habitatges a Seül va passar de ser en un 75% cases aïllades a ser polígons d'apartaments d'alta densitat. També, durant el mateix període, aquesta tipologia representa més del 58% de la producció total de l'habitatge, amb un total de 1.540.002 unitats. (fig. 7 i 8)

L'oferta d'habitatge a Corea del Sud va superar el 100% el 2002 per primera vegada des del 1930, i va seguir augmentant fins a un 111% el 2009. La disminució en la demanda d'habitatge, la crisi econòmica mundial, la previsió de creixement negatiu demogràfic i l'aparició de tipologies alternatives anuncien canvis en el context socioeconòmic que van afavorir l'hegemonia dels polígons d'habitatge. Encara és massa aviat per a poder dir-ho amb fermesa, però sembla que la tipologia està entrant en crisi.

* No hi ha dades per a 1977

many instances a posteriori ³.

At the same time, the residential characteristics of the city are also a result of political and economic decisions. While the administration's interest was to provide housing as fast as possible, private developers were looking for economical profit. These became the two driving forces of urban development. The paradigms of growth, quantity and speed –in concordance with the government's five-year econo-

3 :: Sohn, Sei-Kwan: 'Changes in the Residential Features of Seoul', in 'Seoul, 20th Century. Growth and Change in the Last 100 years', Seoul Development Institute ed., Seoul, 2003 p. 290.

:: fig.9/ Photograph by author

Guryong Village urban redevelopment relocation slum in Gangnam.

Reubicació i desenvolupament urbans del barri marginal Guryong Village a Gangnam.

06 :: Sostenibilitat dels polígons d'habitatge a Seül – Les altres cares del “miracle”

Com ja hem vist, el naixement i l'evolució dels complexos d'apartaments a Seül va ser la resposta a una mancança crònica d'habitatge que va iniciar-se ja durant l'època colonial japonesa. La magnitud del problema i la manca de recursos financers, tècnics i de gestió per part de l'administració van culminar en preses de decisions d'emergència que no podien incorporar conseqüències a llarg termini sobre el medi ambient o la qualitat de vida, entre d'altres. Els fets eren més ràpids que la previsió o el planejament,

:: fig.10/ Photograph by author
Sangwangshimni new town site waiting for redevelopment
Nou emplaçament pel nou barri de Sangwangshimni esperant un redesenvolupament.

mic plans- favored the perception of housing as an economic investment. This had an immediate effect in the quality of the residential spaces, with minimum investment in civic infrastructure and public spaces. Despite the fact that the mass housing estates finally have accomplished to fulfill the housing needs of the population, their autonomous character has not contributed to an integrated urban vision.

Other consequences of the process have been:

Social sustainability

:: Despite the fact that apartment complexes have brought important social changes –such as the formation of an urban middle class, allowed access to real estate property, and even changed the role of women in society by allowing their incorporation to the job market; they have also generated huge social inequalities.

:: Once the new housing estates failed as relocation strategies for urban slums, policies shifted to them as generators of real estate speculation. The least privileged social classes have been removed to further and further peripheral locations in order to make room for development and economic benefit.

:: Also, the processes of ‘tabula rasa’ substitution of urban fabric brought about by mass housing estates in urban renovation projects have been highly detrimental for the communities affected, since only a small percentage of the residents can afford to remain in the area once the renova-

que en moltes ocasions es va realitzar a posteriori³.

Alhora, les característiques residencials de la ciutat són també fruit de decisions polítiques i econòmiques. Mentre que la prioritat de l’administració era proveir habitatge tan ràpid com fos possible, els promotors privats cercaven el benefici econòmic. Aquestes foren les dues grans forces motriu del desenvolupament urbà. Els paradigmes de creixement, quantitat i rapidesa –en concordança amb els plans econòmics quinquennals del govern– afavoriren la percepció de l’habitatge com a inversió econòmica. Això va tenir un efecte immediat en la qualitat dels espais residencials, on es va optar per una mínima inversió en infraestructura civil i en espais públics. Tot i que els polígons residencials han aconseguit finalment pal·liar les necessitats de sostre de la població, els seu caràcter autònom no ha contribuït a una visió urbana integrada.

Altres conseqüències del procés han estat les següents:

Sostenibilitat social

:: Tot i que els complexos d’apartaments han portat importants canvis socials –com ara la formació d’una classe mitja urbana–, han permès l’accés a la propietat privada i fins i tot han canviat el paper de la dona en la societat (en permetre la seva incorporació al mercat laboral), també

3 :: Sohn, Sei-Kwan: ‘Changes in the Residential Features of Seoul’, in ‘Seoul, 20th Century. Growth and Change in the Last 100 years’, Seoul Development Institute ed., Seoul, 2003 p. 290.

tion is completed (fig.9).

Environmental sustainability

Beyond a residential typology, the apartments have also been a means for real estate speculation. Their renovation has been and still is part of a strategy to increase the price of the land and maximize the buildable area and thus the owner's revenues. This implies that the life span of the buildings is extremely short -14 years as an average. Since no portion of the old buildings, materials or installations is reutilized in the new reincarnation of the complex, the environmental implications of the process are extremely negative (fig.10).

A tangible result of this process of housing destruction and reconstruction is World Cup Park, a green mound located on the western side of Seoul, on the northern bank of the Han River. The mound, occupying an area of 3.63km² and with a height of 90m., was used as a landfill from 1978 until 1993. During those 15 years -one of the most hectic periods of construction in the city-, the landfill on the former island of Namji accumulated the leftovers of the rapid transformation of Seoul into a metropolis. The 92 million tons of garbage deposited include household wastes as well as construction and industrial waste. Today a landfill recovery project has turned the site in one of Seoul's largest parks⁴ (figs.11 & 12).

07 :: New paradigms for mass housing estates renovation

Growth and expansion have been the standards for urban development in Korea until today. Urban housing regeneration and in particular the renewal of apartment complexes has been based on quantity rather than quality, the implementation of cookie-cutter models and the 'one-size-fits-all' approach, all in benefit of private capital revenue. This is proving to have problems:

:: The renovation of the housing complexes is triggered by quick financial growth, not real housing demand, and according to obsolete economic and demographic expectations.

4 :: Seoul Metropolitan Government - http://worldcuppark.seoul.go.kr/worldcup_eng/nanjido/2_01_nanjido.html and Whiston Spirn, Anne: 'Post-Landfill Parks. Sang-Am Millennium Park, Seoul & Fresh Kills Park, New York' - <http://web.mit.edu/leejs/www/11.308%20Comparative%20Analysis.pdf>

:: fig.11/ http://web.mit.edu/leejs/www/SMP_Background_content.html
Namji island in the past
Illa de Namji, al passat

han creat enormes desigualtats socials.

:: Un cop els polígons residencials van fracassar com a estratègies de reubicació dels barris marginals, es van adoptar com a generadors d'especulació immobiliària. Les classes socials marginades han estat traslladades a ubicacions cada cop més perifèriques per tal de deixar lloc per al desenvolupament i al benefici econòmic.

:: A més, els processos de substitució per "tabula rasa" del teixit urbà causat pels polígons d'habitatge en els projectes de renovació urbana han resultat molt perjudicials per a les comunitats afectades. Només un percentatge irrisori dels antics residents es poden permetre el luxe de romandre a l'àrea un cop la renovació ha finalitzat, ja que el preu del sòl puja astronòmicament amb el procés de renovació. És el que en anglès s'anomena 'gentrificació' (fig.9).

Sostenibilitat mediambiental

Més enllà d'una tipologia residencial, els apartaments han estat també un mitjà per a l'especulació immobiliària. La seva renovació ha estat i segueix sent part d'una estratègia per augmentar el preu del sòl i aprofitar al màxim la superfície edificable i, per tant, els ingressos del propietari. Això implica que la vida útil dels edificis es redueix significativament: 14 anys de mitjana. Atès que no es reutilitzen ni edificis, ni materials, ni instal·lacions, les conseqüències mediambientals del procés són extremadament negatives (fig.10).

:: fig.12/ http://web.mit.edu/leejs/www/SMP_Background_content.html
Namji island as a landfill
Illa de Namji, com un replè

:: The practice of erasing entire housing sectors in the city is unsustainable not only environmentally, but also socially, and arguably economically in the long term.

:: These renovations are based on the quantity of 'hardware' (built stuff), rather than on the quality of the 'software' (social relationships).

:: They produce fragmented urban communities and social unrest, due to the average low level of resettlement for non-owning tenants (~20%) and the lack of mechanisms for conflict management.

:: They are responsible for the urbanization of the city: homogenization and banalization of the urban landscape and the privatization of sizable portions of the city -gated communities.

:: They are based on simplistic zoning regulations that are neither adapted to the traditional Korean city, nor the potential of our culture of congestion. They are anachronistic in view of modern urban pluralism.

Issues derived from the maintenance, renewal and reconstruction of mass housing estates in Seoul in the near future will be of critical importance, due to the massive amount of built stock, and to the fact that 95% of the buildable land in Seoul has already been built. This situation opens

Un resultat tangible d'aquest procés de destrucció i reconstrucció d'habitatges és el World Cup Park, un turó verd situat a la banda de ponent de Seül, a la riba nord del riu Han. El turó, que ocupa una superfície de 3'63 km² i té una alçada de 90 m, va ser el principal abocador de la ciutat des del 1978 fins al 1993. Durant aquests 15 anys –un dels períodes de construcció més agitats a la ciutat– el terraplè de l'illa de Namji va acumular les restes de la ràpida metamorfosi de Seül. Els 92 milions de tones d'escombraries dipositades inclouen residus domèstics, de la construcció i industrials. Avui dia, el projecte de recuperació de l'abocador l'ha convertit en un dels parcs més grans de Seül⁴ (fig.11 i 12).

07 :: Nous paradigmes per a la renovació de polígons d'habitatges

El creixement i l'expansió han estat les normes generals del desenvolupament urbà a Corea fins ara. La regeneració urbana i en particular la renovació dels complexos d'apartaments s'han basat més en la quantitat que en la qualitat i en solucions genèriques que només busquen beneficiar els interessos del capital privat. Això ha demostrat tenir certs problemes:

:: La renovació dels complexos d'apartaments no és motivada per una demanda real d'habitatge sinó pel profit econòmic, i es basa en expectatives econòmiques i demogràfiques obsoletes. És el que a Espanya coneixem per 'pelotazo'.

:: La pràctica habitual d'esborrar sectors sencers de la ciutat per tal de renovar-los de cop és insostenible tant des d'un punt de vista ecològic, com social i econòmic.

:: Aquestes renovacions es basen en termes de 'quantitat' (de m² construïts, de benefici econòmic, etc.) més que no pas en termes de 'qualitat' (de vida, de relacions socials, etc).

4 :: Seoul Metropolitan Government - http://worldcuppark.seoul.go.kr/worldcup_eng/nanjido/2_01_nanjido.html and Whiston Spirn, Anne: 'Post-Landfill Parks. Sang-Am Millennium Park, Seoul & Fresh Kills Park, New York' - <http://web.mit.edu/leejs/www/11.308%20Comparative%20Analysis.pdf>

up a whole new set of opportunities and challenges for design, based on a new set of paradigms:

:: A shift towards the pursuit of quality rather than quantity – quality of life, of social relationships, of public space, of the environment.

:: Integration of social housing strategies.

:: Preservation of existing buildings and communities, but updating them to modern living standards.

:: Challenging of simplistic zoning in favor of urban pluralism and integration.

:: Incorporation of sustainable strategies for both funding and use of resources.

:: Activation of the ground plane as a programmatic strategy and as an operative design tool.

:: Revisiting of housing typologies in order to cater to changing social models and lifestyles.

:: Els polígons d'apartaments com a estratègia de renovació urbana afavoreixen la formació de guetos urbans i malestar social, donat el baix percentatge de reallotjament dels llogaters no propietaris (menys d'un 20%) i de la manca de mecanismes per a la solució de conflictes.

:: També, aquestes tipologies de renovació urbana són les responsables de la 'urbanalització' de la ciutat: el paisatge urbà és cada cop més banal, homogeni, genèric i privat. Grans parts de la ciutat es privatitzen en comunitats tancades autogestionades.

:: Els polígons d'apartaments es basen en normatives de zonificació simplistes que no s'adapten ni a la ciutat tradicional ni reflecteixen el potencial de la cultura de la congestió contemporània. Són profundament anacrònics si considerem el pluralisme de la ciutat contemporània.

Donada la gran quantitat d'estoc residencial acumulat i tenint en compte que el 95% del sòl edificable ja ha estat construït, en un futur proper passaran a tenir vital importància els problemes derivats del manteniment, la renovació i la reconstrucció dels polígons residencials a Seül. Aquesta situació obre tot un nou conjunt d'oportunitats i desafiaments en la renovació dels complexos d'apartaments, basats en un nou conjunt de paradigmes:

:: Un canvi de mentalitat cap a la recerca de qualitat, més que quantitat –qualitat de vida, de les relacions socials, de l'espai públic, del medi ambient, etc.

:: Adopció d'estratègies d'habitatge de protecció social.

:: Preservació dels edificis i de les comunitats existents, però actualitzant-les amb les comoditats i necessitats de la vida moderna.

:: Crítica de la zonificació simplista a favor del pluralisme i la integració urbana.

:: Incorporació d'estratègies sostenibles en la gestió i ús dels recursos.

:: Activació de les plantes baixes com a estratègia programàtica i com a eina operativa de disseny.

:: Revisió de les tipologies d'habitatge per tal de donar resposta als models socials i als estils de vida canviant (increment de l'edat mitja de la població, de famílies monoparentals, de persones vivint soles, etc).

Polish Mass Housing Estates

Polígons residencials polonesos

Mateusz GYORKOVICH & Agnieszka WÓJCIK
Institute of Urban Design, Faculty of Architecture
Cracow University of Technology, Cracow, Poland

Estates of prefabricated blocks of flats, which sprang up all over the planet after the Second World War, left their strongest stamp on the structure of the cities in Central and Eastern Europe. It is estimated that –despite a noticeable increase in new developing investments within the previous twenty-five years, including those in Poland– they still make from 45% to 70% of the urban housing stock¹. Considering their technologies and living standards as well as esthetics and nondescript architectural expression, prefabricated blocks of flats are a thing of the past. In spite of this, they remain as relics of a bygone epoch because the economic conditions rarely make it possible to revitalize them easily and profitably or even replace them with new structures. The low quality of life in urban areas created by mass housing estates of large concrete slab leads to various pathologies all over the world. These problems arouse the interest of numerous scientists – urban sociologists but mostly architects and city planners². From among the countries of the former communist block, the Germans had the biggest contribution to their revitalization –they inherited enormous areas of housing estates with a very low standard, often abandoned by their residents, from the GDR³. Poland, where the construction of prefabricated mass estates continued till the late 1980s, still struggles against this inconvenient heritage. In this article, we would like to draw your attention to some aspects of an urban space and the architectonic substance of Polish mass housing estates.

The construction of Polish mass housing estates on a large scale began after the political transformations in 1956 when the communist authorities made it possible to establish local cooperative apartment corporations controlled by the party apparatus. A change in the spatial character of new housing was essential for the development of estates. Socialist realism together with the related outskirt development⁴, originating from the

1/ depending on a country and a city; according to the latest research carried out in Poland, it is 43% of households and 20% of residential buildings (including single-family and farmstead construction beyond urban areas) – cf. [1],[4].

2/ the enumerated bibliographical items are just an authorial selection from among numerous works on this subject.

3/ Gabriela Rembarz's scientific papers are particularly valuable here, including bibliographical items [3],[4]; the problem of revitalizing Berlin's housing estates was also the theme of one edition of the international design workshop Exploring the Public City – Ph.D. Arch. A. Wójcik participated in it with a group of FA CUT students.

4/ used in many postwar residential complexes with various scales. It can be observed in the model design of a socialist realist city –Nowa Huta– implemented near Krakow from 1949 (now it is a district of Krakow).

Els polígons de blocs de pisos prefabricats, els quals van sorgir per tot el planeta després de la Segona Guerra Mundial, van deixar una forta empremta a l'estructura de les ciutats d'Europa Central i Oriental. S'estima que –tot i mostrar un increment notable al desenvolupament de noves inversions als últims vint-i-cinc anys, inclosos els de Polònia– encara representen del 45% al 70% dels habitatges urbans¹. Tenint en compte la seva tecnologia i els seus estàndards, així com l'estètica i l'expressió arquitectònica indescriptible, els blocs de pisos prefabricats ja són cosa del passat. Tot i això, es mantenen com a relíquies d'una època ja passada, ja que les condicions econòmiques no possibiliten la revitalització de la manera més fàcil i rentable, o fins i tot la substitució per noves estructures. La baixa qualitat de vida a les zones urbanes generades per polígons residencials de grans lloses de formigó porta a diverses patologies per tot arreu. Aquesta mena de problemes desperten l'interès de nombrosos professionals –com els sociòlegs urbans, però sobretot, arquitectes i urbanistes². D'entre el conjunt dels països de l'antic bloc comunista els alemanys varen tenir la major contribució a la seva revitalització –ja que van heretar enormes extensions d'habitatges amb un nivell molt baix d'estàndards, sovint abandonades pels seus residents, de la RDA³. A Polònia, allà on la construcció de polígons residencials prefabricats va continuar fins a finals del 1980s encara es segueix repensant aquest patrimoni inconvenient. En aquest article, ens agradaria reclamar l'atenció sobre alguns aspectes de l'espai urbà i de la substància arquitectònica dels polígons residencials polacs.

La construcció de polígons residencials a gran escala

1/ depenent del país i la ciutat; segons la última recerca realitzada a Polònia, hi ha un 43% d'habitatges i un 20% dels edificis residencials (incloent-hi unifamiliars i finques rurals a la perifèria urbana) – cf. [1],[4].

2/ la selecció bibliogràfica és tan sols una selecció dels autors d'un extens recull de treballs d'aquest temari.

3/ Els articles científics de Gabriela Rembarz son de gran valor, particularment aquí, incloses les referències bibliogràfiques [3] i [4]; el problema de revitalitzar els polígons residencials de Berlín va ser, també, el tema central d'una edifició del workshop internacional de projectació Exploring the Public City – la Dra. Arq. A. Wójcik va participar-hi amb un grup d'estudiants de la FA CUT.

a Polònia va començar arran de les transformacions polítiques al 1956, quan les autoritats comunistes van fer possible l'establiment de les corporacions locals d'apartaments com a cooperativa controlades per l'aparell del partit. Un canvi en el caràcter espacial de la nova manera d'entendre la vivenda resultava essencial pel desenvolupament dels polígons⁴. El realisme socialista, juntament amb el desenvolupament de la perifèria, procedents de la tradició de segles de construcció de ciutat, varen ser rebutjats en favor dels dissenys inspirats, vagament, en l'estil internacional. Es va originar un caos espacial inimaginable a la majoria de les àrees residencials de les ciutats poloneses i les ciutats que perdurà durant els següents trenta anys. Òbviament, alguns dels casos il·lustres, a mode d'exemple, són els dissenys de Zofia i Oskar Hansen, Witold Ceckiewicz, Aleksander Franta o Henryk Buszko, els quals emergeixen sobre el fons grisós de la ciutat.

El sistema comunista, el qual va assumir el poder total en els països del bloc oriental, va deixar la seva marca en els seus espais públics. Afectà l'estructura del sòl, així com l'àmbit social i cultural dels habitatges. D'acord amb la doctrina dominant, les seves estructures residencials van acabar sent de caràcter monofuncional. Tal situació va deixar la seva profunda empremta en l'espai públic dels polígons residencials, així com en la imatge de la majoria de les ciutats poloneses.

Entre els projectes dels polígons construïts a Polònia i a Europa, podem diferenciar cinc tipus bàsics de dissenys urbans, determinant tant el seu espai públic com els contactes de veïnatge⁵:

:: el disseny d'edificis en paral·lel, generalment orientats en el sentit nord-sud, sense produir una clara divisió dins d'un espai públic.

:: el disseny en forma de niu, format per edificis que envolten espais interiors de caràcter diferenciat respecte l'espai circumdant.

:: el disseny lineal, de grans edificis situats al llarg d'una única línia recta o trencada. La repetició d'aquest esquema va dur a la creació d'espais públics lineals de caràcter similar.

:: el disseny en meandre, de grans edificis, trencats per un angle, separant espais públics de caràcter diferenciat.

:: el disseny de blocs, amb edificis ajustats a una malla rectangular de carrers, produint una clara divisió entre espai públic i semipúblic.

El disseny del bloc podria considerar-se com l'opció més favorable en quant al funcionament de l'espai públic. Va aportar les més desenvolupades possibilitats per tal d'establir llaços veïnals, sempre que es varen limitar a àmbits relativament petits. L'augment gradual de la seva alçada, seguida per l'ampliació de les mides del bloc va donar llum a l'aparició d'alguns fenòmens negatius de destrucció del caràcter veïnal de l'espai públic.

Un caràcter d'espai públic similar es va aconseguir mitjançant la ordenació segons el disseny de niu. No obstant això, la possibilitat de donar forma als espais semipúblics destinats als nius individuals dels edificis va ser una opció que va esvaïr-se amb la creixent popularitat de la introducció dels edificis d'onze plantes, cosa que va obligar a replantejar aquest sistema d'ordenació i transformar els espais interns de caràcter recreatiu en altres amb funcions tècniques (aparcaments, l'accés als cubs, escales d'incendis).

Una tipologia diferent dels espais públics era la que acompanyava els dissenys lineals. Els interiors lineals espaiosos generaven l'oportunitat d'ordenar espais semipúblics ben gestionats. Al igual que amb la resta de tipus, però, l'increment de dimensió dels edificis va portar a la formació d'espais que eren massa grans, en tant que

4/ utilitzada en molts dels complexos residencials de post-guerra en diverses escales. Pot observar-se al model del projecte d'una ciutat socialista realista –Nowa Huta– implementada prop de Cracòvia des del 1949 (avui dia és considerada un districte de Cracòvia).

5/ tipologia introduïda per J.M. Chmielewski, referència bibliogràfica [1].

centuries-old tradition of city building, was rejected for the sake of layouts loosely inspired by the international style. It sparked off unimaginable spatial chaos in the vast housing areas of Polish cities and towns in the perspective of the next thirty years. Obviously, some illustrious examples, for instance designs by Zofia and Oskar Hansen, Witold Ceckiewicz, Aleksander Franta or Henryk Buszko, may be distinguished against the background of general greyness.

The communist system, which took over the total power in the eastern block countries, left its mark in their public spaces. It concerned the structural ground as well as the social and cultural ground of their housing estates. According to the ruling doctrine, their residential structures were of monofunctional character. Such an assumption left its profound stamp on the public space of housing estates themselves as well as on the image of most Polish cities.

From among the layouts of estates constructed in Poland and in Europe, we can distinguish five basic types of urban layouts determining their public space and neighbourly contacts⁵:

:: **the comb layout** (parallel buildings, usually situated along the north-south axis, do not produce a clear division within a public space),

:: **the nest layout** (spot buildings surround interiors of different functional character in relation to the surrounding space),

:: **the linear layout** (long, single buildings situated along straight or broken lines, the repeatability of this layout led to the creation of linear public spaces of similar character),

:: **the meander layout** (long buildings, broken at the right angle, separating public spaces of diverse character),

:: **the block layout** (buildings adjusted to the rectangular network of streets, producing a clear division into a public space and a semi-public space).

The block layout could be considered as the most favourable on account of the functioning of a public space. It gave the most developed possibilities of establishing neighbourly bonds provided that relatively small limiting outlines were applied. The gradual elevation of their structure followed by the enlargement of the block sizes gave birth to some negative phenomena destroying the neighbourly cha-

la distinció entre espais públics i semipúblics desaparegué. Alhora, van aparèixer els terrenys de ningú sense cap tipus d'identitat. L'increment dels contorns com a límit dels blocs, especialment al tipus de disseny lineal, va convertir-se a poc a poc en una barrera al sistema d'espais públics urbans, i va aïllar un polígon dels seus teixits circumdants.

Un dels aspectes importants a la dècada dels polígons residencials dels anys 1970 va la ser la seva infraestructura social. La doctrina dominant va bloquejar eficientment estratègies versàtils per tal de donar forma a un programa individual i diferenciat del seu espai públic. L'oferta de serveis també depenia dels costos de la construcció d'un polígon sencer (l'aplicació resultava sovint incompleta) i es van incloure elements bàsics com ara:

:: **instal·lacions per als nens** una guarderia, un jardí d'infants, una escola de primària –en funció dels polígons.

:: **equipaments comercials** estàndard definit per a 1.000 habitants.

:: **equipaments de serveis de salut** dos tipus de consultes externes en funció de la mida d'un polígon, a més a més de farmàcies.

:: **serveis administratius i tècnics** la mida dels quals la defineix la normativa.

El criteri de localització d'un programa a l'espai públic d'un polígon va resultar peculiar: en el cas de complexos petits, les funcions i els serveis van concentrar-s'hi. La concentració dels serveis, combinada amb l'increment de la mida dels polígons, va conduir gradualment a la polarització d'un espai públic autorreferent –en quant al seu empobriment i a la seva poca vitalitat. El desavantatge primer rau en la normativa, la qual es caracteritzava per la seva manca de flexibilitat i la poca capacitat de reacció enfront a les necessitats dels usuaris. Aquests desavantatges es fan intensificar quan aquests barris, amb els seus habitants, anaven envellint. Les operacions de reforma varen incloure algunes intervencions desordenades, tot introduint noves funcions i objectes a l'espai, fet que tan sols va comportar un augment del caos urbà.

La forma arquitectònica dels edificis construïts en enormes polígons residencials polonesos es va deure, principalment, a aspectes tecnològics. Les fàbriques d'habitatges, repartides per tot el país, i pels estats "aliats" del bloc comunista, manufacturaven a gran escala elements prefabricats per als habitatges. La possibilitat de seleccionar-los i ensamblar-los dins un únic edifici va donar un petit nombre de combinacions que varen resultar en una monotonia formal i estètica. Malgrat tot, a finals dels 1960 i a la primera meitat dels 1970 va donar els seus fruits en forma de solucions formals interessants inspirades en algunes de les experiències occidentals,

5/ typology introduced by J.M. Chmielewski, bibliographical item [1].

racter of a public space. Similar character of a public space was achieved by applying the nest layout. However, the possibility of shaping semipublic spaces meant for individual nests of buildings slipped through the fingers with the rising popularity of introducing eleven-storey buildings which forced the transformation of internal spaces of recreational character into those with technical functions (car parks, access to the bins, fire escapes).

A different type of public spaces accompanied linear layouts. Spacious linear interiors created the potential of implementing well-managed recreational spaces. Similarly to the other types, however, the enlarged scale of buildings led to the formation of spaces which were too large, where the division into public and semipublic spaces declined, while no-man's lands without any identification or recipients came into existence. The increased limiting outlines of blocks, especially in the linear layout, slowly became a barrier in the system of urban public spaces and isolated an estate from the surrounding tissue.

A significant aspect of the 1970s housing estates was their social infrastructure. The ruling doctrine efficiently blocked a versatile approach to shaping an applicable programme for individual estates and differentiating their public space. The offer of services also depended on the costs of the construction of an entire estate (implementation was often incomplete) and included such basic elements as:

:: facilities for children (a crèche, a kindergarten, an elementary school –depending on the size of an estate),

:: **commercial and gastronomical objects** (area defined for 1,000 residents),

:: **health service objects** (two types of outpatient clinics depending on the size of an estate plus chemist's shops),

:: **administrative and technical facilities** (size defined in regulations).

The philosophy of locating an applicable programme in the public space of an estate, related to hierarchization, was peculiar: in the case of smaller complexes, the service functions were dispersed; in complexes of estates, the services were concentrated. Grouping the service functions combined with the expansion of estates gradually led to the polarization of a public space itself – its pauperization and lifelessness. The elementary disadvantage of norms determining the programme of the public space of an estate was the lack of flexibility or an ability to react to the users' needs. Such disadvantages became more and more intense when the very structures with their inhabitants got older and older. Rescue operations included some disorderly interventions introducing new functions and objects into the space of an estate which only increased urban chaos.

The architectural form of buildings constructed in enormous Polish housing estates resulted mainly from the technological aspects. House factories, scattered across the country and the "allied" states of the communist block, manufactured prefabricated elements used in housing on a mass scale. The possibility of selecting and joining them inside one building gave a defined, small number of combi-

o directament referides a l'estil internacional, fins i tot al brutalisme⁶. Els edificis residencials més interessants d'aquest període arquitectònic van destacar-se per sobre de la resta gràcies al seu assentament, escala o forma arquitectònica característica inusual. Alguns d'ells s'estan reactivant com a símbols de la seva època per tal de convertir-se en llocs de moda a les seves ciutats.

En primer lloc, cal fer referència a la "Super-unitat" (dissenyat per Mieczyslaw Król amb el seu equip) al centre de Katowice –en el lloc més elegant de la ciutat capital de Silèsia. També cal esmentar "The Rollers" (dissenyats per Tadeusz Rózyński, Janusz Marek i Danuta Oledzka) a Przymorzem polígon de 50,000 habitants, a Gdąnsk. Els edificis d'onze plantes, trencats en projecció, amb un disseny de composició de balcons bastant suau, destaquen per sobre dels blocs simples i geometritzats de cinc plantes. Cinc edificis, amb una longitud d'uns 700 metres, formen escenes ondulades que s'obren a l'espai públic cap al mar. Les super-

6/ cf. T.P. Szafer – referències bibliogràfiques [5],[6]

nations which resulted in formal and esthetical monotony. In spite of all, the late 1960s and the first half of the 1970s bore fruit in the shape of many interesting formal solutions inspired by some Western experiences or directly referring to the international style, even to brutalism⁶. The most interesting residential buildings from that period stood out above the remaining implementations thanks to their scale or unusually characteristic architectonic form. Some of them are being revived as the symbols of their epoch and becoming trendy landmarks in their cities.

First of all, we mean The Super-unit (designed by Mieczyslaw Król with his team) in the centre of Katowice – in the smartest place of the Silesian capital city. We must also mention The Rollers (designed by Tadeusz Różynski, Janusz Marek and Danuta Oledzka) in the Przymorze estate with 50,000 inhabitants in Gdansk. Eleven-storey buildings, broken in projection, with a smooth layout of dynamically composed balconies, stand out above simple, geometrized blocks of flats. Five buildings, whose length reaches 700 metres, form the undulate scenes of wide clearances which open the public space of the estate towards the sea. The super-units, designed as gallery and corridor buildings, offer extremely small flats whose standard seems rather unacceptable for contemporary users. In spite of this, they find more and more prospective buyers who usually do freelance work.

High-risers – especially the eighteen-storey buildings on the plan of an eight-pointed star in Rozdzińskiego St. in Katowice, designed by Henryk Buszko, or the oval-shaped buildings in the Millennium estate in Katowice, colloquially called *The Cobs*, designed together with Aleksander Franta – which seldom appear in Polish estates, are wealthy of notice, too⁷. These high-risers offer bigger flats with a higher standard that are ventilated at an angle. They act as characteristic forms in the landscape of the city. From the architectural point of view, probably the most interesting Polish residential complex from the early 1970s can be found in Grunwald Square in Wrocław. Designed by a team supervised by Jadwiga Grabowska-Hawrylak, this complex of six high-risers connected by low trade and service pavilions referred to the best world patterns of those days – we could even venture a hypothesis that it created these patterns. Raised from elements prefabricated exclusively for this design, it is characterized by individuality which is unique under the Polish circumstances. Its oval

unitats, dissenyades com a edificis galeria i passadís, ofereixen unitats d'habitatge molt petites, els estàndards de les quals semblen inacceptables per l'usuari actual. Malgrat això, es troben cada cop més i més compradors amb un perfil freelance.

Els edificis alts, tals com les estrelles de 8 puntes de 18 plantes de Rozdzińskiego St. A Katowice, dissenyats per Henryk Buszko, o els edificis de forma ovalada al polígon The Millennium a Katowice, col·loquialment anomenats *Les Panotxes*, dissenyades conjuntament amb Aleksander Franta⁷ són també dignes de menció. Aquests edificis alts ofereixen pisos més grans amb uns estàndards majors i ventilació en angle. Actuen com a icones característiques en el paisatge de la ciutat. Des d'un punt de vista arquitectònic, probablement el complex residencial més interessant de Polònia -a partir de la dècada dels 1970- es pot trobar a la plaça de Grunwald a Wrocław. Dissenyat per un equip dirigit per Jadwiga Grabowska-Hawrylak, aquest complex de sis plantes connectades pel comerç i pavellons de servei era referit als millors exemples mundials contemporanis, fins al punt que es podria considerar que ell mateix va ser referent i inici d'aquests patrons. Sorgit d'entre els elements prefabricats en exclusiva per aquest disseny, es caracteritza per la individualitat, que és única, donades les circumstàncies de Polònia. Les seves formes orgàniques ovalades⁸ es poden apreciar en les projeccions, els alçats, així com en detalls de terminació acuradament dissenyats. Hàbilment combinades amb la superposició i els ritmes intermitents, no avorriren amb cap excés de disseny.

Lamentablement, des de la introducció de la tecnologia de la gran llosa de formigó en la segona meitat de la dècada dels 1970, l'expressió arquitectònica dels edificis residencials prefabricats s'ha degradat completament. Tres o quatre tipus d'obertures de finestres, balcons o galeries idèntiques a tot el país, combinats amb les dues altures populars d'edificis (5 o 11 plantes) ha portat a la veritable unificació dels polígons a Polònia. Contemporàniament, les accions de revitalització estan pràcticament limitades a l'optimització de l'aïllament tèrmic, en combi-

6/ cf. T.P. Szafer – bibliographical items [5], [6]

7/ cf. T.P. Szafer – bibliographical items [5], [6].

7/ cf. T.P. Szafer – referències bibliogràfiques [5],[6]

8/ característica de les diverses capes urbanes dels grans polígons des d'aquest període, però no pas de la seva arquitectura.

organic shapes⁸ can be seen in projections, elevations as well as carefully designed finishing details. Skillfully combined into overlapping and intermingling rhythms, they do not bore us with excess and prove their designers' mastership.

Unfortunately, since the introduction of the technology of large concrete slab in the second half of the 1970s, the architectural expression of prefabricated residential buildings has been completely degraded. Three or four types of windows openings, identical balconies or loggias all over the country combined with two most popular heights of buildings (five or eleven storeys) has led to the genuine unification of mass housing estates in Poland. Contemporary revitalizing actions are practically limited to thermal modernization which – in combination with bright, “enlivening” colours – usually produces a wretched artistic effect.

The distortion of the idea of housing estates, their scale and number determined the image of most Polish cities. As the basic form of housing, it established its own social relationships and then created pathologies. The degradation of a housing structure often means the degradation of its population. The most important problems include: the slow decay of identification with one's own public space of an estate, typification and standardization leading to the decline of the identity and uniqueness of residential complexes which are transformed into negatively perceived “mass estates”, the lack of a functional programme meant for the users' changing needs. The abovementioned phenomena gradually weakened the insiders and outsiders' feeling of safety⁹ and compounded the isolation of these structures in the space of a city. For this reason, the issue of revitalizing estates built of large concrete slab is becoming an interdisciplinary problem which requires intervention on the structural and social ground.

nació amb la brillantor i els colors animats, i solen produir un efecte artístic molt pobre.

La distorsió de la idea dels polígons d'habitatges, la seva escala i la producció massiva determina la imatge de la majoria de les ciutats poloneses. Essent la forma bàsica d'habitar, va condicionar els usos socials i en generà patologies. La degradació d'una estructura de l'habitatge sovint significa la degradació de la seva població. Els problemes més importants són: la lenta decadència de la identificació amb l'espai públic propi d'un polígon, la tipificació i estandardització que porten a la pèrdua d'identitat i singularitat dels complexos residencials, transformats segons una percepció negativa dels polígons massius amb una manca de programa funcional destinat a les necessitats de canvi dels usuaris.

Els fenòmens de degradació afeblen gradualment la sensació de seguretat⁹ tant per la gent de dins com pels de fora i alhora va provocar l'aïllament d'aquests barris en l'espai de la ciutat. Per això, la revitalització dels polígons construïts amb grans lloses de formigó s'està convertint en un problema interdisciplinari que requereix la intervenció en el terreny estructural i social.

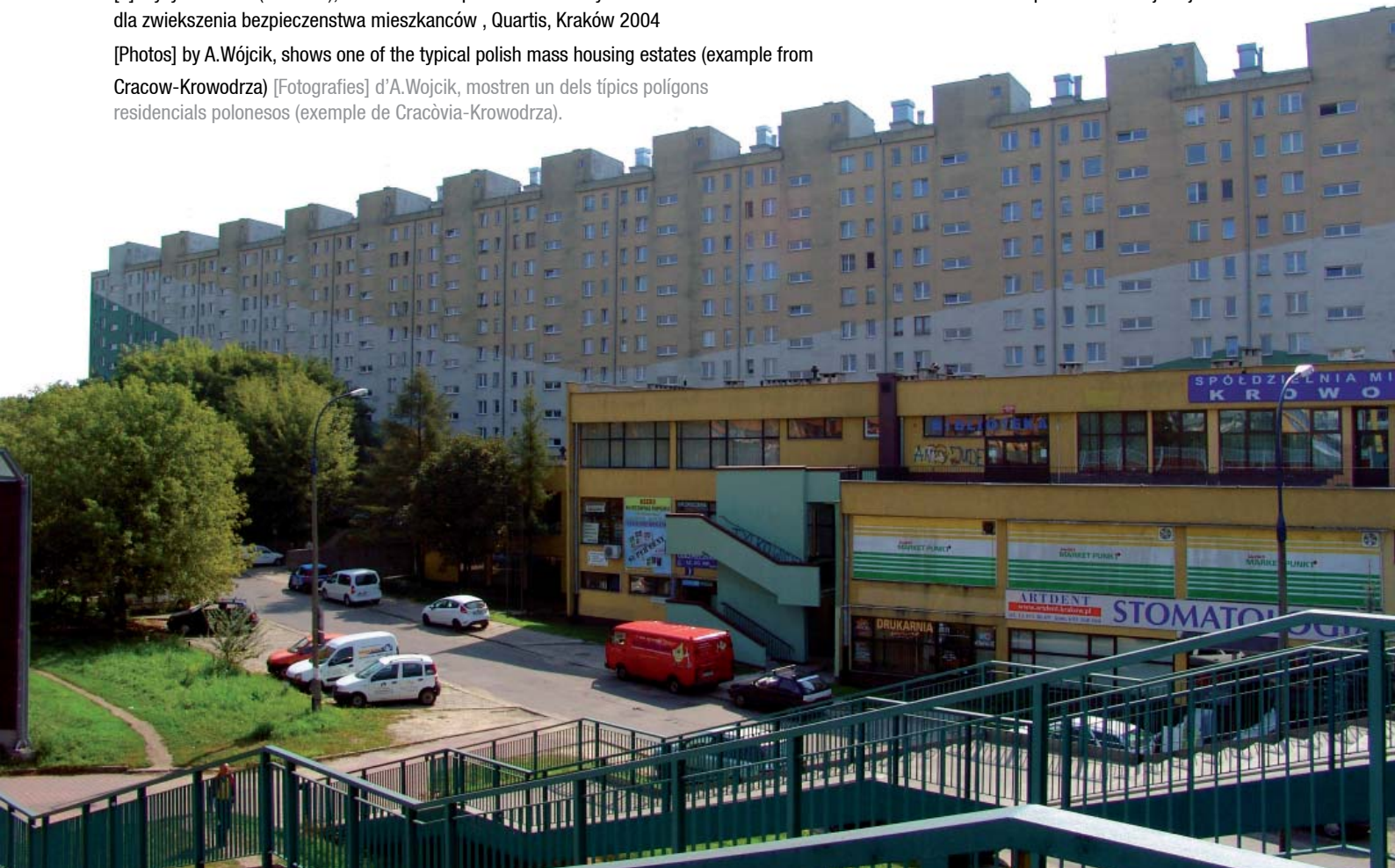
8/ characteristic of the urban layouts of large estates from that period but not of their architecture.

9/ the phenomenon of forming criminogenic subcultures has become characteristic of the degraded spaces of estates; cf. Wyzykowski A. – bibliographical item [8].

9/ el fenomen de la formació de subcultures criminogèniques ha esdevingut característic als espais degradats dels polígons; cf. Wyzykowski A. – referència bibliogràfica [8].

Bibliography :: Bibliografia

- [1] Chmielewski J.M., Mirecka M., *Modernizacja osiedli mieszkaniowych*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa 2007
 - [2] Gronostajska B., *Oszczednosc w ksztaltowaniu srodowiska mieszkaniowego- modernizacja osiedli z wielkiej plyty*, w: [] *Miasto oszczedne*, Czasopismo Techniczne, Seria A, z. 6-A/1/2010 (rok 107), Wyd. PK, Kraków 2010
 - [3] Gruszecka K., Gzell S., Rembarz G., *Osiedle: Reurbanizacja*, Urbanista, Warszawa 2009
 - [4] Rembarz G., *Przestrzen publiczna dzielnic mieszkaniowych w strategiach rozwoju miast niemieckich na przykladzie Monachium i Lipska*, w: [] *Przestrzen publiczna w miejskim srodowisku zamieszkania*, Czasopismo Techniczne, Seria A, z. 3-A/2010 (rok 107), Wyd. PK, Kraków 2010
 - [5] Szafer T.P., *Nowa architektura Polska. Diariusz lat 1966-1970*, Arkady, Warszawa 1972
 - [6] Szafer T.P., *Nowa architektura Polska. Diariusz lat 1971-1975*, Arkady, Warszawa 1979
 - [7] Szafer T.P., *New Polish Architecture. Diary of the Period 1976-1980*, Arkady, Warszawa 1981
 - [8] Wyzykowski A. (redactor), *Przestrzen bezpieczna. Urbanistyczne i architektoniczne uwarunkowania ksztaltowania przestrzeni miejskiej dla zwiekszenia bezpieczenstwa mieszkanców*, Quartis, Kraków 2004
- [Photos] by A.Wójcik, shows one of the typical polish mass housing estates (example from Cracow-Krowodrza) [Fotografies] d'A.Wojcik, mostren un dels típics polígons residencials polonesos (exemple de Cracòvia-Krowodrza).

An aerial photograph of Belgrade, Serbia, showing the Sava River winding through the city. The river is dark and prominent, with several large, multi-story apartment blocks situated along its banks. The surrounding urban landscape is dense with buildings and streets, and the terrain appears to be hilly or uneven. The overall color palette is muted, with various shades of brown, grey, and green.

Collective housing patterns in post-socialist Belgrade

Els patrons d'habitatge col·lectiu al Belgrad post-socialista

Milica MILOJEVIC

University of Belgrade, Faculty of Architecture
Belgrade, Serbia

Collective living patterns, which are still inhabited in Belgrade, stand for the legacy of cooperative habitat. Since cooperative and dwelling community concept are not permanent foundations exclusively related to the Balkan region, it is needed to be discussed about particularly conditioned processes and latent motives of association of families, which then temporarily remain joined and develop mechanisms of self-help and sporadic collaboration. Consciousness of each member of the community that he is able to part with his share (which is defined) at any moment represents latent individual ownership and opportunity that community can be at any time disintegrated into "inokoštine" (inok - starosl. = alone, on your own). Inok indicates to the possibility of detachment and the individual to the possibility of new forms of association.

The modern urbanization of the cities in Serbia was implemented as the directive by the power –by means of decrees, orders, and not by agreements and contracts made between the fellow-citizens. Such practice of formulation and implementation of the plans was accepted by the citizens as a rule imposed from the top, the rule which the individual could not have the influence upon, the adoption of which was not questioned, and even did not know that it was a decree, that the order was good for him. Even though formally not opposed, the individual does not accept the regulations essentially, even does not know them, and thus does not correct his behavior in accordance with the mutually harmonized rule, but in such imposed frameworks implements his own interest. With the lack of mechanism for harmonization of the individual interests on the restricted territory and without institutionalization of the customary practices, the culture of distrust developed its own mechanisms.

Following the experiences of the socialist community, Belgrade is facing the issue of atomization of the society (lack of confidence in the institutions) and numerous manifestations of the culture of distrust at the micro-level. In researches of the social aspects of the urban neighborhood in the post-socialist city, Mina Petrovic points out to the low level of civic activism in socially heterogeneous neighborhoods and as regards that issue she sums up the statements of the interviewed persons – the experts living in Novi Beograd. The standpoint present in general is that the citizens have rather little influence upon those who decide on the investments at the level of neighborhood; that the inhabitants are insufficiently informed on the activities in the neighborhood, on who the organizers of this activity are; also, the interviewed persons are not sufficiently informed on the effects of the initiated actions either; even though being aware of

Els patrons de l'habitatge col·lectiu que avui dia segueixen funcionant a Belgrad representen el llegat de l'hàbitat cooperatiu. Donat que els conceptes de cooperació i d'habitatge comunitari no són exclusius de la regió dels Balcans, caldria parlar particularment sobre els processos condicionats i els motius latents de l'associació de famílies, que romanen unides i desenvolupen els mecanismes d'autoajuda i col·laboració esporàdica. La consciència de cada membre de la comunitat que és capaç de desprendre's de la seva part (definida) en qualsevol moment pot representar la propietat latent individual i una oportunitat que la comunitat pot desintegrar en qualsevol moment, en "inokoštine" (inok - starosl. = sol, per sí mateix). Inok indica la possibilitat de desprendre's i l'individu a la possibilitat de les noves formes d'associació.

La moderna urbanització de les ciutats de Sèrbia va dur-se a terme per part del poder mitjançant decrets, i ordres, no pas pels acords i contractes subscrits entre els conciutadans. Tal pràctica de la formulació i l'execució dels plans va ser acceptada pels ciutadans com una regla imposada des de dalt, sense possibilitar d'influir en ella i sense ser qüestionada. Fins i tot s'ignorava que es tractava d'un decret i, de fet, s'assumia que aquesta llei era positiva per a ells. Tot i que formalment no s'hi oposa, l'individu no accepta les normes, fins i tot no les coneix, i per tant, no adapta la seva conducta segons les normes. Però, en aquests marcs de referència imposats, l'individu acaba realitzant allò que vol, segons el seu propi interès. Amb la falta d'un mecanisme per harmonitzar els interessos individuals en el territori restringit i sense la institucionalització de les pràctiques habituals, la cultura de la desconfiança va desenvolupar els seus propis mecanismes.

Després de les experiències viscudes per la comunitat socialista, Belgrad s'enfronta al problema de l'atomització de la societat (la manca de confiança en les institucions) i nombroses manifestacions de la cultura de la desconfiança a petita escala. A les investigacions dels aspectes socials del barri urbà de la ciutat post-socialista, Mina Petrovic assenyala el baix nivell d'activisme cívic als barris socialment heterogenis, i pel que fa a això, resumeix les declaracions dels entrevistats –els experts que viuen a

nerative elements in space which Maki and Otaka see in the dynamics of human relations. The group space can thus develop into the system since the individual space within it is connected in a specific way, which is defined but veiled.

Given that today at the micro-plan, in the shadow of the capital investments such as the construction of the shopping malls, business and residential complexes, traffic structures, there is an equally dramatic transformation of collective space taking part in the area of New Belgrade, it is necessary to study the possibility for re-conceptualization of the idea of neighborhood. These spaces emerged not only by the 'gifts of the government, voluntary local taxes and the labor of the dwellers of the dwelling community, but also on the basis of the complex, rational, responsible and systematic approach of the experts in conception of the new settlement unit – the dwelling unit of 5000 people. The urban settlements in Belgrade which have been built as per the patterns of the functionalistic city even nowadays present a significant housing stock of the capital of the Republic of Serbia. Conceived for the "8 hours of work, 8 hours of leisure, 8 hours of sleep" rhythm, these complexes have presently been subjected to the individual and nonsystematic adaptations to significantly changed conditions – the climatic changes and the pace of life.

Stanko Gakovic, in his research of the spatial structure as the factor of the dwelling environment quality provided his criticism of the housing policy which, at that time, under the pretext of promotion of the housing situation, which allowed the action of transforming the dwelling environment auxiliary common spaces (storages, laundry rooms, dryer rooms, etc) into dwelling space. Gakovic believes that such changes which abolish certain common functional points aggravate the activity structure of the entire dwelling environment. As if he thereby hinted at the problems that were soon to follow.

It was already in the first exploitation of the dwelling buildings that the roof terraces and service rooms in the building were adapted into the flats for house-keepers or socially handicapped families, but with time these positions lost their social function - the new dwellers were transferred the right of use of the rooms however, not the obligation of building maintenance. The cases that in these rooms we find the dwellers which are no longer in the category of socially handicapped are not isolated. Following flats buy off all that which is not common (the entrance, hall, elevator and other rooms) remains within the zone of unregulated relations, therefore

Novi Neograd. En general, l'actual punt de vista és que els ciutadans tenen una influència més aviat reduïda sobre les decisions en quant a les inversions a nivell de barri, que tampoc estan prou informats sobre les activitats al barri, ni qui són els propis organitzadors. A més els nous usuaris no foren informats sobre els efectes d'aquestes accions iniciades o bé, tot i ser conscients de l'apropiació, no tenen clar de qui és la competència del manteniment i la regulació de l'ús dels espais públics i verds del seu veïnat.

A Belgrad, avui dia, la propietat individual es designa en relació amb la propietat comú, no adequació o sincronització, sinó més aviat com a distinció. La forma de la propietat comú i personal s'ha desenvolupat en unes condicions econòmiques i existencials certament vulnerables, per tant, cada edifici d'habitatge col·lectiu disposa d'espais molt diferenciats i allunyats de l'espai comunitari. Fins i tot, al període post-socialista, a causa de la privatització i la divisió de la propietat pública, no va haver-hi ni una articulació dels interessos individuals ni una manifestació de la propietat personal amb respecte l'un envers l'altre. En vista d'aquestes restriccions que no caracteritzen les ubicacions individuals dins la comunitat d'habitatges, la pregunta que sorgeix es com identificar els barris que són, en les noves condicions de solidaritat avui dia, el cor del inok d'aquells que són l'interfície dels individus?

La manera en que les persones regulin la seva relació en l'espai d'existència comú pot ser monitoritzat i comparat depenent de la cultura i el clima, a nivell regional, i a través de l'assentament històric. Entendre aquest concepte d'espai col·lectiu resulta de particular importància per a la reconceptualització de la idea de barri en un polígon residencial a Belgrad. Hi ha dues raons que suggereixen aquesta idea: (1) la forma d'habitatge dominant a Belgrad va originar-se segons el model d'habitatge col·lectiu, i (2) enlloc d'habitatge col·lectiu, actualment és vigent el terme poc precís d'habitatge plurifamiliar. El prefix "pluri" suggereix quantitat, però no pas el caràcter de les relacions entre els elements unitaris del sistema.

Espai col·lectiu és una expressió que denota el segment de l'espai total de la ciutat. Considerant que avui dia la

the commercialization and usurpation of the space they are not sure within which competence lies the maintenance and regulation of the use of the public and green areas in their neighborhood.

In Belgrade today individual, personal property is designated in relation to the common property, not to the extent of fitting or synchronizing, but to the detachment. Form of common and personal property has been developed in the conditions of economic and existential vulnerability, so the practice of estranging continued to be effective, and therefore each collective building in Belgrade's planned settlements has parts estranged from the common space. Even in post-socialist period, due to the privatization and division of public property, there has been neither articulation of individual interests nor manifestation of personal property with full respect for the other. Having that restraint is not the characteristic of the individual allocations from the dwelling community, the question is how to identify neighbourhoods that are, in the new conditions of solidarity nowadays, the core of inok from those which are the interface of individuals?

The manner in which people regulate their relation in the space of common existence can be monitored and compared depending on the culture and climate, regionally and through the history of settling. Understanding the concept of collective space is of particular significance for re-conceptualization of the idea of neighborhood in Belgrade mass housing states. There are two reasons suggesting it: (1) The dominant form of dwelling in Belgrade originated according to the pattern of collective dwelling; (2) In lieu of collective dwelling presently the insufficiently precise term multi-family dwelling is currently in use. The prefix "multi" suggests the numerousness, but not also the character of relations between the unit elements of the dwelling entity.

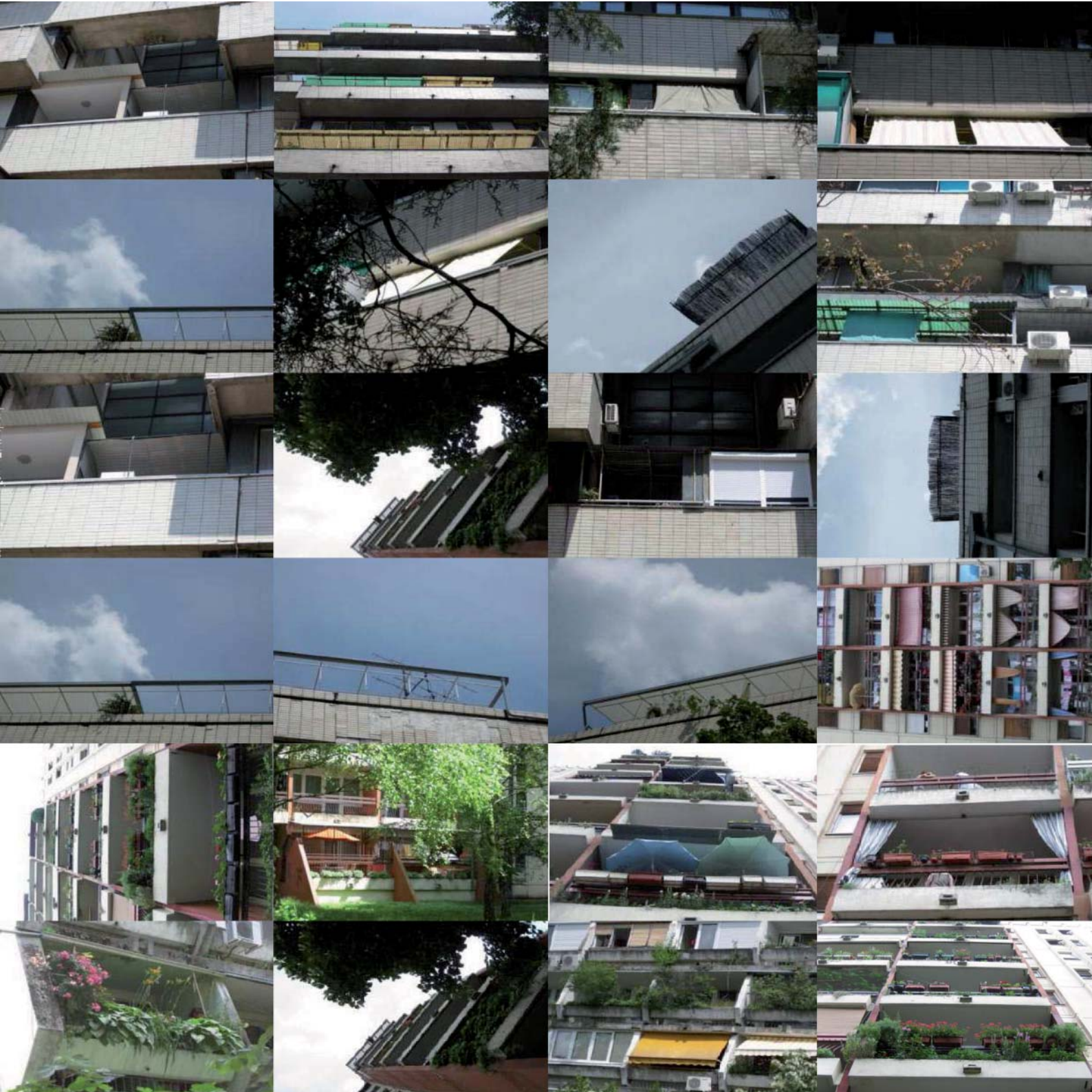
Collective space denotes the segment of city total space. Having in view that today the city is not perceived as totality but as a complex system, the idea of the collective space as a system is alternative to urban planning routine and urban design trends in Belgrade today. Fumihiko Maki and Masato Otaka while facing the intensity of urban tendencies of the sixties, distinguish three designing approaches: compositional approach, mega-structure and group space. The group space is of significance for the issue of re-conceptualization of the neighborhood because it is developed from the system of ge-

ciutat no es percep com a totalitat, sinó com un sistema complex, la idea de l'espai col·lectiu és l'alternativa a la rutina de la planificació urbana i les tendències del disseny urbà a Belgrad. Fumihiko Maki i Masato Osaka, enfront la intensitat de les tendències urbanes dels anys seixanta, establiren tres estratègies diferents de disseny: la composició, la megaestructura i l'espai de grup. L'espai de grup en resulta de vital importància per al tema de la reconceptualització del veïnatge, ja que es desenvolupa des del sistema d'elements generadors en l'espai que Maki i Otaka veuen a les dinàmiques de les relacions humanes. L'espai de grup pot desenvolupar-se en el sistema des de l'espai individual, on des del seu interior es connecta d'una manera específica, la qual es defineix, però també, de manera segura.

Tenint en compte que avui dia –a l'ombra de les inversions de capital com la construcció de centres comercials, complexes de negocis i residencials i infraestructures de trànsit– existeix una transformació igualment dramàtica de l'espai col·lectiu que està prenent part la zona nova de Belgrad, és necessari estudiar la possibilitat de reconceptualització de la idea de barri. Aquests espais no varen sorgir com a regals "del govern, impostos locals voluntari i el treball dels habitants de la comunitat local, sinó també sobre la base del punt de vista complex, racional, responsable i sistemàtic dels experts en la concepció de la nova unitat veïnal –la unitat residencial de 5.000 persones. Els assentaments urbans de Belgrad que s'han construït segons els nous models de la ciutat funcionalista, fins i tot, avui dia, presenten un important parc de vivendes en estoc a la capital de la República de Sèrbia. Concebut per a un ritme de "8 hores de feina, 8 hores d'oci i 8 hores de dormir", aquells polígons han estat sotmesos actualment a l'adaptació individual i no sistemàtica de les condicions de vida.

Stanko Gakovic, a la seva recerca sobre l'estructura de l'espai com el factor de la qualitat de l'entorn habitable, va proporcionar la seva crítica sobre la política habitacional, la qual en aquell moment, sota el pretext de la promoció d'habitatge va permetre l'acció de transformar l'entorn comú i auxiliar de les unitats residencials –magatzems, safareigs, etc– en espai habitable. Gakovic creu que tals canvis, que suprimeixen certs punts comuns funcionals, agreugen l'estructura de l'entorn. Com si amb això al·ludís als problemes que aviat arribarien.

Ja es contemplà a la primera promoció d'edificis d'habitatges que les terrasses i les estances de servei de l'edifici s'adaptessin a la casa del personal de manteniment o a les famílies socialment

it was up to the dwellers to agree on these areas maintenance and use. We often find these areas in the state of neglect or usurpation by the individuals just as the image of society atomization, lack of communication, cooperation, lack of consideration for the neighbors, as another fragment of the culture of distrust.

The deviations of the dwelling units activity orientation is testified also by the statement cited by Petrovic on who, in which manner and to what extent disposes of the common areas in Novi Beograd dwelling blocks: in a building there was a room for common requirements, covering approximately 70 sq.m., the municipality allotted it to a socially handicapped family to use as dwelling space, after a year's period half or portion of that flat was turned into the beverages shop, then into the coffee bar, and then that space was rented by the first user to another on, and that other one turned it into a betting shop. (Petrovic, 2007). Thus, the individual profit was generated at the account of the socially owned capital.

The examples of such participation of socially owned capital in the area of dwelling community are numerous. By privatization of the C-market at the level of the city, in all local communities there emerged a private company which took the position of the central marketplaces which used to supply the entire dwelling community. The new owner thereby makes the profit not based on the capacities but based on the strategic position at the level of the city and within the dwelling community. The habits of the consumers to get their provisions at that place, the infrastructure level of equipment and traffic meet both the capacity and the type of supplying, and so the new owner "quietly" moved into the community and took the key position in supplying it. The shelters, also, have the strategic position (good connections for efficient population evacuation). The shelter buildings in Novi Beograd were formed as green hills for children to play, and in the nineties were adapted into shelters. Following NATO air strikes in 1999, it was demonstrated that this system of defense had lost its basic purpose and so by renting the space the block shelters granted their position to the private interests. Today, they are the private recreational center or specialized goods shops from which both the private entrepreneurs and the city (Public Company for the Shelters Belgrade) collect the profit, but not the community.

Socially responsible local resources governance would comprise

limitades, però amb el temps aquestes posicions perderen la seva funció social —els nous habitants van ser traslladats amb el seu dret d'ús de les vivendes, però mantenint l'obligació de realitzar el manteniment de l'edifici. Els casos que trobem on hi ha habitants sense aquesta categorització d'impedits socials, no es troben aïllats. Llavors, els següents pisos van vendre tot allò que no és comú (l'entrada, el vestíbul, l'ascensor i altres espais) que es manté dins l'àrea de les relacions no regulades; per tant, això va generar que els habitants es possessin d'acord en quant al manteniment i l'ús d'aquests espais. Sovint trobem aquestes zones en un estat pèssim, o bé usurpat pels individus representant la imatge de l'atomització social, amb manca de comunicació i cooperació i poca consideració entre els veïns com un altre fragment de la cultura de la desconfiança.

Els canvis d'activitat a les unitats habitacionals es comenten a la cita de Petrovic, qui, valora de quina manera i fins a quin punt es disposen les àrees comuns als blocs de Novi Beograd: en un edifici hi havia una estança per a serveis comuns, cobrint aproximadament una superfície de 70 m2. El municipi el va assignar a una família socialment limitada per utilitzar l'espai com a habitatge. Després d'un any, aproximadament la meitat de la superfície de l'habitatge fou reconvertida en una botiga de begudes, després en una cafeteria, i després que el primer usuari llogués l'espai a un altre, aquest el va transformar en una casa d'apostes (Petrovic, 2007). Així doncs, el benefici individual va generar-se com a capital social.

Els exemples de tal participació de capital social a les zones d'habitatge comunitari són nombrosos. Mitjançant la privatització del mercat C a nivell de ciutat, a tots els polígons locals ha sorgit una companyia privada que va prendre la posició dels mercats centrals que solien subministrar a tota la comunitat. D'aquesta manera, el nou propietari treu un benefici basat en la posició estratègica, no pas en les pròpies capacitats. Els hàbits dels consumidors per aconseguir el seu aprovisionament en aquell lloc i el nivell d'infraestructura dels equipaments, condicionen tant la capacitat com el tipus de subministrament, i per tant, el nou propietari "silenciosament" es trasllada a la comunitat i pren la posició clau. Els refugis, també tenen una bona posició estratègica, degut a les bones connexions per a una eficient evacuació demogràfica. Els edificis de refugi a Novi Beograd varen ser formats amb turons verds com a zona de jocs infantils, i posteriorment, als anys noranta, varen ser adaptats com a refugis pròpiament. Després dels atacs aeris

that for each of these common spaces positions the reciprocity of the private and the common interest, the rights and obligations, one type of micro-regulation, is determined individually. Micro-regulation provides functioning of the individual arrangements for the benefit of the neighborhood.

When compared to the planned constructed urban settlement in the past two decades this urban space equipped with infrastructure has adopted the new non-residential functions and the new residential structure of the traditional marginal construction. The new functions and the new physical structure suggest the new pace of living and cater for the diverse leisure activities: fitness centers, shopping malls, betting places and clubs. All these new activities are available to the economically more affluent category of population whereas a greater part of population is not in the position to use these activities, whether because of the age limit, and what for financial status. Leisure is therefore spent by a majority of population in the public spaces – in the fields or playgrounds between the buildings which were developed forty years ago and in the newly arranged parks in the central part of the urban settlement (between the southern and the northern sides). The ephemeral structures found in the public spaces, grass areas in the vicinity of the residential buildings are the result of the amateurish and self-initiative engagement of the dwellers to make the stay outdoors, in the immediate vicinity of their flat climatically and functionally comfortable. These provisional structures, even though miniature, invisible among the high residential complexes materialize the culture of space appropriation which is typical for the dwellers of this urban settlement, however, also the desire to make the non-constructed space of the

soferts per l'OTAN al 1999, es va demostrar que aquest sistema de defensa havia perdut el seu objectiu bàsic i, per tant, llogant el seu espai, els blocs de refugi varen concedir la seva posició als interessos privats. Avui dia, són centres d'oci –d'explotació privada– o també, botigues especialitzades en béns de consum, de les quals, el benefici el recullen tant els empresaris privats com la ciutat (l'Empresa Pública per als Refugis de Belgrad), però no pas la comunitat.

Els recursos locals haurien de comprendre per a cadascun d'aquests espais les posicions comunes de la reciprocitat del sector privat, els drets i obligacions i un tipus de microregulació, la qual és determinada individualment. La microregulació estableix el funcionament dels acords individuals per al benefici de la comunitat.

En analitzar l'assentament urbà planificat i construït en les darreres dues dècades, aquest espai urbà equipat amb infraestructura ha adoptat les noves funcions no residencials i veiem com l'estructura residencial de les construccions marginals tradicionals. Les noves funcions i la nova estructura física suggereixen una millora de la vida, ampliant la seva oferta d'oci: centres de fitness, centres comercials, cases d'apostes i clubs diversos. Totes aquestes noves activitats estan disponibles per a la població amb més capacitat econòmica, mentre que, per contra, una major part de la població no es troba en posició de gaudir aquestes activitats, ja sigui per la seva edat o pel seu estat financer. Per tant la majoria de la població passa el seu temps d'oci a l'espai públic, als camps o patis entre els edificis creats fa quaranta anys i als parcs acabats de reformar a la part central de l'assentament, entre el sud i el nord-est i nord-oest. Les estructures efímeres trobades als espais públics o les superfícies de gespa als voltants dels edificis residencials són el resultat de l'afició i la iniciativa dels habitants per a passar el seu temps a l'aire lliure, a l'àrea més propera al seu habitatge, climàtica i funcionalment còmoda. Aquestes estructures provisionals, invisibles entre els alts polígons residencials, materialitzen la cultura d'apropiació de l'espai típica per als habitants d'aquests assentaments urbans. Mostren també el desig de domesticar a petita escala l'espai no construït dels megablocs, proporcionalment a les seves

mega-blocks more domesticated in small ratios proportionally to their abilities, and against the entrepreneurial spirit and enthusiasm of the individuals to win the small oases – for their personal use or for the dwellers' requirements.

In the vicinity of the subject complex there are various spaces anticipated or adapted to the leisure activities. In this part of the paper the spaces are presented which were initially conceived for controlled stay outside the flat as a mechanism of socialization of the dwellers on the territory of one residential community; the spaces that have been adapted for rest and relaxation of the dwellers outside their flats but now in the circumstances of the expressed individualization and universal crisis of the concept of the community; and the spaces of leisure which originate as the act of appropriation, isolation and separation from the community. On the basis of the first out of five conceptual distinctions of the notions of neighborhood and community, this paper shows that there are spaces in which occasional or provisional social contacts are desirable and which then provide the stimulus to the new forms of community.

On the other hand, there is an obvious transformation of the block structure in the urban settlement: 1) the individual adaptations (annexing the existing complexes); 2) construction of the new multi-family residential buildings on the non-constructed areas of the block; 3) renovation of the walkways, paths and parks by the communal services (concreting and asphalt coating of the walkways and paths, renovation of stairways, installation of the new curbs and drainage ducts has not been coordinated with the landscaping and maintenance of block green areas).

The stated changes in organization of this part of the urban settlement at different levels have affected the character of the block. Individual roof terraces adaptations on the existing structures have visually changed a certain character of the complex (the elements of the traditional form have appeared on the mega structure roof terraces). The trend of residential buildings construction on the non-constructed areas of the block, alongside the major traffic route, Jurija Gagarina Street, and occupation of the terrain between the existing complexes, has changed the character of the street and block open characteristic, however, also the aeration and insolation conditions. The arrangement of the walkways, paths and parks has changed the

capacitats i amb l'esperit emprenedor i l'entusiasme dels individus de guanyar-se el petit oasi, pel seu ús i gaudi personal.

Als voltants del complex residencial, hi ha diversos espais previstos o adaptats a les activitats d'oci. En aquesta part, els espais són presentats de la manera com inicialment es van concebre per a la permanència controlada fora de l'edifici, un mecanisme de socialització dels habitants sobre el territori d'una comunitat residencial. Els espais s'han adaptat per al descans i l'esbarjo dels habitants fora dels seus habitatges, però ara, donades les circumstàncies de la individualització expressada i la crisi universal de les nocions de veïnat i comunitat, es mostra que hi ha nous espais on els contactes socials ocasionals o provisionals són desitjables i proporcionen l'estímul cap a noves formes de comunitat.

Per altra banda, existeix una transformació òbvia de l'estructura de bloc a l'assentament urbà: 1) les adaptacions individuals (annexant els polígons existents); 2) la construcció de nous edificis residencials plurifamiliars a les àrees no construïdes del barri; 3) la renovació dels passos de vianants, camins i parcs pels serveis comuns, tals com la pavimentació amb formigó i l'asfaltat dels passos de vianants i camins, les renovacions de les escales, la instal·lació d'un nou sistema drenant coordinat amb el disseny i el manteniment de les zones verdes.

Els canvis indicats han afectat el caràcter del barri. Les adaptacions de les terrasses de coberta en estructures existents han canviat visualment un cert caràcter del polígon i els elements amb forma tradicional han aparegut sobre les cobertes planes de les megaestructures. La tendència de la construcció d'edificis residencials sobre les àrees no construïdes del barri, juntament amb la ruta de trànsit principal, el carrer de Jurija Gagarina, i la ocupació del terreny entre els complexos existents ha canviat el caràcter del carrer. El bloc s'obre a condicions de ventilació i insolació. La reforma dels passos de vianants, camins i parcs ha canviat la qualitat del revestiment superficial i els canals de drenatge, però no proporciona una millora sistemàtica: el canvi roman a la superfície, i les possibilitats de gestió integral dels recursos resta inutilitzada (per exemple, l'aigua de pluja del col·lector es queda al sistema enlloc d'utilitzar-se com a reg per irrigació de les línies d'arbres, zones de gespa, jardins...

Les primeres indicacions de desregularització es noten en els llinars dels polígons residencials i continuen a través de la creixent i expressiva transformació de les megailles. A dia d'avui, s'han

quality of surfacing and channels the precipitations, but does not provide the system and systematic improvement – the change remains on the surface, and the possibilities of the integral resources management stay unutilized (for example, the collected rain water stays in the ducts instead of being used for irrigation/watering of the lines of trees, grass areas, gardens).

The first deregulation indications are noticed in the areas of dwelling community boundaries and continue through increasingly more expressive mega-blocks transformation. Until today, just next to the major traffic routes the, shopping centers, blocks of residential buildings and business complexes which used to block well established routes of block dwellers moving have been constructed and have dramatically altered the original collective space physiognomy. Which are the principles that regulate the boundary in the manner that the inhospitable mega-block area expresses its communicativeness?

The undeveloped spaces within the dwelling community are not freely organized, being more or less successfully maintained green areas, however, they are actually theoretically organized as the system of spaces for people to stay within the community, the link of the collective space. These spaces have been conceived of as the places of staying in the community, outside one's flat which is best illustrated in the activities of the community members. Programmed stay outside the flats – in the dwelling community public spaces: organized children playground between the dwelling blocks, lawn areas with playgrounds for the ball games, playgrounds annexed to the child day-care, to the Health center, school playgrounds and simple sports fields, larger green areas in the dwelling community. These common activities areas play a significant role in dwelling community territorial and social cohesion.

Therefore, any intervention (physical or regulative) relating to dwelling blocks free spaces presents not only the usurping of the common space and local community ecological resources consumption, but also an essential collective space transformation - change of relations inside the community. During the period of urban settlements construction the climatic conditions have determined the building layout, materialization and additional building equipping (the space for leisure). The change in climatic conditions (the intensified irradiation, the increased temperature and air humidity in the summer months, significant temperature oscillations – the abrupt and short lasting cold spells or abrupt and short lasting

construït centres comercials, blocs d'edificis d'habitatges i centre de negocis, els quals bloquegen els recorreguts ben establerts dels habitants dels barris, i han alterat dramàticament la fisonomia original de l'espai col·lectiu. Quins són els principis que permetin que les superfícies inhòspites de les megailles puguin ser més comunicatives?

Els espais sense explotar dins de la comunitat residencial no estan lliurement organitzats, essent més o menys les àrees verdes mantingudes de manera satisfactòria. No obstant això, aquestes zones verdes estan, de fet, teòricament organitzades com la resta del sistema d'espais lliures de dins la comunitat. Aquests espais han estat concebuts com els llocs per a romandre en la comunitat, fora del propi habitatge. L'estada programada fora dels habitatges és a l'espai públic del polígon residencial: sigui un pati per a nens situat entre els blocs d'habitatge, zones de gespa amb pistes per a esports de pilota, patis annexats a guarderies infantils, al centre mèdic, patis d'esbarjo per a escoles i simples pistes esportives, zones verdes més grans als polígons... Aquestes àrees per activitats comunes acaben tenint un paper important en la cohesió social i de la comunitat territorial.

Per tant, qualsevol intervenció relativa als espais lliures dels blocs d'habitatges no només representa la usurpació de l'espai comú i l'exhauriment ecològic dels polígons locals, sinó també una transformació essencial de l'espai col·lectiu, el canvi de relacions dins de la comunitat. Durant el període de construcció dels assentaments urbans, les condicions climàtiques varen determinar la distribució de l'edifici, la materialització i la construcció del seu equipament addicional, el seu espai per al lleure. El canvi en les condicions climàtiques (la radiació solar s'ha intensificat, l'augment de la temperatura i la humitat en els mesos d'estiu, les oscil·lacions significatives de temperatura –la brusca i curta durada dels períodes freds o les calors abruptes i de curta durada) indiquen les deficiències de les estructures heretades, d'una banda. Per l'altra banda, la resposta als canvis climàtics sense una solució del sistema, sense una coordinació mútua de les accions individuals d'adaptació de les estructures existents a les noves condicions, confirma que els usuaris de les estruc-

warm spells) indicate the deficiencies of the inherited structures, on one part. On the other part, the response to the climatic changes without a system solution, without mutual coordination of the individual actions of adaptation of the existing structures to the new conditions confirms that these structures users (both the dwellers and the city) do not know their transformable abilities – the principle of modular coordination according to which these complexes were designed.

The common spaces system in the dwelling community and deregulation of these spaces represents today an extraordinary important, socially responsible local community governance as with its position, size and character these spaces provide both the territorial and social dwelling community cohesion. Each intervention by construction, appropriating of the portion of the common space for the individual purposes or change of their regime of use should take into consideration the effects produced upon the common areas system and demonstrate the care and responsibility for (de)stabilization of relations inside the community. Engagement of the architectural profession in re-conceptualization of the collective space would comprise the work on micro-regulation of these effects.

tures –tant dels habitants com de la resta de la ciutat–no coneixen la seva capacitat per a transformar-se, el principi de la coordinació modular, segons la qual aquests polígons varen ser dissenyats.

El sistema d'espais comuns al polígon residencial i la desregulació d'aquests espais constitueixen avui dia, de manera extraordinàriament important, la gestió socialment responsable de la comunitat local. Cada intervenció constructiva que s'apropiï de part de l'espai comú amb finalitats individuals –no col·lectives– o canviï el seu règim d'ús hauria de considerar els efectes produïts sobre el sistema d'espais comuns i demostrar la cura i la responsabilitat de la (des)estabilització de les relacions dins la comunitat. El compromís de la professió d'arquitecte en la nova conceptualització de l'espai col·lectiu hauria de comprendre el treball a fer sobre la microregulació d'aquests efectes.

From CIAM to 2011.

Densification and transformation of Romanian socialist Mass Housing Estates

Del CIAM al 2011.

Densificació i transformació dels polígons residencials de la Romania socialista

Zina MACRI

University of Architecture and Urbanism Ion Mincu
Bucharest, Romania

Today, you cannot bring into discussion the socialist mass-housing estates in Romania, as an architect, without being asked: “What can you do about them?”, with the variants: “When are you going to do something about them?” or even: “Is there anything you can do with any of them?”

All of those are legitimate questions, as the socialist estates have been for some time in the public attention due to their urgent need of rehabilitation. We have a massive stock of collective apartment buildings which, immediately after the fall of the socialist regime, were sold to their tenants in a big hurry, together with all their accumulated drawbacks and faults. Even nowadays, some decades after, we only know very little about the parameters of the actual condition in which the large estates and the apartment buildings are. We also have little data and information about their initial condition, meaning we scarcely know their invariant parameters regarded today as dysfunctions that can be measured and defined. All in all, we don't know the answers to a question like: Do the socialist dwellings still fit the average house-hold in terms of building area? nor to a more down-to-earth question like: Which socialist blocks of flats are up-to-date in terms of structural integrity?

On the other hand, the term “rehabilitation” itself is only vaguely defined with respect to the built environment. The Romanian rehabilitation legislation provides guidelines and parameters only for thermal comfort and structural safety of the buildings. As for the bigger picture, for the larger structure that is the socialist Mass Housing ensemble and its quality of life, things have not even begun to be clarified. One has to work with intuitive conclusions of some particular projects or with different other partial studies.

Under those circumstances, could we really know how, when and what is supposed to be changed in the Mass Housing Estates, in response to the continuously changing lifestyles and requirements of the citizens? In fact, we do not know how bad the situation really is, nor do we really know our target, what we are supposed to aim to.

I have always had the opinion that, in a multidisciplinary team that would eventually start a project of complex rehabilitation of a particular socialist large estate in Romania, the architect would have the simplest task once he knows exactly what is to be done. But the architect could only come into the picture once a lot of other professionals would have completed their jobs: politicians, urban-planners, managers, economists, lawyers, public administration representatives, tenants and apartment owners, and the list stays open. Only after some hugely important issues have been solved at the city/ neighborhood scale, the architect can do the job

Avui dia, no es pot parlar del tema dels polígons residencials a Romania, essent arquitecte, sense preguntar-se “Què es pot fer amb ells?”, i les seves variants “Quan faràs quelcom amb ells?” o també “Hi ha res que es pugui fer amb qualsevol d'ells?”

Totes aquestes són preguntes legítimes, en tant que els polígons de l'època comunista socialistes que han estat durant algun temps centre d'atenció a causa de la seva urgent necessitat de rehabilitació. Hi ha un enorme estoc d'edificis d'apartaments col·lectius que, immediatament després de la caiguda del règim socialista, varen ser venuts als seus llogaters precipitadament, juntament amb tots els seus inconvenients i errors acumulats. Fins i tot, avui dia, algunes dècades després, sabem molt poc sobre els paràmetres de la situació real en què es troben els polígons i els edificis d'habitatge. També es compta amb molt poques dades i informació sobre el seu estat inicial, cosa que vol dir que no se saben gaires paràmetres invariables, considerats avui com les disfuncions que poden ser mesurades i definides. Amb tot això, no coneixem cap resposta a una pregunta com “els habitatges de l'època socialista encara s'ajusten als estàndards actuals? O fins i tot, una pregunta més elemental: “Quin dels edificis de l'era socialista està al dia pel que fa a la seva integritat estructural?”

D'altra banda, el terme “rehabilitació”, està només vagament definit pel que fa a l'entorn construït. La legislació de Romania sobre rehabilitació preveu directrius i paràmetres per al confort tèrmic i la seguretat estructural dels edificis. Pel que fa a un enfoc més ampli, considerant la incidència que tenen els barris de l'era socialista i la seva qualitat de vida, les coses no han començat a aclarir-se. S'ha de treballar amb les conclusions intuïtives d'alguns projectes en particular o amb d'altres estudis parcials diferents.

En aquestes circumstàncies, podem realment saber com, quan i què se suposa que ha de ser canviat en les grans àrees residencials, en resposta als estils de vida canviants i les necessitats dels ciutadans? De fet, no sabem com de greu és realment la situació, ni tampoc sabem realment el nostre objectiu, ni cap a on ens hem de dirigir.

Sempre he tingut l'opinió que, en un equip multidisciplinari que eventualment iniciés un projecte de rehabilitació

on a specific site, with specific social-economic-technical problems and a specific design required.

Until then (still waiting such a complex project in Romania...) the architect could help to better define the problem, in a sort of a pre-diagnosis sketch for a rehabilitation scenario, looking for answers to the question: What exactly do the socialist Mass Housing Estates and their collective apartment buildings look like, today?

The means to develop a “real” complex diagnosis necessary in a complex rehabilitation project (usually within pilot projects) to be applied to a large estate or even to a building are extremely difficult to find, making the Romanian best-practices rehabilitation dossier extremely thin and inconclusive.

The good news is that architects might work with an overall theoretical perspective of the whole lot of socialist large estates, an integrative approach which could really help to draw some conclusions regarding the most commonly found typologies, with respect to: buildings characteristics (typified plan solutions, interior comfort, structural systems), their relation with the street/ surrounding space and the way they defined the urban structure itself. Such a typology will follow closely – as it takes into consideration whole neighborhoods being built at once, with the same characteristics – the “pulse” of the “five-year” plans of the socialist economy (plans that stipulated everything, from the city-limits to the cost of one apartment). As a result, the whole stock of socialist Mass Housing Estates estates seems to have been built in stages, each one with some key-features that makes them suitable for completely different rehabilitation approaches.

The early stages :: 1950-1960

THE EMERGENCE OF THE WORKING-CLASS COLONIES

The ensembles of this stage were built strictly near the newly

d'un gran polígon residencial socialista a Romania, l'arquitecte tindria la tasca més simple, una vegada coneixés exactament què ha de fer. El mateix arquitecte, però, no podria fer-se la imatge, fins que la resta de professionals no hagin finalitzat la seva feina: polítics, urbanistes, planificadors, administradors, economistes, advocats, representants de l'administració pública, inquilins, propietaris... i la llista queda oberta. Solament després de resoldre problemes de gran importància a escala de ciutat/barri, l'arquitecte podrà realitzar la seva tasca en un lloc específic, amb problemes específics de caire socio-econòmic-tècnic i un disseny específic requerit.

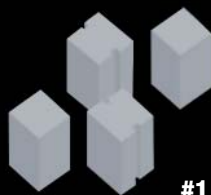
Fins aleshores (encara esperem un projecte d'aquesta complexitat a Romania...), l'arquitecte pot ajudar a definir millor el problema mitjançant una mena d'esbós pre-diagnòstic per a un escenari de rehabilitació, tot cercant respostes a la pregunta “què són exactament els polígons socialistes i els seus edificis d'habitatge col·lectiu a dia d'avui?”

Els mitjans per a desenvolupar un “veritable” diagnòstic necessari en un projecte de rehabilitació complex (en general, dins dels projectes pilot) que s'aplicarà a un gran polígon o, fins i tot, a un edifici, són extremadament difícils de trobar, de manera que el manual romanès de rehabilitació de “bones pràctiques” resulta extremadament prim i no s'hi arriba a cap conclusió.

Les bones notícies arriben en descobrir que els arquitectes poden treballar amb una perspectiva teòrica més global del conjunt dels grans polígons socialistes, un enfocament integrador que realment podria ajudar a treure algunes conclusions pel que fa a: les característiques dels edificis (amb un pla tipificat de solucions, confort interior, sistemes estructurals), la seva relació amb el carrer i l'espai circumdant i la forma en què es defineix l'estructura urbana. Tal enfoc haurà de resseguir de prop –ja que considera que tots els barris estan construint-se simultàniament i amb les mateixes característiques- el “pols” dels plans quinquennals de l'economia socialista, en els quals s'hi estipula tot, des de la ciutat i els seus

typologies

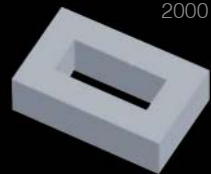
#1
1960
1970

#2
1970
1980

#3
1980
1989

#4
1990
2000

appeared industrial sites, for the workers and their families, following the Soviet model of the “qvartal”. They were polygonal shaped “blocks”, following the shape of the urban “islands” where the streets define the overall volume (sometimes adapting the buildings to real angles on site).

At building's scale there were often 2-3 stylistic registries in the facade, distinctively “treated” in terms of both style and finishing materials. The apartments were very small and sometimes designed for lodging several families in the same dwelling. The initial projects remained mainly in the original shape, with quite a unique design in terms of volumetric appearance, decoration and rigid urban structure.

Stage 1 :: 1960–1970

THE RISE AND RAPID DEVELOPMENT OF LARGE MASS HOUSING ESTATES

The decade 1960–1970 is synonym with the massive migration of the Romanian population towards the industrial poles. All of a sudden large mass-housing estates needed to emerge on land reserves: the outskirts of the cities. Rigorously planned on a blank “sheet of paper”, on empty land or literally over demolished villages, the new housing neighborhoods were built according to CIAM principles: parallelepiped mass-housing modules playfully arranged in space to create a certain rhythm through their heights, volumes and display in the land which freely surround them.

The high rise buildings (9-10 levels), towers and bars, were placed at a certain distance among them, usually along the main boulevards, allowing the greenery in between to be felt from the street. Geometrical compositions used high towers (not higher than 14-16 levels, though) as accents for the main crossroads of for the emphasis or the relief (waterfronts, hills,

límits fins al cost d'un apartament. Com a resultat, l'estoc de grans polígons socialistes sembla haver-se construït en etapes, cadascuna amb algunes característiques clau, que els fan susceptibles d'estratègies de rehabilitació totalment diferents entre elles.

Les primeres etapes :: 1950-1960

L'APARICIÓ DE LES COLÒNIES DE LA CLASSE OBRERA

Els conjunts d'aquesta etapa es varen construir estrictament a prop dels lloc on van aparèixer les àrees industrials, per als treballadors i les seves famílies, tot seguint el model soviètic de “qvartal”. Consistien en uns blocs de forma poligonal, formant recintes seguint la forma de les illes, on els carrers definien el volum total, sovint, adaptant els edificis als angles reals de l'emplaçament.

A escala d'edifici van ser freqüents les combinacions de dos o tres llenguatges arquitectònics, clarament “tractats” en termes d'estil i materials d'acabat. Els habitatges eren molt petits, de vegades dissenyats per a l'allotjament de diverses famílies en una única unitat d'habitatge. Els projectes inicials es varen mantenir principalment en la seva forma original, amb un únic disseny en termes d'aparença volumètrica, decoració i estructura urbana rígida.

Etapa 1 :: 1960-1970

EL SORGIMENT I RÀPID DESENVOLUPAMENT DELS GRANS POLÍGONS RESIDENCIALS

La dècada dels 1960-1970 és sinònim de la migració massiva de la població romanesa cap als centres de producció. De sobte, grans polígons residencials van sorgir en grans reserves de sòl: a les afores de les ciutats. Rigorosament planificada en un “paper en blanc”, en un terreny buit o, literalment, sobre els nuclis destruïts, els nous barris d'habitatges van construir-se d'acord amb els principis del CIAM: mòduls paral·lelepèdes, disposats espacialment composant un ritme mitjançant les seves alçades, volums i disposició sobre el pla de terra que els envolta.

Els edificis de gran alçada (9-10 nivells), les torres i les barres es col·loquen a certa distància entre ells, en general, al llarg de les avingudes principals, tot permetent que la vegetació s'incorpori i es percebi des del carrer. Les composicions geomètriques feien servir torres altes

park limits, etc.). Smaller modules (5 floors) filled the land following the same strict geometrical design. Certain areas were reserved for public facilities, in a Soviet inspired structure of the “microraión” or microdistrict.

The apartment typologies are highly standardized and so are the prefabricated building technologies. The vast majority of the apartments has 2 or 3 rooms (meaning 1 or 2 bedrooms), most of them simple oriented. However, the orientation of the building is not indifferent to the natural illumination standards; moreover, cross-ventilation concepts are beginning to be taken into consideration.

Stage 2 :: 1970-1980

THE DENSIFICATION OF THE MASS HOUSING ESTATES

In the seventies, mass-housing estates in Bucharest reached the dimensions of other major cities in Romania (Brasov, Cluj, Timisoara, etc.). At this stage, the urbanization rhythm and the population requirements for mass-housing apartments seemed to exceed the city-limits all over the country. Building at the new outskirts was not an option anymore due to the cost of the infrastructure. The new dispositions were: “build intensively” within city-limits.

Obviously, the principles of CIAM were abandoned when designing the new housing estates. The land used to build during this stage was the land previously reserved for facilities such as parking lots, commercial, parks, sport and leisure areas. Among existing buildings other mass-housing units were implanted, completely filling in the plots. It seems that all of a sudden there were no prerequisite directives regarding the plan organization. The disposition with respect to the cardinal points was totally neglected. The distance between buildings gradually diminished, triggering problems of natural ventilation and illumination.

The height of the new buildings was overall increased, but still the height-limit was 9-10 levels (mainly because of technical and technological reasons). The volumes of the bars were also increased, the buildings became massive, with more complicated interior room display. Nevertheless, the interior comfort seemed to be more attractive, at least on paper (the number of rooms by apartment is increased to 4, 5, even 6 rooms; the used area was increased as well, etc.). All in all, the urgent need for building large number of apartments, combined with the more and more aggressive prefabrication and the cost limit established for the dwelling-unit led, with insignificant exceptions,

-no més altes de 14-16 nivells- com a fites que accentuaven els principals encreuaments que emfasitzaven el relleu (fronts d'aigua, turons, límits de parc, etc). Els mòduls més petits (pisos) omplien l'àmbit seguint estrictament el mateix disseny geomètric.

Algunes zones estaven reservades per als serveis públics en una estructura d'inspiració soviètica de “microraión”, o microdistricte. Les tipologies d'apartaments estan molt estandarditzades, així com també les tecnologies de construcció amb prefabricats. La gran majoria dels habitatges disposen de 2 o 3 habitacions (és a dir, 1-2 dormitoris), molts d'ells orientats a una façana. No obstant això, l'orientació de l'edifici no restava indiferent a les normes d'il·luminació natural i ventilació creuada, conceptes que començaven a considerar-se.

Etapa 2 :: 1970-1980

LA DENSIFICACIÓ DELS POLÍGONS RESIDENCIALS

En els anys setanta, els nous polígons residencials a Bucarest varen igualar les dimensions de les principals ciutats de Romania (Brasov, Cluj, Timisoara, etc). En aquesta etapa, el ritme de la urbanització i les necessitats de la població per als polígons residencials semblava superar els límits de la ciutat per tot el país. La construcció a les noves perifèries deixà de ser una opció a causa dels costos de la infraestructura. Les noves directrius varen ser “construir intensament” dins els límits de la ciutat.

Òbviament, els principis del CIAM van abandonar-se en dissenyar les noves urbanitzacions. El sòl utilitzat per construir durant aquesta etapa era el que anteriorment s'havia reservat per als equipaments, com ara estacionaments, parcs comercials, àrees esportives i de lleure. Es varen colmar espais vacants entre ordenacions residencials existents. Sembla com si, de sobte, no hi hagués directives ni requisits previs per a la planificació. La disposició pel que fa a l'orientació solar es va descuidar completament. La distància entre els edificis va anar disminuint gradualment, cosa que va provocar problemes de ventilació natural i il·luminació.

L'alçada dels nous edificis va incrementar-se, tot mantenint-se l'alçada límit en 9-10 nivells (principalment a causa de raons tecnològiques). Els volums de les barres també van incrementar-se, els edificis van esdevenir més massius i amb una major complexitat en la disposició de les estances interiors. Malgrat això, el confort interior sembla més atractiu, almenys sobre el paper: va augmentar el nombre d'habitacions per habitatge fins a 4-5-6 habitacions, la superfície útil, etc. Amb tot, la necessitat urgent de construir un gran nombre d'habitatges, combinada amb la prefabricació cada cop més agressiva i la precària situació econòmica –amb un nom-

**common
space**

openspace

shared space

sidewalks

private loisir space

#1

1960
1970

#2

1970
1980

#3

1980
1989

#4

1990
2011

to poor construction quality and design.

Stage 3 :: 1980-1989

**RECONFIGURATION OF THE
MAIN STREETS AND BOULEVARDS**

Immediately after the terrific earthquake from 1977, which destroyed a number of mass-housing buildings but also torn down other large areas in Bucharest, it all seemed an opportunity to profit of large bulks of terrain for building blocks of flats. The idea of demolishing important residential areas all over the country was quickly adopted by the socialist government and the strong reconfiguration of the urban and rural Romania had begun – not only in Bucharest, which was massively affected by the earthquake, but in all the other major cities, even entire villages were pulled down by bulldozers and the people forced to relocate into socialist apartments in high-rise buildings.

It was also a good moment to hide those “scars” together with the old parts of the cities (which were probably meant to be demolished as well, in the near future) behind curtain-like buildings along the main streets. A similar typology was used in the early seventies to give some monumentality to the ensembles situated on the main access routes in Bucharest – long and monotonous bars all along the pedestrians, unifying the prospect. Those were some interesting design experiments though, as they were meant to lodge also big commercial spaces at the ground floors, which forced the designers to use a more flexible construction structure (with concrete pillars and beams), with interesting results in the interior design of the apartments above.

But things have dramatically changed during the decade 1980–1989, the use of this typology was a mere exaggeration, a transformation of the unifying curtain into a corridor-street, a can-

bre insignificant d'excepcions— generava una mala qualitat de la construcció i disseny.

Etapa 3 :: 1980-1989

**RECONFIGURACIÓ DELS PRINCIPALS
CARRERS I AVINGUDES**

Immediatament després del terrible terratrèmol del 1977, el qual va destruir no solament diversos polígons residencials sinó també d'altres zones a Bucarest, tot semblava com una oportunitat de beneficiar-se de grans superfícies de terreny per a construir nous blocs d'habitatges. El govern socialista va adoptar el criteri de demolir importants zones residencials i, ràpidament, es va reconfigurar dràsticament l'entorn urbà i rural, tant a Bucarest, a les grans ciutats com fins i tot, a pobles sencers que van ser enderrocats, i els seus habitants obligats a mudar-se a edificis d'habitatges de gran alçada. També es va considerar un bon moment per ocultar les “cicatrics” del terratrèmol, juntament amb les parts antigues de les ciutats -probablement destinades a ser demolides en un futur no gaire llunyà-, rere la cortina de grans edificis al llarg dels carrers principals.

Una tipologia similar va utilitzar-se en els anys setanta per donar certa monumentalitat als conjunts ubicats a les principals vies d'accés a Bucarest –barres llargues i monòtones al llarg de les àrees peatonals, unificant així la perspectiva. Aquests van ser experiments interessants a nivell projectual. Es va obligar als dissenyadors d'aquests espais a ser més flexibles estructuralment i constructiva –amb pilars i jàsseres de formigó– ja que també era palesa la necessitat de grans espais comercials en planta baixa, generant resultats interessants en el disseny interior dels habitatges en els nivells superiors.

Però les coses van canviar dramàticament durant la dècada del 1980-1989; l'ús d'aquesta tipologia va esdevenir exagerat, una transformació de la cortina a la unificació del carrer en un corredor, una estructura urbana de canonades. Es varen traçar nous eixos al llarg de la ciutat, tallant l'antic teixit tradicional amb la matriu de barres lineals de 9-12 nivells. El seu rol de nova cara per a un nou carrer socialista, inspirat en un estil nord-coreà, va fer-se evident en comparar les seves façanes del front i del darrera. La façana principal dóna al carrer, amb un excés de decoració i amb petites variacions a l'alçat les

uses of common space

1960-70

stage 1 :: park
etapa 1 :: parc

1971-80

playground, garden, parking area :: stage 2
zona de joc, jardí, aparcament :: etapa 2

1981-89

stage 3 :: commercial units, tree lines, parking area
etapa 3 :: unitats comercials, línies d'arbres i aparcament

1990-2011

private garden :: stage 4
jardí privat :: etapa 4

yon-like urban structure. New axis were drawn throughout the city, cutting in the old traditional tissue with array after array of linear massive bars of 9-12 levels. Their role as a new face for the new socialist street, in a North-Korean inspired style, becomes obvious when comparing their façades, the front and the back ones. The main one facing the street had an excess of decoration and small variations in depth that managed to offer very little as used space (too small balconies, improperly designed for any kind of activity other than stepping a little bit outside the apartment). It creates a “flat” overall image, monotonous and boring despite its slight relief. Completely out of balance with the main one, the “back” façade was the really flat one, designed with no inspiration at all, acting as a very disgraceful rupture point between the mass-housing high-rise building and the low-rise traditional urban tissue from behind.

All the spaces at ground floor have commercial uses, the pedestrian becoming a large market place but also parking lots and, sometimes, playground. In terms of apartment comfort little was improved. The same old typologies were replicated on and on. The quality of the building materials was poorer than ever, and there is a popular saying that in those apartments one cannot find a single 90 degrees angle...

Today, 2011

Immediately after the fall of the communist regime, it was obvious that there was a strong need for dwellings. But the mass-housing collective building had a so strong negative image, that the people wanted to move to an individual house by all the means, even if it meant a fair distance from the city and its facilities, an important amount of money to build it and to maintain it, and an even bigger density of housing than in the old mass-housing estates.

Soon after this “exodus”, some started to look for affordable apartments in collective buildings, within city limits. The great majority of the new high-rise apartment buildings on the market today are, probably, more attractive than the old apartment stock. But, even if they offer some better building materials on display, maybe a bigger used area, certainly bigger windows and terraces, it seems that some important lessons failed to be appropriated. Built either at the periphery or in the very heart of the city itself, the new collective-housing units look estranged, much bigger than the old ones, not really connected to the complex urban structure, turning, once again, the back to the city that gave birth to them.

quals van aportar ben poc a nivell funcional (per exemple, uns balcons massa petits per tal de sortir a fora del pis). Es crea una imatge “plana”, en general, monòtona i avorrida malgrat el seu relleu lleuger. Completament fora d’equilibri amb la façana principal, la del darrera es tractava literalment d’un pla, dissenyat sense cap mena d’inspiració, actuant com un punt de ruptura molt vergonyós entre el polígon residencial de gran altura i el teixit tradicional de baixa alçada pel darrera.

Tots els espais en planta baixa tenen usos comercials, a més de places d’aparcament i, sovient, zones d’esbarjo. En termes de confort, als apartaments hi van haver molt escasses millores. Les tipologies habituals es varen repetir contínuament i la qualitat dels materials de construcció era més pobre que mai. De fet, hi ha una dita popular que afirma que en aquells apartaments no s’hi pot trobar un sol angle de 90 graus...

Actualment, 2011

Immediatament després de la caiguda del règim comunista, era obvi que hi havia una gran necessitat d’habitatge. Però ara bé, els polígons residencials tenien una imatge negativa tan potent que la gent preferia viure a un habitatge unifamiliar i ho intentava per totes les vies possibles, fins i tot quan significava una gran distància de la ciutat i els serveis, una important quantitat de diners per construir-la i mantenir-la, i encara una major densitat d’habitatges respecte als antics polígons residencials.

Poc després d’aquest èxode, alguns varen iniciar la seva recerca d’habitatges assequibles dins d’edificis col·lectius, dins els límits de la ciutat. La gran majoria dels nous edificis d’apartaments de gran alçada en el mercat d’avui dia són, probablement, més atractius que l’antic estoc. No obstant això, encara que ofereixen alguns materials amb una millor qualitat, amb més superfície útil, o amb unes finestres i terrasses clarament més grans, sembla que alguns aspectes importants continuen fallant. Construïts a la perifèria o al bell mig del centre urbà, els nous polígons residencials són encara més grans que els antics, i tampoc estan realment connectats a la complexa estructura urbana, donant l’esquena, un cop més, a la ciutat que els va donar a llum.

1960-69

stage 1 :: reference points
etapa 1 :: punts de referència

1970-79

walls :: stage 2
murs :: etapa 2

1981-89

stage 3 :: curtain
etapa 3 :: cortina

1990-2011

cluster :: stage 4
agrupación :: etapa 4

1978-2010 Renewal processes in Barcelonian Mass Housing Estates

1978-2010 Processos de renovació
als polígons residencials barcelonins

Francesc PEREMIQUEL & Pere SERRA
School of Architecture of BarcelonaTECH & REURSA
Polytechnic University of Catalonia, Spain

FRANCESC PEREMIQUÉL: Part of local government activity in the area of housing has focused on producing large-scale housing projects, the so-called Mass Housing Estates (MHEs). Only a few years after they were built, at the beginning of the 1980s, many of these new neighbourhoods began to accumulate important urban and social deficits, and from this time on the importance of their remodelling began to be taken into account. In the beginning there were strategies for remodelling, others for renovation, problems with redevelopment and facilities...but it ultimately ended up as a process of substitution.

With his doctoral thesis on MHEs in Barcelona, Amador Ferrer provides a summary of urban construction during this period. In 1983, Joan Busquets defined strategic needs in different urban fabrics with regard to renovation. In the case of MHEs, he considered the fundamental need for intervention in the urban space and the deficit of resources. However, some irreparable construction pathologies led to a need for the complete remodelling of these neighbourhoods.

PS has been one of the central figures in the public programme for MHE renovation since 1992, first as a private consultant and later with the public company REURSA. At the current time, a time of change, we believe it very important to provide both qualitative and quantitative testimony of this very significant experience of urban transformation in Barcelona, and we therefore wanted to interview him and document his experience.

We might begin by talking about the identity of REURSA, its experience, how it was founded and how it became a fundamental operator in these types of interventions.

What is REURSA? What are its aims?

PERE SERRA: REURSA was a public subsidiary of INCASOL, and was recently absorbed by it within the framework of the new macroeconomic strategies of cuts and rationalisation in the public sector.

In fact, it began operating in 1992. This was a key time, when the Autonomous Government of Catalonia became aware of the serious problem of aluminosis, concentrated in areas of council housing and poorer populations with no means, who had remained on the margins of urban growth and were in fact at great risk of marginalisation. This led to the need to start substituting these MHEs, substituting housing where people were living, without breaking up the social relationships of this population. This heralded the start of a programme to substitute whole neighbourhoods (neighbourhood remodelling) (fig.1). In 1992, the Autonomous Government of Catalonia understood that it was a one-off problem, and contracted an

FRANCESC PEREMIQUÉL: Part de l'activitat de la administració pública en matèria d'habitatge ha estat centrada en la producció d'habitatge massiu, els anomenats polígons. Amb pocs anys de vida, als principis dels 80, molts d'aquests barris comencen a acumular dèficits urbans i socials importants i a partir dels 70 es comença a plantejar la importància en la seva remodelació. En un principi hi ha algunes estratègies de remodelació, d'altres de rehabilitació, problemes de reurbanització i d'equipament... però finalment això acaba amb un procés de substitució.

Amador Ferrer, a través de la seva tesi doctoral sobre els polígons de Barcelona, fa una síntesi del que ha estat la construcció urbana d'aquest període. En Joan Busquets, l'any 1983, defineix allò que són les necessitats estratègiques de rehabilitació en diferents teixits urbans. Planteja en el cas dels polígons la necessitat d'intervenció fonamentalment en l'espai urbà i en el dèficit de dotacions. No obstant algunes patologies constructives irreparables acaben provocant una necessitat de remodelació completa d'aquests barris.

Pere Serra, ha estat un dels protagonistes del programa públic de renovació de polígons des de l'any 92, primer com a consultor privat i mes tard a través de l'empresa pública REURSA. En el moment actual, un moment de canvi, ens sembla molt important deixar un testimoni d'aquesta experiència molt significativa tant qualitativament com quantitativament de la transformació urbana de Barcelona, i per tant li volem fer una entrevista per recollir la seva experiència.

Podríem començar parlant de la identitat de REURSA, la seva experiència, com va néixer i com es converteix en un operador fonamental d'aquest tipus d'intervencions.

Que es REURSA? Quins son els seus objectius?

PERE SERRA: REURSA ha estat una empresa pública filial d'INCASOL, recentment absorbida per aquest en el marc de les noves estratègies macroeconòmiques de retallades i concentració del sector públic.

En realitat, la seva tasca comença l'any 1992. Es un moment determinant en el que la Generalitat de Catalunya és conscient del gran problema derivat de l'aluminosi, concentrat en barris d'origen públic i amb població molt feble, sense recursos, que han quedat al marge del creixement

external team to manage these programmes through the Special Interior Reform Plans. Agreements were signed with town councils, principally that of Barcelona.

FP: What does 'manage' mean here?

PS: It means the operator, INCASOL, providing technical assistance throughout the entire substitution process from social liaison, monitoring projects and works, proposing relocation, close contact with residents...taking charge of integral management. We began with just one neighbourhood: Vivendes del Governador (fig.2). Later, in 1995, came Via Trajana, El Polvorí... (fig.3) and in 1998 San Roc. The time arrived when that one-off programme became a structural programme where every 4 years a public tender was renewed for increasingly more complex, more large-scale technical assistance. But this was difficult to justify as outsourcing with specific managers who had historically been in charge of the whole process. There were 5 of us in 1992, by 2003 there were over 20, as it had become a huge programme, with a

urbà i que en realitat estan el greu risc de marginació. Això provoca la necessitat d' iniciar una tasca de substitució d'aquests polígons, substitució dels habitatges amb la gent vivint-hi, sense trencar les relacions socials d'aquesta població. Això fa començar un programa de substitució de barris sencers (remodelació de barris) (fig.1). Pel que fa la Generalitat l'any 1992, entenent que el problema era conjuntural, contracten un equip extern per tal que gestioni aquests programes a través de les figures de Plans Especials de Reforma Interior. Es va pactant amb els ajuntaments, bàsicament amb el de Barcelona.

FP: Què vol dir gestionar?

PS: Vol dir fer assistència tècnica per compte de l'operador, INCASOL, en tot el procés de substitució des de l' interlocució social, el seguiment dels projectes i de les obres, les propostes de real·lotjament, control sobre el territori... conducció de la gestió integral. En un principi comença en un sol barri: Vivendes del Governador (fig.2). Més tard venen a l'any 95 la Via Trajana, el Polvorí... (fig.3) l'any 98 a San Roc. Arriba un moment que aquell programa conjuntural esdevé un programa estructural

:: fig.01/

great number of neighbourhoods and a very wide-reaching area. Then the first guidelines from the Neighbourhood Act (Llei de Barris) came into force and with them a new proposal for intervention in an even larger area (fig.4). It was necessary to have teams who knew the area very well, and this activity turned into the public structural activity INCASOL was commissioned for by the government.

They opted for a model of autonomous subsidiary, with a maximum of 30 people, so as to operate with more agility in the local area and resolve issues more quickly. This organisation was able to respond immediately to emergency jobs better than INCASOL (which had 500 people), due to the difficulties of INCASOL's size and complexity. This is how REURSA was created, the successor to that outsourced team, INCASOL's neighbourhood remodelling office. It started out as a subsidiary company intervening in remodelling processes.

FP: So I assume it's a relatively small company with a very specialised technical profile, and with know-how very much oriented towards the remodelling of neighbourhoods in terms of construction and also in-

on cada 4 anys s'ha de renovar un concurs d'assistència tècnica cada vegada més complex, més gran i més difícil de justificar pel que fa a la contractació amb uns responsables concrets que son els que històricament han estat portant tot aquest procés. L'any 92 érem 5, l'any 2003 érem mes de 20 persones, ja que havíem d'atendre un programa molt gran, amb molts barris i un territori molt dispers. Més tard arriben les primeres línies de les Lleis de Barris i d'una proposta nova d'intervenir encara en un espai mes ampli (fig.4). Calen equips molt propers, i aquesta activitat esdevé l'activitat estructural del sector públic, que el govern encarrega al INCASOL.

Opten per un model d'empresa filial autònoma, de 30 persones com a màxim, per poder operar en el territori amb mes agilitat i poder solucionar temes més ràpidament. Aquest organisme pot fer front a encàrrecs immediats en situació d'emergència millor que INCASOL (que son 500 persones) amb totes les dificultats per la seva mida i complexitat. Així neix REURSA, essent l'hereva

:: fig.02/

tervention in social and economic aspects. What is REURSA's specific know-how?

PS: Everyone knows how to construct buildings, anyone who's an architect, of course. In theory it's the same whether you're constructing council housing for public tender or for people who are affected by a new situation. But actually it isn't, because the difference is that in remodelling there are affected parties with whom you have to be in permanent dialogue and you have to know the area well, both socially and economically. You have to know how to bring town councils to agreement and this is the know-how of urban remodelling: the complexity of talking to the social and economic agents of the area; a complexity that the local area managers know, but which the professionals, lawyers, architects and surveyors who professionally intervene in these processes do not. There aren't many experts in this area, except for those who are very much involved in the public sector.

FP: Do you have any international reference points, on a European level?

PS: Not specifically. Although we have some parallel references, it's not exactly the same. In Spain, I don't know of any remodelling programme similar to ours, that is, of the same intensity and economic and geogra-

d'aquell equip contractat externament, d'aquella oficina de remodelació de barris d' INCASOL. Neix en forma de societat filial que intervé en els processos de remodelació.

FP: Per tant, dedueixo que es una empresa relativament petita amb un perfil tècnic molt especialitzat, amb un saber fer molt orientat amb la remodelació de barris en aspectes constructius i també amb la intervenció en aspectes socials i econòmics. Quin es el saber fer específic de REURSA?

PS: Fer edificis ho sap fer tothom, tothom que sigui arquitecte, per suposat. En principi es el mateix que sigui per posar-lo en el mercat per sorteig que per a uns afectats en concrets. Però no ho és, perquè la diferència es que en la remodelació hi ha afectats amb qui has d'estar en diàleg permanent i has d'estar molt proper en el territori, tant social com econòmic. Has de ser capaç de posar d'acord a les administracions i aquest es el saber fer de la remodelació urbana: la complexitat de parlar amb agents socials i econòmics del territori; complexitat que els polítics gestors territorials coneixen, però que els professionals, advocats, arquitectes i aparelladors que intervenim en aquests processos de manera professional no. No n'hi ha gaires que siguin experts en això, excepte aquells molt involucrats en el sector públic.

FP: Teniu alguna referència internacional, a nivell europeu?

:: fig.03/

:: fig.04/

phical scope as our case. We're talking about substituting 8,000 homes in the first programme; it began with 600 and ended up being 8,000, of which we have substituted around 7,500. In Spain, there is a proliferation of public companies set up to undertake concrete activities. PROCIVESA, for example, which was the company we founded in 1986-87 to instigate a remodelling process for the historic centre of Barcelona. The ARI (Integrated Renovation Area) was an instrument which was designed for a different purpose but ended up being the same: an agile instrument to deal with the 24 departments of Barcelona town council that had traditionally intervened in these processes. In Spain, there is a proliferation of housing development companies on a municipal, county district, or autonomous region level because the big problem of the 1990's and beginning of the 21st century was that the market distanced itself from the economic possibilities of those people who needed housing. Therefore, it was necessary for the public sector to promote housing policies. And it is these policies that also have the function of intervening in these substitution processes but only as a one-off, as they are not conceived specifically for this purpose. In fact, the people who have visited us most are municipal companies belonging to the town council which have 1

PS: Específicament no. Encara que tenim alguna referència paral·lela, no es exactament igual. A Espanya, no conec un programa de remodelació similar al nostre, es a dir, de la intensitat, abast i dispersió territorial que te el nostre cas. Són uns 8.000 habitatges per substituir quan es planteja el primer programa, comença amb 600 però acaba sent 8.000 dels quals portem substituïts de l'ordre de 7500. A Espanya el que proliferen son empreses públiques per fer activitats concretes. Per exemple PROCIVESA, que va ser l'empresa que varem fundar l'any 86-87 per posar en marxa un procés de remodelació del centre històric de Barcelona. L'ARI (Area de Rehabilitació Integrada) era un instrument d'una especificitat diferent però que venia a ser el mateix: un instrument àgil front els 24 departaments de l'ajuntament de Barcelona que intervenien en aquests processos històricament. A Espanya el que proliferen son empreses municipals, comarcals, o autonòmiques de promoció d'habitatges ja que el gran problema dels anys 90 i de principis del segle XXI es que el mercat s'allunya de les possibilitats econòmiques de la població que necessita habitatge. Per tant des del sector públic s'han d'impulsar polítiques d'habitatge. I son aquestes les que paral·lelament realitzen les funcions d'intervenció en aquests processos de substitució però de forma coyuntural, ja que no neixen específicament per a aquesta activitat. De fet, la gent que més ens ha visitat son empreses municipals d'ajuntaments que tenen 1 barri amb problemes, no 17 com Barcelona. I ens venen a veure per saber com nosaltres hem resolt o hem executat la substitució d'aquell barri.

FP: Per tant dedueixo que teniu un marc competencial atribuït específic. Això deu ser resposta a alguna llei que us avalí?

PS: De fet INCASOL pot actuar com a administració tant en expropiació com en compensació, es qui decideix. En aquests convenis de patologies sol fer d'administració actuant, tots son per expropiació i Incasol en sol ser la beneficiària. Que es REURSA? Tenia un contracte programa amb INCASOL que actuava amb poders per delegació de l'INCASOL. REURSA era executora d'allò que Incasol te atribuït fer. Té la capacitat d'expropiar amb l'aprovació per part de l'administració actuant mentre que la capacitat d'adjudicar habitatge la tenia el departament d'habitatge. Té també la capacitat de promoure, la capacitat d'endeutar-

neighbourhood with problems, not 17 like Barcelona. And they come to see us to find out how we have resolved or implemented the substitution project of that neighbourhood.

FP: I therefore deduce that you have a specific framework of powers attributed to you. That must be response to some legal endorsement?

PS: Actually INCASOL is able to act as an administrator in both expropriation and compensation, it is the one that decides. In these agreements on construction pathologies it tends to act as administrator, all of these are for expropriation and Incasol tends to be the beneficiary. What is REURSA? It had a programme contract with INCASOL, acting with powers of delegation from INCASOL. REURSA executed what Incasol is commissioned to do. It has the power to expropriate with the approval of the acting administrator, while the housing department had the capacity to adjudicate housing. It also has the power to promote, to borrow, that is, everything necessary to implement these processes, starting with approval of the planning instrument and implementing a system of expropriation to declare INCASOL the beneficiary, which then assumes the corresponding powers.

FP: And within this context, what role does the local town council play?

PS: A very diverse role. At the beginning, it depended on whether there was political rivalry or not. I consider these processes to require consensus between the government and the opposition; for example, Ciutat Vella was very important in a city in permanent conflict between 2 political forces, yet it was never the object of an electoral campaign, never the object of debate or confrontation. Starting from a position of consensus in these types of process is key and respecting it is also key. And this can also be extrapolated to acting administrations as well. At the beginning, the town council's role is to approve planning, contribute resources and instigate the planning, that is, provide the public space with the costs this implies, as it benefits everyone, not only the affected residents.

The role of the State, until this year, has been to contribute money, in the knowledge that these are loss-making processes. Historically, part of this deficit has been assumed by budgets from the relevant ministry. Unfortunately, the 11 million euro we received annually have not materialised for 2011 and the consequence of this has been the complete paralysis of new remodelling processes and projects that were underway and which have now been stopped until there is more funding.

And the Catalan government has had the following role: when a town

se, es a dir tot allò necessari per a fer aquests processos a partir de l'aprovació de l'instrument de planejament i del sistema de actuació per expropiació declarant beneficiari al INCASOL, que passa a tenir les competències pròpies del beneficiari.

FP: I l'administració local dins d'aquest context quin paper hi juga?

PS: Molt divers. En inici depenia de si hi havia rivalitat política o no, jo considero que aquests processos requereixen el consens del govern i oposició, per exemple, Ciutat Vella, va ser d'una gran importància en una ciutat en conflicte permanent entre 2 forces polítiques i en canvi mai va ser objecte de campanya electoral, mai va ser objecte de debat o confrontació: Partir del consens ens aquests processos es clau i respectar-ho també es clau. I això és extrapolable a les administracions actuants, també. En un principi el rol dels ajuntaments és aprovar el planejament, aportar-hi recursos i l'urbanització, es a dir aportar-hi l'espai públic amb els costos que comporta, ja que en resulta un benefici per tots, no només d'aquells habitants.

El rol del Estat, fins aquest any, ha estat el de aportar-hi diners, conscient de que son processos deficitaris. Una part d'aquest dèficit, històricament, ha estat assumit per els pressupostos del ministeri corresponent. Malauradament, durant l'any 2011 ens han deixat d'aportar els 11 milions d'euros que aportaven anualment i ho em notat en forma de paralització absoluta de nous processos de remodelació i projectes que ja estaven en marxa i que han quedat parats esperant que de nou hi hagi finançament..

I el rol de la Generalitat ha esta el següent: quan l'ajuntament no compleix les condicions per gestionar aquests processos (condicions econòmiques, d'abast, d'especialització...) la Generalitat assumeix la gestió i també una part important del seu dèficit. La Generalitat ha assumit aquests costos mentre ha pogut. Malauradament en la situació actual estem en 1a conjuntura en que aquestes aportacions tampoc son possibles. Fins que la situació econòmica permeti tornar a fluir, potser no amb la mateixa intensitat dels últims 20 anys, però almenys d'una forma natural.

FP: Europa que hauria tingut programes d'intervenció sobre la ciutat, com el cas dels URBAN, no participa en aquestes accions de cap manera?

PS: En aquests casos de substitució del teixit urbà no. Els URBANS han ajudat moltíssim en operacions de centres històrics. Per exemple, en el cas de Ciutat Vella, ja que aconsegueixen

council does not meet the conditions for managing these processes (economic conditions, conditions relating to the project's scope, specialisation, and so on) the Catalan government takes over management and also a significant part of the deficit. The Catalan government has assumed these costs while it could. Unfortunately, in the current situation these contributions are no longer possible. Not until the economic situation allows things to flow again, perhaps not with the same intensity of the last 20 years, but at least in a natural way.

FP: Isn't Europe, which has had city intervention programmes such as the so-called URBAN programmes, participating in these actions in any way?

PS: Not in these cases of substituting the urban fabric. The URBAN programmes have helped a great deal in operations on historical centres. In the case of the Barcelona old town, for example, as they achieved environmental improvements as part of these processes. But these operations to substitute public MHEs did not in theory come under the different URBAN programmes. They did, on the other hand, fit conceptually with urban improvement. And the 2004 Act on Neighbourhood improvement models itself on the URBAN programmes by using selection processes,

milliores mediambientals emparades en aquests processos. Però aquestes operacions de substitució de polígons d'origen públic en principi no encaixaven en els diferents programes URBAN. Si que encaixaven conceptualment, en canvi, en la millora urbana. I la Llei 2.004 de Millora de barris es fa a imatge dels URBAN mitjançant processos de selecció, en funció de la transversalitat, l'eficiència... a través d'un sistema de puntuació dels dèficits. La llei es compatible amb els URBAN, i en alguns casos com Serra d'en Mena, hi ha hagut fons que s'han obtingut a través d'aquests programes aportats per complementar els de la Generalitat, tot i que la Generalitat com a tal no ha gaudit d'aquests programes en cap moment.

FP: A aquest tema m'agradaria tornar-hi després, ja que hi ha una qüestió de futur, i és que tot Europa, segurament, necessita una remodelació de polígons d'habitatge massiu i segurament hauria de ser una estratègia europea la que plantejés aquesta qüestió.

PS: T'he de dir que sí. Als gestors del territori de vegades ens costa aixecar el vol i tenir una idea més pan-europea d'estratègies, perquè estem tan immersos en el

:: fig.05/

depending on diverse disciplines, efficiency, and so on, using a deficit points system. The Act is compatible with URBAN programmes, and in some cases, such as Serra d'en Mena, funds have been obtained using these programmes to complement those of the Catalan government, even if the Catalan government as such has not benefited from these programmes at any stage.

FP: I would like to return to this subject later, as there is a question about the future here, which is that all of Europe will doubtless need the remodelling of its MHEs and it will have to be a European strategy that addresses this issue.

PS: I have to agree. For us local land managers at times it's difficult to open up and have a more pan-European idea of strategies because we are so immersed in specific problems; all the help we receive from universities and anyone with the capacity for broader analysis will be welcome.

FP: These are precisely problems which the UK, France and Germany have considered or are considering. It surprises me that there is not some common policy on this issue.

PS: A study was conducted by the Geography Faculty, by the team led by Montse Pareja, on the issue of MHEs in Europe and urban renovation policy. The conclusion after several years of study in conjunction with other universities was a lack of a European programme. We are facing the same conditions because, in our context, these MHEs are a consequence of the post-war period, migrations of people with scarce economic resources (and the extreme densification and marginalisation generated by this). And a massive public sector response of low-quality housing was the result. In Europe, the same thing happened a few years later, after the World War, and the process was exactly the same, but with very different outcomes. The French solution on the outskirts is completely different to the Catalan solution, as the French solution ended up generating conflicts of segregation and the forming of ghettos, which led to public order conflicts (fig.5). Fortunately, we have not had that. In this respect, I prefer our model.

FP: Let's talk a little bit about remodelling MHEs. What is it that makes this intervention necessary? Obviously there is the issue of obsolescence with regard to physical structure and housing types, which is definitely the catalyst for these processes.

PS: Yes, aluminosis is what makes the problem serious and large-scale. As a factor of degradation and unresolvable structural pathology, it's

problemes específics, que tota la ajuda que ens vingui de les universitats i tota persona que tingui una capacitat d'anàlisi ampli serà benvinguda

FP: Aquest són problemes que, precisament, a Anglaterra, França o Alemanya s'han plantejat o es plantegen. Em sorprèn que d'alguna manera no hi hagi una política comuna en aquest tema.

PS: Hi ha hagut un estudi que ha fet la facultat de geografia, l'equip de la Montse Pareja, sobre el tema dels polígons a Europa i la política de renovació urbanística. La conclusió després d'uns quants anys d'estudi amb altres universitats era la manca d'un programa europeu. Estem en igualtat de condicions ja que, en el nostre context, aquests polígons són conseqüència de la postguerra, de les migracions de població amb escassos recursos econòmics (i les concentracions i la marginalitat generada per aquestes). I es dona resposta massiva d'habitatge de baixa qualitat des del sector públic. A Europa, ha succeït el mateix amb la postguerra mundial pocs anys després, i el procés es exactament el mateix, però amb resolucions molt diferents. La solució francesa a les perifèries es completament diferent de la solució catalana, ja que la solució francesa acaba generant conflictes de segregació i ghetificació que acaba amb conflictes d'ordre públic (fig.5). Per sort nosaltres no n'hem tingut. En aquest sentit jo aposto per el nostre model.

FP: Parlem una mica de la remodelació de polígons. Que es el que fa necessària aquesta intervenció? Evidentment hi ha el tema de l'obsolescència física i tipològica que segurament es el desencadenant dels processos.

PS: Sí, l'aluminosi es el que fa greu i gros el problema. Com a factor de degradació i de patologia estructural no resoluble, no es l'únic, ja que a part del Turo de la Peira, que te aluminosis, ni ha de socials. S'ha resolt el problema amb rehabilitació, contra la voluntat dels veïns que han vist els guanys de substituir el seu habitatge per un de nou: per qualitat l'actualització de l'actiu immobiliari es molt superior a la rehabilitació. Tot i això, a vegades, l'administració pública no es pot permetre la substitució, ja que si es possible la rehabilitació, es preferible en termes econòmics i socials.

L'aluminosi es el detonant que fa que el sector públic hagi de començar a esmerçar diners com sigui a partir del diumenge al mati en que una senyora del Turó de la Peira mor per que cau el forjat de casa seva. Ja es coneixia que era una patologia que els laboratoris estaven estudiant perquè havien començat

not the only one, as, apart from Turo de la Peira, which has aluminosis, there are also social problems. The problem has been resolved through renovation, against the will of the residents, who saw the benefit of substituting their home for a new one: when it comes to quality, updating the real estate asset is much better than renovation. Despite this, sometimes the public administration cannot afford substitution, as, where possible, renovation is preferable in both economic and social terms.

Aluminosis was the catalyst for the public sector having no choice but to begin spending money, from the Sunday morning a woman from Turó de la Peira died when the metal structure of her house collapsed. We knew it was a pathology that the laboratories were studying because homes had begun to show cracks. But when somebody dies, the entire public sector springs into action because if one person dies then a thousand people who are in the same conditions might die and there is therefore a real risk to security. This death becomes the centre of attention for the public sector and this is when all of these processes begin. Actually, the reason for the degradation was that on all of these MHEs built in the 1950s there were shanty towns. In order to eliminate them, these public MHEs were promoted, which the dictatorship governments of the 1960s and 1970s did to appease social unrest, as there is nothing more conservative than someone who has something to protect. We find ourselves in a world of private property, but with public origins and the risk of marginalisation;

:: fig.06a/

a esquarterar-se cases. Però en el moment que hi ha una persona que mor, tot el sector públic es posa en marxa, ja que si mor una persona en poden morir 1000 que estan en les mateixes condicions i, per tant, s'evidencia un risc real a la seguretat. Aquesta mor passa a ser el centre d'atenció del sector públic i es quan es posen en marxa tots aquests processos. En realitat la raó de la degradació era que en tots aquests polígons creats en els anys 50 hi havia hagut els barris de barraques. Per eliminar-los es promouen aquests polígons públics, que en els anys 60 i 70 els governs de la dictadura fan per apaivagar les revoltes socials, ja que no hi ha res més conservador que algú que te quelcom que conservar. Ens trobem en un món de propietat privada, d'origen públic amb risc de marginalitat que, a més esta molt mal situat, es a dir, no connectat en la major part de casos amb la ciutat. Llevat d'un parell de casos exemplars de bon urbanisme com es, per exemple, el cas del Sud-Oest del Besos. Aquest és un urbanisme que et permet remodelar sense que es noti. Llevat d'aquest, la resta son barris a fer desaparèixer, ja que la seva trama viària no té res a veure amb la que l'envolta. Es tracta, a més, de barris d'infrahabitatge, unitats molt petites, sense serveis, sense urbanització (fig. 6). Per tant es la oportunitat per recuperar per a la ciutat part del seu teixit. Tot això sumat, sense l'aluminosi, no hagués possibilitat per si sol que el sector públic hagués posat els recursos que hi ha posat.

FP: Podem parlar d'algunes xifres? Quants habitatges s'han produït en aquest període?

PS: Be, el programa incloïa 8.600 habitatges i a aquestes alçades tenim executats uns 7500. Hem superat el 90% del programa, el programa històric, el de substitució de barris amb participació sobre uns 20 barris.

FP: I en volum econòmic, que representa això?

PS: Ve a representar, uns 120.000 euros per habitatge, de l'ordre de 1.000 milions d'euros invertits, amb una pèrdua per part del sector públic d'entre 450-480 milions d'euros, de l'ordre del 50% en un període de 18 any (des de l'any 92 fins el 2010)

FP: Es tracta d'una quantitat molt significativa!

PS: Això ha estat possible fins el 2007 per la política que l'INCASOL havia seguit de desenvolupament de teixit industrial, es a dir, pels beneficis obtinguts pel creixe-

property which is also badly located, that is, in most cases not connected with the city. With the exception of a couple of exemplary cases of good town planning, such as, for example, south west of the river Besos. This type of town planning is one that allows remodelling without it being noticed. Apart from this case, the others are neighbourhoods that need to be destroyed, as their road system is not in any way related to that around them. They are also neighbourhoods with substandard housing, very small homes, with no services, not urbanised (fig.6). It is therefore the opportunity for the city to recover part of its urban fabric. Having said all that, without aluminosis it would have been impossible for the public sector to have contributed all the resources it has.

FP: Can we have some figures? How many homes have been built in this period?

PS: The programme included 8,600 homes and we have now finished 7,500 or so. We have achieved 90% of the programme, the historical programme, of substituting neighbourhoods, with the participation of around 20 neighbourhoods.

FP: And in economic terms, what does that represent?

PS: It represents around 120,000 euro per home, in the order of 1,000 million euro invested, with public sector losses of between 450 and 480 million euro, around 50% over a period of 18 years (from 1992 fins to 2010).

FP: That's a lot of money!

PS: This was made possible up until 2007 by the policy INCASOL had followed of developing the industrial fabric, that is, from the profits obtained from Catalan industrial growth between 1990 and 2006. These profits made it possible to reinvest in neighbourhoods, in addition to the 160 million contributed by Madrid. It was possible to invest the profits from Incasol in housing policy. The problem is that this funding from industrial development fell to zero, the public budgets had no money allocated to substitute the previous revenue. This paralysed everything until it is possible to again allocate money to it from the budget or until industrial development again starts to grow sufficiently to generate profits for reinvestment. We might therefore say that the revenue deriving from a good industrial policy has allowed the guarantee of an intense and important urban renovation policy around Catalonia.

FP: And what about users? Have they contributed anything?

PS: Yes. The change of housing was based on a decree from 1995,

ment industrial català entre el 90 i el 2006. Aquest benefici ha permès reinvertir en barris, a més de 160 milions aportats per Madrid. Els beneficis que ha aportat Incasol els han pogut invertir en política d'habitatge. El problema es que quan aquest finançament derivat del desenvolupament industrial ha esdevingut zero, els pressupostos públics no tenen partides per substituir el benefici anterior. Això ha paralitzat el tema fins que sigui possible tornar a aportar pressupostàriament o fins que el desenvolupament industrial torni a créixer lo suficient com per generar beneficis per reinvertir. Per tant podríem dir que els beneficis d'una bona política d'implantació industrial han permès garantir una política de renovació urbana intensa i important arreu de Catalunya.

FP: I l'usuari? Hi aporta alguna cosa?

PS: Si. El canvi d'habitatge es fonamenta en un decret de l'any 1995, anomenat "Condicions de Reallotjament per a afectats per patologies estructurals", que venia a explicar que les regles del joc son: tu em deixes molt barat l'habitatge i a canvi et donaré molt barat el nou i a més te'l finançaré a 25 anys. Era un "no juguem a aixecar els preus, hem a pactar-ho". Això era possible perquè la immensa majoria, el 90-95% d'afectats, ja eren propietaris de l'habitatge dintre d'aquella política de privatització que en els anys 60 i 70 s'havia seguit per part del sector públic. Com eren propietaris era un pacte fàcil. Aquest pacte escrit en el decret ve d'un conveni firmat entre l'Administració, la Generalitat i la Federació d'Associacions de Veïns i Benestar de Catalunya, que es la que agrupa a les asso-

:: fig.06b/

:: fig.07a/

known as “Rehousing conditions for those affected by structural pathologies”, which in simple terms states that the rules were: you let me have very cheap housing and in exchange I will give you very cheap new housing and finance it over 25 years. It was “we aren’t going to raise the prices just like that, it’s something we have to agree together”. This was possible because the vast majority, 90-95%, of those affected were already homeowners as part of the privatisation policy followed by the public sector in the 1960s and 1970s. As they were homeowners it was an easy deal to make. This written concession in the decree stems from a signed agreement between the autonomous government, the Catalan government, and the Catalan Federation of Associations of Residents and Well-being, which comprises the residents associations of the neighbourhoods where the public MHEs are located. This agreement establis-

ciacions de veïns de barris que venen de polígons públics. Aquest conveni va establir aquestes regles i això ha vingut a costar 70-80 euros al mes a la gent que canvia el seu habitatge de 55 m² vell i amb aluminosi per un habitatge nou de 70m² amb totes les condicions i equipament.

FP: Podríem parlar d’una millora substantiva en el producte immobiliari?

PS: L’usuari que havia estat víctima de l’estratègia de l’administració a l’hora de fer aquells habitatges mínims, es veu compensat al final amb la patrimonialització d’un be de mercat amb les degudes condicions de dignitat per al desenvolupament de la seva vida (fig.7).

FP: Dintre d’aquest procés de realotjament, hi ha una millora de qualitat tant en l’aspecte físic com en el que es l’entorn social. La reorganització social implica el problema de formació de noves comunitats. Es tracta d’un problema o patologia inherents en els barris degradats. Com ho valoraríeu?

PS: Va per barris, es a dir, no tots els barris tenen el mateix perfil de patologia social. Hi ha un moment en que l’escenari on es desenvolupen les activitats és un escenari digne i, en aquests casos hi ha una tendència a millorar el comportament social. En molts d’aquests barris no hi havia comunitats de propietaris, no hi havia ni espai públic, tot eren carrers sense asfaltar, els arbres estaven malmesos i no hi havia zones verdes. En el moment en que es proveeix un edifici nou en condicions, el primer que fan els propietaris és posar-se d’acord en el color de la façana, es a dir, passes a un estatus de propietari digne dintre del teixit urbà i això millora la imatge del barri i la gent tendeix a aguantar, a fer seva aquesta millora i a no facilitar que aquesta millora es perdi. Si és cert que en alguns barris hi ha problemàtiques socials específiques que requereixen tractaments específics. Evidentment moltes d’elles formen part de la feina de cada dia: activitats de comerç de drogues, comerç d’armes, prostitució, vandalisme, etc. Però en general el que cal cercar és que la societat civil general, es faci propietària de l’espai públic. Nosaltres no eliminem la droga, però es que droga n’hi ha en els barris benestants de la ciutat també. El que eliminem es que aquest la droga s’apropii del espai públic o en tingui fàcil apropiació. No enviem delinqüents a la presó, es a dir un delinqüent te el mateix dret a realotjament que un no delinqüent, per tant no es una acció directa sinó indirecta,

hed the aforementioned regulations at a cost of 70-80 euro per month for people changing an old 55m2 home with aluminosis for a new 70m2 home with all modern conveniences and facilities.

FP: Might we refer to this as is a substantial improvement in the real estate product?

PS: Users who had been victims of the Francoist administration's strategy of building that substandard housing were ultimately compensated with the capitalisation of a market asset with the decent living conditions necessary for carrying on with their life (fig.7).

FP: Within this rehousing process, there is an improvement in quality in both the physical aspect and the social environment. Social reorganisation entails the problem of forming new communities. It is a problem or pathology inherent in rundown neighbourhoods. How would you assess this?

PS: It depends on the neighbourhood; that is, not all neighbourhoods have the same profile of social pathology. The time comes when the sce-

:: fig.07c/

:: fig.07b/

que hem tingut des de el primer dia. Hem tingut un equip de treball social especialitzat en convivència. I aquest equip de “bombers socials” intervé molt en la formació de comunitats, en els conflictes entre elements d'aquesta. Per exemple a Sant Roc, a Badalona, s'ha hagut de treballar la convivència amb una part de la població gitana que no estava integrada contra la voluntat d'uns quants membres a qui els hi anava be per les seves activitats l'estatus quo que hi havia. Hem tingut pancartes i fins i tot denúncies a SOS Racisme que al final han avalat el nostre projecte d'integració social. Que ha passat? Doncs ha passat que hem de tenir 2 treballadors socials propers en el barri perquè qualsevol conflicte fos tractat. L'urbanisme no resol els problemes socials, ni els problemes de convivència, ni de delinqüència, però ajuda si l'entorn físic és l'adequat. Per exemple, a Sant Roc, hem fet una gran operació, no tant per la necessitat de substituir els habitatges sinó per tal que no quedi cap espai públic tancat. L'obertura, la fluïdesa de la circulació de la gent per l'espai públic és clau per garantir que la població normalitzada en serà propietària de l'espai públic. A Via Trajana que era un barri on els taxistes no volien anar, s'ha convertit en un barri absolutament normalitzat ja que s'ha dissenyat un espai públic que ara si es propietat de la gent.

FP: En aquests processos, la transformació del teixit urbà té

nario where activities take place becomes a dignified one and, in these cases there is a tendency to improve social behaviour. In many of these neighbourhoods there were no communities of homeowners, there wasn't even public space, it was all unpaved roads, damaged trees and no green areas. As soon as there were new buildings in good condition, the first thing the homeowners did was agree on the colour of the façade, that is, assume the status of a dignified homeowner within the urban fabric, and that improves the image of the neighbourhood and people tend to settle down, make it theirs, and not allow this improvement to be lost. Although it's true that in some neighbourhoods there are specific social problems that require specific handling. Obviously many of these form part of everyday problems: drug selling, arms selling, prostitution, vandalism, etc. But in general what we need to aim for is that civil society as a whole takes ownership of the public space. We won't eliminate drugs, but there are drugs in the well-off neighbourhoods of the city as well. What we can stop is this drug taking over the public space or being easy to buy. We don't send delinquents to prison, that is, a delinquent has the same right to rehousing as a non-delinquent, so it's not a direct but an indirect action, which we have had since day one. We've had a social work team specialised in cohabitation. And this team of "social firefighters" does a lot of work on training communities, in conflicts between community elements. For example, in Sant Roc, in Badalona, cohabitation work has had to be done with part of the unintegrated Roma population against the will of some of its members, who were happy with the status quo. We've had banners put up and even complaints to SOS Racism, who in the end supported our social integration project. What happened? We have to have 2 social workers who know the neighbourhood in there to deal with any conflict. Town planning doesn't resolve social problems, or problems of cohabitation, or delinquency, but it does help if the physical environment is right. In Sant Roc, for example, the intervention has been great, not so much because there was a need to substitute homes but rather in leaving no closed public spaces. Openness, the fluid flow of people through the public space is key to guaranteeing that the settled population takes ownership of public space. Via Trajana, which was a neighbourhood where taxi drivers didn't want to go, has become an absolutely settled neighbourhood, because public space has been designed which now belongs to the people.

FP: Does transformation of the urban fabric play a relevant role in these processes? Or is it more a coincidental effect of the remodelling process? The process has to substitute buildings by order of relocation; so the

un paper rellevant? O es mes la casualitat del procés de remodelació? El procés ha d'anar substituint els edificis per ordre a real·lotjar; per tant has de aprofitar els buits per edificar les noves construccions, generar nous espais... Al darrere d'això hi pot haver una renovació de models o una estratègia de canvi.

PS: Es important però no ha estat determinant. Per exemple a Habitages del Governador hem hagut de fer meravelles per poder allotjar a la gent al llarg del procés. A Sant Roc ha estat l'ocupació de l'espai públic, fent els primers 186 habitatges sobre les places i així poder arrancar. Però allò determinant no ha estat l'estratègia de gestió. Hem buscat l'estratègia a partir del bon disseny urbà. Allò determinant es, en la meua opinió, aconseguir que aquell foruncle deixi de ser-ho i, per tant, s'integri amb naturalitat amb el teixit urbà que l'envolta, això vol dir que tingui una lògica amb la resta de la ciutat. Quin seria l'objectiu en els processos de remodelació? Aconseguir que no quedin reconeguts els seus límits al llarg del temps, l'objectiu es la normalització, no l'excel·lència. Perquè aquestes son peces anormals en origen dintre de la vida urbana.

FP: Havien nascut com a fragments aïllats i el que cal fer es que es formin un continu, no?

PS: Aquest es l'objectiu i, si es pot fer de manera que faciliti la gestió, millor. Però allò rellevant es la integració.

FP: Tècnicament de totes maneres apareix un problema: la millora dels estàndards suposa un increment d'edificabilitat. Com s'ha plantejant aquest problema?

PS: Directament, incrementant l'edificabilitat.

FP: I això ha tingut algun impacte? Aquest increment de la edificabilitat a tingut algun efecte sobre l'entorn?

PS: Jo diria que s'ha integrat amb naturalitat, la veritat no hem trobat un barri on aquest factor hagi estat un fre o un element negatiu. La ciutat densa i compacta es una ciutat que té més elements de sostenibilitat urbana. Des del punt de vista del comerç, té una massa critica: un supermercat es pot muntar per que té suficient expectativa de clients, etc. Una de les discussions històriques: tots aquests barris van néixer amb habitatges a la planta baixa. Aquest fet es suburbial. Per tant, si el que volem aconseguir es convertir-lo en teixit urbà normalitzat, la nova ordenació no es compatible amb que les plantes baixes estiguin habitades en general. I si fem locals, cal

empty spaces have to be taken advantage of to construct new buildings, generate new spaces... Behind this, might there be a renovation of models or a strategy for change?

PS: It's important but it hasn't been a determining factor. In Habitages del Governador, for example, we've had to perform miracles to be able to house people throughout the process. In Sant Roc it meant occupying the public space, building the first 186 homes in public squares and starting from there. But the determining factor wasn't the management strategy. We sought strategy in a good urban design. The determining factor is, in my opinion, turning this eyesore into something else and therefore integrating it naturally within the urban fabric surrounding it, which means it logically fits with the rest of the city. What's the aim of remodeling processes? For their limits not to be noticed over time, the objective is to provide normal living standards, not excellence. Because these are elements of abnormal origin within urban life.

FP: They began life as isolated fragments and what needs to be done is to turn them into something with continuity, right?

PS: That is the aim and, if it can be done in a way that makes management easier, so much the better. But the main thing is integration.

FP: There is a technical problem, however: improving standards means increasing construction in terms of bulk. How has this problem been approached?

PS: Directly, by constructing more buildings.

FP: And has that had an impact? Has this increase in bulk had an effect on the immediate environment?

PS: I would say that it has been integrated naturally; the truth is we haven't found any neighbourhoods where this factor has proved to be an obstacle or negative element. A dense and compact city is one which has more sustainable elements in an urban sense. From the point of view of commerce, it has a critical mass: a supermarket may open because there is a sufficient level of expected customers, etc. One of the historical debates is as follows: all of these neighbourhoods were built with housing on the ground floor. This is a suburban trait. Therefore, if what we want to achieve is to make it a normal urban fabric, the new planning system is not generally compatible with ground floors being residential. And if we make commercial premises, it's important that the same thing doesn't happen to us as has happened in other municipal districts of our urban conurbation where the ground floor is a desert of doors locked

que no ens passi com a alguns dels termes municipals de la nostra conurbació urbana on son tot un desert de portes en planta baixa de ferro tancades. I si el 25% del sostre es dedica al sector terciari no hi ha massa crítica perquè el sector terciari s'ompli d'activitat. Per tant la densitat ens ajuda a que les plantes baixes tinguin un cert nivell d'activitat.

FP: Plantejant-ho en termes de densitat, les formes d'ordenació, la utilització dels edificis en alçada, fins i tot amb edificis més alts dels que s'utilitzaven habitualment, etc. Tot això s'ha treballat o respon a pragmatisme pur, pensant només en que les operacions siguin rentables? La utilització per exemple de la torre en Via Trajana: edificació en alçada amb uns grans parcs i espais buits. Són fórmules sobre les que no sabem si al darrera hi ha una reflexió urbanística o senzillament el pragmatisme de fer-ho.

PS: S'és bastant pragmàtic. Em sembla molt interessant el cas de Via Trajana. Hi havia molts habitatges de planta baixa i pis i una ocupació bastant excessiva de terreny. Hem fet pocs més habitatges dels que hi havia, però els hem fet el doble de grans.

FP: I en alçada?

PS: Però clar, el que no hem volgut perdre és espai públic. Via Trajana és un cas molt peculiar perquè és una bossa envoltada de teixit no residencial, la via del tren, un pont d'autovia elevada i un sector industrial (fig.8). A més el sector es troba entre dos termes municipals. Quina lògica utilitzes en aquest cas per fer ciutat? El que es va utilitzar va ser fer una pantalla. La primera idea de l'Ajuntament de Barcelona era fer una pantalla continua de punta a punta amb dos grans torres per que així generava respecte la zona industrial, una gran zona verda; el que varem demanar nosaltres va ser fragmentar aquesta pantalla per no generar una visió absolutament apocalíptica, un taló, un paredó. I el que hem fet ha estat anar foradant amb aquestes quatre torres, anar fent fragments. L'edificabilitat que varem treure de darrera la varem posar davant en forma de uns petits edificis variats. Mentre fèiem això evoluciona la ciutat i es fa el Fòrum. Via Trajana comença en el 95 i el Fòrum es planteja pel 2004. Es fa el Fòrum a la dreta, al costat del mar, i neix la idea del TGV a Sagrera a l'esquerra. Per tant Via Trajana està en una posició de futur, estratègica, en la unió del Fòrum i la Sagrera. Aquesta operació passa a jugar un altre rol, essent dissenyada i canviada per tal que tota aquesta cruïlla, a diferents nivells, es modifica per fer una única rotonda a nivell alt. Paral·lelament s'estan desenvolupant els Plans de Millora

behind iron grills. And if 25% of the roof area is dedicated to the tertiary sector, there is no critical mass because the tertiary sector is filled with activity. Housing density therefore helps in having ground floors with a certain level of activity.

FP: Thinking in terms of density, forms of planning, the use of high-rise buildings, even higher buildings than used to be built, etc., has all of this been thought out or is it pure pragmatism, only taking into account the fact that the operations are cost effective? The use of the tower in Via Trajana, for example: a high-rise building with some large parks and open spaces. These are formulas where we don't know if behind it there is real reflection based on town planning or simply pragmatism.

PS: It's fairly pragmatic. I find the case of Via Trajana an interesting one. There were a lot of two-storey homes and fairly excessive occupancy of

:: fig.08a/

Urbana i Modificacions de Pla General, en que tot aquest teixit passa a ser residencial. Aquesta es la salvació de Via Trajana. Que podíem fer? Fer un disseny defensiu autosuficient fins el moment en que es pugui connectar la ciutat.

FP: La renúncia a l'habitatge unifamiliar, és una estratègia comuna? En el Sud Est del Besos un dels atributs més interessants es la combinació de tipus. També el propi Montbau. Atendre una mica a les virtuts de la varietat tipologica i aquests altres aspectes semblaria important. Per contra, hi ha una altra qüestió que em sembla important: si des del punt de vista tipològic s'estableix ja una uniformització, des del punt de vista arquitectònic, en canvi, estem per la diversificació: abans tots els edificis s'encarregaven al mateix arquitecte, i ara hi ha una manera diferent, dins d'un cert ordre, de diversificar el producte immobiliari. Es una discussió que hem sembla que es rellevant

PS: Aquesta va ser la primera discussió amb el recent arribat al 92 Director General d'Arquitectura. Parlàvem dels habitatges del Governador i deia "el que haurem de fer es un projecte de rebaixar costos, aconseguir encarregar 2500 portes, 6300 finestres..." es a dir, tot igual. Jo entenc tot lo contrari. El que havíem d'aconseguir és que, quan haguéssim acabat lo operació, no fos reconeixible més que per que els habitatges son mes grans, es a dir que formi part natural del barri. Per tant tots els edificis havien de ser diferents. I em va dir "vols dir?" Hem de reproduir des de el sector públic amb els seus errors i els seus encerts, el que faria el sector privat si fossin promotors diferents. I per tant no repetir mai arquitecte, mes que en ocasions molt especials per algun motiu molt justificat. Ha sortit una mica mes car però jo crec que el resultat, des del punt de vista d'integració amb la ciutat, ha millorat substantivament. Es a dir, hi ha una repetició tipologica i una variació formal.

FP: En aquest barris, cap te serveis públics. No em refereixo únicament als equipaments, sinó les botigues, l'activitat econòmica, allò que fa ciutat. Tots aquests temes han estat una aportació substantiva en tots aquests barris I un objectiu més, no creus?

PS: Si. És un factor de reequilibri i recuperació d'inversió, tot ajuda. Algunes de les polítiques dels Ajuntaments en matèria d'espai públic, absolutament ocupat fins a la seva

the land. We have built only a few more homes than were already there, but we have made them twice the size.

FP: And what about height?

PS: Of course, what we didn't want to lose was public space. Via Trajana is a very peculiar case because it's a pocket surrounded by non-residential fabric, the train lines, an elevated road bridge and an industrial sector (fig. 8). What is more, the sector is located between two municipal districts. What logic are we to use in this case to make a city? What we did was to make a screen. The first idea of the Barcelona town council was to make a continuous screen from one end to the other with two large towers to respect the industrial area, a large green space; what we requested was to fragment this screen so as not to create a completely apocalyptic view, a huge curtain or wall. And what we did was to drill down with these four towers, making fragments. The bulk we took from behind we put in front in the form of some varied little buildings. While we were doing that, the city was evolving and the Forum complex was built. Via Trajana was started in 1995 and the inauguration of the Forum was planned for 2004. The Forum was built on the right, next to the sea, and the idea was conceived of having the high speed train station in Sagrera on the left. Via Trajana is therefore in a strategic position for the future, with the union of the Fòrum and Sagrera. This operation took on a different role, being designed and changed in order that the whole of this intersection was modified on different levels to make one single roundabout on a higher level. In parallel, the Plans for Urban Improvement and Modifications to the General Plan are being carried out, which will make this whole urban area residential. That will save Via Trajana. What could we do? Create a self-sufficient defensive design until the time it could connect with the city.

FP: Is renouncing the single-family detached home a common strategy? To the southeast of the river Besos one of the most interesting attributes is the combination of housing types. The same goes for Montbau. Attending a little to the virtues of having various types of housing and these other aspects would seem to be important. But there is also another issue that seems important to me: whether if from the perspective of housing type a uniformity is established, from the architectural viewpoint, by contrast, we are in favour of diversification: previously the same architect was commissioned to do all of the buildings, and now there's a different way of doing things, within a certain order, diversifying the real estate product. It's a debate which I see as being relevant.

reordenació pel vehicle, han estat possibles gràcies a que les remodelacions han donat la justificació per peatonalitzar o eliminar la possibilitat d'aparcar en el poc espai lliure. Hem generat un estàndard que a ajudat a recuperar una mica el dèficit d'aparcament. I hem entès que aquesta era una política de col·laboració a millora de les condicions del barri. En quant a les botigues, el mateix. Però amb cura de que no generin un desert urbà ja que no hi ha res pitjor que tenir locals tancats

FP: Entenc que en el moment de fomentar l'activitat urbana, el comerç juga un paper important. Avui per avui si tinguéssim una referència europea probablement recolzaríem els programes d'implantació comercial en certes perifèries i el foment d'activitat econòmica, però això ja es una altra qüestió. Després de la renovació de polígons, s'introdueix l'any 2002 la renovació de barris. Quina es la diferencia entre les dues

:: fig.08b/

PS: That was the first debate with the recently arrived Director General for Architecture in 1992. We spoke about the housing in El Governador and he said “what we should do is a project to reduce costs, commission 2,500 doors, 6,300 windows...” in other words, all the same. I think it should be the opposite. What we need to do is, when the operation is finished, it should not be very recognisable, other than the homes being bigger, that is, it should naturally form part of the neighbourhood. So all of the buildings had to be different. And he said to me “Are you sure?” From the public sector with all its errors and uncertainties, we have to reproduce what the private sector would do if they were different developers. And therefore never have the same architect, except on very special occasions for some very justified reason. It was a little more expensive but I believe that the result, from the point of view of integration within the city,

estratègies?

PS: Aquesta hauria de ser l'activitat normal, es a dir, la remodelació entesa com a substitució es una activitat conjuntural. No ha de ser necessari sempre estar substituint barris sencers. Hem de reconstruir barris que es van desenvolupar precàriament en un moment determinat, els hem de situar en la normalitat. Es una activitat que haurà durat 20-30 anys, haurà estat llarga i difícil però conjuntural. L'activitat normal es la de millora urbana regulada am la llei 2.2004 que el que afronta es un nou plantejament: El problema no es l'habitatge, el problema es que el barri esta degradat i es pot comprovar a partir d'uns indicadors objectius. Amb el pla URBAN puc afirmar que un barri esta en males condicions, però aquest barri te un projecte municipal per la seva millora, un projecte que parla d'espai

:: fig.08c/

was a substantial improvement. That is, there is a repetition of type and variation in form.

FP: In these neighbourhoods, there are no public services. I'm not referring only to facilities, but also shops, economic activity, what makes a city. All of these issues have contributed substantially to all of these neighbourhoods, and have represented another objective as well, don't you think?

PS: Yes. It's a factor of rebalancing and recovering investment, everything helps. Some of the town councils' policies with regard to public space, which is fully occupied after restructuring due to large numbers of vehicles, have been possible because the remodelling has provided the justification for pedestrianising or eliminating the possibility of parking in what little free space there is. We have generated a standard which has helped to rebalance the parking deficit a little. And we have understood that this was a policy of cooperation to improve the conditions of the neighbourhood. With regard to shops, the same applies. But taking care not to generate an urban desert, as there is nothing worse than closed commercial premises.

FP: I understand that when promoting urban activity, commerce plays an important role. Today, if we had a European point of reference we would probably refer to the commercial implementation programmes in certain suburbs and the promotion of economic activity, but that's another issue. Following the renovation of the MHEs, the renovation of neighbourhoods was introduced in 2002. What is the difference between the two strategies?

PS: This ought to be the normal activity, that is, remodelling understood as substitution is only an interim solution. It should not always be necessary to substitute whole neighbourhoods. We have to reconstruct neighbourhoods that were built precariously at a given time, we have to bring them up to normal living standards. This is something that will have taken 20-30 years, it will have been long and difficult, but only a one-off activity. Normal activity is that of urban improvement regulated under Act 2.2004 which considers a new approach: the problem is not housing, the problem is that the neighbourhood is delapidated and this can be proven using objective indicators. With the URBAN plan I can state that a neighbourhood is in poor condition, that this neighbourhood has a municipal project to improve it, a project that refers to public space, renovated housing, efficiency, telecommunications, cultural integration, gender equality... That is, which refers to all of the aspects which affect quality

públic, de rehabilitació d'habitatges, d'eficiència, telecomunicacions, d'integració cultural, d'igualtat de gènere... És a dir, que parla transversalment de tots els aspectes que incideixen sobre la qualitat de la vida urbana: qualitat social, econòmica, i física. Hi ha un projecte integrat que presenta solucions. I que necessita finançament perquè no es un negoci millorar un barri, el negoci ve induït després: millora fiscal, dels estalvis en salut, atur, etc. En el moment que hi ha una millora de barri hi ha estalvis per el sector públic indirectes. I ingressos fiscals. Donat que els Ajuntaments tenen una economia molt limitada, la Generalitat decideix pagar la meitat, però amb la condició de que la operació de millora s'ha de fer en un termini de temps determinat. I ací ve el nostre rol, el d'ajudar als Ajuntaments amb poca capacitat de gestió, mancats d'instruments apropiats. Els ajudem amb programes complementaris de promoció d'habitatge per a aquells afectats que aquell pla esta generant. Aquest es el plantejament de la llei. Ara estem en un impàs entre governs, però hi ha la voluntat de continuar donant solucions, ja que barris amb problemes i projectes n'hi ha arreu de Catalunya. El que dona la Generalitat són diners i capacitat de gestió que és el que podem donar nosaltres

FP: D'alguna manera això ens encara una mica més les tendències de futur. La vostra continuïtat com a operadors públics en la millora de les ciutats, de donar unes expectatives per aquests barris, és essencial. La vostra experiència d'alguna manera es pot convertir en un instrument exemplar des del punt de vista nacional o internacional

Ha estat molt satisfactori tenir aquesta conversa, esperem poder tenir-ne alguna altra sobre noves accions e intervencions, potser com a avaluació d'aquesta nova experiència.

PS: I de com hem superat la crisi

FP: Moltes gràcies

PS: Moltes gràcies a tu.

Aquesta entrevista va tenir lloc el dia 1 de Desembre de 2011 a la seu de REURSA

of urban life across the board: social, economic and physical quality. There is an integrated project that presents solutions. And this requires funding because improving a neighbourhood is not business, business comes afterwards: tax revenue from commercial activity, health savings, increased employment, etc. When a neighbourhood is improved there are indirect savings for the public sector. And tax revenue. Given that the town councils have a very limited economy, the Catalan government has decided to pay half, but on the condition that the improvement operation is completed within a given timeframe. And that is where we come in, helping the town councils with little management capacity, lacking the appropriate instruments. We help them with complementary programmes for promoting housing for those affected by the plan. This is the approach with this Act. Now there is a change of government, but there is the will to continue providing solutions, as there are neighbourhoods with problems and projects all around Catalonia. What the Catalan government gives is money, and what we can give is management capacity.

FP: In some way this gives us more of a vision of future trends. Your company continuing as a public operator in improving cities, giving these neighbourhoods expectations, is essential. In some ways your experience can be made into an exemplary instrument from a national or international viewpoint.

This has been a very satisfactory conversation, let's hope we can have another one regarding new actions and interventions, perhaps as an assessment of this new experience.

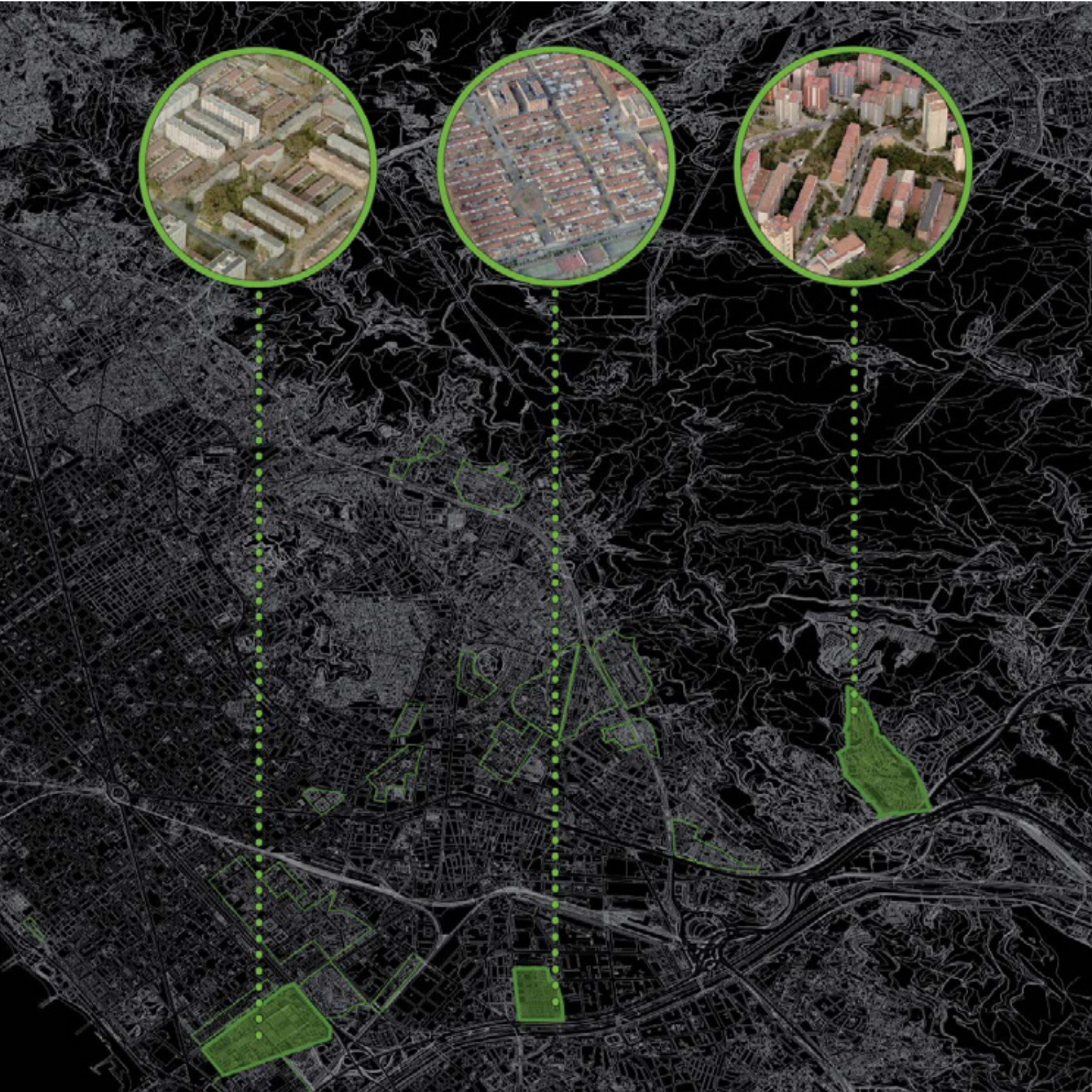
PS: And of how we have overcome the crisis.

FP: Many thanks.

PS: Many thanks to you.

This interview was held on 1 December 2011 at REURSA's head office.

Barcelona
and its eastern façade
i la seva façana de llevant

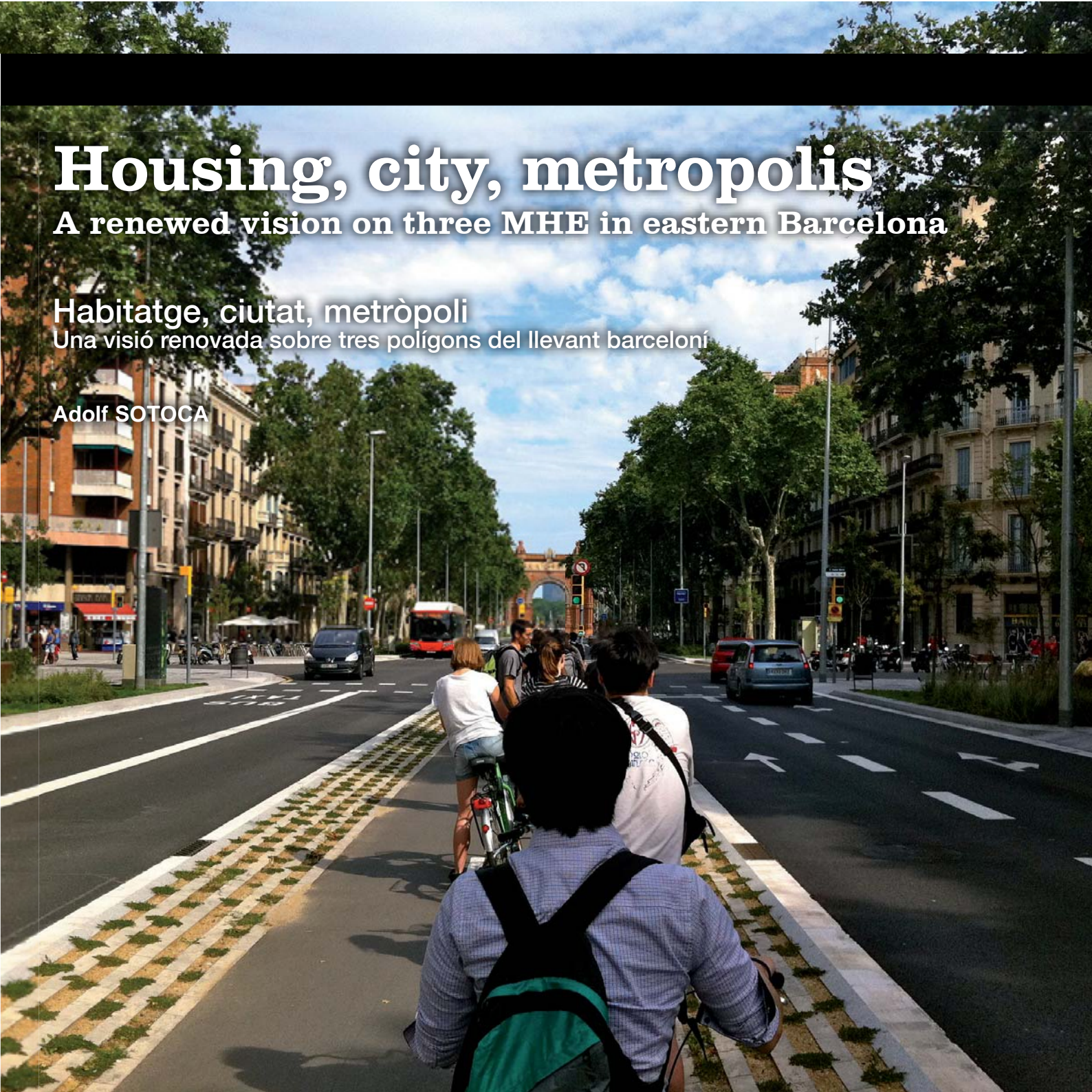
Housing, city, metropolis

A renewed vision on three MHE in eastern Barcelona

Habitatge, ciutat, metròpoli

Una visió renovada sobre tres polígons del llevant barceloní

Adolf SOTOCA

Habitability, urbanity and metropolitan integration. These are three of challenges that the upgrading processes of MHE face today. Barcelona is an exceptional case study in this field, as it is in many other topics related to urbanism. The large number and diversity of housing estates that were developed throughout the last century set the framework for the study of these three challenges through the analysis of specific cases.

The eastern façade of Barcelona, all along the recently recovered Besòs River, hosted many of the operations of mass housing during the XXth century. Between 1929, when the estates of Baró de Viver and Milans del Bosch were built, and the construction of La Mina in 1971, this sector of the city became the site for a considerable number of diverse housing estates in Barcelona.

Nowadays, 40 years after La Mina was built, we propose to pay attention to this area. And we do so with the intention of describing the challenges of habitability, urbanity and metropolitan integration through projects on the three estates that are currently under urban renewal:

:: The estate of **Bon Pastor** has been, and still is today, the scenario of remodeling processes in which the balance between built heritage and improvement of living conditions is crucial.

:: **Ciutat Meridiana** is pointed as next working field of urban renewal policies in the city. Its privileged location will become an extraordinary potential for improving its urban conditions at local scale.

:: The neighborhoods of **La Mina and Sud-Oest del Besòs** have been also been renewed by attending both district and city scales.

These three districts were the case studies which gave content to the EcoRehab II, held in Barcelona in 2011 under the name of "After the Project". For two weeks, thirty students from five different universities coming from Europe and Asia worked on the habitability, the urbanity and the metropolitan integration in these areas. The working hypotheses for each of them are developed into the following chapters.

We all, mentors and students, enjoyed three master lectures which, transcribed, are also included in this publication. These three conferences showed research and professional commissions on the three given areas of study. Professor José Luis Oyón described some of his research

Habitabilitat, urbanitat i integració metropolitana. Aquests són tres dels reptes que l'actualització dels conjunts d'habitatge han d'afrontar a dia d'avui. En aquest tema, com en molts altres camps de la urbanística, Barcelona és un espai de treball excepcional. La gran quantitat i diversitat de polígons d'habitatge que s'hi van desenvolupar al llarg del segle passat configura el marc adequat per a l'estudi d'aquests tres reptes a través de l'anàlisi de casos concrets.

La façana de llevant, aquella que delimita amb el recentment recuperat riu Besòs, va acollir bona part d'aquestes operacions d'habitatge massiu. Entre 1929, amb els conjunts de cases barates de Baró de Viver i Milans del Bosch, i la construcció del barri la Mina al 1971, aquest sector de la ciutat va acollir una part considerable i molt diversa dels polígons d'habitatge desenvolupats a Barcelona.

A dia d'avui, 40 anys després de finalitzada la Mina, ens proposem dirigir la nostra atenció cap a aquest territori. I ho fem amb la intenció de descriure els reptes de l'habitabilitat, la urbanitat i la integració metropolitana mitjançant tres dels polígons que són àmbits sobre el que s'estan duent a terme processos de regeneració urbana a l'actualitat:

:: El barri del Bon Pastor ha estat, i és encara a dia d'avui, l'escenari d'un procés de renovació en el qual el balanç entre patrimoni construït i millora de les condicions d'habitabilitat ha estat cabdal.

:: Ciutat Meridiana, finalment, serà en un futur proper àmbit preferent en les polítiques de renovació urbana de la ciutat. La seva privilegiada posició territorial esdevé un extraordinari potencial per a la millora de les seves condicions a escala local.

:: Els barris de La Mina i el Sud-Oest del Besòs han estat objecte també de processos de millora i remodelació molt importants que són afrontats des de l'escala urbana i de districte.

Aquests tres barris van ser els casos d'estudi al voltant dels quals es desenvolupà, sota el nom "After the Project", el II EcoRehab. El primer havia tingut lloc a Bucarest al 2010 i el tercer tindrà lloc a Cracòvia al 2012. Durant dues setmanes una trentena d'estudiants de cinc universitats d'Europa i Àsia van treballar sobre l'habitabilitat, la urbanitat i la integració metropolitana en aquests àmbits. Les hipòtesis de treball per a cadascun d'ells es desenvolupen

on social housing in interwar Barcelona and his most recent proposals for some of the social housing developments built in the city during that period. The office of Olga Tarrasó showed the urban plan, committed by the City Council, that they have been developing in the district of Ciutat Meridiana. Finally, Jornet_Llop_Pastor-SLP presented the internationally awarded PERM of La Mina.

The works were also enriched with two juries celebrated as midterm and final reviews of the workshop. Some very interesting discussions and reflections arose from them. The juries were Loles Herrero, architect; Francesc Peremiquel, PhD. Architect and professor at ETSAB-UPC; Karin Hofert architect and professor at ETSAB-UPC; Pere Picorelli, political scientist related with REURSA and Master at the LSE; Oscar Carracedo, architect and professor at UIC and ETSAL; Sebastià Jornet, architect and professor at ETSAB-UPC; Amador Ferrer, PhD. Architect and professor at ETSAL and Antoni Sorolla, architect and manager of Patronat Municipal de l'Habitatge.

The works were presented and exhibited the 23rd of June of 2011 in the heritage industrial site of Fabra i Coats, in Sant Andreu District. Just a walk from the estate of Bon Pastor.

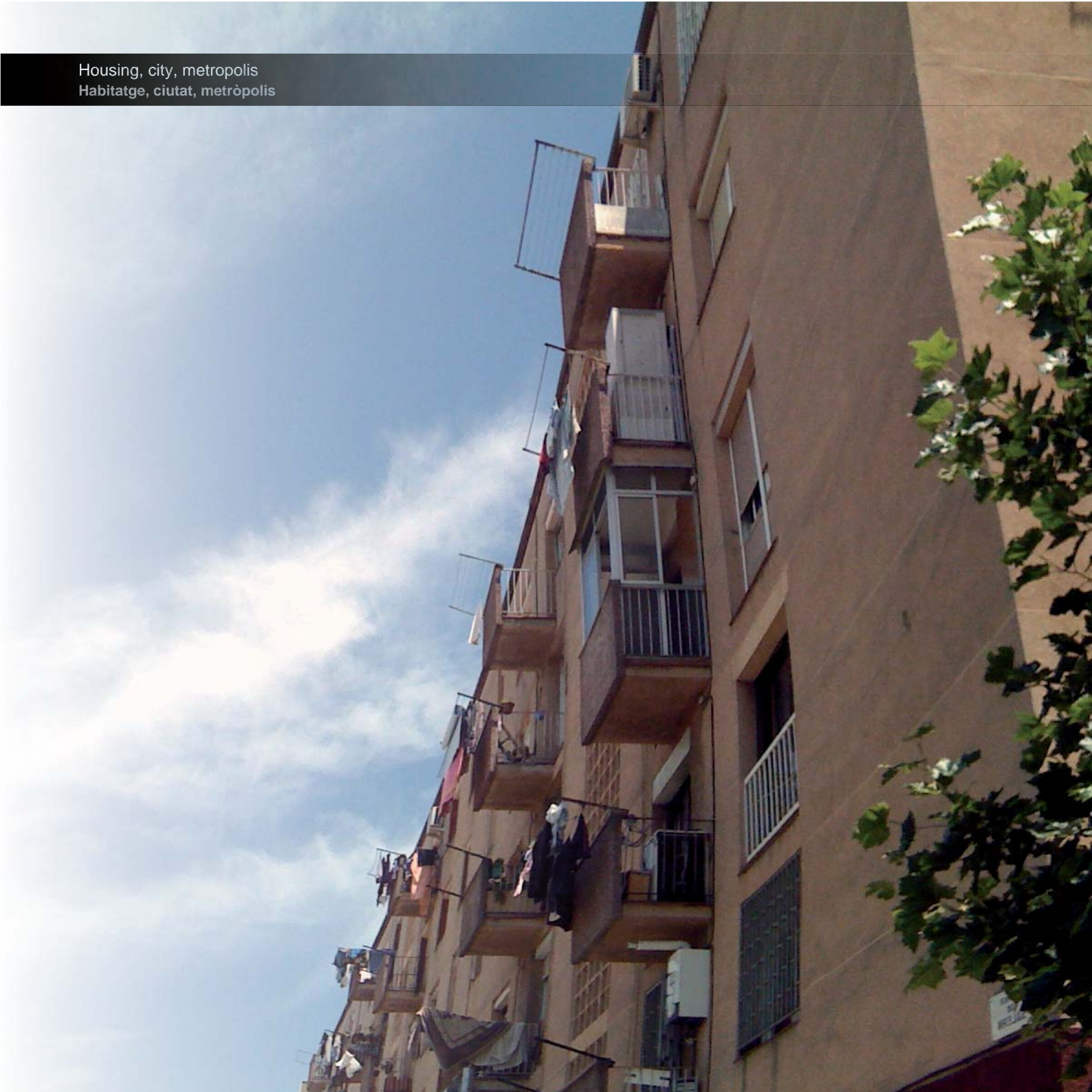
en els capítols següents.

Tots, professors i estudiants, vam gaudir de tres lliçons magistrals que, transcrits, també s'inclouen en aquesta publicació. Es tracta de tres conferències que mostraren projectes de recerca o treballs professionals sobre els tres àmbits d'estudi proposats. El catedràtic d'urbanisme José Luis Oyón mostrà part dels seus treballs sobre l'habitatge obrer a la Barcelona d'entreguerres i les seves més recents propostes per a alguns conjunts d'habitatges obrers que durant aquest període es construïren a la ciutat. El despatx d'Olga Tarrasó mostrà els treballs d'ordenació urbana que, per encàrrec de l'Ajuntament de Barcelona, ha estat desenvolupant al barri de Ciutat Meridiana. Finalment Jornet_Llop_Pastor SLP feren una presentació de l'internacionalment reconegut PERM del barri de La Mina.

Els treballs es van veure enriquits amb la celebració de dos jurats que, al bell mig i al final de taller, van suscitar reflexions de gran interès al voltant dels treballs desenvolupats pels estudiants. En ells van participar Loles Herrero, arquitecta; Francesc Peremiquel, Dr. Arquitecte i professor de l'ETSAB-UPC; Karin Hofert arquitecta i professora de l'ETSAB-UPC; Pere Picorelli, polítòleg vinculat a REURSA i Màster a la LSE; Oscar Carracedo, arquitecte i professor UIC i ETSAL; Sebastià Jornet, arquitecte i professor de l'ETSAB-UPC; Amador Ferrer, Dr. Arquitecte i professor de l'ETSAL i Antoni Sorolla, arquitecte i Gerent del Patronat Municipal de l'Habitatge.

Els treballs van ser presentats i exposats el 23 de Juny de 2011 al recinte fabril de la Fabra i Coats, al districte de Sant Andreu de Barcelona. Només a dos passes del conjunt de Cases Barates del Bon Pastor.

Housing, city, metropolis
Habitatge, ciutat, metròpolis

Living conditions, heritage and transformation

Habitabilitat, patrimoni i transformació

Case Description

The “Cases Barates in Barcelona. Milans del Bosch.”

Les Cases Barates a Barcelona. Milans del Bosch

(José Luís Oyón)

Workshop proposals

Propostes de taller

Ulica (team 1)

Bon Pastor (team 2)

Contacts (team 3)

Re_ADAPT
Bon Pastor

case description

les cases barates del Bon Pastor

01 :: Description

The provision of housing for the working class in Barcelona was on the political agenda during the earliest twenties but with very scarce results. The process of industrialization was increased during the XIX century but the construction of dwellings for workers was always a step backwards. The consequence of such a situation was a huge increase of informal and self-made housing.

In 1929 the International Exhibition was held in Barcelona; local authorities needed to show a different image. At the same time the construction of the pavilions and the Barcelona's metro provoked an important increase of working immigrants. That was the main reason for the construction of low density housing estates that, under the name of "Cases Barates" (Cheap Houses) were planned for Barcelona.

Previous years, when various legislative measures and clear objectives of salubrity and mobility for the social housing were set, were certainly useless. The finally built Cases Barates housing estates were from the very first moment marginal neighborhoods. They were placed on the city's periphery where land was affordable and it was not taken into account their relationship with the central city.

This was not the only problem, as far as pathologies in housing units appeared soon. Through time degradation and marginalization of these residential environments were becoming more evident as well as social exclusion and poverty of the dwellers.

After several interventions undertaken by authorities over the years, only one of the estates, the so called Can Peguera, has become a cohesive one, well connected with the central city and with quite acceptable urban standards. Can Peguera, also known as Ramon Albó, is the only "Cases Barates" estate where urban regeneration policies are still to be developed.

The General Metropolitan Plan (PGM) affects this neighborhood by process of demolition and redevelopment just like the other three estates of the same era which no longer exist or are about to fade: Zona Franca, Bon Pastor and Baró de Viver. The more recent transformation, still in progress, is taking place in Bon Pastor. The refurbishment of the estate by demolition created a big controversy in recent years. As a popular response to the Municipal Plan the dwellers organized an international competition which has been worldwide known as a paradigmatic case study of local engagement and civic participation.

01 :: Descripció

La provisió d'habitatges per a la classe obrera a Barcelona ja es trobava a l'agenda política dels anys vint, tot i que amb escassos resultats. El procés d'industrialització va incrementar-se durant el segle XIX, però la construcció de vivendes per als treballadors sempre anava un pas enrere. La conseqüència d'aquesta situació va ser l'increment desmesurat de l'habitatge informal d'autoconstrucció.

El 1929, l'Exposició Internacional va celebrar-se a Barcelona. Això va comportar, per una banda, que les autoritats locals precisaren mostrar una imatge diferent a la que hi havia llavors. Per altra banda, la construcció dels pavellons i de la xarxa del metro de Barcelona va provocar un considerable augment de la immigració treballadora. Per tant, justament per això es varen construir quatre polígons d'habitatge que estaven prevists a Barcelona, amb la denominació de "Cases barates".

Durant els anys anteriors, després d'aplicar les diverses mesures legislatives i els clars objectius de salubritat i mobilitat per a l'habitatge social, es va comprovar que varen resultar sens dubte inútils. Els polígons de Cases Barates que finalment es van construir n'eren, des d'un primer moment, els barris marginals del moment a Barcelona. Aquests van ser situats a la perifèria de la ciutat on el sòl era més assequible, sense valorar la seva relació amb el centre de la ciutat.

De fet, aquest no va ser l'únic problema detectat: ja que les patologies van aparèixer aviat a les unitats d'habitatge. La degradació al llarg del temps i la marginació d'aquests àmbits residencials van esdevenir molt evidents, alhora que l'exclusió social i la pobresa dels habitants.

Després de diverses intervencions portades a terme per les autoritats en els últims anys, tan sols un dels polígons, el de Can Peguera, s'ha convertit en un de cohesionat, ben connectat amb la ciutat central i amb uns estàndards urbans acceptables. De fet, just per això, el polígon de Can Peguera, també conegut com a Ramon Albó, és l'únic polígon de Cases Barates en el qual les polítiques de remodelació urbana -substitució- no s'han arribat a desenvolupar.

El Pla General Metropolità (PGM) afecta aquest barri de Can Peguera pel procés de demolició i reconstrucció al igual que als altres polígons de la mateixa edat que ja no existeixen o estan a punt de desaparèixer: els de Zona

1929

2000

2005

2010

IMAGE/
Site plan
Emplacement

0 500m

The Cases Barates housing estates constitute a unique urban episode of this typological aggregation in Barcelona. They are witnessing a historical moment and a particular type of urbanization. That is why it is necessary to really consider preservation policies, sustainable rehabilitation and improvement of quality of life of these neighborhoods. It would be a shame to erase the memory both social and urban of these small estates of public housing in the city of Barcelona.

The seminar's aim is to describe the historical background of these neighborhoods, their building process and their legal framework, also providing analysis of main processes that have been implemented over the years for each one of them.

02 :: The mobilization and reasons

The transformation processes of the city derive from projects of urban development intervention that not only modify the physical and functional conditions of the site, but they alter the way of life and of use these spaces. Nowadays, the sociocultural factor narrowly linked to these interventions, remains relegated to anecdotal experiences of civil participation, and to superficial studies, resulting in plans lacking of social and human wide basis capable to give a real response to the inhabitants needs.

Bon Pastor is a neighborhood that is suffering nowadays the transformation derived from the "Plan of Remodeling" approved in the year 2003. It is foreseen the integral demolition of 784 Cases Barates constructed in the year 1929, and location of all the tenants to multistorey blocks of new construction.

The urban development project has generated confronted opinions between those who support the Plan, those who reject it energetically, and those who accept it because the lack of alternatives.

In this context, the Inhabitants' International Alliance (AIH) summons a contest of ideas for the neighborhood. The intention is to offer new proposals for Bon Pastor's transformation, and this, to open the debate on other ways of doing city.

Context

Bon Pastor's Neighborhood is in Sant Andreu's district, in the north limit of Barcelona, just in the shore of the river Besòs. The group of Cases Barates consists of 784 subsidized rented houses that was built in 1929 by the Municipal Institute of Housing, now "Patronat Municipal de l'Habitatge".

Franca, Bon Pastor i Baró de Viver. La transformació més recent, encara en curs, està tenint lloc al Bon Pastor. La remodelació d'aquest polígon mitjançant demolicions ha creat una gran controvèrsia en els últims anys. Com a resposta popular espontània al pla municipal, els habitants han organitzat una competició internacional mitjançant la qual s'ha fet difusió per tot el món el tema com a cas d'estudi paradigmàtic de la participació local i civisme ciutadà.

El polígon de les Cases Barates constitueix un episodi urbà singular d'aquesta agrupació tipològica a Barcelona. De fet, són testimonis d'un moment històric i d'un tipus particular d'urbanització. És per això que cal considerar realment les polítiques de preservació, rehabilitació sostenible i la millora de la qualitat de vida d'aquests barris. Seria una llàstima esborrar la memòria social i urbana d'aquests barris d'habitatge públic a la ciutat de Barcelona.

L'objectiu serà la descripció dels antecedents històrics d'aquests barris, el seu procés de construcció i el seu marc jurídic, el qual també proporciona l'anàlisi dels processos principals que s'han implementat en els últims anys per a cadascun d'ells.

02 :: La mobilització i les seves raons

Els processos de transformació de la ciutat deriven de projectes d'intervenció per al desenvolupament urbà que no només modifiquen les condicions físiques i funcionals d'un lloc concret, sinó que alteren la forma de vida i de l'ús social d'aquests espais. Avui dia el factor sociocultural estretament vinculat a aquestes intervencions quedà relegat a les experiències anecdòtiques de la participació ciutadana i a estudis superficials, donant com a resultat planejaments de desenvolupament urbà no tenen una base sòlida des del punt de vista social i humà, els quals els donarà capacitat de resposta real a les necessitats dels habitants.

El Bon Pastor és un barri que està patint avui en dia la transformació derivada del "Pla de Remodelació" aprovat l'any 2003. S'hi preveu l'enderrocament integral de 784 Cases Barates construïdes l'any 1929, i el reallotjament de tots els llogaters a pisos de nova construcció.

El projecte de desenvolupament urbà ha generat moltes

This typology of housing of one or two floors was addressed to the working class.

The social fabric of the neighborhood is characterized today by a population of descendants of these first immigrant workers, and a great number of gypsy families that have been relocated between the 1970s and 1980s.

The popular culture and the uses of collective life that has favoured this typology of housing are threatened by the execution of the “Plan of Remodeling”, that tries to knock down the totality of the buildings without having raised the possibility of conservation and rehabilitation of this heritage.

03 :: Challenge

The group of “Cases Barates del Bon Pastor” is one the first four estates that, built in 1929, were devoted to social housing in Barcelona. Although its importance, the physical heritage of this very important episode of Barcelona’s urban history was threatened by several renewal plans during the last three decades.

Built with very low cost materials and technology, the four groups of Cases Barates suffered an unstoppable process of degradation from the very beginning. Despite that, renewal was never in the agenda during the dictatorship of Franco, since these neighborhoods were traditionally the origin of political opposition and riots. With the upcoming of democracy the urban improvement of these estates were for the first time faced. From late 70’ to first 90’ the groups of Baró de Viver and Eduard Aunós were transformed. Heritage preservation criteria were set apart and both housing estates were demolished and replaced with an urban tissue far from being related with the historical background of the site.

In 1994 the PE de les Cases Barates del Bon Pastor was approved. Again, the new settlement proposal had very few to do with social and physical memory. The workshop, instead, aims to provide a much more sensitive look –both social and architectural- to the preexisting estate. The discussion shouldn’t focus on whether the transformation is adequate or not. Very low living conditions in the state strongly appeal for a deep transformation. But, once renewal is assumed, a critical evaluation and an alternative solution to the given seems to be more than necessary. Proposals engaged with this site should

opinions contràries als habitants entre els que donen suport al Pla, els que el rebutgen enèrgicament, i aquells que l’accepten per falta d’alternatives.

En aquest context, la Aliança Internacional d’Habitants (AIH) convoca un concurs d’idees per al barri. La seva intenció és oferir noves propostes per a la transformació del Bon Pastor, per tal d’obrir el debat sobre altres formes de fer ciutat i l’urbanisme que impera en el nostre temps.

Context

El barri del Bon Pastor està al districte de Sant Andreu, en el límit nord de Barcelona, just a la vora del riu Besòs. El grup de les Cases Barates consta de 784 habitatges de protecció oficial de lloguer que va ser construït el 1929 per l’Institut Municipal de l’Habitatge, ara “Patronat Municipal de l’Habitatge”. Aquesta tipologia de l’habitatge d’un o dos pisos estava dirigida per a la classe obrera o mitjana – a l’època, la el qual s’instal·lava a les perifèries urbanes, en petits espais urbanitzats i en àrees de baix cost.

El teixit social del barri actual és format per una població de descendents d’aquests treballadors immigrants dels anys 29, i un gran nombre de famílies gitanes que han estat reubicades entre els anys 1970 i 1980.

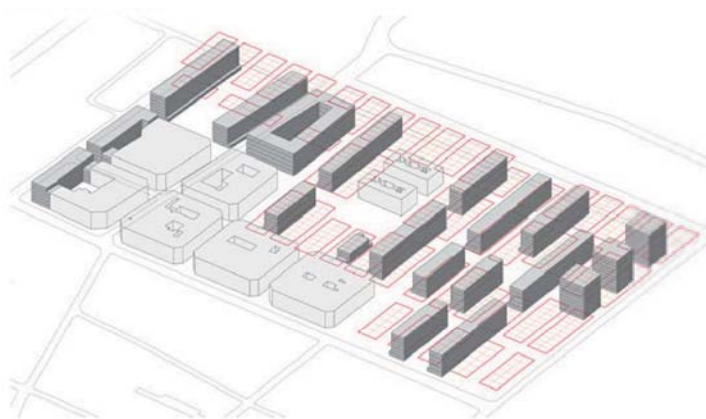
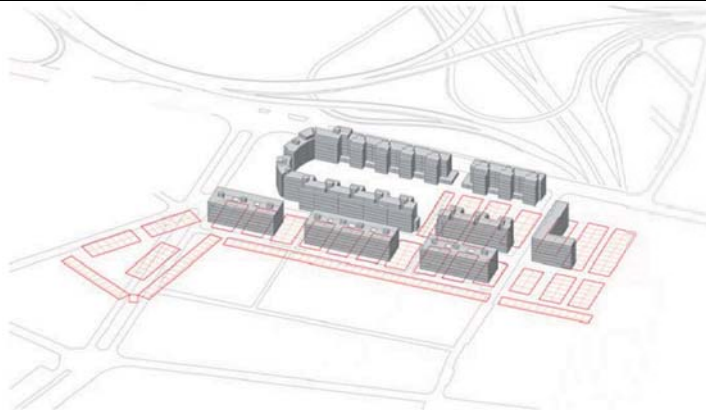
La cultura popular i les formes de vida col·lectiva que ha afavorit a aquesta tipologia d’habitatges es veuen actualment amenaçades per l’execució del “Pla de Remodelació”, que tracta d’enderrocar la totalitat dels edificis sense haver plantejat la possibilitat de conservació i rehabilitació d’aquest patrimoni.

IMAGE/
The three completed urban renewal processes of
Cases Barates. From up to down:
Els tres processos completats de renovació urbana
de Cases Barates. De dalt a baix:

Baró de Viver, 1991

Eduard Aunós, 1995

Bon Pastor, 2001

03 :: Repte

L'agrupació de les Cases Barates del Bon Pastor és una dels primers quatre polígons, construïts el 1929, es van dedicar a l'habitatge social a Barcelona. Malgrat la seva importància, el patrimoni físic d'aquest episodi tan important en la història urbana de Barcelona, ha estat amenaçat pels plans de renovació en diverses ocasions durant les últimes tres dècades.

Construït amb materials i tecnologia de molt baix cost, els quatre polígons de Cases Barates han patit un imparellable procés de degradació des del principi. Malgrat això, la renovació sembla que no estava en l'agenda durant la dictadura de Franco, ja que aquests barris han estat tradicionalment l'origen de l'oposició política i els disturbis. Amb l'arribada de la democràcia, s'afronta per primera vegada la possibilitat de la millora urbana d'aquestes agrupacions d'habitatges. Des de finals dels 70 al principi dels 90, els polígons de Cases Barates de Baró de Viver i Eduard Aunós es van acabar transformant. Es van rebutjar els criteris de preservació del patrimoni, i finalment es van demolar i reemplaçar per un teixit urbà molt llunyà dels antecedents històrics del lloc.

Al 1994, es va aprovar el Pla de Remodelació de les Cases Barates del Bon Pastor. Un cop més, la proposta de solució tenia molt poc a veure amb la memòria social i física del lloc. El workshop, en canvi, té com a objectiu proporcionar una mirada alhora social i arquitectònica molt més sensible de la realitat preexistent. La discussió no s'ha de centrar en si la transformació és l'adequada o no. Les baixes condicions de vida del polígon ens demana una profunda transformació. Ara bé, una vegada s'assumeix la renovació, esdevé necessària un avaluació crítica i una solució alternativa diferent a les proposades per l'administració. Les propostes, compromeses amb aquest lloc, han de considerar els següents temes:

:: *Patrimoni.* Què hem de considerar com a patrimoni en els casos en què les condicions de vida no permeten la preservació total? És el procés intel·lectual de disseny? Les petjades i la geometria del lloc? Potser l'espai públic i les seves condicions físiques?

:: *Reubicació.* Tots els processos de renovació urbana a Barcelona han de preveure la reubicació d'habitants en el mateix emplaçament, allà originalment viuen. Això fa que el procés de gestió urbana sigui molt complex. El

consider the following topics:

:: *Heritage*. What should we consider as heritage in such cases where living conditions won't allow total preservation? Is it the intellectual process of designing? Is it the traces and geometry of the site? Maybe the public space and its physical conditions?

:: *Relocation*. All processes of urban renewal in Barcelona deal with the relocation of inhabitants in the very same site where they originally live. That makes the urban management process very complex. Time and phasing of replacement is a very important data for the designing process.

:: *Urban significance*. Cases Barates del Bon Pastor is currently surrounded by industrial sites which, are going to be transformed in a medium term. The proposal need to consider the future situation by signifying the borders of the site in relation with those expectant surroundings.

:: *Typology*. Housing market has significantly shift from the traditional family oriented product towards a much more diverse range of demands. The conditions that once made Bon Pastor obsolete has now changed: a renewed understanding of the architectural type in relation with housing demand should be also considered.

temps i les fases del reemplaçament resulta una dada molt important per al procés de disseny.

:: *Importància urbana*. Les Cases Barates del Bon Pastor es troben envoltades de zones industrials, que seran transformades a mitjà termini. La proposta necessita considerar la situació futura, prenent en consideració els límits de l'àmbit, en relació amb les seves àrees properes i les seves expectatives futures.

:: *Tipologia*. El mercat de l'habitatge, originalment orientat a proveir d'habitatge a la família tradicional ha patit un canvi significatiu, orientant els seus productes cap a una gamma molt més diversa de les demandes. Les condicions varen fer que el Bon Pastor quedés obsolet han variat: s'ha de considerar també una comprensió renovada del tipus arquitectònic en relació amb la demanda d'habitatge.

cases barates del bon pastor

The Cases Barates in Barcelona. Milans del Bosch
JOSÉ LUÍS OYÓN

Transcription of the Master Lecture given in the frame of II EcoRehab, Barcelona 2011
Transcripció de la conferència magistral impartida dins el marc de II EcoRehab, Barcelona 2011

:: fig.1/

shanty slum at Montjuic mountain
barri de barraques a la muntanya de Montjuic

Thank you very much, thank you everybody for being here.

I'd like to present you the process in history of this typical working class neighbourhood, born in the end of the twenties and especially famous between 1931 and 1939 which is the end of the civil war in Spain. I'd like to present this neighbourhood in four different stages, in four different approaches.

First, I'd like to present you the neighbourhood and its context. Second, I'll talk about its historical evolution until the present day. Third, I'll talk about the city council intervention, the proposal, the physical and structural breaking down of the neighbourhood and also about the social split of the neighbourhood.

And lastly, at the end, in fourth place, I'll talk about a remake, a personal reflection about possible alternative projects on the place, alternative projects from those lastly taking place in the neighbourhood.

1 :: The neighbourhood and its city context

This neighbourhood was born in a particularly intensive moment of the building process of the city. At the end of the First World War (1918-1919), there was a huge building cycle, a huge residential construction and building process in which the number of houses increased up to five times. Particularly intensive was the project of one of this three building cycles. The first of these processes was the dwelling building up during the twenties starting at 1921 and finishing at approximately 1927. There was another process at the end of the twenties coinciding with the celebration of the International Exhibition of 1929 (fig.1). At the end, there was a third period that was broken by the beginning of the civil war in 1936.

Moltes gràcies a tots, gràcies a tots per ser aquí.

M'agradaria presentar-vos el procés en la història d'aquest barri típic de classe treballadora, nascut a final dels anys 20 i conegut especialment entre els anys 1931 i 1939, final de la Guerra Civil espanyola. M'agradaria presentar aquest barri en quatre parts diferents.

En primer lloc, el barri i el seu context. En segon lloc parlaré de la seva evolució històrica des dels inicis fins al present. Tercer, parlaré de la intervenció de l'Ajuntament i de la ruptura tant física com social del barri. Per acabar, faré un repàs de les reflexions personals que he fet sobre possibles projectes alternatius. Són projectes diferents a aquells que s'han proposat últimament, diferents de les simples rehabilitacions que potser heu observat en els últims anys.

1 :: El barri i el seu context de ciutat.

Aquest barri va néixer en un moment particularment intens de creixement de la ciutat. Al final de la Primera Guerra Mundial (1918-1919) hi va haver uns anys en què es va construir molt, una època de creixement residencial en què el nombre de cases va multiplicar-se per cinc. El primer d'aquests processos va ser la construcció d'habitatges durant els anys vint, des del 1921 fins el 1927. A causa de l'Exposició Universal de 1929 hi va haver un segon procés de construcció (fig.1). Després d'aquest va començar un tercer període que es va veure interromput pel començament de la Guerra Civil Espanyola al 1936. Durant la primera etapa d'aquest creixement,

:: fig.2/

Spain Square at 1929, year of International Exhibition
Plaça d'Espanya al 1929, any de l'Exposició Universal

:: fig.2/

Ground floor houses from Colònia Castells
Cases en planta baixa de la Colònia Castells

In this important urbanization processes in the twenties and the beginning of the thirties there was not only a dramatic change of the conditions of the buildings of the city, but also an important change of the population itself. Barcelona, which had about six hundred thousand inhabitants at the end of the First World War in 1920, probably reached about one million and one or two thousand hundred people at the beginning of the Civil War in the 1930's. That means that more or less the population became doubled between these critical years: the end of the First World War and the beginning of the Civil War. This dramatic construction process and also the population, which had highly increased, changed even more with huge rates of immigration from outside Catalonia: Murcia, Almería, Valencia, Aragón, etc.

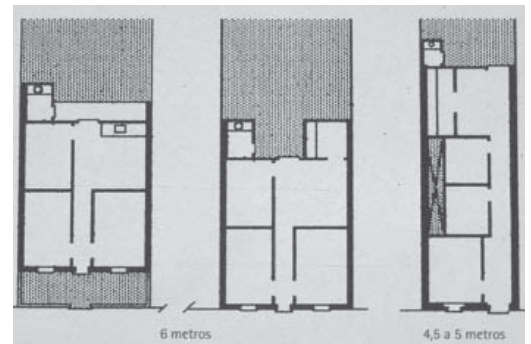
In these building processes of the twenties especially during its first years, a high number of new estates were built, new subdivisions of the land at the outskirts of the city were traced. Some of them between the centre of the city and the 19th century typical neighbourhoods of Sants, Hostafrancs, Gràcia, Les Corts, and the different zones proposed by the municipality of Sant Martí de Provençals and also Sant Andreu. New subdivisions of land were just touching the nearby municipalities: the municipality of Santa Coloma, the municipality of Sant Adrià del Besòs, Badalona, and the municipality of l'Hospitalet de Llobregat. These were the surrounding municipalities attached to the city, Barcelona itself. Most of these new suburbs are called the second suburbs, if you want the "segundas periferias", because the first suburbs were built in most cases in the 19th century. These second suburbs were built making small plot subdivisions of about 5 to 6 meters wide and depths of 12-20 meters. The streets had between 5 and 8 meters wide and the houses had just one floor. La Colonia Castells is a good example of this type of subdivision. In figure 2 you can see its houses, the majority of them with

durant els anys vint i els inicis dels anys trenta, es va produir un canvi dramàtic a les condicions dels edificis de la ciutat, així com també un canvi molt significatiu de la població mateixa. Barcelona tenia una població de 600.000 habitants al final de la Primera Guerra Mundial que va incrementar-se fins als 1.100.000 o 1.200.000 habitants en esclatar la Guerra Civil als anys 30. Això significa que la població es va duplicar durant aquests anys tan crítics: el final de la Primera Guerra Mundial i el principi de la Guerra Civil Espanyola. Així, aquest període de dramàtic creixement residencial i d'augment exagerat de població es va veure acompanyat per una immensa onada d'immigració provinent de d'entorns foranis a Catalunya: Múrcia, Almeria, València, Aragó, etc.

En tots aquests processos de creixement produïts als inicis dels anys 20 es van construir un gran número de nous polígons i noves subdivisions de la terra a les afores de la ciutat. Alguns d'ells situats entre el centre de la ciutat i barris típics del s.XIX tals com Sants, Hostafrancs, Gracia, Les Corts i les zones proposades pels municipis de Sant Martí de Provençals i Sant Andreu. Les noves subdivisions de terra es situaven tocant els municipis veïns a Barcelona: el municipi de Santa Coloma, el municipi de Sant Adrià del Besòs, Badalona i el municipi de l'Hospitalet de Llobregat. D'aquesta manera, envoltaven els barris de Barcelona. Aquests suburbis són anomenats "segons suburbis", ja que els primers es van construir durant el s.XIX. Es dissenyaven partint de parcel·les de 5 a 6 metres d'ample i profunditats de 12 a 20 metres. Els carrers que donaven accés als habitatges mesuraven entre 5 i 8 metres d'ample i tots els habitatges tenien només una planta. La Colònia Castells és un bon exemple d'aquest tipus de polígons. A aquesta imatge (fig.2) podeu observar els seus edificis, la majoria amb només una planta: "cases de planta baixa", habitatges unifamiliars d'entre 40 m² i 60m². Alguns habitatges tenien un petit jardí a l'entrada de la casa, però no era el model més extès. Podeu veure a dalt (fig.3) una planta típica d'aquests tipus d'habitatges. És una mena de rectangle dividit en quatre parts: tres habitacions i una peça separada per al menjador i la cuina. La majoria dels casos també tenia una peça petita que funcionava com un lavabo.

Mentre es produïa aquest dramàtic creixement residencial es va celebrar a Barcelona l'Exposició Universal de 1929. Aquesta havia de celebrar-se als pendents de la Muntanya de Montjuïc. Allà s'havien construït barraques i hi vivien aquells que acabaven d'arribar a la ciutat, els immigrants, abans de poder estalviar suficient per a llogar un

:: fig.3/

Typical house plan with four pieces
Planta típica d'una vivenda de quatre estances

:: fig.4/ Montjuïc shanty town, just before the process of breaking down the sheds near the new buildings
Barraquisme a Montjuïc, a l'emplaçament dels nous edificis del 1929, abans de la seva demolició

just one floor: “Casas de planta baja”, one family houses between 40m² and the biggest ones probably about 60m². Some of them had a small garden in the front door of the house, but the vast majority didn't usually have this small garden at the entry of the house. You can see in figure 3 one typical house plan with four pieces, a kind of rectangle divided in four pieces: three bedrooms and one separate piece for dinning room and kitchen. There was also, most of the times, a small piece which functioned as a bath.

Well, at the same time this urbanization process was occurring in 1929 the International Exhibition took place in Barcelona. This exhibition had to take place in the slopes of Montjuïc Mountain. There, there was huge shanty towns built in “sheds”, “barracks”, where the last people arrived in the city. The last immigrants, used to live before earning enough money to get a better place to live in: a house in the centre or in the suburbs of the city. Because the inhabitants of sheds in the slopes of Montjuïc were probably too poor to be seen by the visitors of the International Event, all the sheds and barracks of the slopes of Montjuïc were removed, demolished, destroyed, and the inhabitants were sent to four new estates built by the council. As during the 19th century there were no interventions undertaken by the council, this was the first one in history caused by this particular event coming in Barcelona in 1929.

The four estates built by the council were located at the extreme edges of the city: one of them touching the municipality of l'Hospitalet de Llobregat and the other three in the northern or north-western part of

habitatge digne: llogar un habitatge al centre de la ciutat o als suburbis. Com que els habitants de la muntanya de Montjuïc eren massa pobres per ser vistos pels visitants de la celebració Internacional, totes les barraques van ser destruïdes i els seus habitants desplaçats a un dels quatre nous polígons construïts per l'ajuntament. L'Exposició Universal va provocar aquesta intervenció promoguda per l'Ajuntament, que va ser la primera en la història, ja que durant el s.XIX no va produir-se'n cap.

Els quatre polígons construïts per l'Ajuntament es trobaven als extrems de la ciutat: un d'ells en contacte amb el municipi de l'Hospitalet de Llobregat i els altres tres al nord o al nord-oest de Barcelona, tocant el riu Besòs, a prop del municipi de Santa Coloma. Com anècdota us puc explicar que dos d'aquests polígons (Milans dels Bosch entre ells) es van construir al municipi de Santa Coloma sense previ avis a l'alcalde del poble. Ell va quedar molt sorprès perquè de fet dos dels nous polígons anaven a construir-se al seu municipi. D'aquesta manera, les àrees a edificar eren àrees planes situades en camps sense cap tipus d'edificació però amb algunes fàbriques. Aquestes són algunes imatges de la ciutat (fig.4) de la muntanya de Montjuïc, just abans del procés d'enderrocament de les barraques situades al costat dels “magnífics” edificis de l'Exposició Universal. A la imatge de dalt presa als inicis dels anys trenta, es pot observar el paisatge aïllat on els polígons es van situar (fig.5).

A dalt, al costat esquerre, es pot comparar el nivell d'inversió en habitatge dels governs de Barcelona i d'Anglaterra (fig.6). A final dels anys trenta, el govern d'Anglaterra destinava el 10% del total d'habitatges construïts per a la classe obrera. Al cas de Barcelona, després de construir els quatre polígons que incloïen d'entre 2.500 a 2.700 habitatges, només l'1% del total d'habitatges eren adquirits pel govern. Aquests casos mostren com depenent de les ciutats s'apliquen polítiques diferents. L'explicació d'això és que al final de la Primera Guerra Mundial els governs del Nord i de l'Oest d'Europa van fer una gran inversió al mercat dels habitatges per a la classe obrera. Al Sud d'Europa però, els governs no hi van intervenir. L'únic cas en què ho va fer, un cas excepcional, va ser la situació concreta de Barcelona i l'Exposició Universal de 1929.

A baix a l'esquerra, es mostren las quatre plantes dels polígons (fig.7). Són totes molt semblants, i van ser projectades per un arquitecte no gaire “genial” que va repetir el mateix model d'habitatge d'una planta. Els espais públics dels polígons són també els mateixos en cadascun dels quatre casos: dos o tres

the Barcelona, touching the river Besòs, near the municipality of Santa Coloma. As an anecdote I can explain that the two of them (one of them is known by you: Milans del Bosch) were built in the municipality of Santa Coloma without communicating the question even to the major of Santa Coloma. He was really surprised that the new estate, in fact two new estates were going to be built in his own municipality. So these areas were flat areas in existing agrarian fields with no constructions at all except some factories. It was a countryside and country landscape free of any kind of houses or buildings at all. These are images of the shanty town at the slopes of Montjuïc (fig.4), just before the process of breaking down the sheds near the new buildings, the magnificent buildings of the Exhibition. At the image of the top there is an aerial image taken probably at the beginning of the thirties, where you can perfectly see the isolated aspect of the sites where the four estates of the council were built (fig.5).

At the top, at the left side, you can compare the level of social housing in England and in Barcelona (fig.6). In England at the end of the thirties more or less about a 10% of the total amount of houses were owned by the council and addressed to the working class. In the case of Barcelona, after building the first four estates which amounted about (2.500-2.700) two thousand and five hundred or seven hundred houses, only the 1% of the total amount of the working class houses was owned by the council. This cases show diverse ways of proceeding in different cities. This is caused because at the end of the First World War there was a huge intervention made by the social market municipalities in the North and the West of Europe. However, in the case of southern Europe there was not any intervention from the government and the municipalities. The only one, which was completely exceptional, was made due to the special situation of the celebration of the International Exhibition in 1929.

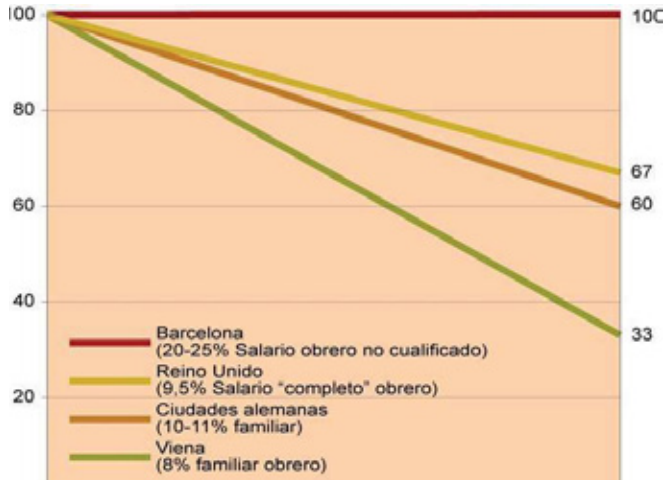
At the bottom, on your left, you have the four plans of the houses of the estates (fig.7). They are very similar, all four designed by a not necessarily genial architect who repeated the same block model of houses with just one floor in all cases. The squares of the estates were also the same in the four cases: two or three squares located all along the principal axis of the estate. The biggest of the four estates was Milans del Bosch, currently known as Bon Pastor. Bon Pastor ("Good Shepherd") is a religious name for completely antireligious estate. In fact, its first name was Milans del Bosch, which was the name of the captain general of the military governments of the city of Barcelona. This estate had about 780-760 houses while the smallest of the four Casas Baratas estate was 350 houses. In total, it was 2.700 houses. So, it was an important intervention from the

places situades al llarg del carrer principal del barri. Milans del Bosch, altrament conegut com a Bon Pastor, és el polígon més gran en superfície de tots. Bon Pastor és un nom religiós per a un polígon que era en realitat completament antireligiós. De fet Milans del Bosch, el primer nom del polígon, és el nom d'un capità general de l'exèrcit de Barcelona. Aquest polígon tenia aproximadament 780-760 habitatges i el més petit dels quatre projectes 350 més o menys. La suma dels habitatges de tots quatre polígons era de 2.700 habitatges. Va ser d'aquesta manera una intervenció de govern important, important per a solucionar l'enorme problema d'habitatges per a classe obrera que hi havia a Barcelona. Malgrat això, no va ser suficient.

A tots els polígons la planta era similar, hi havia dos models diferents. El primer i més repetit és el tipus B, utilitzat al 80-90% dels habitatges amb una planta de 38m². L'altre model, l'anomenat tipus A, feia referència a plantes de 54m² amb quatre habitacions. Els grups sempre es

Aerial image with the isolated aspect of the places
:: fig.5/ Imatge aèria on s'hi observa l'aïllament dels polígons

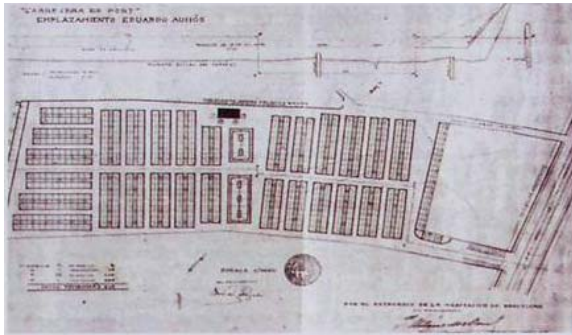

:: fig.6/ People working on the unskilled works and being minimal paid
Treballadors a feines no qualificades i cobrant salaris mínims

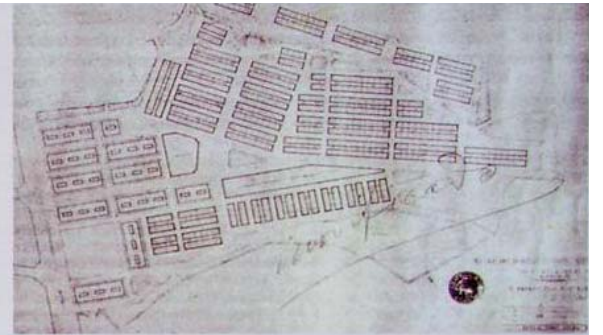

:: fig.8/

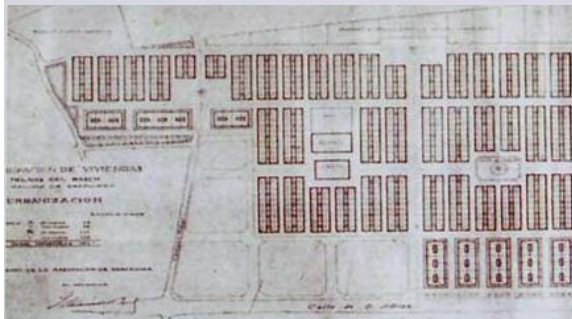
Barcelona neighbourhoods with higher presence of anarchists militants
Barris de Barcelona amb major presència de milicians a les columnes anarquistes

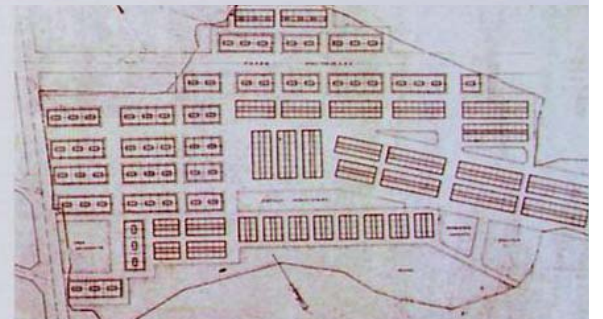
Eduard Aunós

Bon Pastor

Baró de Viver

Can Peguera

:: fig.7/

Four plans of the houses of the estates
Quatre plantes dels habitatges dels polígons

point of view of the council, important to solve the huge housing problem of the working class in Barcelona. Nevertheless, it was not enough.

In all four estates the unit plan was almost the same. There were two different housing unit types. The first one and most repeated is the B type, present in the 80%-90% of all the house units and conformed by a total area of 38m². And the other one, called the A type, with 54m² surface and four rooms. The groups were conformed always following the same pattern: one house confronted to the other, located on its back. Normally the blocks are about 16 to 18 units, in two sets and one floor houses. This is an image of the thirties where you can perfectly appreciate the estate and its isolation in the agricultural fields.

I want to say just a couple words about the social context of the “outsiders”, the typical social figure of 30’s and 40’s. Forasteirs, called “jornaleros”, journal men were the protagonists of this period, working on the unskilled works and being minimally paid. They spent long seasons without working and while they worked, which was not a very long period, they were paid 8 pesetas every month, which was the minimal salary of that time. These unskilled workers were between 80%-90% working families coming from outside Catalonia. They were living in the city for about for 6 or 8 years, they were the new immigrants of the city. The other important feature from the social point of view is that in the four estates there was an important proportion of militiaman. They were young fighters in the war, often belonging to the anarchist militias going to the army front. As you can see the in graphics (fig.8), they have two principal locations. Some of them are the three working class districts of the centre of Barcelona: Barceloneta, Santa Caterina, Sant Pere and “barrio chino”, Raval. Afterwards, the anarchist militiaman are represented by three outskirts and suburban locations: the new neighbourhoods built up in the 20’s and 30’s as the four estates of “Casas baratas” or “Milans del Bosch” between them. One final feature I have to mention is that. The houses were so small and the average of inhabitants par house was 5 or 6 people (imagine 6 people living in 38m²). This caused that the streets nearby, the streets at the front door, were always full of people, specially children and old people who used to stay in chairs, talk a little, comment different situations of the day and so on. We can say that this kind of morphology complexion of the estates contributes to the sociability development: always lots of people talking or playing or passing through the streets. We can stete streets as continuation of the house, streets as lived places. If the weather was heavy, very hot, specially in July or August, some took their mattress to the street and slept there. This sociability is

projectaven seguint el mateix procés: un habitatge confrontat a l’altre, situat a la seva esquena. Normalment els grups constaven de 16 a 18 unitats d’habitatge en dos fileres i sempre eren cases d’una planta. Aquesta és una imatge dels anys trenta on es pot apreciar l’aïllament del polígon als camps agrícoles.

M’agradaria fer un breu comentari sobre el context social dels immigrants, la típica figura social dels anys 30 i 40. Els jornaleros van ser els protagonistes d’aquest període. Treballaven a feines no qualificades amb salaris mínims. Passaven molts mesos sense treballar i quan ho feien cobraven 8 pessetes al mes, que era el sou mínim establert. Els jornaleros eren en un 80%-90% treballadors arribats de fora de Catalunya. Vivien a la ciutat durant 6 o 8 anys, eren els últims immigrants de la ciutat. Una altra característica social important dels polígons d’habitatge era la presència de milicians. Eren joves que lluitaven a la guerra, molt freqüentment pertanyien a les milícies anarquistes que anaven al front a lluitar. Com es pot observar a les barres negres (fig.8), s’ubicaven principalment a dos llocs concrets. Alguns d’ells són els tres districtes del centre de Barcelona de classe obrera per excel·lència: Barceloneta, Santa Caterina, Sant Pere i el barri xinès, el Raval. La resta de barres negres situen els milicians a tres barris suburbans de la ciutat, els barris de Les Cases Barates i Milans del Bosch entre ells. La última característica que volia mencionar és la següent: els habitatges tenien unes dimensions molt reduïdes i la mitja d’habitants era de 5 o 6 persones per habitatge (imagineu 6 persones vivint a 38m²). Això provocava que els carrers estiguessin sempre plens de gent, especialment plens de nens i gent gran que asseguts a les seves cadires parlaven sobre les seves vides durant hores i hores. Es pot afirmar que aquesta tipologia de barri ajuda al desenvolupament de la sociabilitat: sempre hi havia molta gent als carrers parlant, jugant o passejant. D’aquesta manera, els carrers són la continuació de l’habitatge, són espais viscuts pels veïns. Si passaven per temperatures molt elevades els veïns acostumaven fins i tot a treure matalassos als carrers i dormir al ras. Aquesta sociabilitat és similar a Can Peguera per exemple, un polígon que no serà destruït per l’Ajuntament i que és el que millor s’ha conservat. Encara avui existeixen imatges que mostren que les celebracions i festes d’aquests barris tenien lloc als carrers. Això sig-

similar in the estates which are not being to be broken down by the council, Can Peguera for example, which is the fourth estate and the best preserved. There are still current images showing how special days or events of the neighbourhood are taking place on the streets. This means that all the neighbours agree with this kind of ephemeral architecture to celebrate, to eat, to see, etc. Even new generations from eastern Europe in Milans del Bosch, gipsy people in some cases, are also repeating these social networks, habits and behaviours. These are some indications of the re-adaptation of people to these estates: big families habiting small houses and streets always full of people and alive.

2 :: Historic evolution

The second point is a brief and short comment on the history of the neighbourhood after the 30's. The 30's was really the golden period of Milans del Bosch and other 3 public estates in Barcelona. I have to remind specially a significant event that took place in Barcelona in 1931: the rent strike. What happened is that they considered that the rent, the money to pay to the council was too high, and they started a rent strike in August 1931. It was the beginning of a whole rent strike in Barcelona which lasted for half a year. People of the four estates did not pay any rent to the council until 1939, until the forces of Franco and his army entered into the city. Well, obviously many of this people went out to exile because they have lost the Civil War. I have calculated that no more than 20% of the people who were working in the 30's, were living there in the 40's. People was killed in the front of the war or emigrated to Switzerland or to France to begin a new life.

In the 1940' and 1960' there were no significant changes apart from this complete turn over of population because of the new political moment, the new political period. There were some morphological changes. In Milans del Bosch two blocks of 4 floors were built. They really contrasted with the landscape of one floor houses. Four multi-storey housing towers were also built. The main change from these years until now was that as the city was growing and growing, the estate was surrounded by urban fabric in the 80's, in the 90's and still today. This situation of isolation of the 30's has been completely reversed; the estate has been taken by the growth of the city. The estate is now surrounded by different spaces, mostly high rise buildings, heavy industries, some green spaces and facilities. The resulting image is a special urban landscape surrounded by high or

nifica que tots els veïns estaven d'acord en produir aquesta arquitectura efimera per a celebrar, menjar, mirar, etc. Fins i tot les generacions arribades de l'est d'Europa a Milans del Bosch, gitanos en alguns casos, repeteixen aquestes xarxes de sociabilitat, hàbits i comportaments. Aquestes són algunes pistes sobre la re-adaptació d'aquesta gent als polígons: grans famílies que viuen en habitatges petits i carrers sempre plens de gent, carrers vius.

2 :: Evolució històrica

Els anys 30 van ser l'època daurada de Milans del Bosch i dels altres tres polígons edificats a Barcelona. He de mencionar especialment una revolta que es va produir al 1931: la vaga de lloguers. Els residents consideraven que els lloguers a pagar al govern era massa elevat i van començar la vaga a l'Agost del 1931. Va ser el principi d'una vaga de lloguers completa a Barcelona que va durar mig any. La gent dels polígons no va pagar lloguers fins al 1939, fins que les forces de Franco i el seu exèrcit van entrar a Barcelona. Obviament molta d'aquesta gent van exiliar-se en perdre la Guerra civil. He calculat que no més del 20% de la gent que estava treballant durant els anys 30 continuava vivint-hi als anys 40. Molts van morir a la guerra i molts d'altres van exiliar-se a Suïssa o, sobretot, a França per començar una nova vida.

Durant els anys 40 i 60 no hi va haver massa novetats a part del canvi de població produït a causa del nou moment polític. Es va dur a terme alguns canvis morfològics al polígon: van construir-se dos blocs de 4 plantes que contrastaven totalment amb el paisatge de planta baixa. També es van edificar quatre torres a d'habitatge plurifamiliar. El canvi principal d'aquests anys fins ara ha estat que la ciutat ha crescut molt i el polígon s'ha vist envoltat per la ciutat ja als anys 80, als 90 i ara. La situació d'aïllament dels anys 30 s'ha modificat completament i el polígon està actualment envoltat d'espais diversos, edificis alts, fàbriques, espais lliures i equipaments. La imatge resultant és un paisatge excepcional del polígon envoltat d'edificis dels anys 70, 80 i actuals.

Des del punt de vista social, el polígon de Milans del Bosch es caracteritza per una oposició i un contrast d'interessos entre els antics llogaters (la gent que va estar al polígons des dels anys 40-50, capaços de pagar baixos lloguers) i els nous (fills d'antics llogaters o persones arribades a l'última onada d'immigrants de Sud Amèrica o Europa de l'Est. D'aquesta manera la situació social al polígon es configura per aquest contrast d'interessos. Els interessos de la gent gran, els que pagaven lloguers baixos, és romandre al polígon perquè no podrien trobar un lloguer tan baix enlloc. Per altra banda, el cas dels nous llogaters és diferent: han de pagar lloguers més

:: fig.9/

Project from 1979
Projecte del 1979

medium rise buildings of the 70's, the 80's or new buildings just finished.

From the social point of view, Milans del Bosch estate, currently known as Bon Pastor estate, has been characterised by a rising opposition and contrasted interests between the old tenants (people who stayed there from the 40's or the 50's, capable of affording low rents) and new tenants (sons of the old tenants in some cases or people coming from the last wave of immigration, from South America and Eastern Europe). So the situation in the estate from the social point of view is this contrast of different interests. The interest of the old people, the first generations who pay low rents, is to stay in the estate because they are not going to find a cheaper rent. On the other hand, the case of the last generations arrived

elevats i no poden fer cap tipus de reforma als habitatges. D'aquesta manera els antics llogaters tenien lloguers més baixos i havien invertit per a reformar els habitatges, i les noves generacions han de pagar més lloguer i per tant no poden reformar els pisos. Aquestes noves generacions poden pertànyer a dos grups diferents de persones: fills i néts que poden pagar els lloguers o immigrants que normalment no poden fer fronts a els costos fàcilment. En aquests casos, la oposició entre aquests dos perfils i necessitats és prou important com per valorar-la.

Els antics llogaters no tenen ingressos elevats però tenen els seus habitatges reformats. Han invertit durant

in the estate is different: they have to pay higher rents and they can't make any renewal to the house. So the old ones, the old generation, had lower rents and they had also invested in the renewal of the house, and new generations have to pay higher rents and they don't renew the houses. These new generations can belong to two different groups of people: sons and grandsons who can pay the rent, or immigrants who normally cannot pay the rent easily. In any case, the opposition between these two profiles is quite important to be taken into account.

The old tenants, called "the grandfathers", "els avis" in Catalan, do not have high rents but then have renewed their houses. They have invested all along the years a high amount of money to improve them. Sometimes the living space increased its floor area or a new courtyard has been built in order to enlarge the original house. On the other hand, new generations, immigrants have to pay higher rents and they live in older houses and in very bad conditions compared to the first ones. In some of these buildings there have been several pathologies and this is obviously related to the legal uncertainty of the place and its never ending renewal process.

3 :: The solution proposed by the public administration

In 1979 the city council promoted this proposal (fig.9) which was based in the breaking down of the old landscape of single houses with small streets and its substitution by a new landscape of parallel multistorey blocks. Obviously between the blocks there is not an empty and dry space as was typical in the Franco projects during the 50's and 60's. There were supposed to be placed here new green and irrigated spaces, and always with no many variations from the option of the council: substituting all one-family houses landscape by this new landscape of blocks, the ancient landscape by a new and completely different one.

This substitution is to be completed in four phases. Two of them have been executed to the date. That means that an important part of the houses of 1929 have been already broken down and substituted by the new blocks. It is important to say that whereas the project was being discussed by the neighbours with the council, there was a critical division between the inhabitants of the estate. The vast majority of the "avis", the grandfathers, were interested in keeping their houses, in staying at the estate. The reason is that as I've said, they were not paying too high rents and most of the times they had adapted their

:: fig.10/

molts anys per a millorar les seves cases. De vegades els habitatges tenen un altre pis, han construït nous patis per ampliar la casa original. Per altra banda, les noves generacions han de pagar lloguers més elevats i viuen a cases molt més velles i en pitjors condicions que les primeres. En molts d'aquests edificis i havien moltes patologies, per això el govern va invertir en el projecte de reforma del barri.

3 :: La proposta de l'administració pública

Al 1979 va aparèixer aquest projecte (fig.9). La idea va ser enderrocar totalment l'antic paisatge de cases unifamiliars i carrers estrets i substituir-lo per aquest nou paisatge de blocs paral·lels. Obviament entre els blocs no hi ha espais buits com era típic a l'arquitectura franquista dels anys 50 i 60. Entre els blocs es proposaven espais lliures verds i irrigats, i la proposta mai no diferia massa respecte l'opció de les autoritats: la substitució del paisatge de cases unifamiliars per un paisatge de blocs, l'antic paisatge per un completament de nou.

Aquesta substitució s'havia de produir en quatre fases. Actualment s'han portat a terme dos de les fases. Això significa que una part important de les cases de 1929 ja s'han enderrocat i han estat substituïdes per nous blocs. És important mencionar que mentre el projecte era discutit pels veïns i l'ajuntament, hi havia una forta divisió d'opinions entre els propis llogaters del barri. La majoria dels avis estaven interessats en romandre a casa seva, a continuar vivint al polígon. La raó és que com he dit anteriorment, no pagaven grans lloguers i havien adaptat les seves llars a les seves necessitats. Els antics llogaters eren persones de 60, 70 o fins i tot 80 anys. Per contra, els nous llogaters eren més joves i freqüentment pagaven lloguers més elevats. D'aquesta manera deien: "com que paguem aquests lloguers tan elevats, és el mateix per a nosaltres continuar pagant el mateix preu però en un nou pis fet pel govern i així substituir la nostra casa anterior." Moltes d'aquestes persones estaven interessades en substituir les seves cases per viure en una nova comunitat. De fet, es va poder veure la tensió entre els avis del barri i les noves generacions. Els nous van fundar la comissió

:: fig.11/

Colònia Castells Floor Plan, similar to Cases Barates
Planta de la Colònia Castells, similars a les Cases Barates

houses to new situations. Old tenants are people of 60 and 70 years, sometimes 80 years. In contrast to this, new arrivals are younger and very frequently pay higher rents. They said: “because we pay so high rents, it’s the same thing for us to pay a high rent in a “piso”, in a social housing apartment built up by the council in order to replace the house we had before”. So many of these people are interested in abandoning their current houses to live in a new community, in a new block promoted by the council. In fact, people were breathing the tension between the “avis del barri”, the old ones, and the last generations. The new ones founded the “commission” of affected people by the renewal of the council where there is also an important part of the people of the local community association. The old tenants founded another association called like this, “avis del barri”. The first ones are the majority with 470 houses. “Avis del barri” mean 100-200 houses. Because they are the minority, they have been reached by a group of students from the two schools of architecture in Barcelona and other people coming from the world of university to think about some alternative projects to make possible their stay in the current estate. They have made an international competition with juries from different countries coming from different universities and about 150 projects have been presented as new proposals (fig.10).

When the first phase of the process was developed, the mayor of Barcelona came in the new blocks and he was assaulted by the “avis” who wanted to stay. The process has been very critical because, whereas the first

d’afectats per la reforma de l’ajuntament, on també s’hi troba gran part de l’associació de veïns. Els antics llogaters van fundar una altra associació anomenada “avis del barri”. Els primers eren la majoria (470 cases aproximadament) i els avis del barri la resta (100 o 200 cases). Com que eren la minoria, un grup d’estudiants de les universitats d’arquitectura i altres persones relacionades amb el món de la universitat els hi van plantejar proposar projectes alternatius per a aconseguir la seva permanència al polígon. Van fer una competició internacional amb jurats de diferents països i van ser presentats al voltant de 150 projectes (fig.10).

Quan la primera fase del procés s’estava duent a terme, quan els nous habitatges s’estaven ocupant pels antics llogaters, l’alcalde de Barcelona va fer-hi una visita i va ser escridassat pels avis que volien quedar-se a casa seva. El procés ha estat molt crític perquè mentre es feien els primers enderrocaments els avis van enfrontar-se fins i tot al coscos de seguretat municipals.

A la competició era totalment obligatori mantenir la població i el nombre de cases. Es podia plantejar el creixement de les cases o eliminar-ne algunes però sempre real·lotjar a tots aquells que s’havien desplaçat anteriorment. Els més interessants plantejaven el creixement dels habitatges per a acomodar millor les famílies i contempla-

demolitions were being done, the opposition of the “avis” was strong. They even faced the local police agents occasionally.

In the competition it was completely compulsory to consider the population and to maintain the houses. It was possible to enlarge the houses, replace some of them but it was compulsory to relocate in the same neighbourhood everyone you have moved before. On the screen you can see two images of some projects which were awarded at the competition. Most of them, and I feel the most interesting of them, proposed a growing house type, to accommodate the families with more space and considered also the possibility of growing families specially in the case of immigrants population. Most of the proposals contemplated a second floor or half second floor sometimes. Many housing types adapted to different family programs deriving from the different stages of a family's history.

4 :: Personal reflections and alternative projects

I'd like to talk just a little bit about some possible interventions given to the situation and the process in history I have mentioned before. I'll explain you a personal reflection on alternative projects. When I talk about alternative I mean different from the typical projects which are being promoted by the public administration: breaking down the old landscape and substituting it by blocks with green spaces in between.

I would comment three possibilities. At first I'll defend rehabilitation

ven la possibilitat de famílies que creixen, especialment en el cas dels immigrants. Moltes de les propostes contemplaven segones o mitges segones plantes i d'altres proposen tipologies s'adapten als diferents programes derivats de les etapes evolutives de les famílies.

4 :: Reflexions personals i possibles projectes alternatius

Per acabar m'agradaria parlar una mica sobre algunes intervencions proposades per a la situació i el procés que he mencionat anteriorment. Us explicaré una reflexió personal de projectes alternatius. Quan parlo d'alternatius em refereixo a projectes diferents als projectes típics que els ajuntaments han proposat: enderrocar l'antic paisatge i substituir-lo per blocs amb espais lliures entre ells.

Comentaré 3 projectes. Al primer parlaré de rehabilitació i conservació, una cirurgia de conservació. En la meua opinió aquesta és la opció més òbvia d'intervenció. La segona és una proposta més realista. I la tercera és també una manera de substituir els habitatges però la diferència es que la memòria del lloc es reflexa al nou projecte. En aquesta última proposta la nova morfologia residencial recorda el patró dels polígons construïts a Barcelona a la segona part de la dècada dels anys 20. La memòria del lloc es veu reflectida en tots els projectes plantejats. Tots són indicacions, idees resultat dels meus estudis, una resposta a una pregunta que em fan sovint: què proposaries tu?

La primera proposta es basava en la rehabilitació amb petita cirurgia de conservació. Aquest ha estat el cas del suburbi ano-

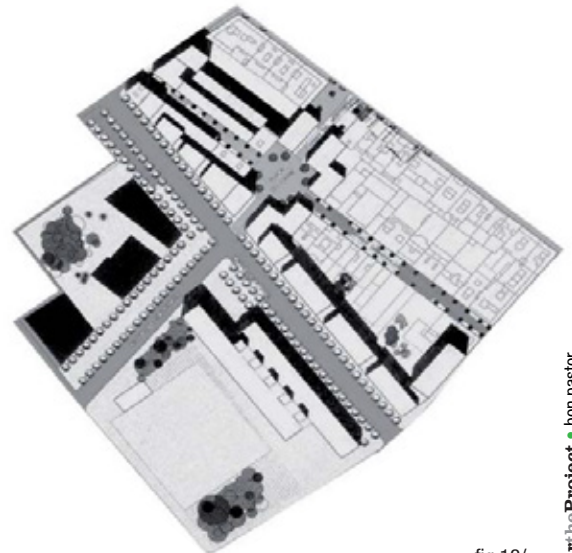

and conservation, a conservative surgery. This would be for me the most obvious way to intervene. A second one, I'd say more realistic, should contemplate the substitution. And the third one is also a way of substituting the houses but the difference would be that the memory of the place would be conserved in the intervention. New housing morphology should remind in some way the tapestry morphology typical of the estates built in Barcelona during the second half of the 20's. All the cases have included the memory of the estate in the reflection. My modest proposals, which are not a project at all, are an indication, a result of my studies, an answer to the question people use to ask me: what would you propose?

The first proposal is based on rehabilitation with little conservative surgery. This has been the case of the estate, called "La Colonia Castells". This suburb is nowadays at the stage of being completely destroyed. Because I have studied its history I have a lot of information, and know a lot of people who were living there for generations, their political attitudes, neighbourhood relations, etc. I wanted to conserve its memory so I made a study of the built heritage of the "Colonia Castells". I studied every house; I took notes about the different buildings. The project was the same as in "Casas Barates" estate. You can see in figure 11, this is the morphology, long blocks, normally single housing blocks with just one floor. The proposal of the council was to build two multistorey blocks at the side and two more multistorey blocks in the neighbourhood nearby. But the final group of ancient "Colonia Castells" would be substituted by this image of high rise blocks and green spaces (fig.11). We wanted to change this proposal so we made an intense study of the alleys, "pasajes" in catalan, of the estate. The first alley, "Pasaje Maria", is painted with yellow and green colours: this means vacant or empty houses. If you pass through the second passage and the third passage until the fourth passage you can see that the colour becomes more and more brown, meaning that this are occupied houses, houses where people is living. That relates to the property of the houses (fig.12). Red colours mean houses were most owners live. At the first passage there are all tenants. This is the passage where there are the empty houses. So in general it can be seen that ownership relates positively to the conservation of the houses, and the people who are the owners are people who are living there for longer periods of time. Instead, the tenants are, in some cases, immigrants who have recently arrived to the city.

Our proposal was to substitute completely in red in the first "alley" because of the sloppy estate of the houses. The houses were in a terrible and critical estate of conservation, so we wanted to substitute the

menat Colònia Castells. Aquest està actualment a l'etapa d'enderrocament. Com que he estudiat la seva història tinc molta informació, conec molta gent que hi va viure molts anys, les seves inclinacions polítiques, les relacions entre veïns, etc. Volia conservar la seva memòria per això vaig realitzar un estudi del patrimoni construït de la Colònia Castells. Vaig estudiar cada casa i en vaig prendre notes. El projecte era del mateix tipus que el polígon "Casas Barates". Podeu observar a la figura 11 que aquesta és la seva morfologia, blocs allargats, normalment blocs unifamiliars amb una planta. La proposta de l'ajuntament va ser construir dos nous blocs a un extrem i dos més al barri del costat. La part final del polígon de la Colònia Castells es substituirà per aquesta imatge de blocs en alçada i espais lliures (fig.11). Volíem canviar aquesta proposta, per això vam estudiar els passatges del barri. El primer passatge, el Passatge Maria està pintat de groc i de verd: això significa cases buides, vacants. Si passem a la segona i la tercera imatge fins al quart passatge es pot veure com el color es torna més marró. Això significa que les cases estan ocupades, que són cases amb llogaters. D'aquesta manera, els colors es relacionen amb la propietat de les cases (fig.12). Els colors vermells signifiquen cases on

:: fig.12/
Colònia Castells. High blocks and green spaces, instead of the first proposal
Colònia Castells. Blocs alts i espais verds, enlloc de la primera proposta

:: fig.13/
Occupation and ownership of the houses in Colònia Castells
Ocupació i propietat de les vivendes de la Colònia Castells

whole first alley by making some punctual interventions to improve all construction problems. Even some operations of making some new houses continuing the patterns of the houses and the street previously built were proposed. Different building types are designed on the original project in 1923 and the work consisted in two different types of substitution for long terraces, some special type of punctual substitutions and one special type of refilling. All the building types had one common characteristic: they started from about 38-56m², they had a small space between 20-25 m² which organised the building plan and they had two successive variations which permit a possible growth consisted in one or two rooms and even by 3 rooms more (fig.14). At the end sometimes the floor area even reached 70 or 80 m². So there are housing units with programs addressed to young couples, to couples of students, to a couple of elderly people, to a couple with a son, or to immigrants coming from South America just arrived in the city. When these programs are changing and growing, when the economical situation of the families is changing, the house can be adapted to them. The result is a growing house, “casa crecedera” in Spanish.

There was also some intervention in the streets. We wanted to re-

els seus propietaris hi viuen. Al primer passatge tot són llogaters. Aquest és el passatge amb més habitatges buits. En general es pot extreure que la propietat de les cases es relaciona positivament amb el seu grau de conservació, i els propietaris de les cases són gent que porta vivint a la Colònia Castells molts d'anys. En canvi, els llogaters són sovint nous a la ciutat.

La nostra proposta va ser substituir completament en vermell el primer carrer degut a la mala conservació dels edificis. Els edificis estaven en un terrible grau de degradació. Així, volíem substituir el primer carrer realitzant petites intervencions per a millorar tots els problemes de construcció. Fins i tot es van proposar noves construccions seguint els patrons de les cases i els carrers antics. Al projecte original de 1923 es van dissenyar diferents tipologies edificatòries. D'aquesta manera, el projecte consistia en dos tipus diferents de substitucions per a les terrasses allargades, un tipus especial per a substitucions puntuals i un altre tipus per a colmar teixits. Totes les tipologies edificatòries tenen una característica comú: parteixen de 38-56m², tenen un petit espai d'entre 20-25m² que organitza la planta de l'edifici i tenen dues variacions consecutives que permeten el seu possible creixement en una, dues o tres habitacions, o més (fig.14). De vegades al final les plantes arribaven als 70 o 80m². D'aquesta manera, hi ha unitats d'habitatge adap-

:: fig.14/
 Variations and building types
 Variacions i tipologies edificatòries

tades a parelles joves, parelles d'estudiants, a parelles de jubilats, a una parella amb un fill o a famílies d'immigrants arribats de Sud Amèrica. Quan els programes de famílies van canviant o les seves rendes familiars es modifiquen, la casa pot adaptar-se a aquestes noves situacions. El resultat és la “casa creixent”.

També es realitza una intervenció als carrers. Volíem recordar la sensació de caminar pels carrers antics, de 5 metres d'ample. Ens interessava la idea de recordar l'anarquisme del barri escrivint-hi els noms de gent important, de treballadors que van participar al bàndol vermell als diferents events dels anys 30 i de la Guerra.

mind the sensations of a walk through the current passages, just 5 meters wide. We wanted to remind in some way the anarchism of the neighbourhood by the names of some relevant people, common workers who participated at the red side or at the different events of the 30's and the War.

The second project I talked about is a more realistic intervention. We assumed that the council wouldn't accept this kind of filling intervention or conservative surgery because, as you know, the easy way is to keep everything or to tear down everything, but not half and half. This is one of the reasons because it's so important the problem at Milans del Bosch. The city council offered to the neighbours this: "or you stay and accept the municipal project of the council or you do not accept it. Then, you don't have the possibility of resting at the estate". They don't recognise the family history process and its historic background. In Milans del Bosch estate there are 80 houses of 54m² which are bigger than the new ones proposed, some of them had green spaces to grow some vegetables in and are well preserved. Many of the houses are inhabited by grandfathers. The proposal by the city council never contemplated the possibility of letting these houses remain, which are in fact all grouped at the end of the estate.

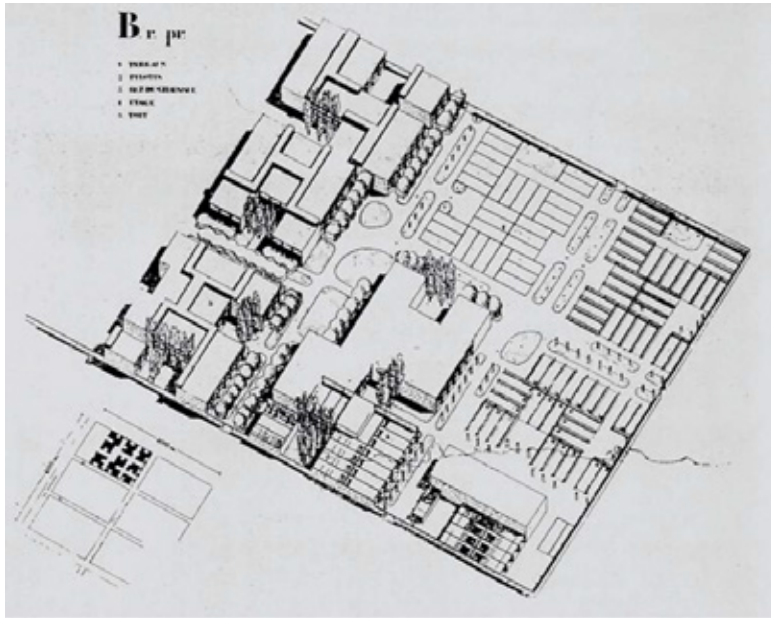
Because we knew about this intervention, we proposed new alternatives in another housing estate of "Casas Barates", called Eduardo Aunós and located in Montjuïc. The proposal from the council was to urbanize some skater open spaces, some skater green and square open spaces. We proposed to replace and to gather all different skater spaces just to one space which will be "the space" of the estate. The estate was going to be destroyed and substituted by different green spaces so we decided to group these spaces into a big new public space. We knew also the history of the estate from the 1979: we knew how many people had been living there, where they had come from, which were their political attitudes, their the behaviour in the civil war, etc. So we proposed a kind of garden of memory.

When we visited the estate it had been already demolished and you could still perfectly see the foundations of the houses. And we knew every family and where they were living in the thirties. We wanted to build a memorial of the thirties by making a garden when some treasures and features of the existing space had to be preserved: there was a canal to irrigate the land nearby, a huge avenue of plane tree which in the project of the council was going to be substituted and there was also an old factory. The project had to be designed main-

El segon projecte és un projecte més realista. Vam assumir que l'ajuntament no acceptaria aquest tipus d'intervenció de rehabilitació i cirurgia de conservació perquè, com ja sabeu, resulta més fàcil o enderrocar-ho tot o deixar-ho tot tal com està. Aquesta és una de les raons per les que és tan important el problema de Milans del Bosch, el polígon de Bon Pastor. L'ajuntament va proposar als veïns: "o us quedeu aquí i accepteu el nou pla per al barri o no l'accepteu. Aleshores, no teniu la possibilitat de romandre al polígon". No reconeixen la història ni la situació actual del barri. A Milans del Bosch hi ha 80 cases de 54m² que són més grans que les noves cases proposades, tenen espais lliures on els veïns hi conreen vegetals i gran part estan habitades per avis. D'aquesta manera, l'ajuntament mai no ha contemplat la possibilitat de deixar les cases on estan, encara que estan totes agrupades al final del polígon.

Com que coneixíem aquesta intervenció, vam proposar noves alternatives a un altre polígon de "Casas Barates", situat al carrer Eduardo Aunós a Montjuïc. La proposta de l'ajuntament era crear espais lliures per a patinar i algunes places. Vam proposar substituir-les i unir tots els diferents espais en un de sol que seria l'espai del polígon. El polígon s'anava a enderrocar i ser substituït per diferents espais lliures per això vam decidir agrupar tots els espais en un de sol i més gran. També coneixíem la història del polígon des del 1979: coneixíem quanta gent hi havia viscut, qui-nes eren les seves inclinacions polítiques, els seus comportaments durant la guerra civil, etc. D'aquesta manera vam proposar un jardí de la memòria.

Quan vam visitar el polígon ja s'havia enderrocat i podies observar perfectament l'arrencada dels fonaments. Coneixíem cada família i on havien viscut als anys 30. Volíem construir un memorial dels anys 30 dissenyant un jardí on es conservarien els tresors i les característiques de l'espai antic: un canal que irrigava els camps propers, una enorme avinguda plena de plataners que el projecte de l'ajuntament planejava enderrocar i una antiga fàbrica. El projecte s'havia de dissenyar partint de la premissa de mantenir aquests elements. Vam imaginar una diagonal des de l'extrem superior de la plaça fins al final del canal. Segons a qui havia pertanyut cada parcel·la del polígon vam plantar diferents arbustos, plantes i petits arbres autòctons de les pròpies regions, tals com Múrcia o Almeria. En els casos en què la gent havia marxat a la guerra civil i havien mort al front, gent de la Federació Anarquista Ibèrica, vam posar algunes pedres del riu, típic d'aquesta àrea de la ciutat. Algunes de les pedres van pintar-se amb vermells i negres, els colors de la CNT, la unió anarquista. Cada parcel·la havia de conservar les plantes i la natura per a recordar la natura de l'últim propietari,

:: fig.15/
"La maison dans l'arbre", Le Corbusier

taining these elements. We imagined a kind of diagonal coming from the square at the top, until the end of the canal. Depending on the origins of the old tenants we planted different brush, different plants and small trees typical from their own original regions. In the cases where people had gone to the civil war and had died in fight, people from Federación Anarquista Ibérico, we brought some river stones, typical from this area of the city. Some of these stones were painted in red and black which are the colours of the CNT, the anarchist union. Different gardens for different plots. Every plot had to preserve the plants and the nature in order to remind the nature of its last owner, very often radical immigrants who came to the city in the twenties.

In the third proposal, the possibility of making a conservative surgery or rehabilitation does not exist. Replacement is then the strategy but, why do not intervene remembering the old landscape of the twenties instead of substituting it by multistorey blocks? Why don't we continue with this kind of tapestry morphology made by one floor rise to get high densities of 300-400 inhabitants? You have to make a big concentration of houses, you don't have the possibility of making big squares, you just have small squares of 30, 20, 40 meters maximum. The goal was the provision of open spaces with double row-houses where every house should have a

molt sovint immigrants que van arribar a Barcelona als anys 20.

A la tercera proposta, la possibilitat de fer una cirurgia de conservació o una rehabilitació no existeix. Es treballava per substitució però, per què no intervenir recordant el paisatge antic enlloc de substituir-lo per blocs? Per què no continuar amb aquest patró morfològic de planta baixa per obtenir majors densitats de 300 o 400 habitants? S'han de concentrar les cases, no es poden fer grans places, només petits espais de 20, 30 o 40 metres màxim. Espais lliures amb cases dobles i cadascuna amb un petit pati. Òbviament el pati és més gran que el dels anys vint i la densitat menor, però volíem aquests carrers petits, fins i tot vam proposar carrers per a vianants de 3 m. d'ample.

La proposta segueix una tradició antiga de la història de les ciutats aplicada especialment a Barcelona on Le Corbusier va dissenyar un projecte magnífic per als immigrants. Com l'ajuntament no volia que aquestes persones entressin a la ciutat, van proposar alguns projectes a les afores de la ciutat per instal·lar-los abans "d'educar-los". Le Corbusier va treballar en aquest projecte anomenat "il maison dans l'arbre" durant els anys 1932 i 1933 (fig.15).

small courtyard. Obviously the courtyard would be bigger than the courtyard of the twenties and the density would be lower, but we wanted to recover these small streets, and even we proposed having pedestrian streets of just 3 meters wide.

The proposal follows an old tradition in the history of towns specially applied in Barcelona where a magnificent project from Le Corbusier was designed for the immigrant people arrived in the city. As the council didn't want the immigrants to reside in the city center, they proposed some projects in the outskirts of the city to install them. Le Corbusier worked in this beautiful project during the years 1932, 1933. There is also an old tradition in Spain, in "los poblados dirigidos de Madrid" of Vázquez de Castro which is a beautiful project: one family house with two-floors surrounded always by pedestrian streets of 3 meters wide. This is another project of Vázquez de Castro and these are different projects of tapestries coming from Germany and Scandinavia made for elderly people and for a couple of students. All these are projects and morphologies which occupied the space following the desire of getting high densities with low rises. In figure 15 you can see the project we are presently working in. They are always projects

A Espanya també hi ha una antiga tradició exemple de la qual són "los poblados de Madrid", de Vázquez de Castro: cases unifamiliars de PB+1 envoltades de carrers peatonals de 3 metres d'ample. Tots aquests projectes i morfologies ocupen l'espai buscant densitats elevades amb poca alçada. A l'anterior pàgina tenim el projecte en què estem treballant actualment. Aquests són projectes que sempre parteixen d'una unitat mínima de 30-40m² que pot créixer fins als 80m² amb variacions diverses. Aquest és el projecte de Le Corbusier anomenat "la maison dans l'arbre" i aquest és el Pla Parcial de Barcelona del grup català de Le Corbusier. Diferents projectes, diferents tipologies, alguns d'ells són adaptacions de projectes de Vázquez de Castro, Siza Viera, etc.

Tots aquests projectes mostren fases i etapes diferents. L'últim grup mostra projectes on la idea de carrers similars a filferros està sempre present: petits carrers inspirats en el costat sud del Mediterrani.

Tots aquests suggeriments no pretenen ser respostes finals als projectes. Realitzar diferents propostes i diverses alternatives i basar la feina en la memòria històrica són els punts principals dels projectes: de vegades conservant tots els habitatges, de vegades substituint-los completament per altres paisatges d'acord amb l'antiga identitat del lloc (jardins) o canviant totes les cases per nous teixits residencials inspirats en la morfologia residencial desapareguda.

Moltes gràcies.

that start from a minimal unit of 30-40m² that can be grown with successive variations up to 80m². This is the project of Le Corbusier called "la maison dans l'arbre" and this is the Pla Parcial from Barcelona from "Le Corbusier group of Catalan architects". Different projects, three different types, some of them are "remakings" of the Vázquez de Castro projects, Siza Viera, etc.

All the projects show different phases, different stages. The last group shows projects in which the idea of streets similar to wires is always present: small streets inspired on the streets of the southern side of the Mediterranean Sea.

All these suggestions have no intention to be final answers to projects. Basing the projects in the idea of making the memory alive is the key point of the proposals: sometimes preserving all the houses, sometimes destroying all the houses but putting instead some other history memorials (gardens) or replanning the old houses by new patterns inspired in the disappeared morphology.

Thank you very much.

1

readapt

adolf
sotoca
etsav/tutor

núria
noguera
etsav/tutor

eulàlia
badia
etsav

silvia raluca
georgescu
uauim

daria
grochowska
eut

djordje
milovanovic
ub

roger
llorens
etsav

seong
kim
ku

team 1

Ulica

cases barates del bon pastor

Ulica

CASES BARATES DEL BON PASTOR

1 :: Ulica cases barates del bon pastor

SOTOCA NOGUER BADIA GEORGESCU GROCHOWSKA MILOVANOVIC LLORENS KIM

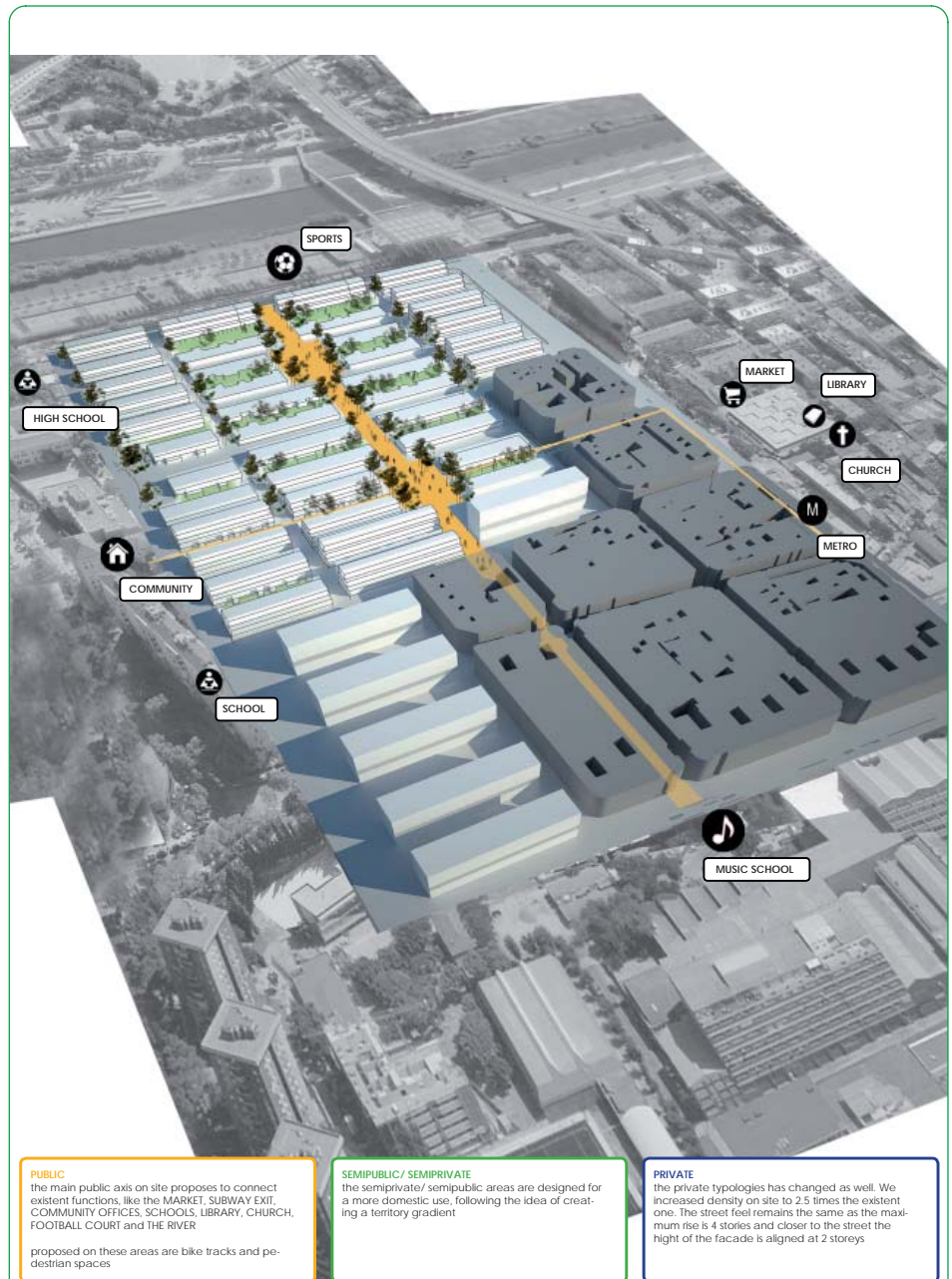
/FIRST/ Ulica BON PASTOR

"The Ulica can be public space as well as semi-private space. It is a place of social interaction with an inviting character. It unites the community and dwellers with the people from outside. It is a place to show cultural diversity ideal for children, youth and adults." Bon Pastor's specific character is given by the street, the way it supports social interaction. It is a village within the city of Barcelona. Ulica for the rural environment had the same significance as the semiprivate streets of Bon Pastor. For that, we aimed to diversify and support the existent use of space by creating a public/ private gradient as following:

public The main public axis on site proposes to connect existent functions, like the market, subway exit, community offices, schools, library, church, football court and the river proposed on these areas are bike tracks and pedestrian spaces.

semipublic/semiprivate The semi-private and semipublic areas are designed for a more domestic use, following the idea of creating a territory gradient

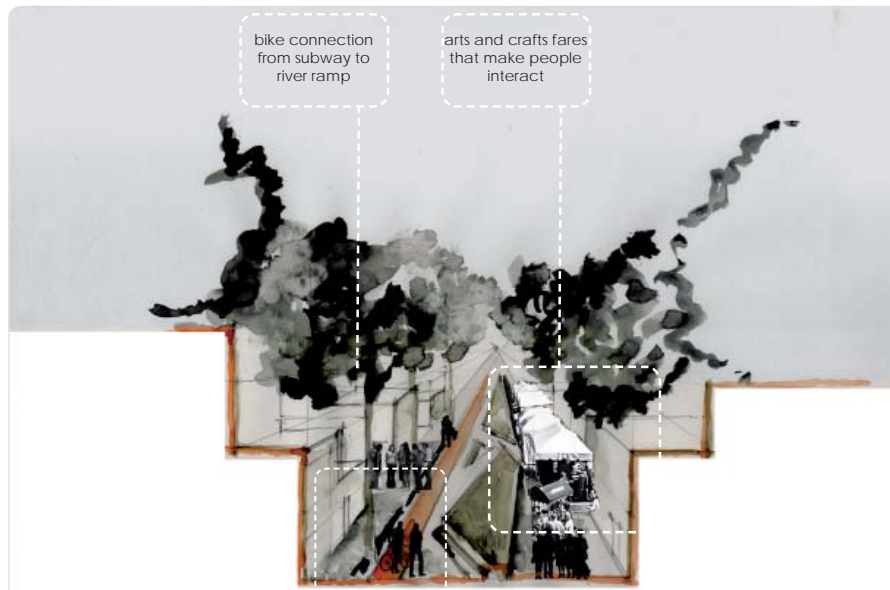
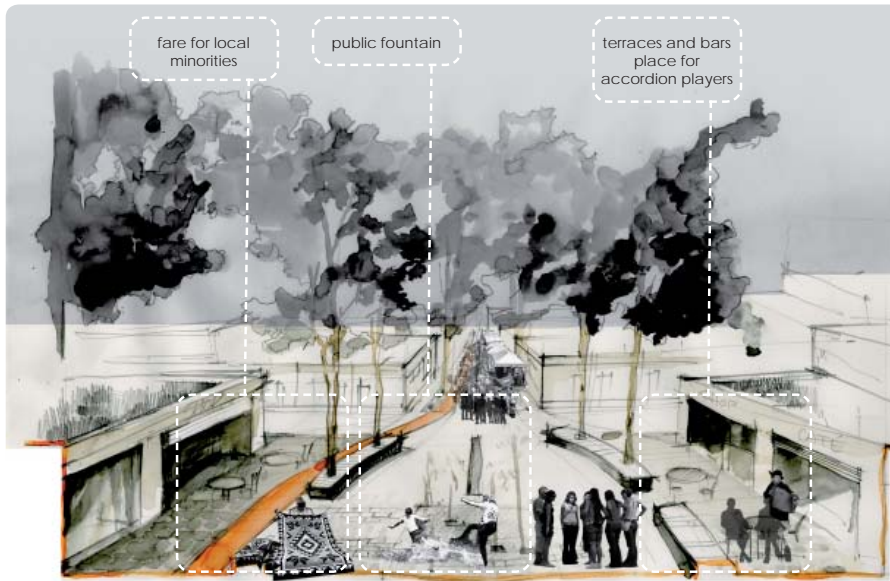
private The private typologies have changed as well. We increased density on site to 2.5 times the existent one. The street feel remains the same as the maximum rise is 4 stories and closer to the street the height of the facade is aligned at 2 storeys.

PUBLIC
the main public axis on site proposes to connect existent functions, like the MARKET, SUBWAY EXIT, COMMUNITY OFFICES, SCHOOLS, LIBRARY, CHURCH, FOOTBALL COURT and THE RIVER
proposed on these areas are bike tracks and pedestrian spaces

SEMIPUBLIC/ SEMIPRIVATE
the semi-private/ semipublic areas are designed for a more domestic use, following the idea of creating a territory gradient

PRIVATE
the private typologies has changed as well. We increased density on site to 2.5 times the existent one. The street feel remains the same as the maximum rise is 4 stories and closer to the street the height of the facade is aligned at 2 storeys

/PRIMER/ Ulica BON PASTOR

“L’Ulica pot tractar-se tan d’un espai públic com d’un semiprivat. És un lloc d’interacció social amb un caràcter que hi convida. Uneix la comunitat i als seus habitants amb la gent que prové de fora. És un lloc que presenta una diversitat que en resulta ideal pels nens, pels joves i pels adults.” El caràcter específic del Bon Pastor ve donat pel carrer, la via que assumeix la interacció social. El Bon Pastor es pot definir com un petit poble dins la ciutat de Barcelona. L’Ulica és, a l’ambient rural, el que els carrers semi-privats al Bon Pastor. Per això mateix, fixem com a objectiu la diversificació i el recolzament de l’actual ús de l’espai, tot creant un gradient públic/privat de la següent manera:

públic L’eix principal del lloc proposa connectar les funcions existents, com el mercat, la parada del metro, les oficines del veïnat, les escoles, la biblioteca, l’església, el camp de futbol i el riu, mitjançant zones per a vianants i espais pel trànsit de bicicletes.

semipúblic/semiprivat Les àrees semiprivades/semipúbliques estan dissenyades per a un ús més domèstic, seguint la idea de la creació d’un territori gradient.

privat Les tipologies privades també han estat canviades. Hem augmentat la densitat del sector a 2,5 vegades l’actual. La sensació que aporta el carrer és la mateixa que augmentant l’alçada màxima a 4 nivells. A més, la façana s’alinea al carrer amb una alçada de 2 pisos.

1 :: Ulica cases barates del bon pastor

SOTOCA NOGUER BADIA GEORGESCU GROCHOWSKA MILOVANOVIC LLORENS KIM

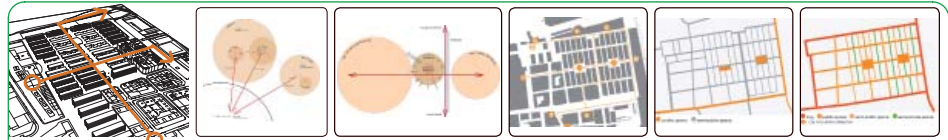
/SECOND/ Ulica PUBLIC

before and after What is specific about the site is the way streets are used as semiprivate space. Our purpose was to emphasize on this aspect, and to diversify the street using the idea of territorial gradient by maintaining semiprivate streets and adding public areas. Our design preserves the meaning of the street.

main public spaces The main public axis on site proposes to connect existent functions, such as the market, subway exit, community offices, schools, library, church, football court and the river. Proposals on these areas are bike tracks and pedestrian spaces.

public squares The existing squares on site were reinstalled. Their design can support new activities that can encourage minorities of immigrants to interact with the public. The function of music school proposed at the end of the pedestrian path is going to use the skills of traditional music in order to bring these two groups, the city inhabitants and the Bon Pastor inhabitants, together. Furthermore, fares with traditional arts and crafts will be organised once a week in these public squares.

public streets The new pedestrian street is wide enough to also support activity, becoming the main social axis of the site. It links the river with the metro with a bike track using the existent ramps on site at the proximity of the sports court yard. Also the secondary axis links the library, market and church with the school, high school and community office. Such activities as storytelling in public space, on the street or in the community office can relate those existent function encouraging a site penetration from inside and outside.

PUBLIC

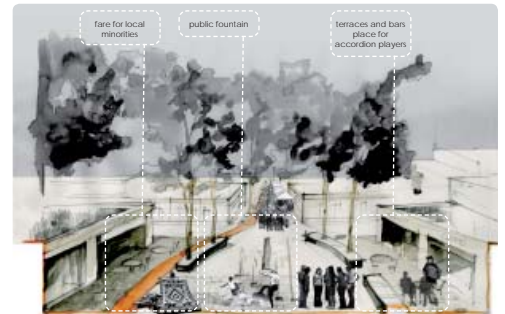

SQUARES

The existent squares on site were reinstalled. Their design can support new activities that can encourage minorities of immigrants to interact with the public.

The function of MUSIC SCHOOL proposed at the end of the pedestrian path is going to use the skills of traditional music in order to bring these two groups, the city inhabitants and the Bon Pastor inhabitants, together.

Otherwise FARES with traditional ARTS AND CRAFTS will be organised once a week in these public squares.

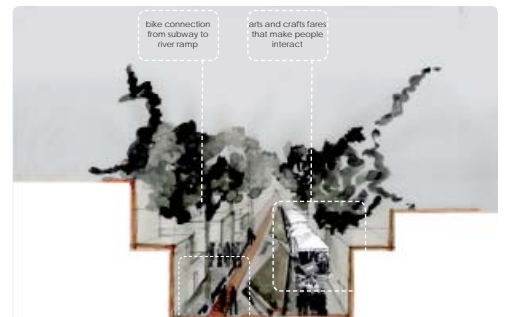

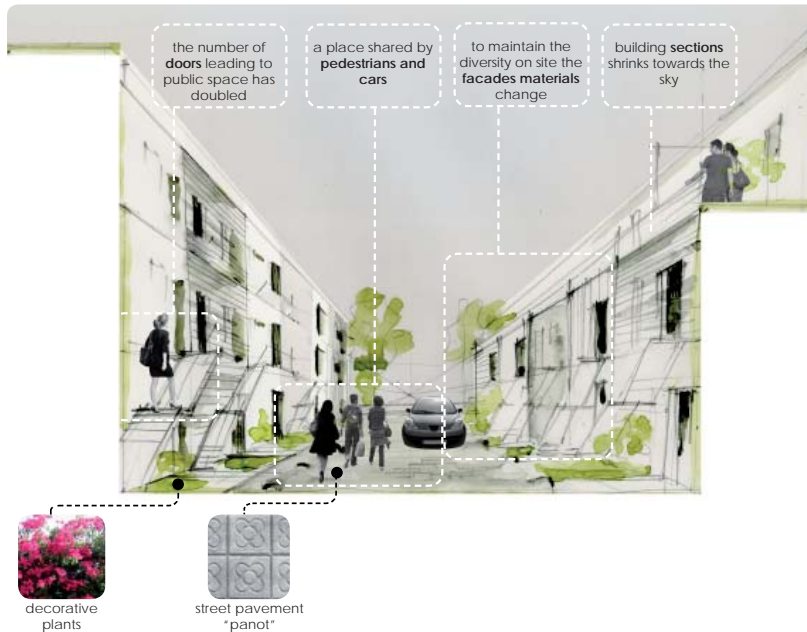
STREET

The new pedestrian street is wide enough to also support activity, becoming the main social axis of the site.

It links the RIVER with the METRO with a bike track using the existent ramps on site at the proximity of the sports court.

Also the secondary axis links the LIBRARY MARKET AND CHURCH with the SCHOOL, HIGH SCHOOL and COMMUNITY OFFICE. Such activities as STORYTELLING in public space, on the street or in the community office can relate those existent function encouraging a site penetration from inside and outside.

/SEGON/ Ulica PUBLIC

abans i després l'element més específic del sector és la manera com els carrers son utilitzats com a espai semiprivat. La nostra proposta emfasitzava aquest aspecte, a més de la diversificació del carrer usant la idea del gradient territorial tot mantenint els carrers semiprivats i afegint-hi àrees públiques. El nostre disseny tracta de protegir aquest significat del carrer.

espais públics principals L'eix públic principal del lloc proposa connectar les funcions existents, com el mercat, la parada del metro, les oficines del veïnat, les escoles, la biblioteca, l'església, el camp de futbol i el riu, mitjançant zones per a vianants i espais pel trànsit de bicicletes.

places públiques les places existents han estat reinstal·lades; el seu disseny pot suportar noves activitats que poden animar a les minories d'immigrants a interactuar amb el públic. La funció de l'escola de música proposada al final de la via de vianants es relaciona amb la capacitat que implica la música tradicional amb la finalitat d'apropar els habitants del Bon Pastor amb els de la resta de la ciutat de Barcelona. Per altra banda, s'organitzaria setmanalment un mercat d'artesanía en aquestes places públiques.

carrers públics la nova via peatonal és suficientment ample en secció per acollir també les activitats, esdevenint així l'eix social principal del projecte. Uneix el riu amb el metro amb un carril bici, aprofitant les rampes existents al propi lloc a les proximitats de la zona esportiva. A més a més, l'eix secundari connecta la biblioteca, el mercat i l'església amb l'escola, l'institut i les oficines del veïnat. Activitats com la narració de contes als espais públics, sigui al carrer o a les oficines abans esmentades, poden justificar la funció existent, fomentant una penetració recíproca entre dins i fora del lloc.

1 :: Ulica cases barates del bon pastor

SOTOCA NOGUER BADIA GEORGESCU GROCHOWSKA MILOVANOVIC LLORENS KIM

/THIRD Ulica 1/2 PUBLIC 1/2 PRIVATE

semipublic - semiprivate The new semiprivate and semipublic spaces are derived from the existent typologies on site. Due to the interior lack of space (only 40 m²) we combined two opposite plots in one and therefore the patio in between two units became a semiprivate outdoor area. We based our decision on the existing relations in the community

semipublic streets create the transition from the main public area to the individual houses. More entrances are proposed on these streets promoting "good street" patterns. They are shared by cars and pedestrian (one way car direction). Facades facing these streets have a unitary SKYLINE. MATERIALS on facades change to give the same feeling as the current street. HEIGHT is designed according to the width of the street.

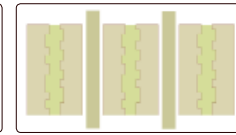
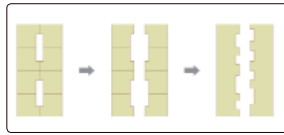
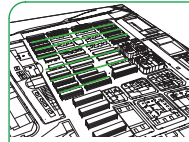
semiprivate streets semiprivate spaces are originated from an EXTENSION of the initial PATIO. The created spaces are for the use of inhabitants and include domestic facilities such as playgrounds, terraces for eating outside, small gyms in open air, gardens and vegetable gardens. Materials are less mineral and more VEGETAL. They become the GREEN NETWORK of the site.

/TERCER/ Ulica 1/2 PUBLIC 1/2 PRIVAT

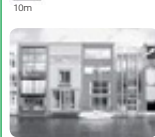
semipúblic - semiprivat Els nous espais semiprivats i semipúblics es deriven de les tipologies existents al lloc. A causa de la manca d'espai interior (només 40 m²), varen combinar-se els dos terrenys oposats en un d'únic i, per tant, el pati existent entre dues unitats va esdevenir una sola zona semiprivada a l'aire lliure. Basem la nostra decisió en les relacions existents en la comunitat.

carrers semipúblics Creen la transició des de la zona pública principal a les cases individuals privades. Es proposa la creació de més entrades en aquests carrers, potenciant la formació d'uns "bons carrers". Aquests serien compartits entre cotxes i vianants (carrers d'un únic sentit de circulació). Les façanes que formen aquests carrers tenen un únic horitzó. Els materials de les façanes canvien per tal de donar la mateixa sensació que el carrer existent avui dia. L'alçada ha estat dissenyada d'acord amb la del carrer.

carrers semiprivats Els espais semiprivats s'originen des d'una extensió del pati original. Els espais creats són per a ús dels habitants i inclouen petits espais contigus a la casa, com són els patis, terrasses per menjar fora, petits gimnasos a l'aire lliure, jardins o petits horts, etc. Els materials emprats són menys minerals i més vegetals. Es converteixen en la xarxa verda del lloc.

SEMI-PUBLIC
SEMI-PRIVATE

SQUARES
Semipublic streets create the transition from the main public area to the individual houses.
More entrances are proposed on these streets encouraging the formation of a "good street"
They are shared by cars and pedestrian (one way car direction)
Facades facing these streets have a unitary SKYLINE.
MATERIALS on facades change to give the same feeling as the current street.
HEIGHT is designed according to the width of the street

decorative plants

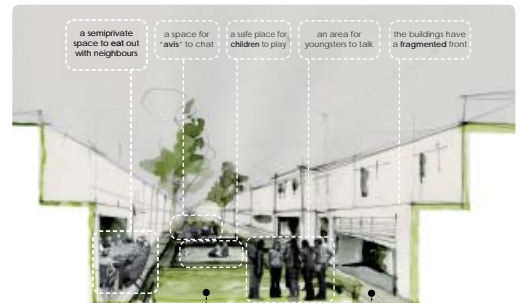

street pavement "pavot"

the number of doors leading to public space has doubled
a place shared by pedestrians and cars
to maintain the diversity on site the facades materials change
building sections spans towards the sky

STREET
Semiprivate spaces originate from an EXTENSION of the initial PATIO.
The created spaces are for the use of inhabitants and include small close to home facilities such as playgrounds, terraces for eating outside, small gyms in open air, gardens and vegetable gardens.
Materials are less mineral and more VEGETAL. they become the GREEN NETWORK of the site.

a semiprivate space to eat out with neighbours
a space for "ave" to chat
a safe place for children to play
an area for youngsters to talk
the buildings have a fragmented front

green space

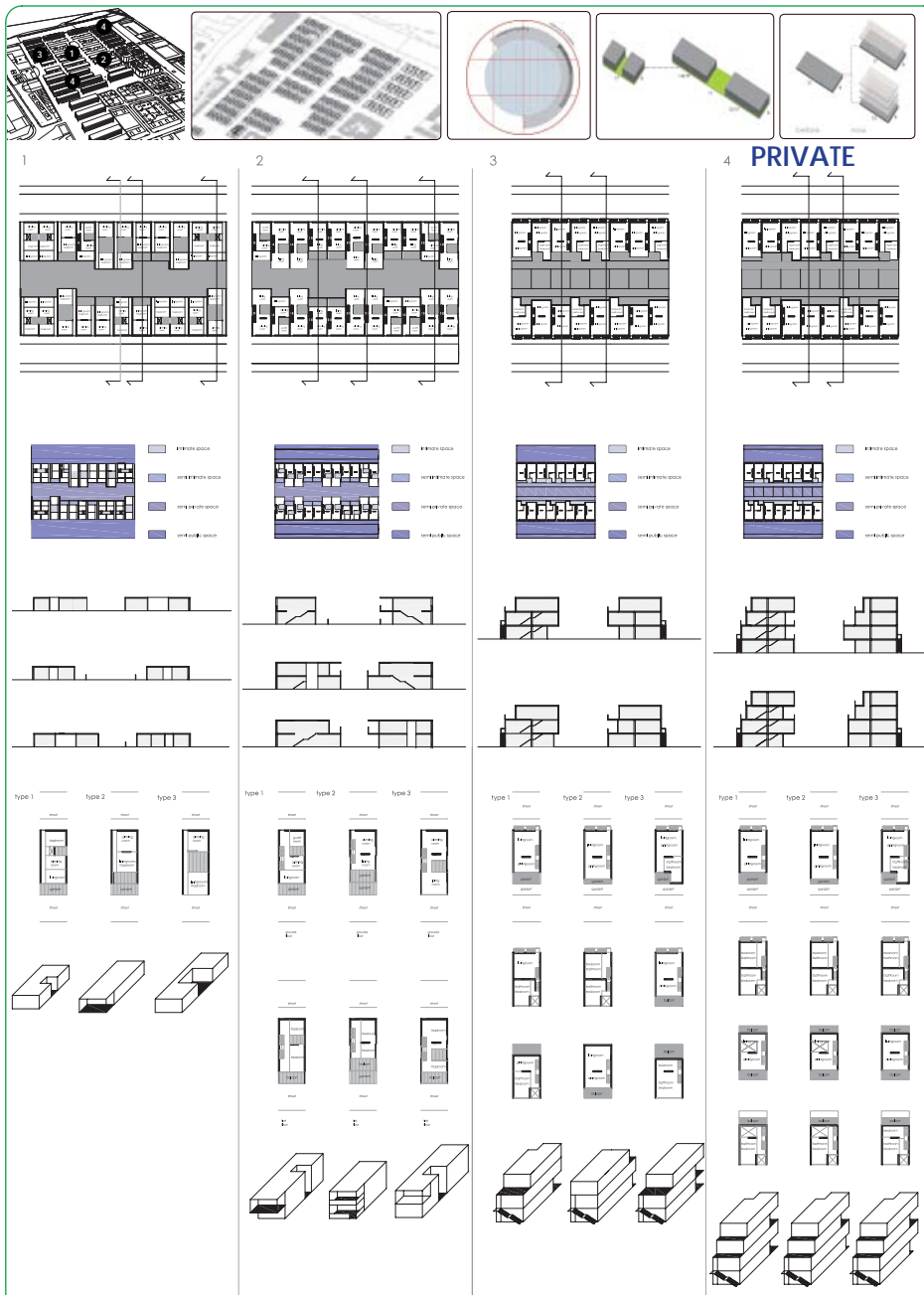

brick wall

AFTER THE PROJECT
II INTERNATIONAL WORKSHOP ON MASS HOUSING ESTATES

E. Badia + S.R. Georgescu + D.K. Grochowska + S. Kim + D. Milovanovic + R.Llorens
13th-23rd June 2011 - BARCELONA

3 Ulica Bon Pastor

/FOURTH/ Ulica PRIVATE

private We started our argument stating that we want to preserve the feeling of the place and multiply the numbers of doors in public space. For this we maintained the plot width and multiplied the floors. Entrances to each apartment are made directly from the street.

typologies

typology 1: one floor apartments
height 3 m
ground floor area 75m
total area 75m

typology 2: two floors apartments
height 6 m
ground floor area 75m
total area 130m

typology 3: three floor apartments (duplex)
height 9m
ground floor area 65m
total area 90m (per apart)

typology 4: three floor apartments (duplex)
height 12m
ground floor area 60m
total area 85m (per apart)

/QUART/ Ulica PRIVAT

privat Iniciem la nostra argumentació volent preservar la sensació del lloc i multiplicant el nombre de portes en l'espai públic. Per això es manté l'amplada de la i augmentem les plantes. Les entrades a cada apartament es realitzen directament des del carrer.

tipologies

tipus 1: apartaments d'una planta
alçada: 3 m
superfície en planta baixa: 75m
superfície total: 75m

tipus 2: apartaments de dues plantes
alçada: 6 m
superfície en planta baixa: 75m
superfície total: 130m

tipus 3: apartaments de tres plantes (dúplex)
alçada: 9 m
superfície en planta baixa: 65m
superfície total: 90m/apartament

tipus 4: apartaments de tres plantes (dúplex)
alçada: 12 m
superfície en planta baixa: 60m
superfície total: 85m/apartament

zina
macri
uauim/tutor

kyoung-a
im
ku

alicia
mallarach
etsav

mladen
pestic
ub

neus
remolà
etsav

diana
stanculescu
uauim

agnieszka
ulatowska
cut

team 2

Bon Pastor

cases barates del bon pastor

Bon Pastor

CASES BARATES DEL BON PASTOR

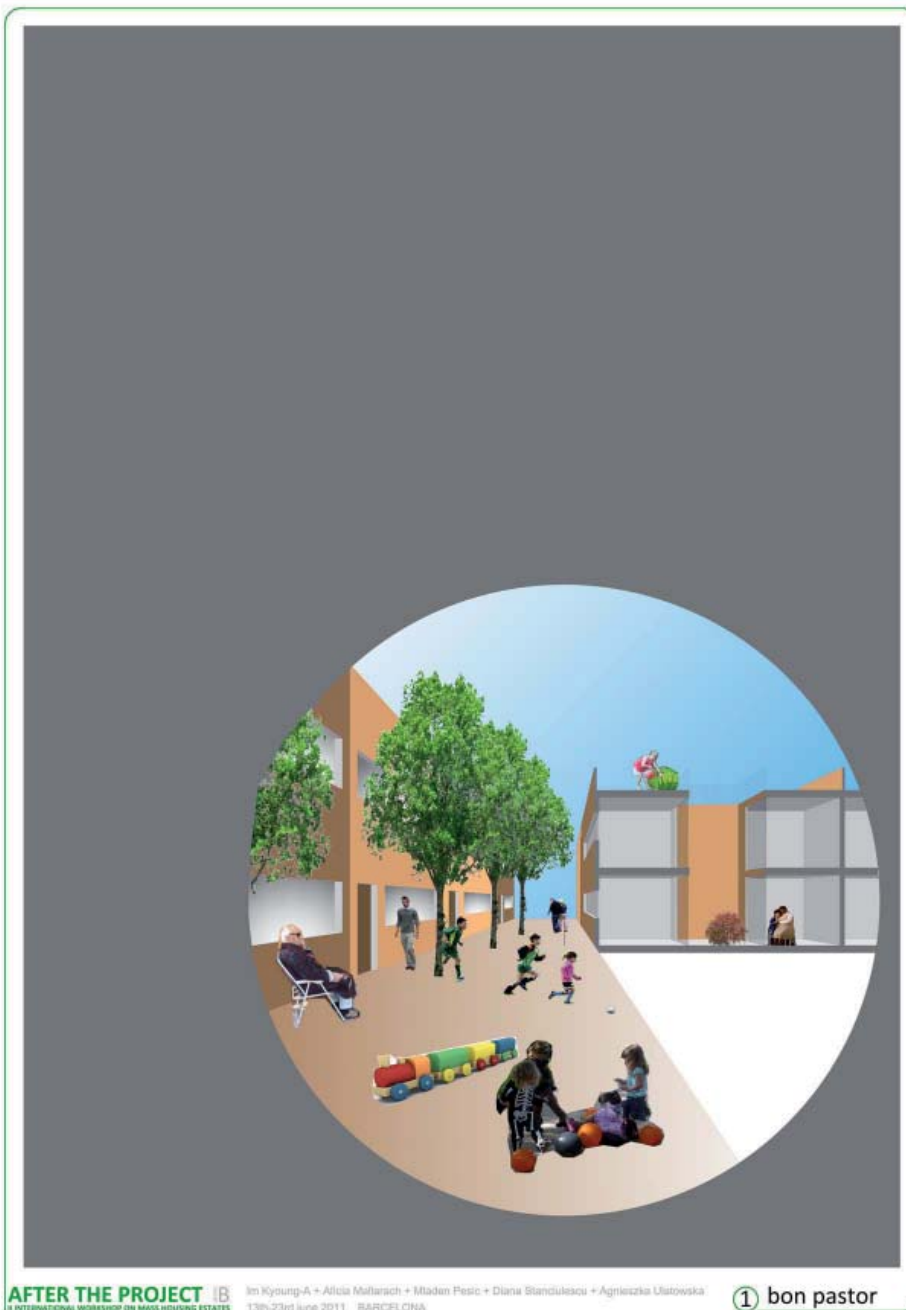

/FIRST/

The moment we visited Bon Pastor we realised that we are witnessing something special: it is a neighbourhood with a very special atmosphere, an unusual relic in the city fabric with unique characteristics, and we easily decided that our attitude towards the reconstruction of Bon Pastor should be a sensitive one, with regard to all historical and social factors, and that our project will try to encompass and recreate as much of the existing as possible.

The main idea was to rebuild the neighbourhood in phases with a low-rise – high-density attitude towards density, linking it to the city without breaking its integrity or creating here an urban centre that would highly contrast with the present domestic atmosphere. We decided to preserve the houses that are currently in a good physical state and to keep the plot print along with the streets present position, name and dimension, as these would be some of the few elements to carry on the memory of the place.

In the attempt to preserve as much as possible of the existing feel, social structure and space use, we decided to focus on the relationship between the houses and the street – the main public space – in terms of proportions, activities, thresholds and materiality. At the same time we mediate through our project the relationship between the need for a newly built, denser neighbourhood and the respect for local heritage.

the debate

what we wanted / the city council's requirements

1. footprint / heritage

2. low rise

3. relation street -

4. footprint / heritage

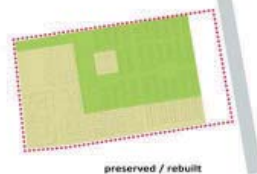

1. density

2. parking

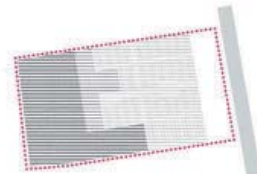
the solution

preserved / rebuilt

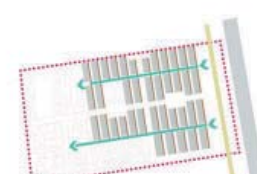
dwellings and services

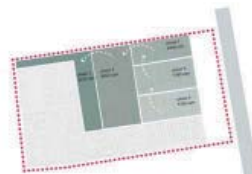
heights

public / semipublic place

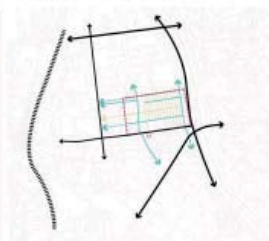

parking

construction phases / relocation

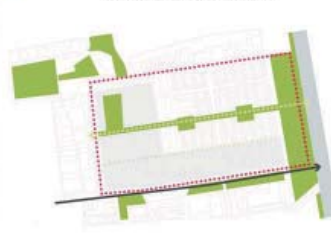
the analysis

urban scale _ connections

urban scale _ activities

urban scale _ public space

/PRIMER/

Quan vàrem visitar el Bon Pastor ens vam adonar que estem sent testimonis de quelcom especial: es tracta d'un barri amb una atmosfera realment singular, una relíquia inusual en el teixit urbà amb unes característiques úniques. Aleshores, fàcilment vam prendre una actitud sensible en quant a la reconstrucció del Bon Pastor, en referència als factors històrics o socials, els quals el nostre projecte tractarà d'abastar i recrear tant com sigui possible.

La idea principal es tractava de reconstruir el barri per fases, preservant una actitud de baixa alçada, connectant el barri a la ciutat sense trencar la seva integritat i sense la necessitat de crear un centre urbà que contrastaria molt amb l'atmosfera domèstica preexistent. Vam decidir mantenir les cases que estan avui dia en bon estat físic, a més de mantenir la trama amb la posició actual dels carrers, el seu nom i dimensió, dotant així al barri, mínimament, d'una memòria històrica del lloc.

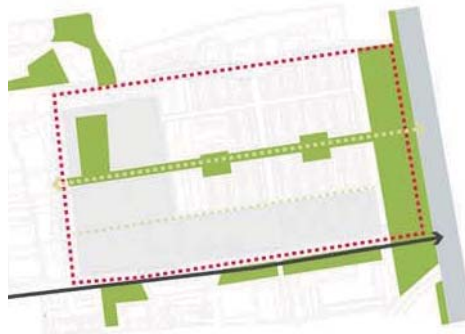
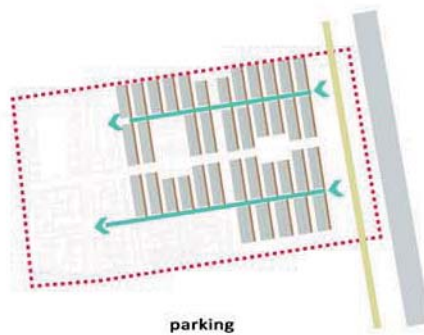
En l'intent de preservar el màxim possible la sensació existent, l'estructura social i l'ús de l'espai, hem decidit centrar-nos en la relació entre les cases i el carrer —el principal espai públic— en termes de proporcions, activitats, els llindars i la materialitat. Al mateix temps, al nostre projecte intervien també factors com la necessitat de factors com el de construir quelcom nou, densificar el barri i respectar el patrimoni local.

/SECOND/

The neighbourhood is located in an industrial area that will be transformed in the near future in a residential and office district. The surroundings are already equipped with all necessary amenities that are in walking distance from our site. Bon Pastor is well connected on a large scale with the other areas of the city and with the territory through the nearby railway, the Ronda Litoral and Carrer de Santander highways and the newly opened metro station of Bon Pastor. The problems arise on a smaller scale level, the neighbourhood currently being turned toward the inside, secluded and isolated from the surroundings.

One of our goals is to rethink the limits of the site – to mediate through height and street proportion the relationship between the low-rise housing and the already built high-rise buildings, to reshape and re-functionalise the built front towards the main peripheral circulations, in one word to transform the existing limits into thresholds.

Another issue we thought of great importance is the balance between public and private space. Today, the streets of Bon Pastor feel like a private back yard. We wanted to create a smoother transition between the surroundings and the interior of the site and suggested that the larger streets become promenade routes that link the surrounding neighbourhood with the public riverfront and sports facility. Moreover, concluding that there is no actual need of facilities inside the neighbourhood, we want to keep the buildings mainly for housing purposes but to create the possibility for locals to open small shops and restaurants in the buildings that face the larger inner streets. This will create a more public feel along the promenades without diminishing the distinctive overall domestic atmosphere of the place.

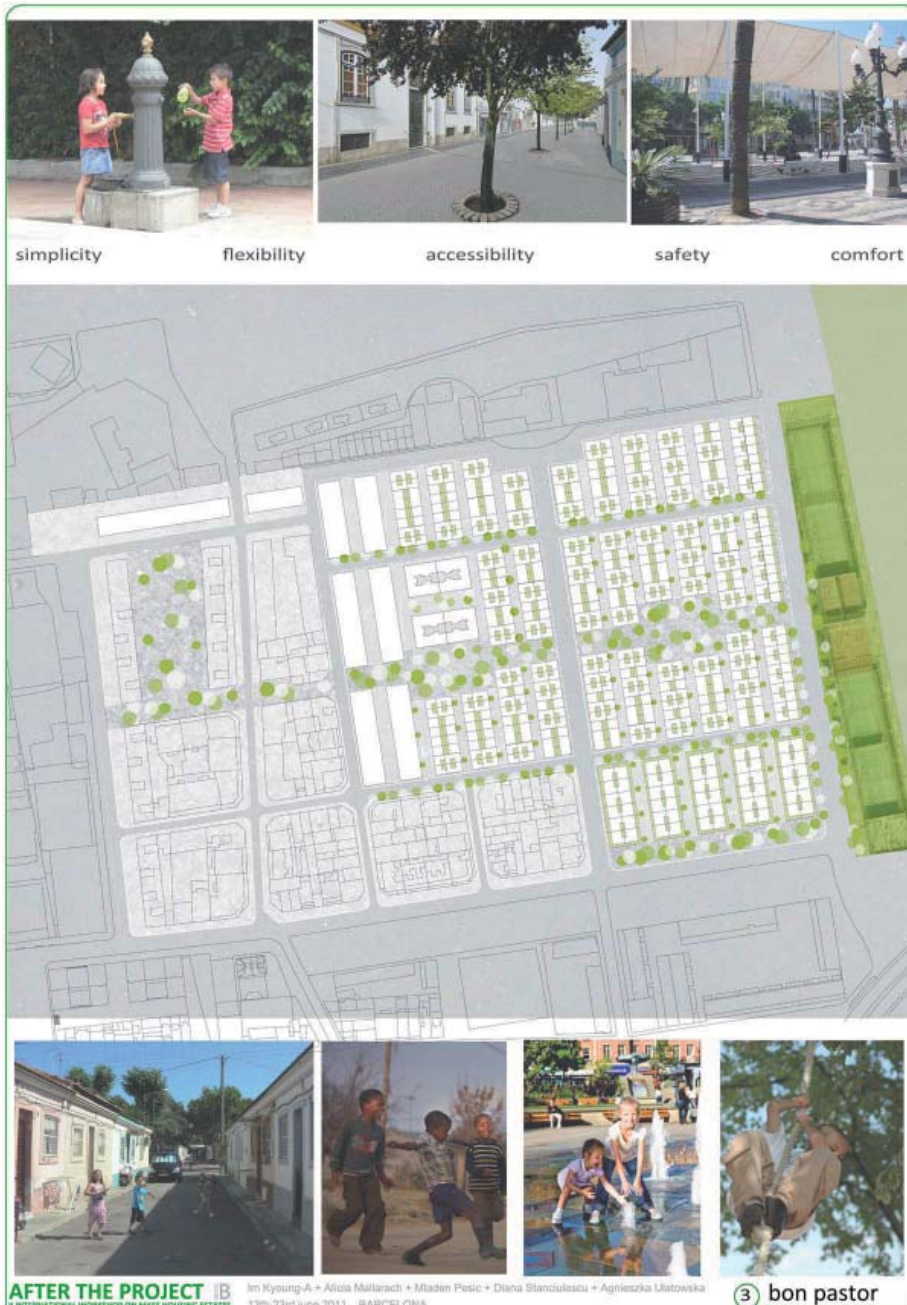

/SEGON/

El barri està situat en una zona industrial que serà transformada en un futur pròxim en un districte residencial i d'oficines. Els voltants immediats es troben equipats amb tots els serveis necessaris a una distància curta a peu. Està molt ben connectat a gran escala amb la resta de zones de la ciutat i del territori mitjançant el ferrocarril, la Ronda Litoral, el carrer de Santander i la recentment inaugurada estació de metro de Bon Pastor. Els problemes que sorgeixen es troben a menor escala: el barri està reclus en sí mateix, aïllat dels seus voltants més immediats.

Un dels nostres objectius és el de repensar els límits del lloc –intervenint mitjançant l'altura del carrer i la proporció de la relació entre l'habitatge de baixa alçada i els edificis en alçada ja construïts, per tal de reformar i re-funcionalitzar el front construït cap a les circulacions perifèriques principals. Dit d'una altra manera, cal transformar els límits actuals en llindars.

Una altra de les qüestions en les quals pensem que és prou important és la de mantenir un equilibri entre l'espai públic i el privat. Avui en dia, els carrers del Bon Pastor són més aviat com un pati privat. Hem volgut crear una transició més suau entre l'entorn i l'interior del lloc, suggerint així que els carrers més grans esdevinguessin passeigs que connectessin els barris dels voltants amb la ribera del riu i les instal·lacions esportives públiques. Per altra banda, la conclusió és que no calen noves instal·lacions a l'interior del barri, sinó més aviat és necessari mantenir els edificis, principalment per a habitatge, tot aportant la oportunitat d'obrir nous locals comercials de proximitat i restaurants als carrers que donen al carrer interior més gran. Això crearà un ambient més públic al llarg dels passeigs sense disminuir l'atmosfera interior general que caracteritza el lloc.

/THIRD/

The proposed plan follows the existing street and plot layout. We created a more clear hierarchy among the circulations crossing the site and therefore, a transition between public space - accessible and attractive - and semiprivate space - individualised as such through various design elements.

What now makes the streets of Bon Pastor to function so well as public space is their direct connection to the houses, their intimate proportion which makes them feel understandable, safe and familiar. We kept all these characteristics in our design proposal. We allow parking and intense outside circulation only on the main streets and leave the secondary paths as semiprivate areas. We suggest a simple design of the public space, with materials and urban furniture that will maximise the flexibility of use. Children and elderly are the main users of the space, and the social practices are already in place here. Through smooth pavement, minimal urban furniture, play areas, water points and increased shading we want to facilitate this life spent outdoors while the comfort of the house increases.

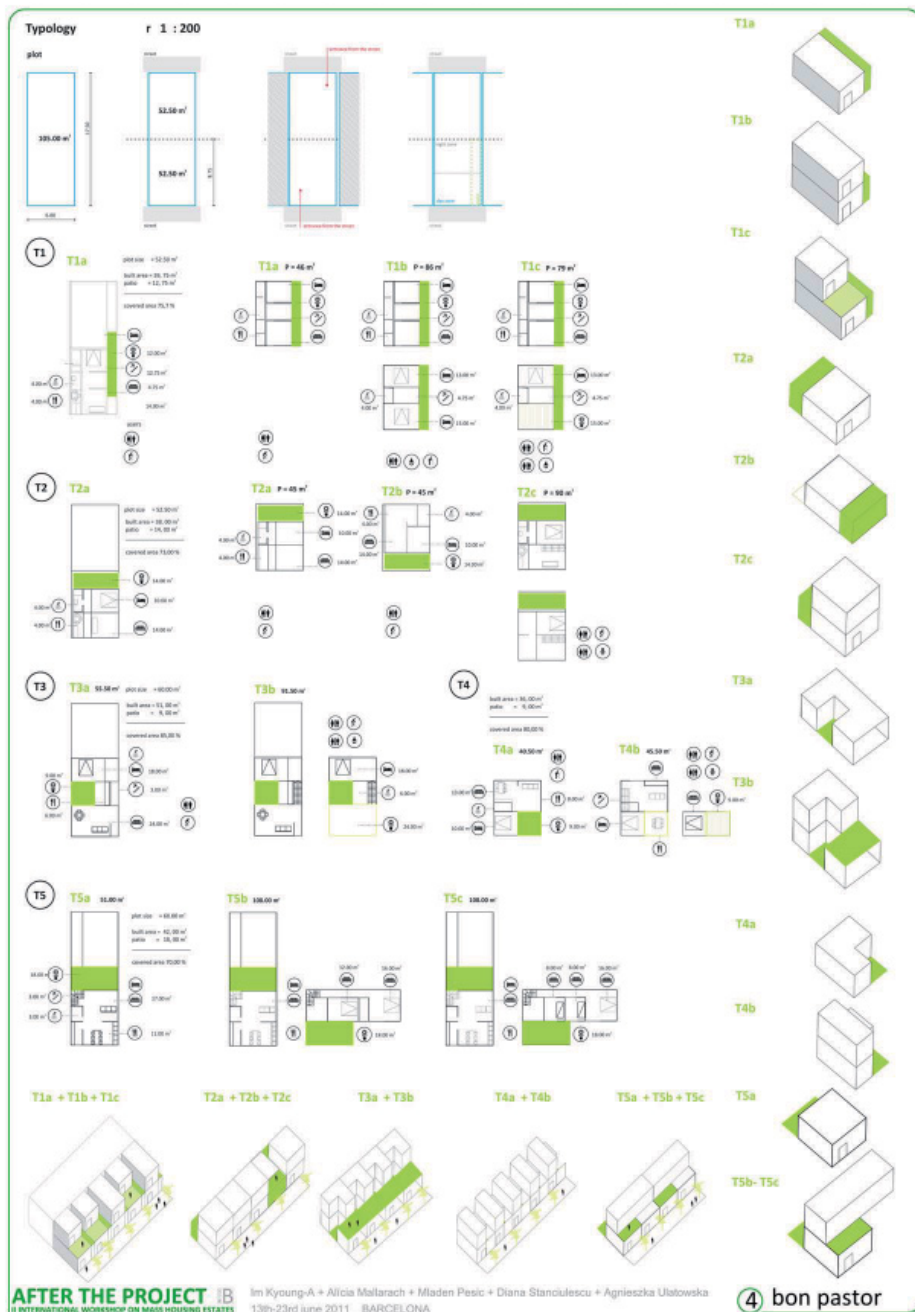
The differences between spaces are subtle: a change in proportion and pavement, more vegetation and shade for the more static areas, a difference in the use of the buildings. The neighbourhood remains protected because outsiders will not feel the need to explore the inside of the blocks, but at the same time, we often create connections with the outside, promenades and public passages.

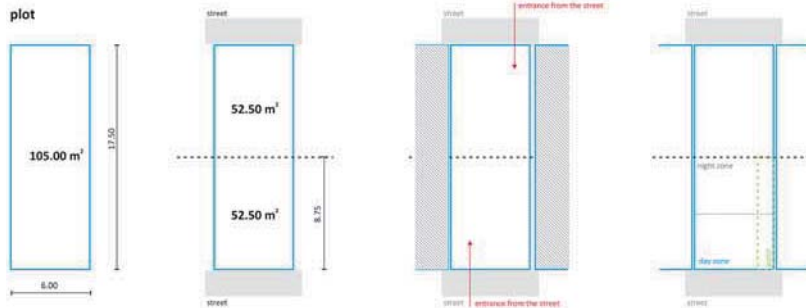
/TERCER/

El pla que es proposa segueix els carrers existents i la trama urbana. Hem creat una jerarquia més clara entre les circulacions que creuen el barri i, per tant, una transició entre l'espai públic –accessible i atractiu– i l'espai semiprivat –individualitzat a través dels diversos elements dissenyats.

L'element que dona aquesta funció d'espai públic als carrers del Bon Pastor és la connexió directa amb les cases, la proporció íntima que aporta un sensació de comprensió, seguretat i familiaritat. Hem tractat de mantenir totes aquestes característiques en la nostra proposta. Permetem l'estacionament de vehicles i dirigim la circulació intensa tan sols als carrers principals, deixant així els camins secundaris com espais semiprivats. Sugerim un disseny simple de l'espai públic, amb materials i mobiliari urbà que maximitzi la seva flexibilitat d'ús. Els nens i la gent gran són els principals usuaris de l'espai, i les costums socials de fet ja estan implantades. A través d'un paviment tou, un mobiliari urbà mínim, àrees de joc, punts d'aigua i augmentant l'ombra volem facilitar la vida exterior a l'aire lliure, ahora que el confort interior augmenta.

Les diferències entre els espais són subtils: un canvi en la proporció i el paviment, un augment de la vegetació i de l'ombra per a les zones més estàtiques, un canvi d'ús dels edificis... El barri segueix estant protegit ja que la gent de fora no senten la necessitat d'explorar l'interior dels blocs, ahora que hem creat connexions amb l'exterior: passeigs i passatges públics.

/FOURTH/

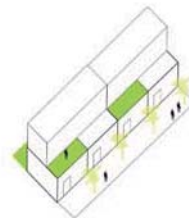
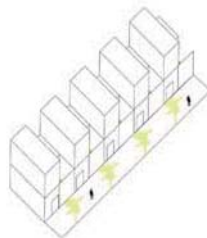
To comply with the density requirements and the diverse social needs resulted from relocating gipsy families and old "grandparents" couples and from the need to create houses for new dwellers, we propose a mix of dwelling typologies that can fit together in multiple ways.

We built the maximum surface allowed and created minimal private patios for light and cross ventilation. The range of the houses goes from one bedroom dwellings to four bedroom houses designed for larger families. Some houses are ground-level only to better accommodate older inhabitants, others go one storey higher and overlap the others. In terms of property, the block functions as a condominium, allowing houses to interrelate and overlap according to need.

The variety of typological combinations should be used to avoid social segregation and unused dwelling space. The blocks should respond to existing social structures and its anticipated development in time. We suggest using a participative design method both in the urban planning and regarding the more detailed aspects of the architectural design. The reconstruction project should recreate the links the dwellers now have with their homes and their neighbourhood, in an attempt to preserve the unique urban personality of Bon Pastor.

T4a + T4b

T5a + T5b + T5c

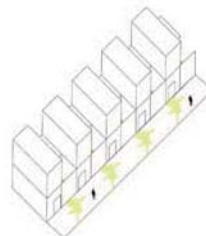
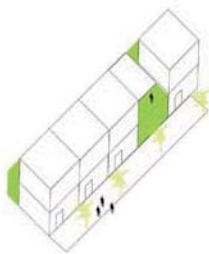
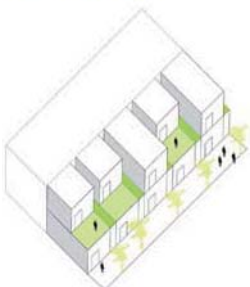

T1a + T1b + T1c

T2a + T2b + T2c

T3a + T3b

T4a + T4b

/QUART/

Per tal d'acomplir amb els requisits de densitat i la diversitat de necessitats socials -com a resultat de la reubicació de gitanos i gent gran- i de la necessitat de crear noves cases per als habitants, es proposa una barreja de tipologies d'habitatge que poden encaixar de múltiples maneres.

Hem construït la superfície màxima permesa i creat patis privats mínims per il·luminació i ventilació creuada. La gamma de les cases va des de les que tenen un sol dormitori fins als habitatges amb quatre estances per a famílies més grans. Algunes cases es troben en planta baixa per tal de facilitar l'accés als habitants de més edat. D'altres es troben una planta més alta, superposades a les anteriors. En termes de propietat, les funcions del bloc com un condomini, permeten a les cases una interrelació i un sol·lapament segons les necessitats.

La varietat de combinacions tipològiques s'han d'utilitzar per tal d'evitar la segregació social i l'espai dels habitatges no utilitzats. Els blocs han de respondre a les estructures socials existents i a la seva evolució al llarg del temps. Recomanem l'ús d'un mètode de disseny participatiu, sigui en la planificació urbana o en relació amb els aspectes més detallats del disseny arquitectònic. El projecte de reconstrucció haurà de recrear els enllaços que els habitants disposen actualment amb les seves cases i el seu barri, en un intent de preservar la personalitat urbana del Bon Pastor.

3

readapt

milica
milojevic
ub/tutor

natasa
jankovic
ub

laura
relo
etsav

nam-taek
oh
ku

kasia
telecka
cut

team 3

Contacts

cases barates del bon pastor

Contacts

33

CASES BARATES DEL BON PASTOR

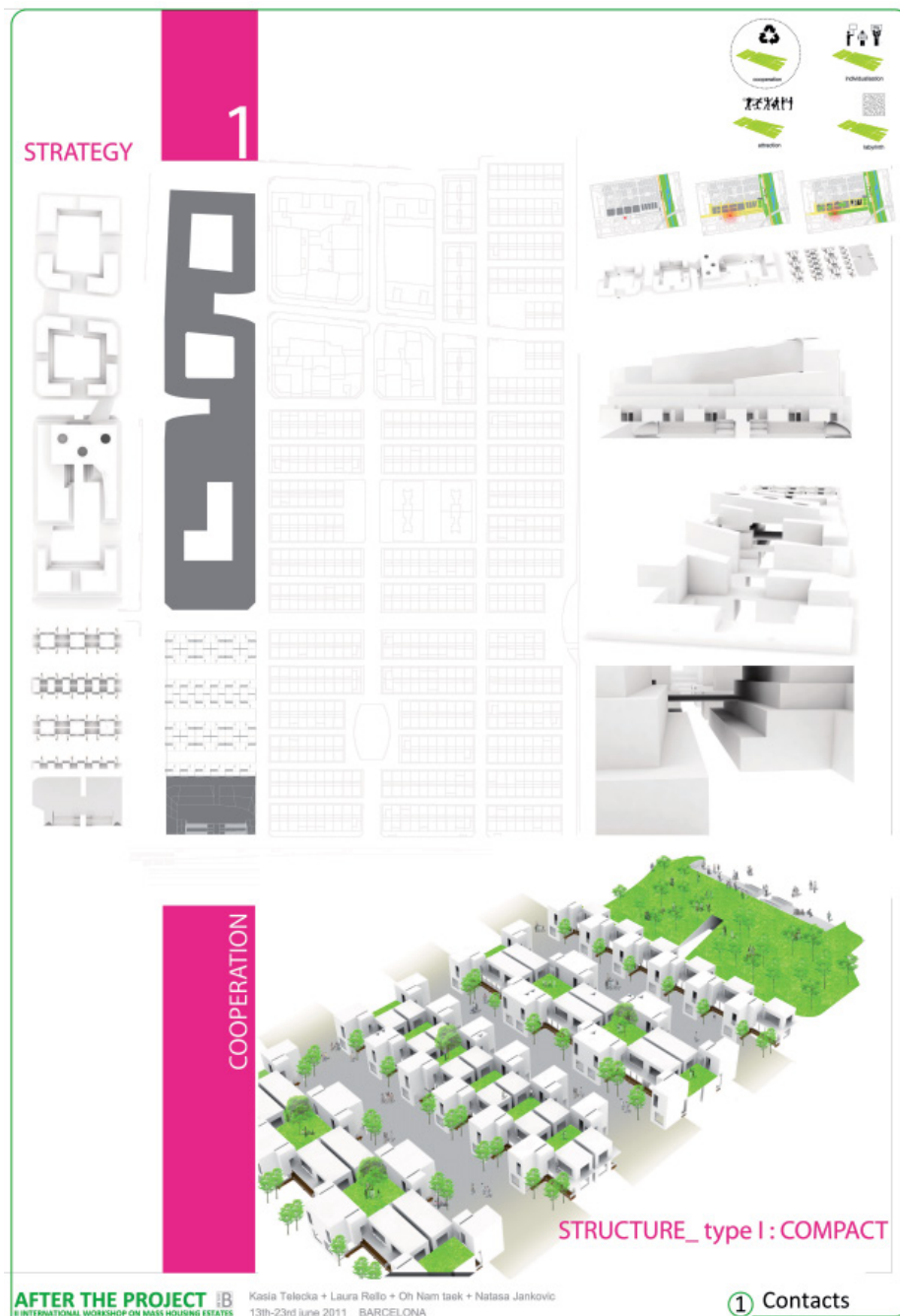
/FIRST/ Strategy 1: COMPACT

The basic guideline to develop a strategy number 1 was the design experience from Korea and contemporary problem of lack of space for the social interactions caused by accelerated urbanization and compact urban core. The part of the observed areas where the existing physical structure is reserved public spaces are particularly emphasized for the purpose to allow contact and formation of social space.

The newly built part of the considered area is based on independent housing units with the possibility of forming joint space between them. These areas are generally treated as fragments of nature implemented into densely built structure of the rest physical environment.

/PRIMER/ Estratègia 1: COMPACTE

La directriu bàsica per a desenvolupar la primera estratègic fou la de l'experiència projectual a Corea i el seu problema actual de falta d'espai per a les interaccions socials, causat per la urbanització accelerada i la compacitat del seu nucli urbà. La part de les àrees observades, on es reserva l'estructura física dels espais públics existents, està particularment emfasitzada per tal de permetre el contacte i la formació de l'espai social. La construcció nova de l'àrea analitzada està basada en unitats d'habitatge independents, amb la possibilitat de formar l'espai comú entre ells. Aquests espais són generalment tractats com a fragments de la naturalesa, aplicada a l'estructura densa de la resta de l'entorn.

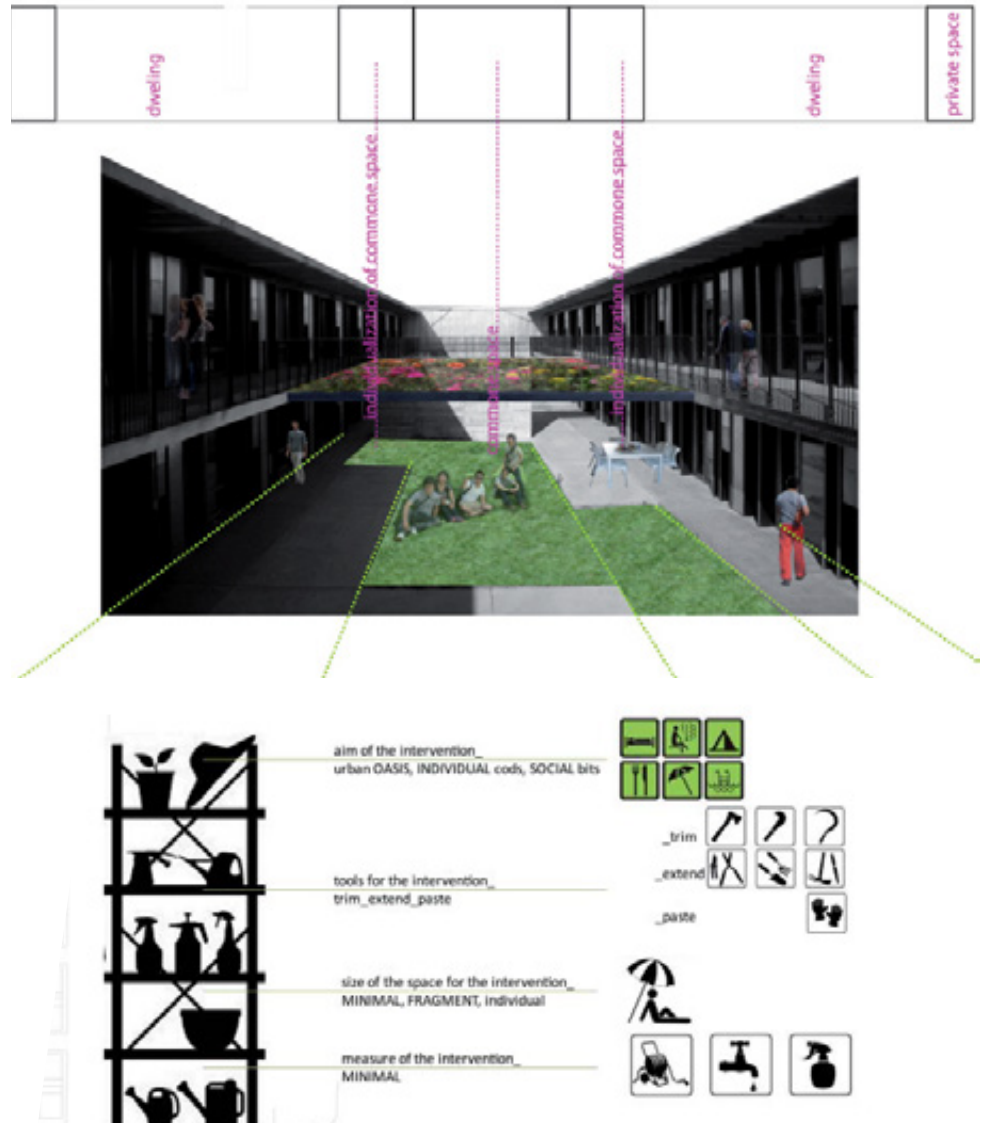
/SECOND/ Strategy 2: INDIVIDUALIZATION

contacts in space of microclimate comfort

Compared with other defined case studies, Bon Pastor presents contrasts, and shows an antithesis to a densely built environment that surrounds it. As such, independent and fragmented in relation to the environment, the concept of its physical organization allows further action in this direction, in order to use one of the potentials of this structure (which today is a noticeable problem on the site) and that is the creation of spatial polygons that encourages contact among users of the block, therefore in this strategy special attention was paid to the areas of social interaction.

Another of the guiding principles in the forming of this strategy was the possibility of reaction in everyday life even by the individual at all the more noticeable effects of climate change. Climate change is not just a global challenge; it can be responded at the local level, by individual actions, which aim towards creating a space of a microclimate comfort in whose benefits can be enjoyed individually and on daily basis.

As a basic element, this would help in achieving these two goals: the improvement of social contacts and the response to a climate change. Gardens have always been shown, through the historical development of residential architecture, as the main element that can achieve a comfortable space, create the perfect microclimate environment, but also for centuries has been the basic cell of social life of the family in modern urban city. Garden is therefore mandatory constituent element of a composition, with the classification among them provided in advance, and they can appear as private, public and semi-public spaces. In this way, contacts among residents of the block are being improved, and, in some places, among residents and visitors also. Garden is also the first and most important step in responding to climate change because it is one step that comes from the individual and changes the way of daily life, which is the basis for all major actions to mitigate the adverse effects of climate change.

The main actor of this strategy is the individual. In making a sort of individualization of public space, with minimal interventions while searching for an urban oasis, he/she makes the individual code in

the architecture that represents the social pulse of a community. Urban oases, individual space, social bits of space microclimate comfort are the basic principles of this strategy.

**/SEGON/ Estratègia 2:
 INDIVIDUALITZACIÓ**

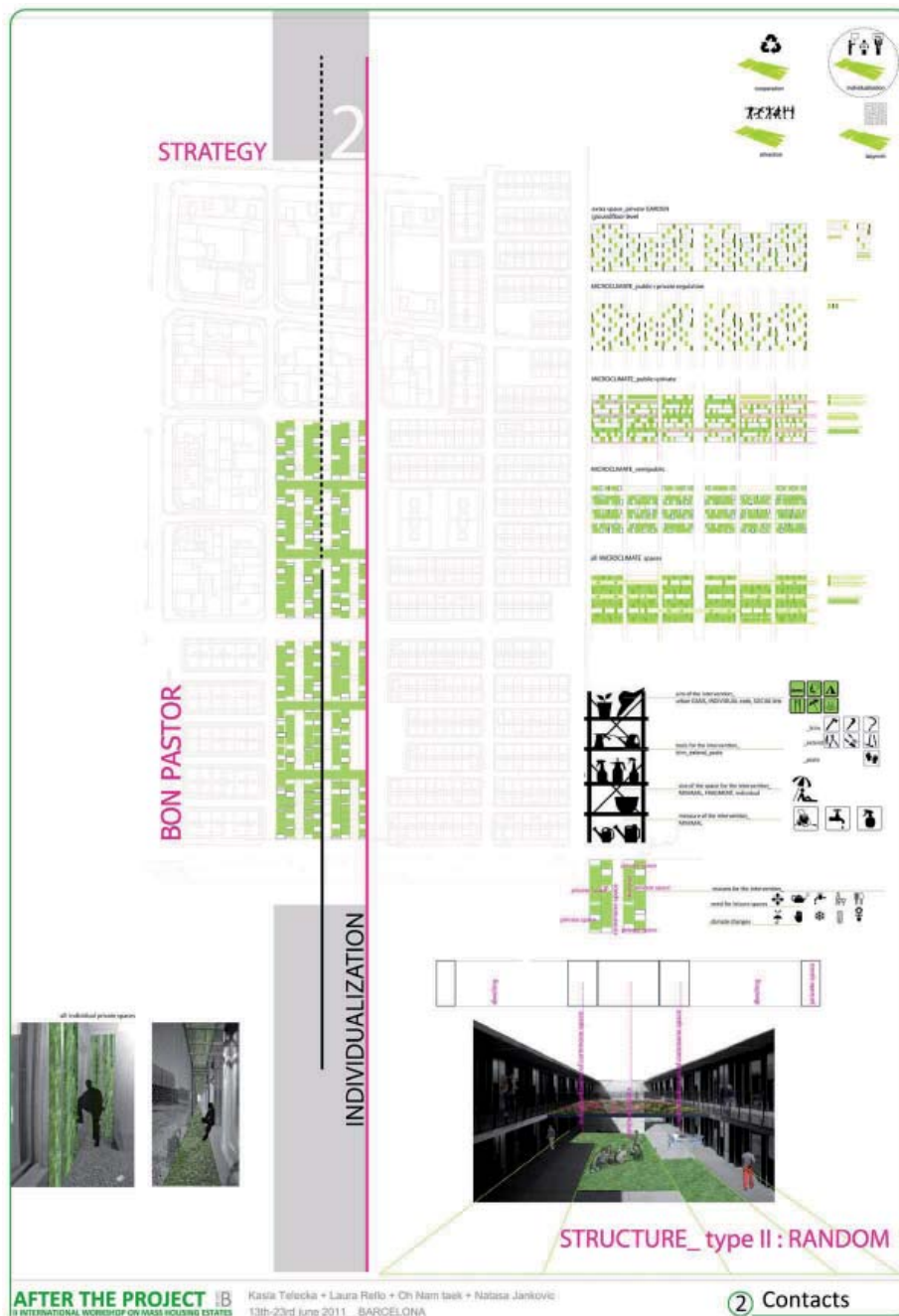
contactes a l'espai de la comoditat del microclima

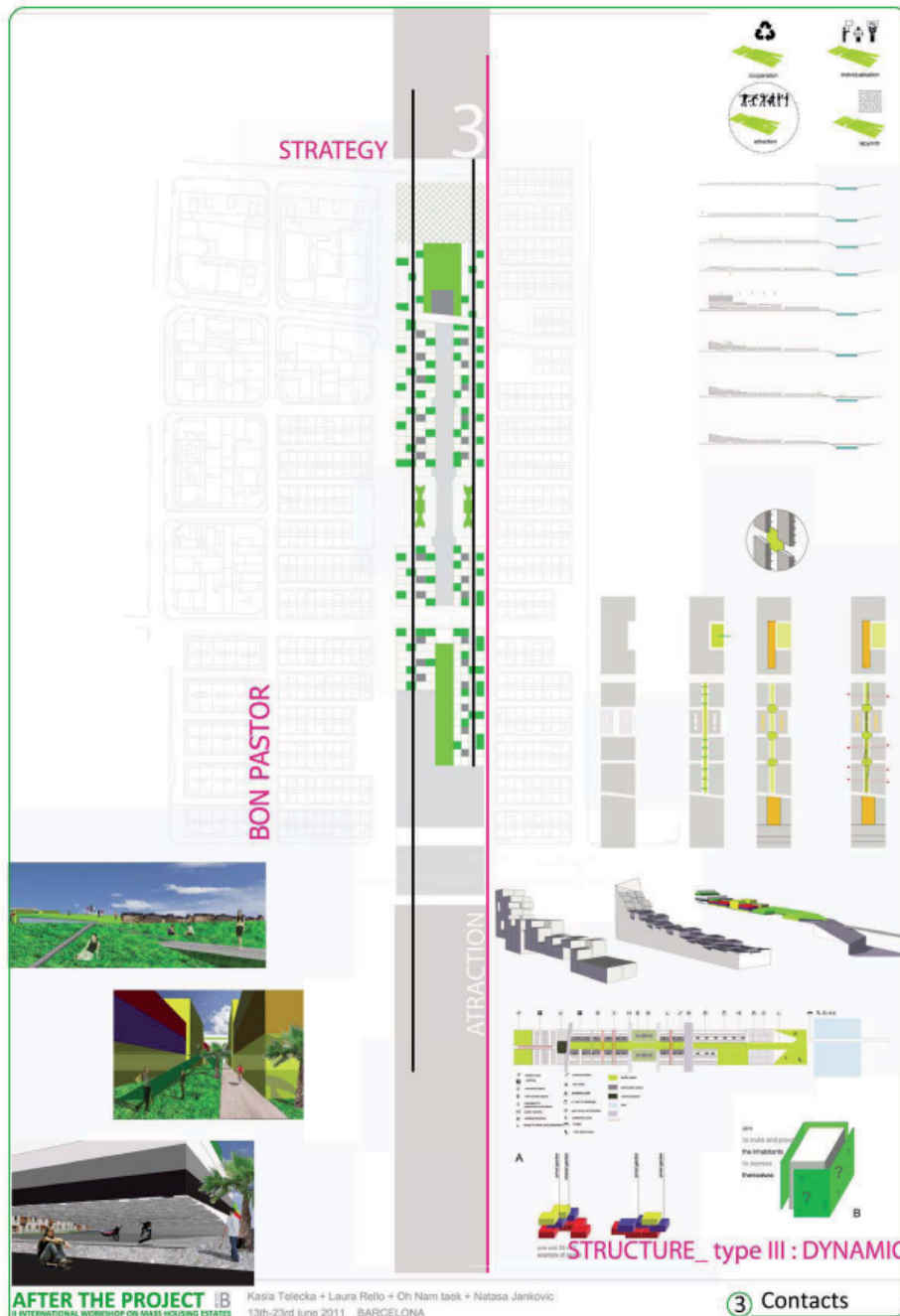
En comparació amb altres estudis de casos observats, el Bon Pastor presenta l'oposició, l'antitesi de l'entorn densament construït que l'envolta. Com a tal, independent i fragmentat en relació al seu entorn immediat, el concepte de la seva organització física permet una acció afegida en aquesta direcció, per tal d'usar un dels aspectes potencials d'aquesta estructura -avui dia considerada com un tret peculiar- que és la creació de polígons espacials que fomenten contacte entre els usuaris del sector. Per tant, aquesta estratègia consta d'una atenció especial a les àrees d'interacció social.

Un altre dels principis emprats en formar aquesta estratègia ha estat la possibilitat de reacció en la vida quotidiana de l'individu respecte al canvi climàtic. Aquest fet no tracta tan sols un problema mundial, ja que té efectes a nivell local, mitjançant accions individuals que animen a crear un espai de confort microclimàtic, dels beneficis del qual es poden gaudir a nivell individual i al dia a dia.

Com a element bàsic, això podria ajudar a aconseguir aquests dos objectius: la millora dels contactes socials i la resposta a un canvi climàtic, i per a la reconstrucció i renovació d'aquest bloc es proposa instaurar-hi un jardí. S'ha demostrat que els jardins, a través de la història de l'arquitectura residencial, sempre han estat uns elements principals per aconseguir un espai còmode, per crear un ambient de microclima. De fet, han estat durant segles, la cèl·lula bàsica de la vida familiar i social a la ciutat urbana moderna. El jardí és, per tant, un element positiu, ja que es pot classificar com a espais privat, públic i semipúblic. D'aquesta manera, els contactes entre els residents del sector es millora. El jardí representa també el primer i més important pas en la resposta al canvi climàtic, ja que es tracta d'una resposta individual, un canvi en la vida quotidiana de la persona, el qual és la base per a totes les accions importants derivades per mitigar els efectes adversos del canvi climàtic.

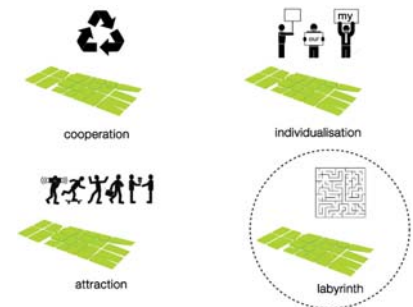
El protagonista principal d'aquesta estratègia és l'individu. Fent aquesta mena d'individualització de l'espai públic amb intervencions mínimes, es creen aquests oasis urbans els quals deriven en un pols social amb la comunitat. Aquests dos elements representats per l'espai individual i els oasis urbans són els principis bàsics d'aquesta estratègia.

/THIRD/ Strategy 3: DYNAMIC

When the strategy number three was formed space of intervention was seen as a unicursal "bar" whose "backbone" is multifunctional space that makes social interaction. The main guiding principle in program organization of this "backbone" was the formation of a dynamic series of different spaces that serve the joint use and enhancement of contact between residents, but also between visitors of the site.

/TERCER/ Estratègia 3: DINÀMIC

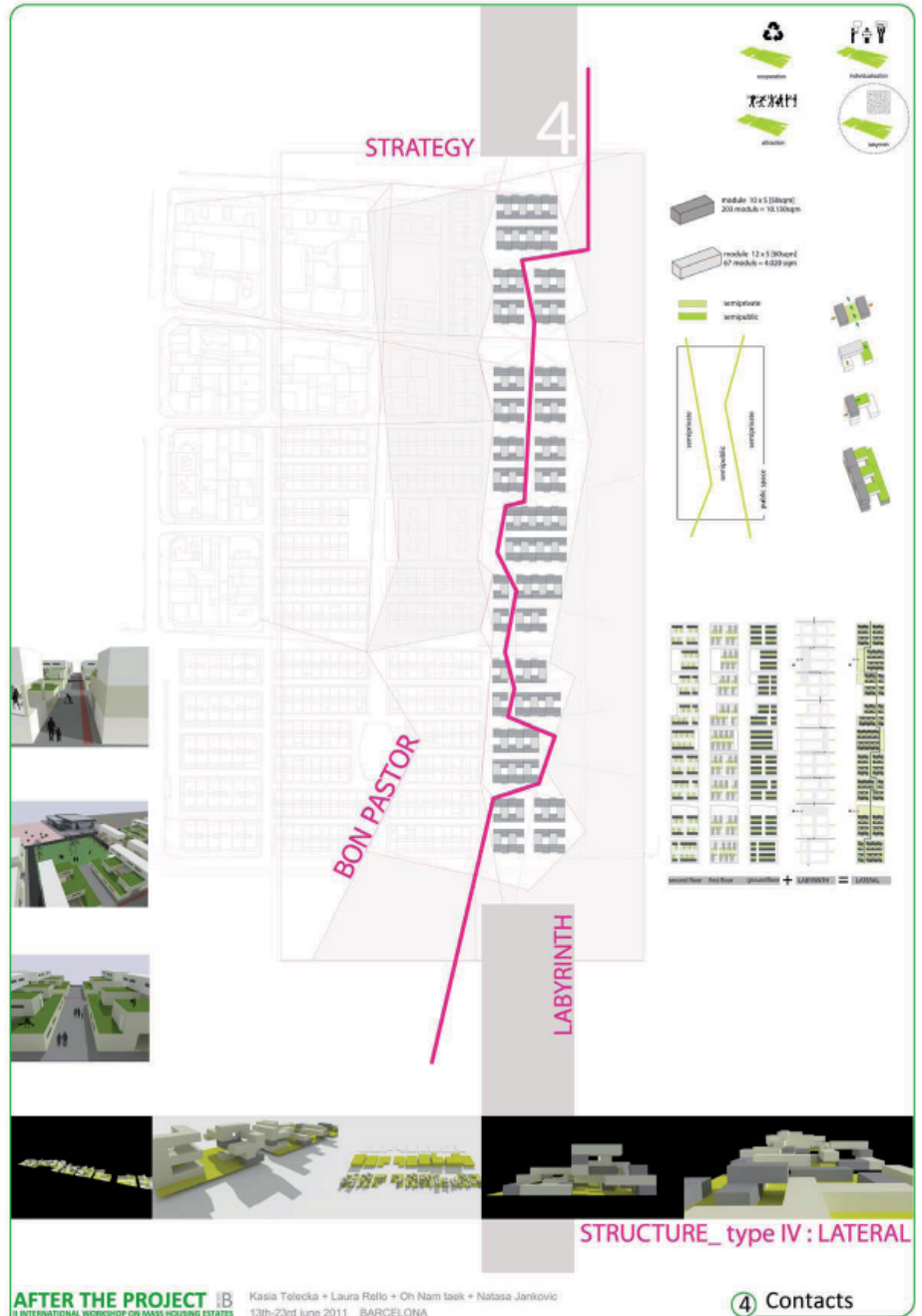
Quan es va formar l'estratègia número 3, l'espai d'intervenció va ser vist com una mena de barres unidireccionals que surten d'una columna vertebral concebuda com un espai multifuncional que possibilita la comunicació social. El principi rector en l'organització del programa d'aquesta columna vertebral va ser la formació de sèries dinàmiques de diferents espais que funcionen com a enllaç o frontissa de contacte entre els residents i els visitants del lloc.

/FOURTH/ Strategy 4: DYNAMIC

The last idea arised taking account different parameters. On the one hand, the main problem was the low density, so we tried to increase it, so that, the new houses would have three floors, instead of having a single plant, but always trying to keep the direct contact with the street. On the other hand, we tried to create more green areas, and we situated strategically these green areas next to equipments.

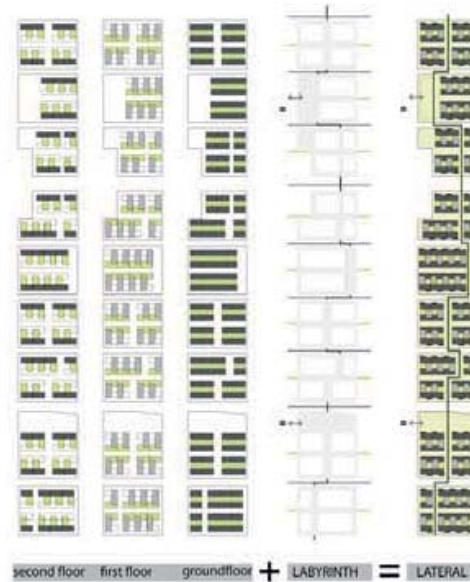
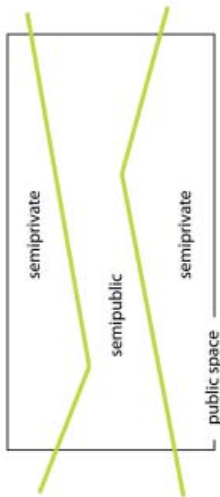
Another important change would be the modification of the block dimensions which now have 50x19m and on the proposal have 50x42m. This allows us to create a place where we give more emphasis to the pedestrian than cars, in addition, this allows as to create a green avenue that connects the city with the river. If we focus on the blocks, we can see that there is public -the avenue and the green areas-, semi-private -a common space that only can be used by the inhabitants living on the ground floor-, and private space -a garden located on the roof of the houses.

Finally, talking about the modules, there are two types -the module A (10x5) and the module B (12x5)- able to accommodate different type of families depending on the priorities and, as we mentioned, the houses situated on the ground floor have a common garden and the others houses situated on higher levels have a private garden.

module 12 x 5 [60sqm]
67 moduls = 4.020 sqm

semiprivate
semipublic

/QUART/ Estratègia 4: DINÀMIC

La darrera idea va resoldre's tenint en compte diversos paràmetres. D'una banda, el principal problema detectat era el de la baixa densitat, per la qual cosa es van augmentar les altures de les cases en planta baixa a tres pisos, sempre tractant de mantenir el contacte directe amb el carrer. Per altra banda, hem dissenyat més àrees verdes, estratègicament situades al costat dels equipaments.

Un altre canvi important va ser el de la modificació de les dimensions dels blocs, actualment de 50x19m, i segons la proposta, de 50x42m. Això permet crear un barri amb un trànsit pacificat, amb més vianants que cotxes, permetent així la creació d'una via verda de connexió entre la ciutat i el riu. Si ens centrem en els blocs, podem veure que existeix un gradació d'espais públic - bàsicament l'avinguda i les zones verdes-, semiprivats -com un espai comú que solament pot ser usat en planta baixa pels seus habitants- i privats -el jardí situat al terrat de les cases, al segon i/o tercer pis.

Per acabar, parlant dels mòduls, existeixen dos tipus -el mòdul A (10x5) i el mòdul B (12x5)- per tal d'allotjar els diversos tipus de famílies en funció de les prioritats: com hem esmentat prèviament, les cases en planta baixa tenen un jardí comú, mentre que les cases situades en nivells superiors tenen un jardí privat.

Metropolitan Integration

Integració metropolitana

Landscape and Metropolis

Paisatge i Metròpoli

(Olga Tarrasó, Espinàs i Tarrasó SCP)

Workshop proposals

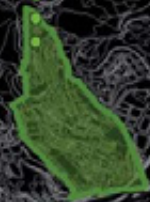
Propostes de taller

Meridiana Park (team 4)

Metropolitan Hub (team 5)

Re_LAUNCH
Ciutat Meridiana

case description

ciutat meridiana

01 :: Description

Ciutat Meridiana or Font Magués is one of the Mass Housing Estates built between the 1950's and 70's in Barcelona, aiming to provide new dwellings to the large immigrant population and thus attempt to eradicate the shantyism. With an approximate surface area of 35,5 Ha and designed for a 15.000 habitants, Ciutat Meridiana was built in 1964 by way of a private initiative, in a valley zone situated on the north-eastern fringe between Barcelona and Montcada i Reixac, that had previously been discarded as a location for the construction of a new cemetery. Its location, explainable only by the low market cost of land of the area, is a disastrous example of a residential neighbourhood location, for the following reasons:

:: **The climatic conditions** are very humid, with frequent fog and high exposure to the winds. These deplorable conditions have been worsened due to the precarious materials and construction systems used in the buildings, that have led to humidity and associated construction pathologies becoming a permanent problem.

:: **The existing topography** is characterized by steep slopes and high irregularity. This is a serious problem despite the efforts made to improve and adapt it to conditions of accessibility and connectivity.

:: **The territorial situation:** detached from the existing city and isolated from the territory by infrastructures, roads and railways, which have become significant obstacles, generating metropolitan accessibility difficulties.

These conditions meant that Ciutat Meridiana has been historically an isolated neighbourhood with deep internal problems of urban, social and economical nature as well as construction pathologies in its buildings. In essence, the main features are:

:: **The population** is characterised by the ageing of the original habitants while, at the same time, there has been an increase of the young immigrant population. In 2009 the immigrant population made up 37,5% of the 11.324 inhabitants. Over a half of it were people from Ecuador, while the rest were predominately from Morocco and Pakistan.

:: **The accessibility** to the neighbourhood has been improved in recent years with the opening of the Vallbona avenue, and especially with the construction of the new "Congost bridge" to Vallbona, the neighbourhood on the other side of the highway.

01 :: Descripció

Ciutat Meridiana o la Urbanització Font Magués, un dels polígons construïts a Barcelona entre els anys 1950 i 1970 per tal d'oferir nous habitatges a la població immigrant, i per tant, intentar eradicar el barraquisme. Amb una superfície aproximada de 35,5 hectàrees i dissenyat per a 15.000 habitants aproximadament, el polígon de Ciutat Meridiana va ser construït al 1964 mitjançant una iniciativa privada, en una vall situada a la perifèria nord-est entre Barcelona i Montcada i Reixac, que havia estat descartada prèviament com a emplaçament per a la construcció d'un nou cementiri. En aquest sentit, la ubicació, argumentable tan sols pel baix cost en el mercat de sòl de la zona, és un exemple desastrós com a ubicació per a un barri residencial. Les raons són:

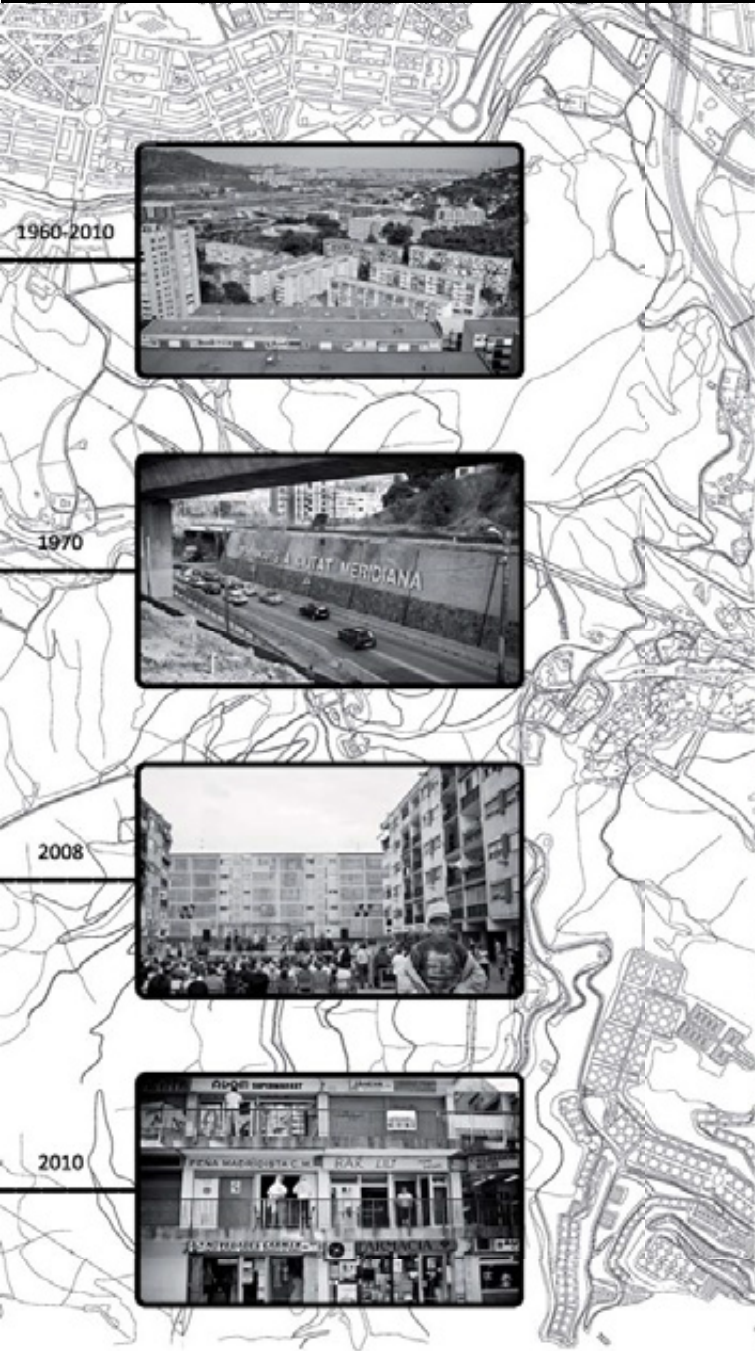
:: **Les condicions climàtiques:** molt humides, amb freqüents boires i alta exposició als vents. Aquestes deplorables condicions han empitjorat a causa de la precarietat de materials i sistemes constructius utilitzats en els edificis, que han portat la humitat i les patologies associades a la construcció convertint-se en un problema permanent.

:: **La topografia existent** es caracteritza per forts pendents i una alta irregularitat, i segueix sent un problema greu malgrat els esforços realitzats per millorar i adaptar-se a unes condicions d'accessibilitat i connectivitat acceptables.

:: **La situació territorial:** Ciutat Meridiana està separada de la ciutat existent i aïllada del territori per les infraestructures, carreteres i vies fèrries, les quals s'han convertit en obstacles significatius, que generen serioses dificultats d'accessibilitat.

Aquests factors han fet que Ciutat Meridiana hagi estat històricament un barri aïllat amb profunds problemes interns de naturalesa urbana, social i econòmica, així com niu de patologies constructives als seus edificis. En essència:

:: **La població** es caracteritza per l'envelliment dels habitants originals juntament amb l'augment de la població jove immigrant. El 2009 la població immigrant es composava pel 37,5% dels 11.324 habitants. Més de la meitat eren persones d'Ecuador, mentre que la resta eren

:: **In general, the public spaces** are undefined, wasted areas. No structure, nor system exists. So it's difficult to manage these spaces with the idea of connectivity.

:: **Concerning the public facilities**, despite the fact that original inadequacies have been overcome, there are still deficiencies in the quality of the facilities and services, and in their structural function within the neighbourhood.

:: **Regarding to the commercial activity**, it's located basically around the rail station area, where on Fridays a weekly flea market takes place.

:: **The urban fabric** is formed by linear free-standing blocks, more or less, well related with the topographical conditions. In the steeper sloped areas the buildings are more narrow and elongated, and separated by narrow and terraced spaces, while there are too both free-standing blocks with different sizes and free-standing high rise buildings.

02 :: First actions

The local administration, together with other administrations developed in the last years a set of policies and actions which could revert the process of marginalisation in the neighborhood and improve its social, economic, cultural and urban development reality. The main programs and the reactions implemented are:

Nou Barri's Action Program 2006-2011

The program establishes a set of priorities based on the equity, the cohesion and the conviviality. It seeks them by the following actions:

HOUSING

:: Construction of 375 public housing units, in the area of Av. Escolapi Càncer's and Av. Vallbona..

:: Construction of 45 subsidized housing in Martorelles' Street in the neighborhood of Torre Baró.

HEALTH

:: Extension of Ciutat Meridiana's health center, incorporating new spaces for social worker, consultations and services.

EDUCATION

:: Extension and improvement of the school CEIP Elisenda Montca-

en la seva majoria procedents del Marroc i Pakistan.

:: **L'accessibilitat** al barri ha millorat en els últims anys amb l'obertura de l'avinguda Vallbona, i especialment amb la construcció del nou "pont Congost".

:: En general, els espais públics són residuals i indefinits. No hi ha una estructura ni un sistema amb cap idea de connectivitat.

:: En relació amb les instal·lacions públiques, tot i que les deficiències originals han estat superades, encara n'hi ha en la qualitat de les instal·lacions i serveis, i en la seva funció estructural en el barri.

:: Pel que fa a l'activitat comercial, es localitza bàsicament en la zona de l'estació de tren, on cada divendres s'hi emplaça un mercat setmanal.

:: El teixit urbà està compost per blocs lineals independents, adaptables a les condicions orogràfiques. A les zones amb una pendent més pronunciada, els edificis són més estrets i allargats, separats per espais estrets i terrasses, mentre que a les zones planes hi trobem blocs i torres.

02 :: Primeres intervencions

L'Ajuntament de Barcelona, conjuntament amb altres administracions, ha desenvolupat en els darrers anys un conjunt de polítiques i actuacions amb l'objectiu de revertir el procés de marginalitat del barri i aportar millores a la seva realitat social, econòmica cultural i urbanística. Aquestes, han estat definides des de programes d'actuació del Districte de Nou Barris, al qual pertany Ciutat Meridiana. Altrament el barri també ha estat mereixedor de les ajudes provinents del programa de la llei de barris en la seva convocatòria de l'any 2006. Els principals programes i projectes són:

Programa d'Actuació del Districte de Nou Barris 2006-2010

El programa estableix un conjunt de prioritats basades en l'equitat, la cohesió, la convivència i el benestar i les concreta en les següents actuacions:

HABITATGE

:: Construcció de 375 habitatges de titularitat pública,

da: remodeling the accesses, ground floors, gymnasium and playgrounds.

CULTURE

:: Construction of the Library of the North zone. Placed in Vallvidrera's Street, the new building aims to become an equipment of reference in the neighborhood, thanks to its location and the program it hosts.

MOBILITY

:: Construction of the "Congost Bridge". The new bridge links Ciutat Meridiana and Torre Baró with Vallbona's neighborhood. Integrates transit, pedestrian and biking itineraries.

:: New parking lot under Ciutat Meridiana's soccer field.

Integral intervention's project of Torre Baró and Ciutat Meridiana neighborhood. April 2006

The project is the result of the "Law of neighborhoods, urban areas and towns that need a special attention" approved by the Parliament of Catalonia in May 2004. The program economically supports projects addressed to revert processes of urban development regression, demographic, economic, social and environmental problem in certain urban areas.

The project, which includes the joint area of Torre Baró and Ciutat Meridiana, looks after continuity of previously developed actions in the neighborhood. It establishes the following priorities:

:: The potential use of two new infrastructures such as the Congost Bridge and the new metro station.

:: Structure the two districts by creating a new central space well equipped.

:: Improve connectivity between neighborhoods, encouraged their complementarity in order to foster new relationships and meeting points.

:: Improve relations Valley-Mountain by creating new routes linking the lower parts better equipped with the most residential upper parts.

:: Eliminate substandard housing by encouraging the rehabilitation related to access and building safety.

en l'àmbit de l'av. d'Escolapi Càncer i av. de Vallbona.

:: Construcció de 45 habitatges de protecció oficial al carrer de Martorelles al barri de Torre Baró

SANITAT

:: Ampliació del CAP Ciutat Meridiana, incorporant nous espais per treballadors socials, consultes i serveis.

ENSENYAMENT

:: Ampliació i millora del CEIP Elisenda Montcada: remodelació dels accessos, planta baixa, gimnàs i ludoteca.

CULTURA

:: Construcció de la Biblioteca de la zona Nord. Situat en el carrer de Vallvidrera, el nou edifici integrat en la topografia pretén esdevenir en un equipament de referència del barri, per la seva localització i els serveis que ofereix.

MOBILITAT

:: Construcció del "Pont del Congost". El nou pont ha permès posar en continuïtat els barris de Ciutat Meridiana i Torre Baró amb el barri de Vallbona. En la seva secció, el pont integra diferents itineraris rodats, peatonals i de bicicletes.

:: Nou aparcament soterrat al camp de futbol de Ciutat Meridiana.

Projecte d'Intervenció Integral dels Barris de Torre Baró i Ciutat Meridiana. Abril 2006

El projecte s'emmarca en el context de la "Llei de Barris, àrees urbanes i viles que requereixen una atenció especial" aprovada pel Parlament de Catalunya el maig de 2004 amb l'objectiu d'aportar suport econòmic a projectes dirigits a revertir processos de regressió urbanística, problemes demogràfics, econòmics, socials i ambientals e determinades àrees urbanes. En aquest sentit, cal remarcar el caràcter integral del projecte superant intervencions sectorials i per tant establint accions dirigides a la rehabilitació física del barri però també a la sostenibilitat ambiental, al benestar social i a la dinamització econòmica.

El projecte, que engloba l'àmbit conjunt de Torre baró i Ciutat Meridiana, té l'objectiu fonamental de donar continuïtat a les actuacions del millora desenvolupades en el barri anteriorment i es concreta en les següents estratègies i prioritats:

:: Aprofitar les potencialitats de dos noves infraestructures com

són el pont del Congost i la nova estació de metro.

:: Millorar la connectivitat entre el barri, fomentat la seva complementarietat amb l'objectiu d'afavorir noves relacions socials i punts de trobada.

:: Millorar les relacions vall - muntanya, crenat nous itineraris que relacionin les parts baixes millor equipades amb les parts altes més residencials.

:: Eliminar l'infrahabitatge, fomentant la rehabilitació vinculada a l'accés i la seguretat dels edificis.

03 :: Repte

Originalment construït a l'extrem nord-est de la ciutat, Ciutat Meridiana va ser durant dècades un lloc d'aïllament i difícil relació amb la resta de la ciutat. Les intervencions recents al barri han tractat de millorar les condicions de la vida quotidiana del polígon:

:: En primer lloc, es pot afirmar que avui en dia aquesta part de la ciutat és fàcilment accessible pel sistema de transports públics, ja que, a part de l'estació de tren existent, hi passa una nova línia de metro pel districte

:: D'altra banda, s'hi han construït recentment noves instal·lacions, com una biblioteca pública.

:: Finalment, s'ha dut a terme una millora sistemàtica dels habitatges en els últims anys. Unes de les intervencions més destacades són la millora de l'accessibilitat a la instal·lació d'ascensors i la col·locació d'aïllament tèrmic a la façana.

Malgrat tota la inversió pública realitzada a Ciutat Meridiana, aquest barri segueix sent, encara, com una de les zones més en declivi de la ciutat. Les condicions físiques i de llarga distància des del centre de la ciutat no es poden resoldre, sense importar la quantitat d'inversions que es realitzin com a millora. Els equips compromesos amb la renovació d'aquest lloc estan obligats a proporcionar una nova visió, radical, de Ciutat Meridiana. Tractant de treure avantatge de la seva particular ubicació, les propostes hauran de transformar les debilitats en punts forts. El taller proposa una nova comprensió del lloc, més centrat en el rol que juga Ciutat Meridiana en les relacions amb El Vallès que en la seva dependència tradicional de Barcelona. A aquest efecte, caldrà un enfocament metropolità

03 :: Challenge

Originally built on the Northeast end of the City, Ciutat Meridiana was for decades a place of isolation and difficult relation with the rest of the city. Recent interventions in the neighborhood tried to improve the daily living conditions of the state:

:: First, it can be stated that today this part of the city is easily accessible by public transportation system since, apart from the existing railway station, a new metro line passing through the district

:: On the other hand, new facilities, such as a public library have recently built.

:: Finally, a systematic improvement of the housing units has been carried on the last years. Better accessibility -installation of elevators- and thermal insulation of the façade are the most remarkable interventions at building scale.

Although all public investment in Ciutat Meridiana, this estate remains, still, as one of the most deprived areas of the city. Physical conditions and long distance from the central city cannot be solved, no matter how large the funds for local improvement are. Those teams committed with the renewal of this site are required to provide a radical and new look to Ciutat Meridiana. Trying to take advantage in its very particular location, proposals are asked to turn weakness into strength. The workshop proposes a new understanding of the site, more focused on the role that Ciutat Meridiana plays in relations with el Vallès than in its traditional dependence of Barcelona. For that purpose, a metropolitan

per a l'emplaçament:

:: **Complementarietat.** La zona industrial obsoleta contigua al barri pot contribuir a la seva renovació. Tenint en compte les noves activitats de valor afegit al nostre lloc, poden tractar-se nous significats urbans que ajudin a superar el tradicional aïllament.

:: **La natura** Originalment construït al vessant oriental de Collserola, Ciutat Meridiana sempre ha tingut una relació molt particular amb la seva pendent. Aquesta situació de desavantatge, en un primer moment ofereix una oportunitat única per fer ús de la muntanya com un espai públic. Collserola, recentment protegida com a Parc Natural, és considerada com el recurs natural més important de l'àrea metropolitana.

:: **Infraestructura.** Com a resultat de la seva posició dominant sobre la plana barcelonina, Ciutat Meridiana té un gran impacte visual a la façana nord de la ciutat. Des de finals dels 70 els edifi-

approach to the site will focus on the following topics:

:: **Complementarities.** An obsolete industrial site next to the neighborhood can contribute to its renewal. By considering new add value activities next to our site, new urban meanings beyond isolation could be pointed out.

:: **Nature** Originally built on the torrential eastern hillside of Collserola, Ciutat Meridiana always had a very particular relation with slope. This at first disadvantageous situation offers a unique opportunity to make use of the mountain as a public space. Collserola, recently protected as National Natural Park is considered as the most important natural resource of the metropolitan area.

:: **Appearance & Infrastructure.** Resulting from its dominant position over the barcelonian plain, Ciutat Meridiana has a great visual impact on the northern façade of the city. Since late 70' the tall grey buildings have been the most significant image of the city entrance. A reflection on architectural appearance and large scale landscape seems to be more than appropriated to approach in this estate.

:: **Ground floor.** Ciutat Meridiana is, above all, an estate on slope. This very particular condition asks for a deep reflection on the ground floor, how buildings relate to the soil and how activities and domains are displayed in relation with the city.

cis grisos de gran alçada han estat la primera imatge de l'entrada de la ciutat. Sembla apropiada una reflexió sobre l'aparença arquitectònica i el paisatge a gran escala.

:: **Planta baixa.** Ciutat Meridiana és, sobretot, un polígon en pendent. Aquesta condició tan particular demana una reflexió profunda pel que fa a les plantes baixes, la relació dels edificis amb el pla del terra i les activitats i els dominis en relació amb la ciutat.

Documents

_Programa actuació districte Nou Barris 2003-2007

_Action Programme 2003-2007 Nou Barris district

_Programa actuació districte Nou Barris 2008-2011

_Action Programme 2008-2011 Nou Barris district

_Projecte d'intervenció integral Barris de Torre Baró i Ciutat Meridiana. Abril 2006. Estratègies

_Draft comprehensive action Districts Torre Baró and Ciutat Meridiana. April 2006. Strategies

_Dades estadístiques del Barri de Ciutat Meridiana, OpenData BCN, Servei de dades obertes de l'Ajuntament de Barcelona.

_Statistical data of the District of Ciutat Meridiana, OpenData BCN data service open to the City Council.

FABRE, J; HUERTAS CLAVERIA, JM (1977): "Tots els barris de Barcelona VII. Els Polígons 2 i el Districte Cinquè; La Verneda, la Pau, el Sud-oest del Besòs, la Marisma, el Somorrostro, el Camp de la Bota, la Perona, els Nou Barris. Edicions 62, Barcelona.

FABRE, J; HUERTAS CLAVERIA, JM (1991): "Nou barris la penúltima Barcelona", Col·lecció dels districtes de Barcelona. Ajuntament de Barcelona, Barcelona

SOLÀ-MORALES, M. De: "The 1957 Pla d'Urgència, proletarian Barcelona, mosaic of Projects" in "Ten lessons on Barcelona", COAC, 2008

Websites

<http://w20.bcn.cat/opendata>

<http://w110.bcn.cat/portal/site/NouBarris/>

ciutat meridiana

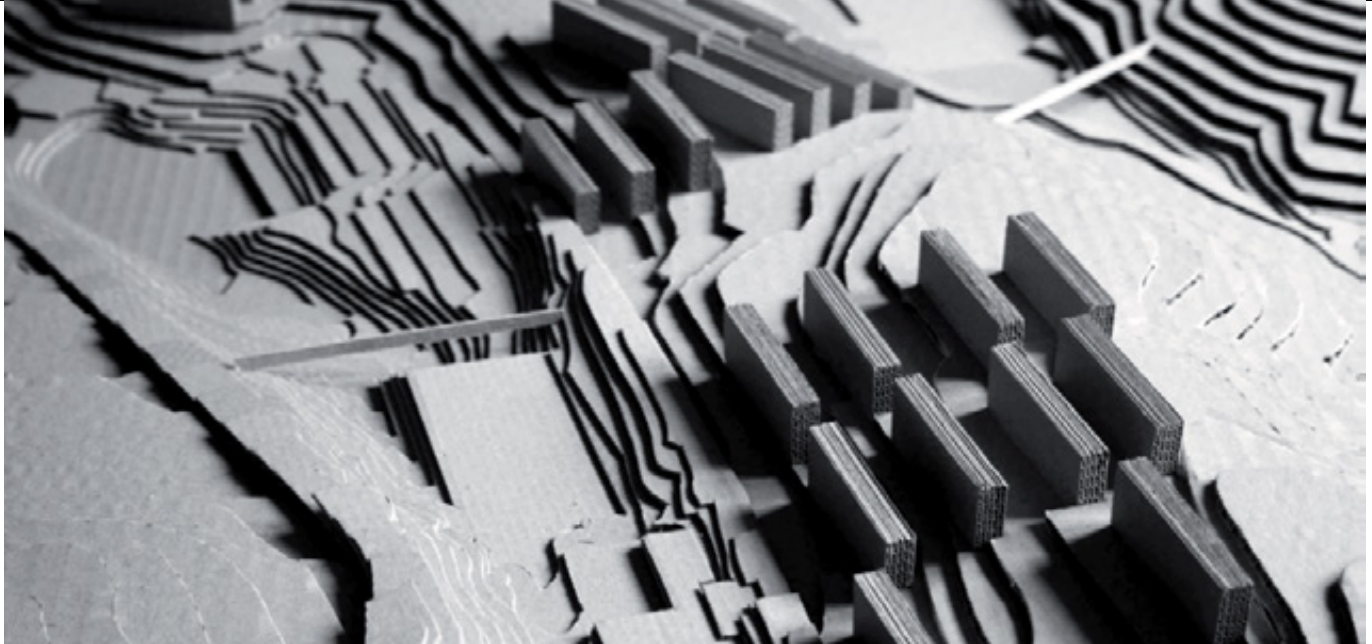
landscape and metropolis

Ciutat Meridiana. Paisatge i Metròpoli

OLGA TARRASÓ, ESPINÀS i TARRASÓ Arquitectura, disseny i paisatge
Col·laboradors: Q. Mulà, J. Palà, C. Palluel, M. Pauner, A. Vidal

Transcription of the Master Lecture given in the frame of II EcoRehab, Barcelona 2011
Transcripció de la conferència magistral impartida dins el marc de II EcoRehab, Barcelona 2011

Thanks for the introduction and for giving us the opportunity of participating in this experience.

In Ciutat Meridiana you can see how the mass of buildings are really close with the nature and the mountain. There are two main particularities: one is the topography and the other one is the streets of the neighbourhood. You can easily appreciate the boundary of the beginning of the neighbourhood, which is still part of Barcelona. In the other side of the boundary there is another town called Montcada i Reixac, this part is not Barcelona anymore. When you are in Ciutat Meridiana maybe you do not have the feeling of being in Barcelona because you are very close to the nature and to the mountain, and also because it is quite difficult to get to the centre of Barcelona. In next page, the red line marks the limit of the natural park, Collserola. We can say that the city is reaching the limits of the park. It is difficult to grow passing through because you have the specific legal framework of the natural park which are preserving the nature.

Talking about the natural park, we are going to explain the recent interventions which have been made and that are improving the living conditions of the population. The population is really close to the park and thanks to that, they can take profit of the park. There is a main door to the park through this way, there are places for sight seeing, enjoying the landscape and so on. There are also connections through this way. Here

Gràcies per la vostra introducció i per donar-nos la oportunitat de participar en aquesta experiència.

A Ciutat Meridiana es pot apreciar com la massa construïda de ciutat és molt propera a la natura, a la muntanya. La zona presenta moltes particularitats: una d'elles és la forta topografia a causa de la proximitat a la muntanya. Una segona seria la manera com els diferents carrers i itineraris del barri es van adaptant a aquesta topografia. La segona imatge ens permet entendre els límits del barri, que encara forma part de Barcelona. Ciutat Meridiana també limita amb Montcada i Reixac, que ja queda fora de Barcelona. A Ciutat Meridiana, tot i ser un barri de Barcelona, pots arribar a sentir que no ets a la ciutat, per la proximitat de la naturalesa i perquè es troba allunyat del centre, lluny de la Barcelona més coneguda. En la imatge de la següent pàgina, la línia vermella discontinua indica el límit del parc natural Collserola, i es podria dir que la ciutat creixi cap a la part boscosa, degut a les normatives de preservació dels parcs naturals.

Parlant del parc natural, explicarem algunes intervencions recents que han millorat els accessos des del barri fins al parc, per tal que la gent pugui aprofitar molt més

provisional football ground. They want to change it and improving it so these are the two areas that we studied harder. The client wanted us to concentrate on this area to create: new public spaces, new facilities, a social housing building, etc.

You can get to this area by metro. Some years ago you could only get by train, and now there are three different metro stations. There is also an internal metro. The mechanical connections are becoming really important in the neighbourhood because of the different levels and the hard topography. They are not always working but they are really useful.

With the model before the proposal we would like to talk about the shape of the neighbourhood. There is a ridge between two lower parts, two valleys where the aqueducts are placed. These two parts are the parts where nature has a strongest presence. You can feel the nature very close. At the top of the model we have the area that splits the parts where the buildings are placed. This is important for us in order to propose some ideas, since we studied the empty parts of the neighbourhood.

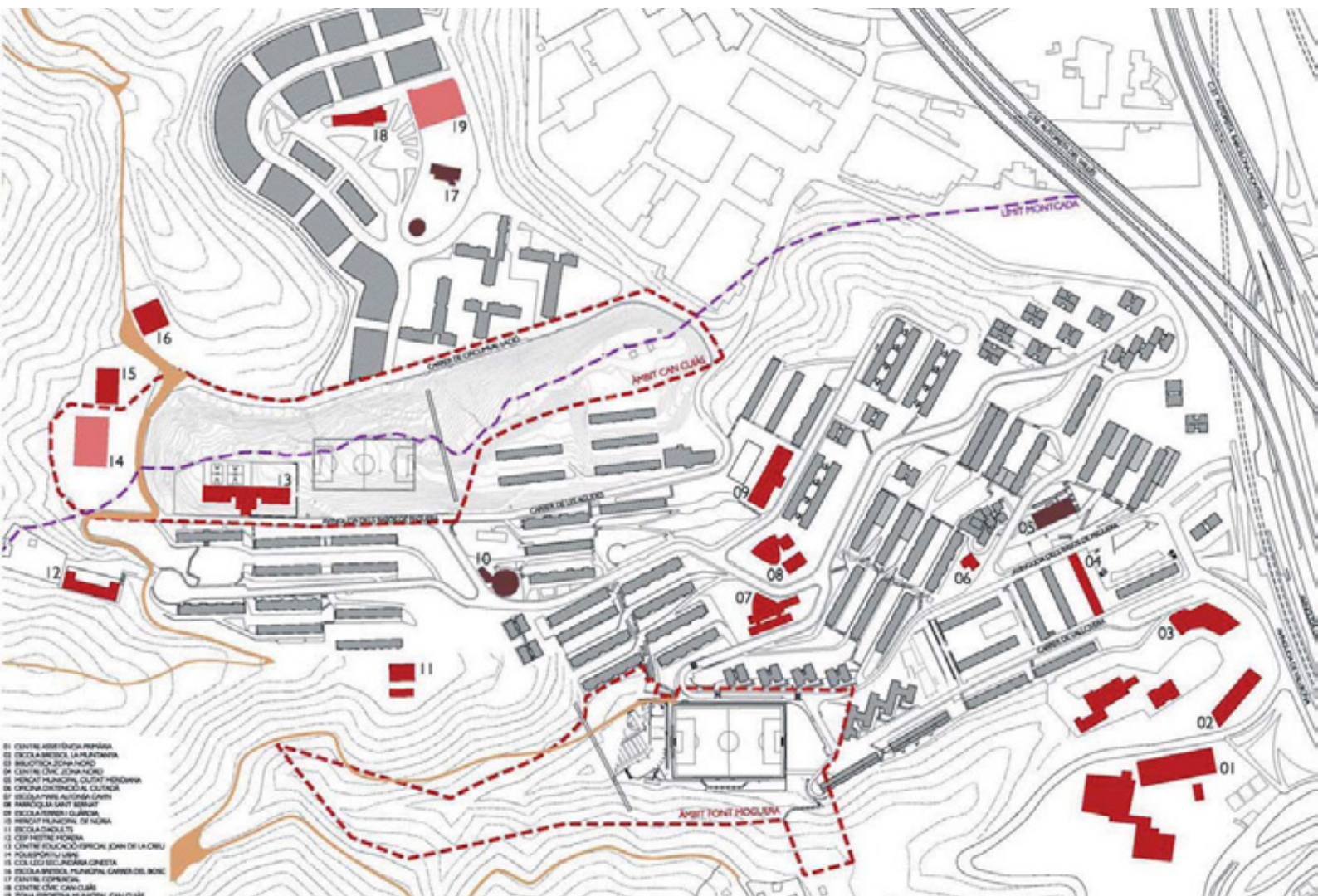
tiu municipal i un camp de futbol actualment en desús, on s'ha projectat un nou aparcament a sota. Actualment el camp s'utilitza com a zona d'aparcament. Això ha propiciat la instal·lació d'un camp de futbol provisional. Pel que fa a l'ambient propositiu, aquestes serien les dues àrees que es van estudiar intensament ja que el client ens va demanar de projectar majoritàriament aquestes zones del barri amb espais públics i nous equipaments.

Un tercer estudi ens parla de les comunicacions i transports del barri, que compta amb la presència de tres parades de metro. Anys enrere només podia arribar-s'hi en tren. Les connexions mecàniques (escales i ascensors) estan agafant molta importància al barri ja que la topografia és extrema en alguns punts. No funcionen sempre, però quan ho fan són de gran utilitat.

Mitjançant una imatge de maqueta de l'estat actual, sense proposta, podem parlar de la morfologia de la zona. Hi ha una carena entre les dues valls per on passen els

01 :: Health-Care centre Centre d'Assistència Primària	07 :: Mare Alfonsa Cavin' School Escola Mare Alfonsa Cavin	14 :: Sports centre Poliesportiu
02 :: Kindergarten Escola bressol	08 :: Sant Bernat's Parish Parròquia Sant Bernat	15 :: Ginesta High School Col·legi de secundària Ginesta
03 :: Library of Northern Zone Biblioteca Zona Nord	09 :: Ferrer i Guàrdia School Escola Ferrer i Guàrdia	16 :: Municipal Kindergarten Carrer del Bosc
Escola bressol municipal Carrer del Bosc
04 :: Civic Centre of Northern Zone Centre Cívic Zona Nord	10 :: Núria's Public Market Mercat Municipal de Núria	17 :: Shopping Mall Centre Comercial
05 :: Ciutat Meridiana Public Market
Mercat Municipal Ciutat Meridiana	11 :: Adults School Escola d'Adults	18 :: Can Cuiàs Civic Centre Centre Cívic Can Cuiàs
06 :: Citizen Service Office Oficina d'Atenció al Ciutadà	12 :: Mestre Morera Elementary School CEIP Mestre Morera	19 :: Municipal Sports Centre Zona Esportiva Municipal

- 01 CENTRE D'ASSISTÈNCIA PRIMÀRIA
- 02 ESCOLA BRESSOL LA MUNTANYA
- 03 BIBLIOTECA ZONA NORD
- 04 CENTRE CÍVIC ZONA NORD
- 05 MERCAT MUNICIPAL CIUTAT MERIDIANA
- 06 OFICINA D'ATENCIÓ AL CIUTADÀ
- 07 ESCOLA MARE ALFONSA CAVIN
- 08 PARRÒQUIA SANT BERNAT
- 09 ESCOLA FERRER I GUÀRDIA
- 10 MERCAT MUNICIPAL DE NÚRIA
- 11 ESCOLA D'ADULTS
- 12 CEIP MESTRE MORERA
- 13 CENTRE D'EDUCACIÓ ESPECIAL JOAN DE LA CRU
- 14 POLIESPORTIU
- 15 COL·LEGI SECUNDÀRIA GINESTA
- 16 ESCOLA BRESSOL MUNICIPAL CARRER DEL BOSC
- 17 CENTRE COMERCIAL
- 18 CENTRE CÍVIC CAN CUIÀS
- 19 ZONA ESPORTIVA MUNICIPAL CAN CUIÀS

Facilities location
Ubicació dels equipaments

This plan is the proposal itself. We made two different versions of this area. We will not talk about the area of Can Cuiàs. In the place called Font Morera you can see the global proposal, the network of the new paths we are proposing and how the trees and the nature are approaching to the new parts of the town. They asked us to change the position of the football ground, the provisional one, and to place the sports facilities in this area. They asked us to concentrate cultural facilities and also the social housing building in this area. We went there and we took some pictures. The figure located two pages before is very interesting for us because we can see the old football ground and how is used as a car park nowadays. We can also see the strong influence of nature so close to the city. This is the main street that we were talking about, Rasos de Peguera, where the commercial activities are placed. This street has a different level from the football ground, which is placed here, so one of

aqüeductes. Aquestes parts baixes són les zones on la vegetació és més intensa, amb gran quantitat d'arbres. Per a la proposta hem estudiat les parts buides del barri que també ens ensenya la maqueta.

A continuació parlem de la proposta, a partir de la seva planta. A la zona que anomenem Font Moguera per la influència de la font abans esmentada, podem apreciar la xarxa de camins proposats i com la vegetació trenca els límits fins arribar a tocar les noves parts de ciutat. A la zona de Can Cuiàs s'ens va proposar canviar la posició del camp de futbol provisional, tot fent un reagrupament de tots els equipaments d'àmbit esportiu. Per altra banda, ens van suggerir d'agrupar els equipaments culturals i socials a l'àmbit de Font Moguera.

D'entre la informació fotogràfica de la qual disposem,

Metro stations location
Ubicació de les parades de metro

the points of the proposal is connecting both parts: the lower part and the higher part. We would like to do it using the public space and gardens. A closest picture of the aqueduct and the car park itself is now displayed on the screen.

There is another important thing: the car park is going to be built under the football ground. It is not our proposal but a condition to take in consideration: the structure of the car park and to think about the public space above it.

In the next page you will see the map of facilities with the new ones that we are proposing: the sports building is not going to be here anymore. We are proposing several sports buildings around the football ground. Here are the cultural building and the social housing building.

In the itineraries we are proposing we would like to talk about the new mechanical stairs in this part, connecting Ciutat Meridiana with the new square in Torre Baró. There are 30m of slope and with the mechanical stairs we can save this height. In front of the stairs there are some new paths through the mountain connecting the library and the school. With the itinerary between Font Morera we would like to leave this access to connect both areas also through the aqueducts. We would also like to connect this part of the town with this other part through itineraries close to the new facilities. This is the part of Font Morera, here is interesting to say that the building is placed in the front part of the car park and is used as a way to go up, to get into the square. The social housing building is placed in the mountain but not touching it, using this part of the corridor. The facilities are placed in the ground floor in order to take advantage of it.

Regarding public space, we have to say that there are two different parts: the closest to the mountain, in which we are proposing the use of soft materials, and the closest to the city, where we are proposing harder materials, such as concrete. We are also proposing new areas for children. They asked for facilities for children and also for young people so they can enjoy the new square.

About the vegetation, we are making a link with distinct vegetation spreading it to these lines: new vegetation, small trees, fruit trees, etc. We cannot plant high trees on top of the underground car park.

The social housing building is placed against the car park and how there is a new itinerary from the lower part to the higher part.

In the first version we made, the buildings were closer to this part of

volem destacar com es pot apreciar l'antic camp de futbol ocupat completament per cotxes aparcats, privant-lo del seu ús original. També hi observem, un cop més, la forta influència de la natura prop de la ciutat. Veiem com el carrer principal del que hem parlat anteriorment -passant una pàgina enrera-, Rasos de Peguera, és un important eix comercial. Aquest carrer té un nivell diferent respecte el camp de futbol. Un dels punts importants del projecte és connectar aquests dos nivells, la part més alta i la part més baixa. Ens semblava interessant la idea de fer aquesta connexió mitjançant espais públics.

L'existència de l'aparcament que es construirà sota el camp de futbol és un fort condicionant per a la proposta. S'ha de tenir en compte l'estructura de l'aparcament i pensar l'espai públic sobre llosa.

A la pàgina següent s'hi mostra de nou el plànol d'activitats però incorporant-hi les noves activitats proposades. En l'àmbit de Can Cuiàs, l'edifici d'equipaments esportius perd el seu paper. Hem proposat diferents edificis esportius al voltant del camp de futbol. A Font Muguera trobem els edificis culturals i els habitatges de protecció oficial.

També volem fer esment dels nous itineraris i com lliguem amb els existents. Proposem noves escales mecàniques per connectar amb la nova plaça pública de Torre Baró. Hi ha 30 metres de desnivell i és per això que amb les escales mecàniques podem salvar la distància. Al llarg d'aquestes escales hi ha alguns nous passos que connecten Collserola amb la biblioteca, l'escola i amb l'itinerari de la Font Muguera, i un accés per a connectar amb els aqueductes.

Les connexions entre els diferents nivells no són possibles únicament per l'espai públic sinó també a través dels edificis d'equipaments, podent concebre el seu espai interior també com a espai públic. És interessant mencionar que l'edifici està situat a la part del davant de l'aparcament i s'utilitza com a connector per arribar a la nova plaça. Els habitatges es situen a la falda de la muntanya sense arribar a tocar-la.

A nivell de materials, l'espai públic s'entén en dues parts diferenciades. A la part més propera a la muntanya proposem materials més suaus i a la part en contacte amb la ciutat, materials més durs.

Les diferents tipologies de vegetació es distribueix per

the valley and to the access to both buildings. From this side you can see the new connections. Because right now you have to do all this way through, we are proposing shorter connections between the two parts of the neighbourhood.

They asked us to be more rigorous with the natural park limit and also asked us to let the natural corridor pass through the valley, so we moved the buildings to this part. The main intention was to connect all the buildings around the football ground and to use the higher part as an introduction of the park. Because of the hard topography we tried to place the building in a natural position.

We would like to finish with this picture -at left- which for us represents the main particularities of the neighbourhood: the buildings, the uncontrolled nature and how we tried to control it through our proposals.

Thanks for your attention

Questions

question 1

:: You have been asked for your proposal to place quite perimetrical or peripheral public functions. That is at least for our case study the outskirts of the neighbourhood which is of course the most evident place to build in. In the interior of the neighbourhood there are pretty bad buildings. What do you think: is it possible to place facilities inside or between the blocks, or is it better in the nature?

:: First of all, we have to say that the client asked us to do it this way. Personally, we studied these parts, they already have facilities. We had the opportunity to talk to some neighbours, to a local community association and they liked to have facilities here because now their facilities are not really well done, the buildings are really cheap. It could be interesting to put activities in between the buildings because otherwise these parts are very often abandoned parts. We have to say the population in the neighbourhood is quite old; they have lived here since the 60's when the neighbourhood was built, most of the population is old and it seems that is not changing. If you are thinking in proposing new facilities you must propose them adapted to the population. These parts are the easiest way to do it. In the seminar are you thinking about proposing locating things in between?

:: Well it is not compulsory exactly between the two blocks but there are different green spaces on the slopes which aren't peripheral, which are more central and we maybe explore them.

franges. A la zona de plaça sobre l'aparcament es disposen petits arbres i arbres fruiters, perquè en cobrir l'aparcament no podem posar grans arbres.

També es van confeccionar maquetes amb les diferents versions de proposta. Per a l'àmbit de Can Cuiàs, en la primera versió que es va fer els edificis estaven molt a prop de la zona nord de la vall, on també s'hi poden observar les noves connexions. El recorregut actual per anar d'una banda a l'altra de la vall és molt llarg, per aquesta raó estem proposant connexions més curtes entre les dues parts del barri en diferents nivells.

Per a la segona versió, se'ns van proposar ser més rigorosos amb al traçat del límit del parc natural i deixar un corredor verd que entra a la vall. Per això es van desplaçar els edificis cap a l'altra banda de la vall, tractant d'emplaçar l'edifici d'una manera natural, tenint en compte la topografia que l'envolta.

Ens agradaria acabar amb aquesta imatge -a l'esquerra- que per a nosaltres representa les principals particularitats del barri: els edificis i la natura incontrolada, i com es tracta de fer-la propera mitjançant les propostes.

Gràcies per la vostra atenció.

Preguntes pregunta 1

:: Us van demanar la col·locació d'equipaments públics al perímetre del barri, situació que sembla evident ja que a l'interior del barri hi ha edificis amb poc valor. Quines possibilitats trobeu en col·locar equipaments entre els blocs, o és millor a la natura?

:: En primer lloc esmentar que el client ens va demanar fer-ho d'aquesta manera. Personalment puc dir que durant el reconeixement del barri ens vam adonar que algunes d'aquestes zones que comenteu ja estan equipades. Vam tenir la oportunitat de parlar amb alguns veïns de l'associació de veïns i ens van dir que els hi agradava la idea de disposar d'aquests equipaments però que actualment no són suficientment eficients. Podria ser interessant col·locar equipaments entre els edificis perquè molt sovint aquestes són àrees abandonades. Hem de dir que la població del barri està bastant envellida, gran part d'ella ha viscut aquí des dels anys 60, quan el barri es va construir. D'aquesta manera molta població és gran i no

question 2

:: You are locating facilities in the perimeter because is the only possible, the only physical space to locate them or is because you strongly believe that facilities should be located in the perimeter? They are because the municipality said that they could be there, aren't they?

:: So these two parts, well maybe they are in the limits, but the municipality wanted to incorporate them in two parts of the city. This way is an opportunity to change these empty areas and to insert them into the city. It is not a strategic vision for us but the area to study.

:: Also maybe because the position of opportunity because they are the flattener spaces, aren't they? Easy to build on. Or also because there were facilities already there.

:: No, not that easy. There are 5 meters of slope. With commercial activities we proposed a way to promote this area as the centre of the neighbourhood, passing through this part. The public space in any neighbourhood is very important, this means that anything you do, anything you propose here is going to be better for the neighbourhood.

question 3

:: About the type of facilities you have proposed, you were exploring what kind of facilities was needed or you were just told?

sembla que la situació hagi de canviar. Si es pensa en proposar nous equipaments i activitats s'ha de fer adaptant-les a la població. Aquestes parts són les zones més fàcils per a fer-ho. Esteu pensant en situar activitats entre els blocs al seminari?

:: Bé, no és obligatori situar-les exactament entre els dos blocs però hi ha espais lliures que no són perifèrics, sinó més cèntrics i pot ser que els explorem.

pregunta 2

:: Esteu situant els equipaments a la perifèria perquè és l'únic lloc possible, l'únic espai físic per a situar-los o perquè penseu fermament que els equipaments han d'estar aquí? Estan aquí perquè l'ajuntament els ho va dir, no?

:: Aquestes dues parts potser estan situades als límits, però l'ajuntament volia incorporar-les a les dues parts de la ciutat. Aquesta és una oportunitat de modificar aquestes àrees buides i introduir-les a la ciutat. No és una àrea estratègica per a nosaltres però era l'àrea d'estudi...

:: També potser perquè la situació és molt bona perquè són espais plans no? Fàcils per a construir a sobre o potser també perquè ja hi ha equipaments allà ara.

:: No, no és tan fàcil. Hi ha un desnivell de 5 metres. Amb les activitats comercials valorem que és també una manera de promoure aquesta àrea com el centre del barri. L'espai públic al barri és molt important, així que qualsevol cosa que es proposi és molt positiva

:: More or less, we proposed something but they really wanted sports facilities here, the football ground. Here they wanted the social housing. It changed through the proposal and if we would continue studying it for sure it would change again.

:: I am just asking because maybe if you were in these meetings with the local community association maybe they made a list of what they needed.

:: We met them in the street while I was taking pictures and we established a dialogue.

question 4

:: First of all, congratulations for the kind of work that you have done. You have been able to read correctly the biophysical matrix of the site that is maybe the most difficult think to do. And the proposal that you have explained is accurated, the position of the new facilities, the new buildings. The position of the new facility area is correct, not only from the point of view of the services of the neighbourhood, but also because of its value like a new articulation between the neighbourhood and the free space, the mountain. I think this kind of plan is really good in the way that shows the paths of the mountain accessing to the city using the facilities to articulate the passes. This is a good point to understand the position of the neighbourhood so close to the forest area. I have to say that I am very surprised to see that is possible to build just in the middle of a drainage area. I don't know if you had any problem with the ACA (organisation that manage actions located in areas with flood risks) because is very surprisi-

pel barri.

pregunta 3

:: Sobre el tipus d'equipaments que heu proposat, vau estudiar quins tipus eren necessaris o vau fer el que us van dir?

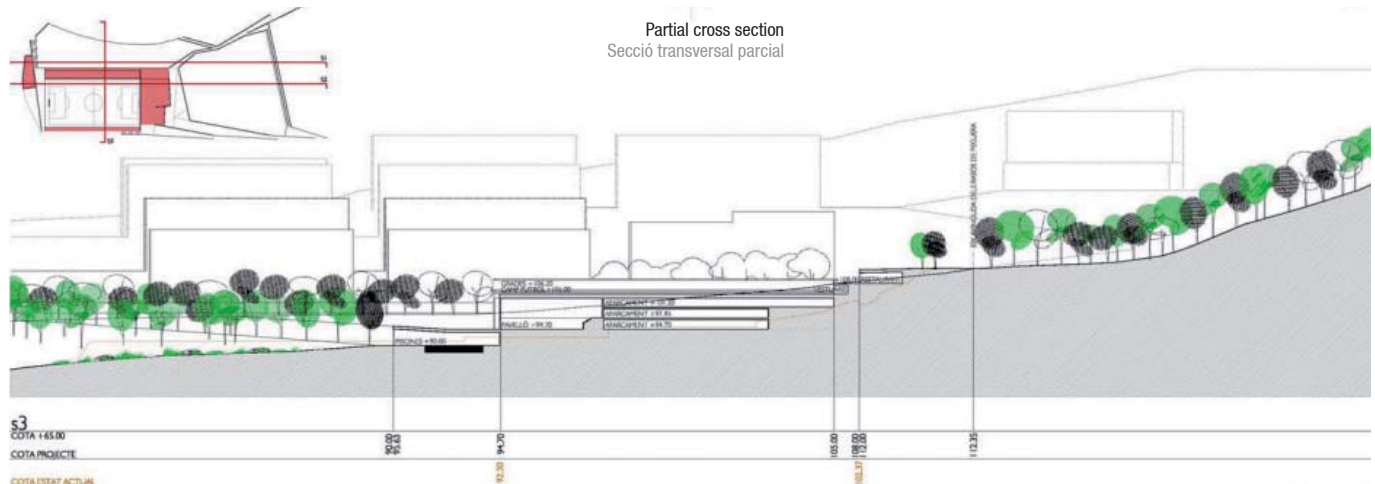
:: Més o menys nosaltres vam proposar allò que van creure més adient però ells volien equipaments esportius aquí i el camp de futbol. Aquí volien habitatges de protecció oficial i també espais per nens. Va anar canviant en avançar el projecte i suposo que si continuem seguirà canviant.

:: Pregunto perquè potser si vau assistir a les reunions de veïns van fer una llista del què necessitaven.

:: En certa ocasió ens vam trobar els veïns pel carrer, mentre fèiem fotos, i es van mostrar interessats pel què fèiem, donant-nos la seva opinió sobre les necessitats del barri.

pregunta 4

:: En primer lloc, felicitats pel treball que heu fet, que és capaç de llegir perfectament la matriu biofísica del lloc, cosa que potser és la més difícil de fer. I la proposta que heu presentat és acurada, la posició dels nous equipaments, els nous edificis. Per avançar, la diapositiva d'abans, la del plànol, aquesta. La posició de les àrees equipades és interessant, no només pels serveis del veïnat, de les àrees equipades, no només dels serveis del

sing for us to see that is possible to make new buildings in the middle of a drainage area. Related with this idea, do you have considered the concept of water inside the proposal?

:: Thanks for the comments about the intervention. We are happy that our interventions have been understood. Talking about ACA and so on, I have to say that the water is already canalised, in fact here there is a school right now in the provisional football ground, and here is the car park. It is not a detailed design project, its an avant-project, so we'll see what happens.

question 5

:: About this connection, this square where you propose the new mechanical stairs, this is Torre Baró already no? And this is a square, a public space which is already working now?

:: We don't have pictures here but yes, when we went there it was under construction, there are some benches, some children games, etc.

:: I don't know whether 30 meters distance in height is quite a lot but it's a good intention to connect both neighbourhoods.

:: Now there are some stairs and it is quite hard to access. What we tried to do was making more paths like these but it was easier to make stairs as we can find in other parts of the neighbourhood.

veïnat, sinó també per la seva validesa com a noves articulacions entre el barri i els espais lliures, la muntanya. Crec que aquest tipus d'intervenció és molt positiu en tant que mostra els camins de la muntanya entrant a la ciutat utilitzant els equipaments per a articular aquests passos. És un bon punt per a entendre la posició del barri en relació amb el bosc. He de dir que estic francament sorprès de veure que és possible construir al bell mig d'una zona de drenatge. No sé si heu tingut problemes amb l'ACA (organisme que vigila les accions situades a àrees amb riscos d'inundacions) perquè és molt sorprenent per a nosaltres veure que és possible edificar nous edificis al mig d'una zona de drenatge. Relacionat amb aquest concepte, heu considerat incorporar conceptualment l'aigua a la proposta?

:: Gràcies pels comentaris sobre la intervenció. Estem contents de què les nostres intervencions s'hagin entès. Parlant de l'ACA, he de dir que l'aigua ja està canalitzada, de fet aquí mateix hi ha una escola, al camp de futbol. I aquí hi ha l'aparcament. Ara no és encara un projecte bàsic, és un avantprojecte, ja veurem...

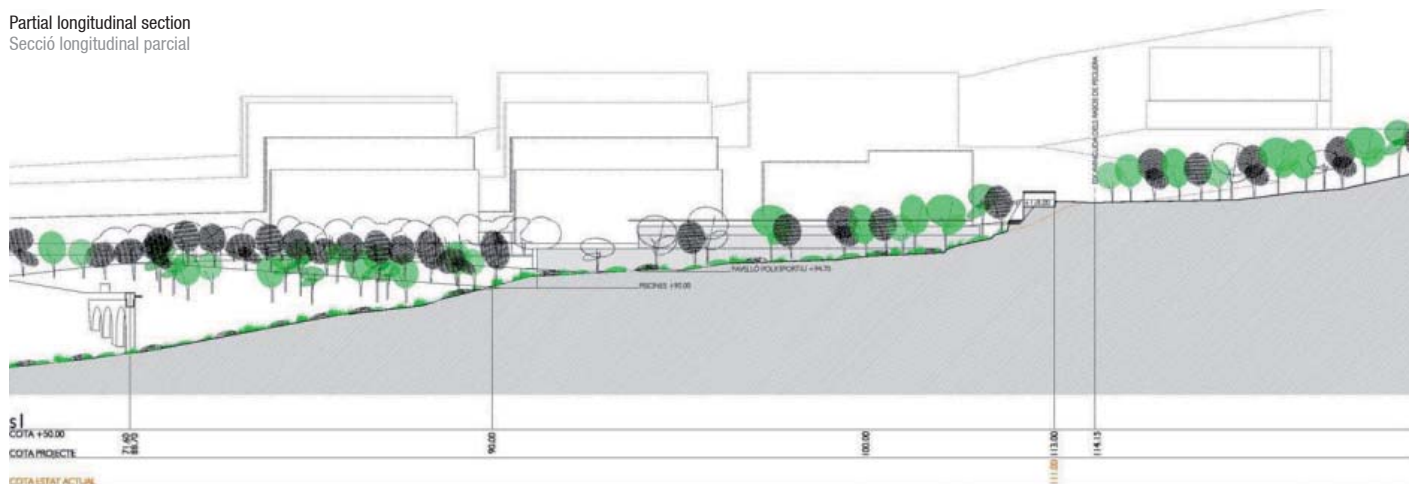
pregunta 5

:: Sobre aquesta connexió, aquesta plaça on proposeu noves escales mecàniques, això ja és Torre Baró no? I això és un plaça, un espai lliure que actualment ja funciona?

:: No tenim imatges però sí, quan vam anar-hi estava construint-se, hi havia alguns bancs, alguns jocs per a nens.

:: No sé si 30 metres de desnivell és massa distància però crec que és una bona intenció això de connectar els dos barris.

Partial longitudinal section
Secció longitudinal parcial

question 6

:: My question is about the goal of the project. Your idea was to rehabilitate the whole area or just to focus on the problematic points? Why you did not go to the details of the relation of the existing buildings with the open spaces? Your intention was to rehabilitate the whole area or just to work in these spots?

:: We would like it. First of all, it's a proposal of the municipality, so they did not ask us to work on the whole neighbourhood, but of course when we are doing our proposals we are thinking in neighbourhood as a whole but in terms of connectivity. But it is an interesting point to work at during the seminar; we would like to see the results.

:: The municipality its not interested in this kind of detail interventions?

:: Maybe they think it is more important to promote global facilities than going step by step in small interventions.

question 7

:: Regarding vegetation, these green areas are new planted trees or are a way of showing the existing landscape?

:: It is a kind of scheme, so there are trees over the valley. In this part they are new trees. As we have said the vegetation on this other side, is newly proposed.

question 8

:: You have mentioned that one of the platforms has a car park underneath, do you have an idea of how does the car park strategy for the whole neighbourhood works, where the cars are? It is based on the strategy of accumulating cars on the lower part like big tanks of cars? What does it respond to?

:: Now the car park is in the streets so they do not have a huge car park area in the neighbourhood. In fact, besides these new car park we are also proposing car park under the football ground because of the topography. Usually people live in the ground floors so there is not car park in the ground floor.

question 9

:: We were discussing in my group if there was a lack of car park. The truth is that when we were visiting the site it does not seem so collapsed

:: Ara hi ha escales normals que comuniquen però es fa molt dur pujar-ho. El que vam intentar va ser crear més camins com aquest però era més fàcil fer-ho mitjançant escales mecàniques com les que podem trobar a unes altres parts del barri.

pregunta 6

:: La meva pregunta és sobre l'enfoc del projecte. La vostra idea era rehabilitar tota l'àrea o només centrar la proposta en punts problemàtics? Per què no vau anar a treballar els detalls de la relació dels edificis existents amb els espais lliures? La vostra intenció era rehabilitar tota l'àrea o només treballar aquests punts?

:: Ens hagués agradat. En primer lloc, és una proposta de l'ajuntament, aleshores, ells no ens van proposar treballar en tot el barri, però òbviament nosaltres en projectar estem pensant en la totalitat del barri i el seu entorn en termes de connectivitat. Però és una feina important i interessant per al seminari, ens agradarà veure els resultats.

:: L'ajuntament no està interessat en aquests tipus d'intervencions de detall?

:: Ho desconeixem, per tant no podem parlar per ells, però potser la intenció és promoure equipaments i activitats globals dins una estratègia general que plantejar petites intervencions.

pregunta 7

:: Referent a la vegetació, aquestes àrees verdes són nous arbres plantats o és una manera de reflectir el paisatge existent?

:: És una mena d'esquema, d'aquesta manera hi ha arbres a la vall, aquesta part són arbres existents. Com hem dit a aquesta part la vegetació és projecte.

pregunta 8

:: Heu mencionat que una de les plataformes té un aparcament a sota, sabeu com funciona aquest aparcament? On són els cotxes? Està basat en una estratègia d'acumulació de cotxes a la part més baixa com grans tancs de cotxes? A què respon?

:: Ara els aparcaments són als carrers, d'aquesta manera, no tenen un bossa d'aparcament. De fet, a més

of cars. Of course if you are proposing new facilities you must give the opportunity of car park.

question 10

:: Going back to the vegetation again, I'm assuming your proposal is not a real proposal to build as you have drawn, have you ever considered the ecological values of the National Park of Collserola in the terms of vegetation and ecosystems? Because Collserola was declared a National park two years ago and so it has a much appreciated ecological values. Because of its location maybe Ciutat Meridiana could take advantage of this proximity to this ecosystem in a way and specifically regarding the vegetation project I don't know if you considered introducing some species inside the neighbourhood or take some features of the landscape surrounding the neighbourhood and take them into the urban fabric.

:: As I have said we are still working on the proposal. In this part, we really wanted to connect through the vegetation both parts and intro-

d'aquests nous aparcaments estem proposant també aparcaments sota el camp de futbol, també a causa de la topografia, per ajuda a assentar l'edifici en un loc correcte. Normalment a les plantes baixes la gent hi viu per això tampoc hi ha aparcament en planta baixa.

pregunta 9

:: Hem estat parlant en el nostre grup si hi havia manca d'aparcament o acumulació de cotxes a alguna part del barri. La veritat és que quan van visitar el lloc no semblava un lloc gaire col·lapsat de cotxes. Òbviament si esteu proposant nous equipaments heu d'incloure nous aparcaments.

pregunta 10

:: Tornant a la vegetació un altre cop, assumeixo que la vostra proposat no és una proposta real, és a dir, que no es construirà tal qual ho heu dibuixat. Heu considerat la validesa ecològica del Parc Nacional de Collserola parlant de la vegetació i els ecosistemes? Perquè Collserola va ser declarada com a Parc Nacional fa dos anys

duce the nature into the city. This way could be the same species. In the square we wanted to continue the vegetation of the city, some species as a mixture, taking into consideration the species of the place. If we continue we will take into consideration the value of the park, for sure.

Thank you very much.

i té molta validesa ecològica. Per la seva localització, Ciutat Meridiana podria aprofitar molt aquesta proximitat a Collserola sobretot mirant el projecte de la vegetació. No sé si us heu plantejat introduir algunes espècies al barri o agafar algunes característiques del paisatge que envolta el barri i introduir-les a l'interior.

:: Com he dir anteriorment encara hi estem treballant. En aquesta part volíem generar connexions a través de la vegetació i introduir-la a la ciutat. Aquest camí podria fer-se amb les mateixes espècies. A la plaça volíem continuar amb la vegetació de la ciutat, algunes barreges d'espècies, valorant les espècies del lloc. Si es continua amb el projecte és evident que es tindrà en compte el valor intrínsec del Parc Natural.

Moltes gràcies.

sara
bartumeus
etsav/tutor

tudor
elian
uauim

laura
herrera
etsav

ivana
petrusevski
ub

jakub
slowiaczek
cut

tae-kyu
kim
ku

victor
tomàs
etsav

team 4

Meridiana Park

ciutat meridiana

Meridiana Park

4

CIUTAT MERIDIANA

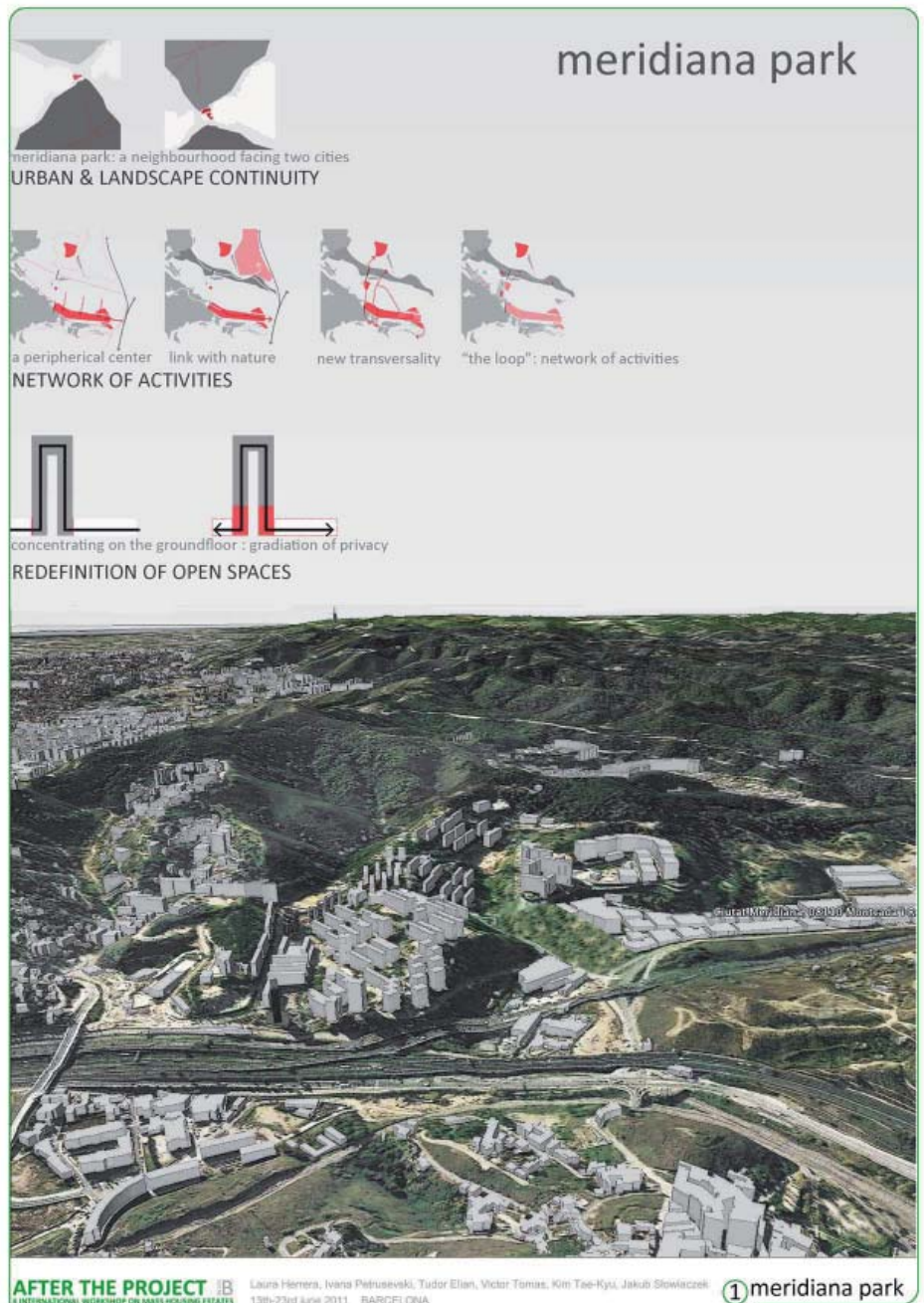
/FIRST/

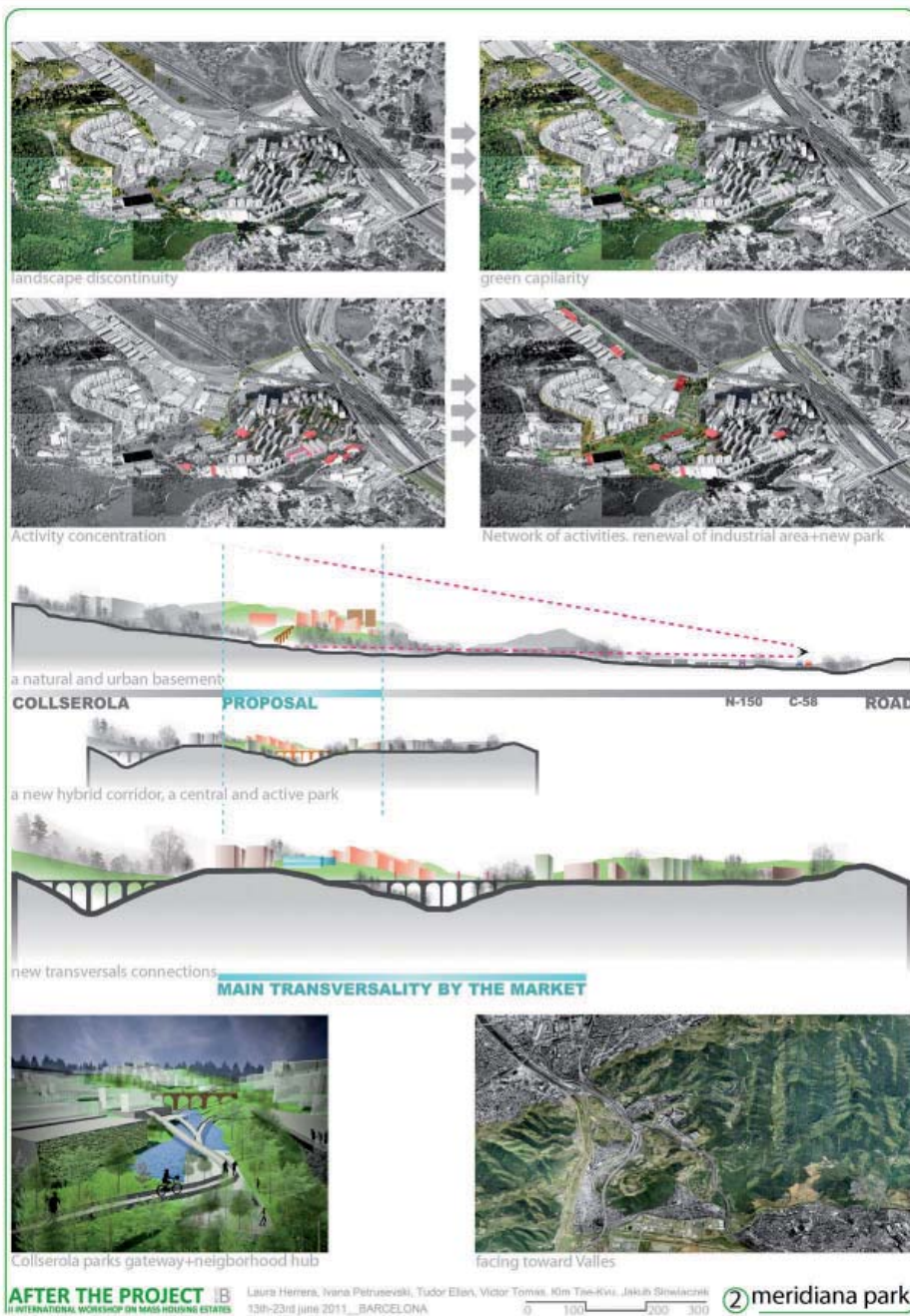
Taking into account the difficulty of the site we decided to approach it in 3 different scales. The large scale, the medium scale and the proper scale. Studying the area in these 3 scale, we are going to find the main problems of each one without losing the relation between them. And trying to find some better improvement of the area.

/SECOND/

At the big scale we try to find the relation between the villages around and how they look from the road and between them. Ciutat Meridiana is placed in the limits of Barcelona and Vallès, we want the site to turn the face to Barcelona and take part of the Vallès group because of the composition of the place with green areas and Collserola at the surroundings and its far distance from the center.

Besides that, Ciutat Meridiana is placed in the entrance of Barcelona, so the image from the exterior is so important. And we are going to try to change the facade in relation with the uses of interior of the site.

/PRIMER/

Tenint en compte la dificultat orogràfica del lloc, hem decidit aproximar-nos mitjançant tres escales diferents: la gran escala de territori, l'escala mitja i finalment l'adequada, de més detall. Estudiant i analitzant l'escala a través d'aquests tres enfocaments localitzarem els principals problemes de cadascuna de les escales sense perdre la relació entre elles, a més a més de la recerca de sistemes per tal de millorar la zona.

/SEGON/

Dins l'escala gran del projecte, busquem la relació entre les poblacions dels voltants i l'aparença exterior que s'aprecia des de l'autopista i a través d'ella. El sector de Ciutat Meridiana està situat als límits de la ciutat de Barcelona i el Vallès, i l'objectiu és que l'emplaçament li doni l'esquena a la ciutat, prenent part així del Vallès. Això doncs, és a causa de la peculiar composició del lloc entre les zones verdes, Collserola i els seus voltants, a més de la gran distància de Ciutat Meridiana al centre de la ciutat.

A part d'això, Ciutat Meridiana està situada a l'entrada de Barcelona, de manera que és sumament important el tractament de la imatge exterior. Per tant, tractarem el canvi de la façana en relació als usos interiors del lloc.

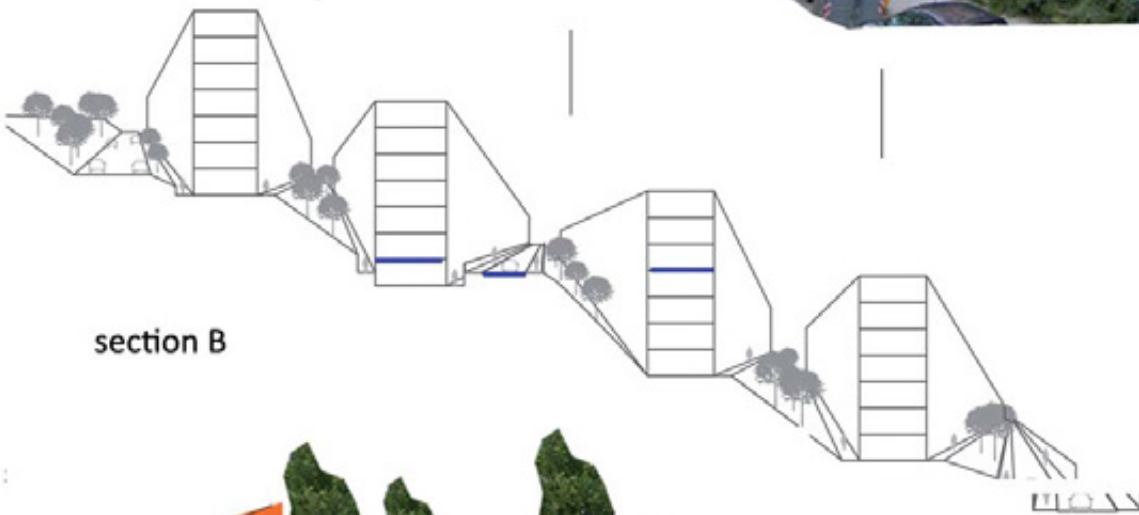
/THIRD/

At the medium scale: Here there is a question of relations looking the hole site, trying to find path that connect the different areas and promote public buildings and redefining the area of the aqueduct so we can cross these green belt and move the other side and working with the slopes promoting some platforms with activities there. And on the south, where we find the industrial area, we will try to transform some of the buildings, making the vegetation pass through them creating new public spaces.

/TERCER/

Pel que fa a l'escala mitjana del projecte, hi ha una qüestió de relacions buscant l'emplaçament complet, intentant trobar una via de connexió entre les diferents àrees, i promovent edificis públics, redefinint l'àrea de l'aqüeducte perquè es pugui crear aquest cinturó verd. Així es podrà passar a l'altre costat mitjançant el treball amb les pistes promovent plataformes i les activitats que allà s'hi puguin realitzar. Per altra banda, al sud del sector, on s'hi troba la zona industrial, es té la intenció de transformar alguns dels edificis, de manera que la vegetació hi passi a través d'ells, tot creant nous espais públics.

section B

/FOURTH/

At more closely scale: Here we try to define the proper public space. In order to do that we plan a classification of the public space that's in relation with the ground floors of the buildings: from more private fields -or farer to public view- to more public -or opened to public view.

According to that classification we give a real definition of these places, public, and private or semiprivate, so we propose to delete the undefined places, as our classification shows. Then we establish some mechanisms to define better these places. We separate the public paths that are placed next the back of buildings, so the back windows get more intimacy. We close the green spaces that seem almost private. In addition, we'll protect the space in front of some doorways to get them more intimacy.

Also, planting new trees in case we need to close some space or protecting the semi basements from the public view, etc.

/QUART/

A una escala més propera, tractem de definir un espai públic més adequat. Per tal de dur-ho a terme, proposem una classificació del l'espai públic que està relacionat estretament amb les plantes baixes dels edificis. Des de l'àmbit més privat o allunyat de la vista dels vianants, al més públic i obert a l'àmbit urbà.

D'acord amb aquesta classificació, podem donar una definició real d'aquests llocs, siguin públics, semi-públics o privats. D'aquesta manera, eliminarem els espais que resten indefinits segons la nostra classificació. Llavors, establim alguns mecanismes per tal de potenciar els llocs triats. Separem els camins públics situats als darreres dels edificis, de manera que se li dona a les finestres d'aquestes façanes una major intimitat. També tractem de tancar aquells espais verds que semblaven gairebé privats. A més, cal que es protegeixi l'espai situat als voltants de les portes d'entrada amb la finalitat d'aportar més privacitat a aquests àmbits.

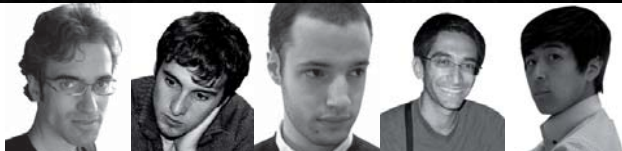
Una alternativa natural que s'ofereix és la de plantar arbres de manera puntual per tal de tancar un espai o protegir els semi-soterranis de la vista del públic.

5

relaunch

marc
brossa
ku/tutor

bernat
colomé
etsav

aleksandar
kusic
ub

aidin
naimi
polimi

young-kyoo
ham
ku

team 5

Metropolitan Hub

ciutat meridiana

Metropolitan Hub

5

CIUTAT MERIDIANA

5/Metropolitan HUB ciutat meridiana

BROSSA COLOMÉ HAM KUSIC NAIMI

/FIRST/

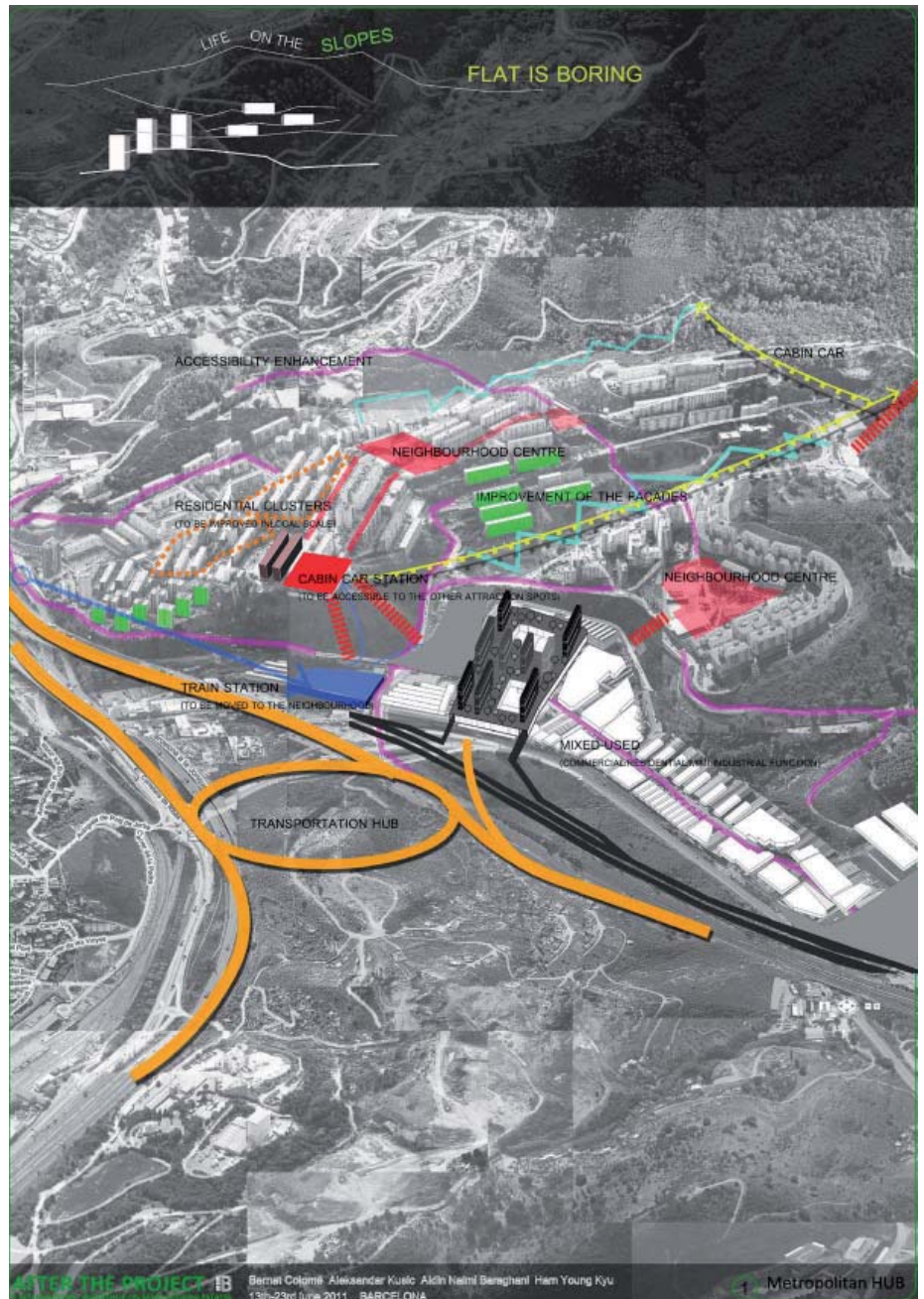
Currently, Ciutat Meridiana is a residual area completely with no context from the city. However, its strategic location in one of city entrances, contacting directly with Collserola mountain and all the industries bordering the sector, makes Ciutat Meridiana lots of opportunities for improvement from different interventions.

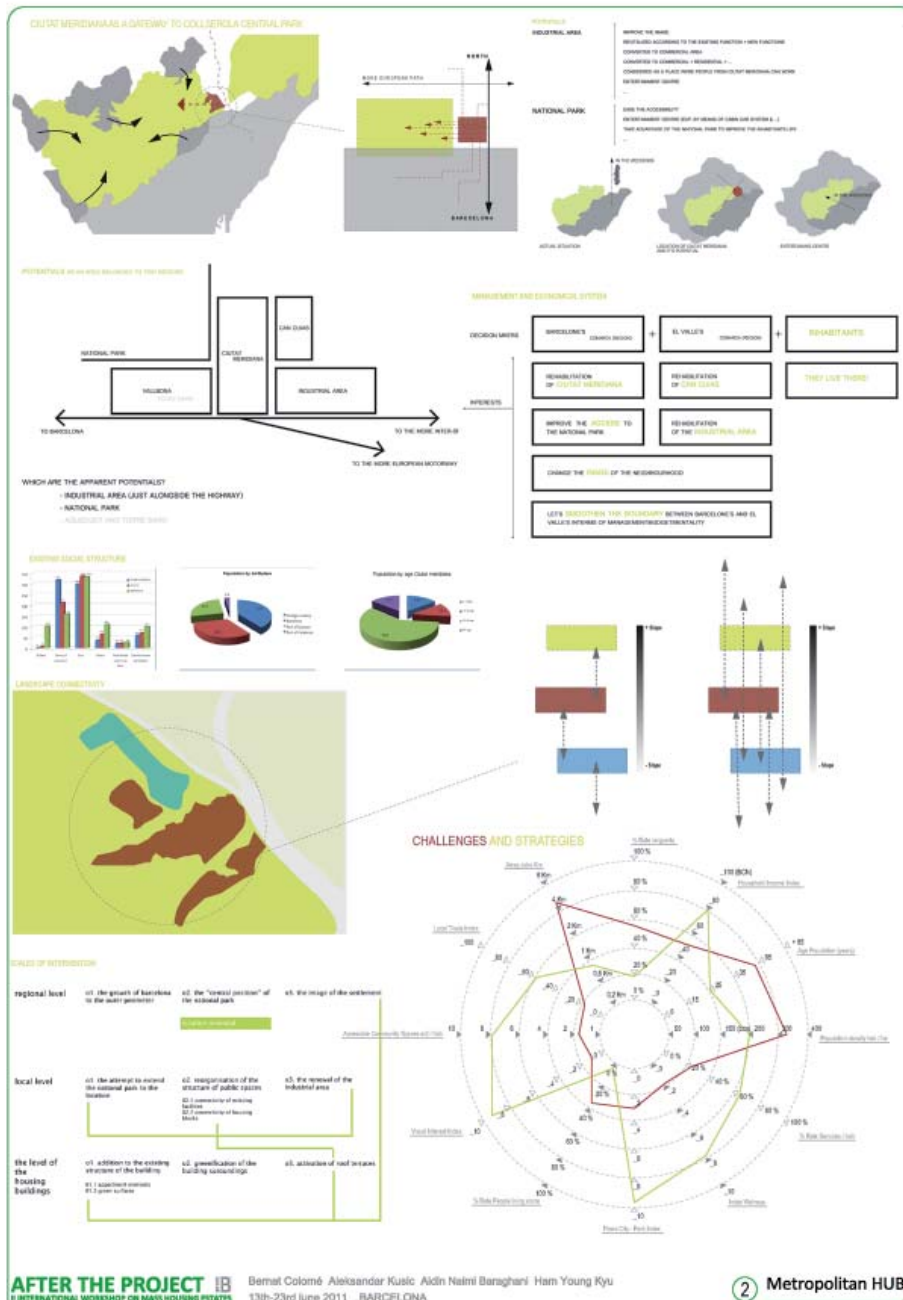
In one hand, these interventions are trying to promote the connectivity and relation between the district and the rest of the city, and in the other hand, to reconfigure the existing network of the neighborhood in order to give an answer to different needs of the existing sociologic mosaic.

/PRIMER/

Actualment Ciutat Meridiana és una zona residual completament descontextualitzada de la ciutat de Barcelona. Tot i així, la seva estratègica localització en una de les entrades de la ciutat, el contacte directe amb la muntanya de Collserola i les nombroses indústries que la voregen, fan que Ciutat Meridiana tingui nombroses possibilitats de millora i oportunitat a partir de diferents intervencions.

Per una banda, aquestes intervencions busquen fomentar la connectivitat i la relació entre el barri i la ciutat i, per l'altre, reconfigurar el teixit existent del barri per tal de donar resposta a les diferents necessitats del mosaic sociològic que hom s'hi troba. Per tal d'aconseguir aquestes voluntats es proposen tres estratègies:

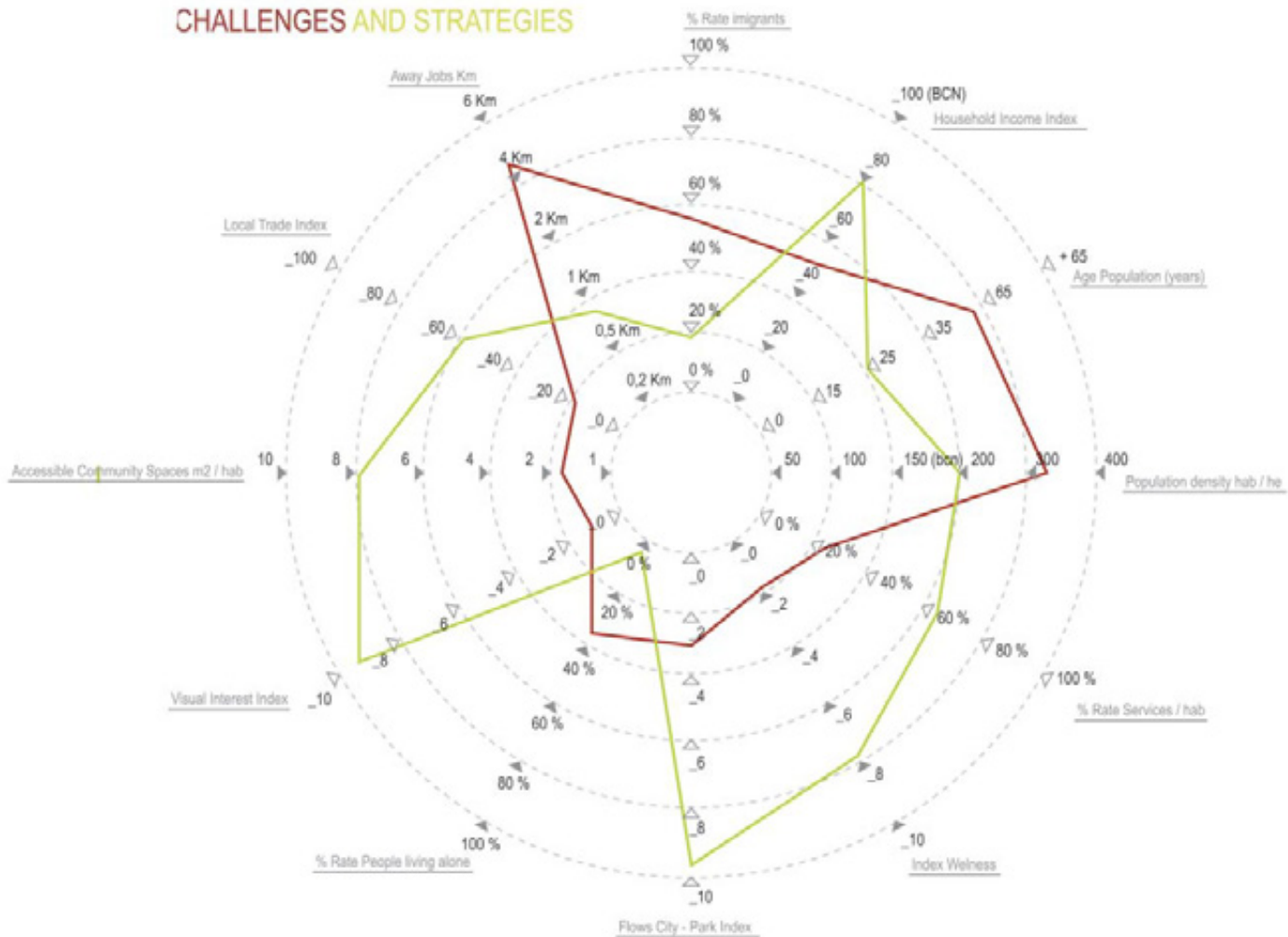
/SECOND/

The first strategy is based on the observation that Ciutat Meridiana is one of the doors of connection between the city of Barcelona and Collserola mountain. The main trouble to implement this kind of connection is the steep slope and the hard topography that forms the neighborhood. Therefore, we propose placing a cableway in order to allow a direct connection of a pipe flow of people, between mountain and city.

/SEGON/

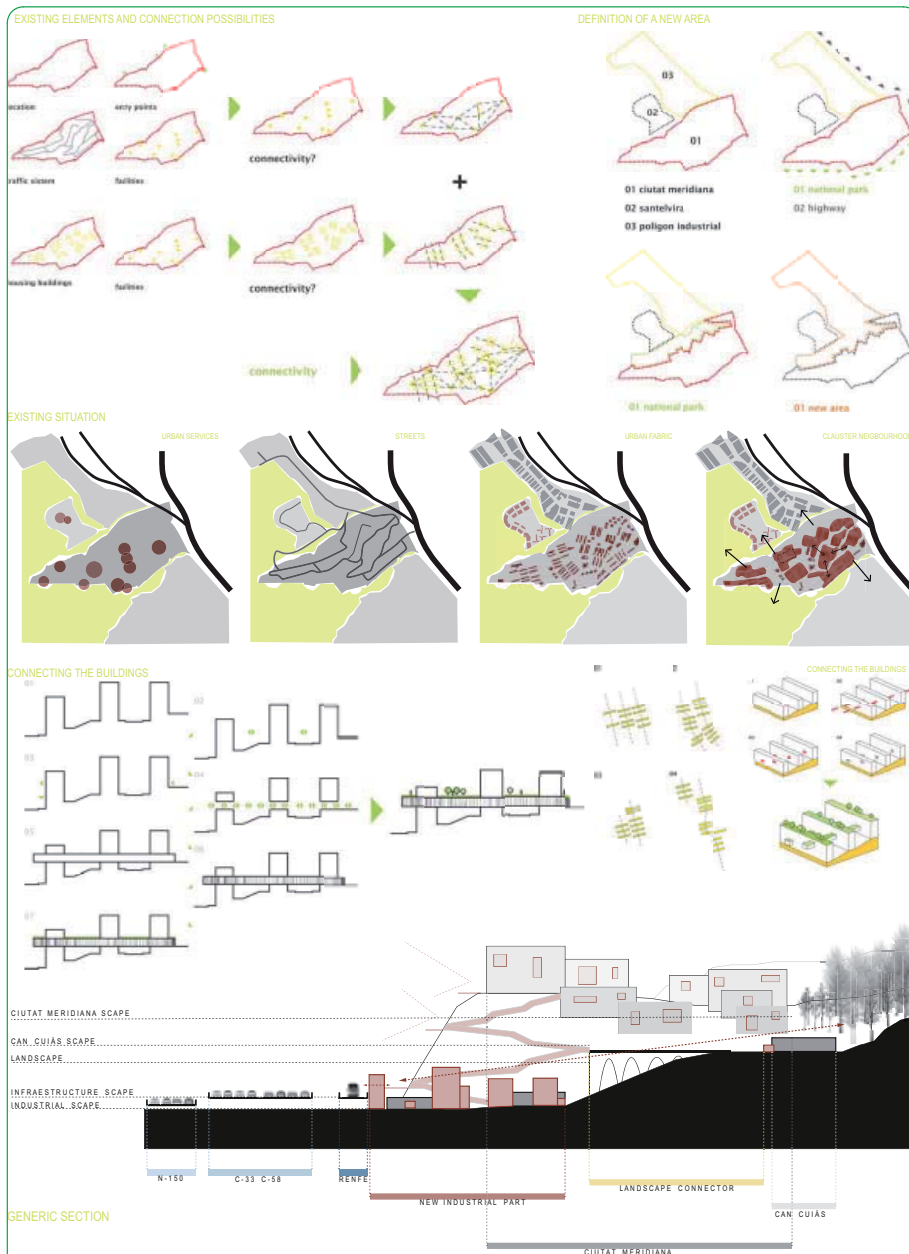
La primera estratègia parteix de la constatació que Ciutat Meridiana és una de les portes d'entrada i connexió entre la ciutat i la muntanya de Collserola. La principal dificultat per realitzar aquesta connexió és la forta pendent que conforma el barri. Per aquest motiu, es proposa la col·locació d'un telecable que permeti una connexió directa i una canalització del flux de gent entre muntanya i ciutat.

CHALLENGES AND STRATEGIES

/THIRD/

The second strategy seeks to promote the preexisting site to reassess the area. In one of the sides of Ciutat Meridiana, there is a major industrial zone partially disused. We propose to colonize this area with different kind of activities looking for a diversity of uses, preventing the desertification of the zone, overall outside working hours, while becoming a growth area linking the productive activities, leisure and housing. The existing infrastructure also allows us to reach the train, thereby increasing the relationship between the city and Collserola.

/TERCER/

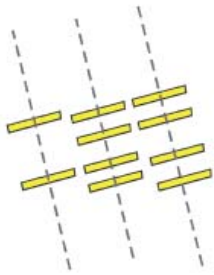
La segona estratègia busca potenciar les preexistències del lloc per revaloritzar la zona. En una de les vessants de Ciutat Meridiana hi trobem una important zona industrial parcialment en desús. La proposta pretén colonitzar aquesta zona amb diferents tipus d'activitats buscant una heterogeneïtat d'usos que eviti la desertització de l'espai fora del horari laboral, i alhora es converteixi en una zona de creixement relacionant les activitats productives, d'oci i d'habitatge. Aquesta infraestructura preexistent també ens permet fer arribar el tren, d'aquesta manera, s'incrementa la relació entre Collserola i la ciutat.

/FOURTH/

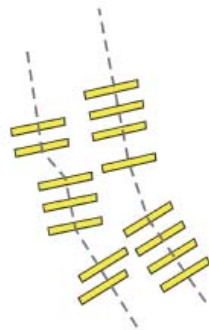
The third and final strategy is concerned with rehabilitation and reconfiguration of residential areas in Ciutat Meridiana. The residential typologies must respond to different needs and configurations due to the complex sociology that we can find today. The existing housing units cannot respond to this variability due to its rigid composition. Given this reality, it is proposed to reconfigure the internal layout of the blocks allowing coexistence between different users, blocks with more adaptability, being modified according to internal needs.

From this internal reconfiguration of the blocks, we also want to recover the unused spaces generated from the migration suffered in recent years, turning them into open spaces inside the block providing areas of community, encouraging social interaction between users and, at the same time, creating an image of permeability between the city and Collserola mountain.

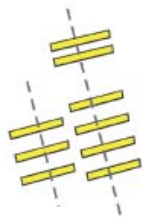
01

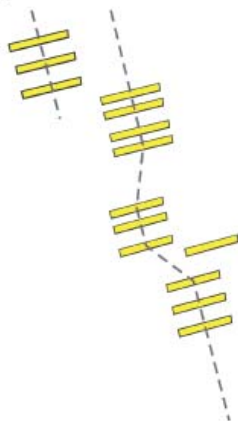
02

03

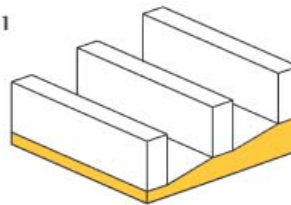

04

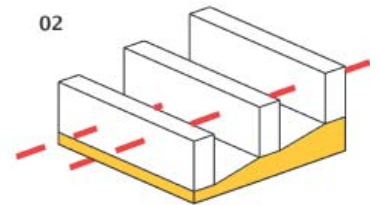

CONNECTING THE BUILDINGS

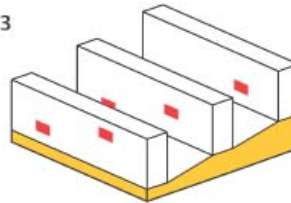
01

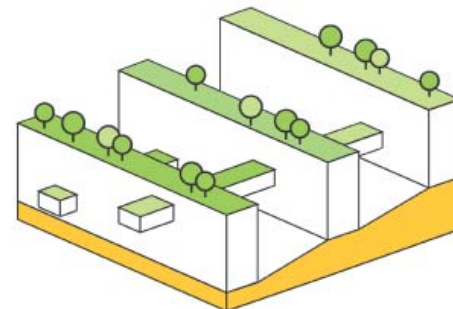
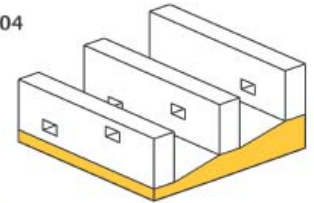
02

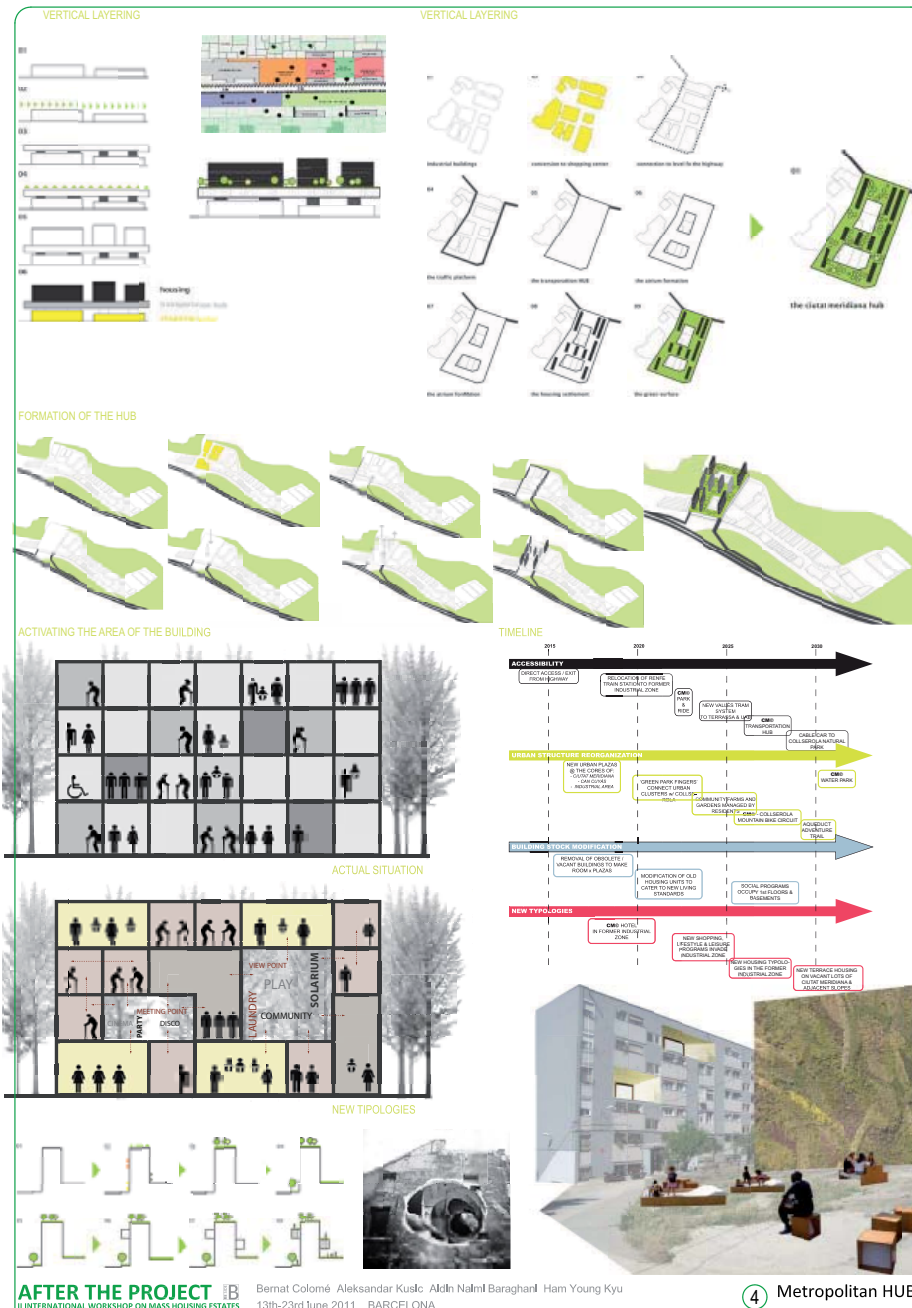

03

04

/QUART/

La tercera i última estratègia té a veure amb la rehabilitació i reconfiguració dels espais residencials de Ciutat Meridiana. Les tipologies residencials han de respondre a diferents necessitats i configuracions degut a la complicada situació sociològica que s'hi pot observar actualment. Els blocs d'habitatges existents no poden respondre a aquesta variabilitat a conseqüència de la seva rigidesa compositiva. Partint d'aquesta realitat, es proposa una reconfiguració en la composició interna dels blocs que permeti la convivència entre els diferents usuaris, blocs amb un grau d'adaptabilitat alt per tal de modificar-se segons les necessitats internes.

A partir d'aquesta reconfiguració interna dels blocs també es pretén recuperar els espais buits en desús que s'han creat a partir dels moviments migratoris patits en els últims anys, convertint-los en espais lliures dins del propi bloc que donin zones de comunitat, fomentin la interacció social entre els usuaris i que alhora creïn una imatge de permeabilitat entre la ciutat i la muntanya de Collserola.

Urbanity

Urbanitat

Case Description

PERM of La Mina's neighbourhood
PERM del sector i barri de La Mina
(Jornet-Llop-Pastor arquitectes SLP)

Workshop proposals

Propostes de taller
Urban Zip (team 5)
The Cultural Network (team 6)

Re_MOVE

Sud-Oest del Besòs La Mina

case description

sud-oest del besòs / la mina

01 :: Description

The neighborhood, known for a long time as the socially more troubled neighborhood of Southern Europe, is the result of an action arisen in 1969. Its aim was the eradication of different cores of slums in the metropolitan area of Barcelona (Camp de la Bota, Pekin, La Perona, Can Tunis, Montjuic, between others). The urgencies of the moment accelerated the neighborhood's construction progress, without bearing in mind the endowment of final services. In 1975, La Mina had already more than 15.000 inhabitants and 2.029 dwelling units. Therefore, we meet a neighborhood of "instantaneous creation", result of the relocation of different social groups and, in many cases, social, labour, cultural or economical deficits. In spite of the investments done in the neighborhood, the lack of coordination of the actions and the difficult commitment of long-term investment, made impossible and effective change of the social situation, throughout the 80s and 90s. In such a context, the administrations decided to promote La Mina neighborhood's Transformation Plan and the Consortium to execute it was created.

The total population ranges between 11.000 and 13.000 inhabitants, with a density of 500 inhabitants for hectare. The neighborhood's population is mostly young and diverse. On the other hand, from very beginning, the gypsy community had a significant weight, since it means the 30% of the population.

Apart from the urban problems of isolation and bad quality of the dwelling units, there are other social problems: there is a high percentage of people in risk of social exclusion, the school failure and the absenteeism is very high and 18% of the population can neither read nor write. In addition, there is a 12% rate of unemployment, 6% more than the Catalan average, and a 29% rate of occupation, 13 points lower than the Catalan average.

From its origins till now the neighborhood of La Mina has been treated by multiples actions. Under the fundamental aim of eradicating the structural problems of the neighborhood La Mina Consortium (formed by the Barcelona's and Sant Adrià del Besòs' municipalities, the Barcelona's Deputation and the Autonomic Government of Catalonia) it commissioned the draft of an integral intervention's plan that could possibly be promoted in 2000.

01 :: Descripció

El barri de la Mina està situat a la part sud-est de la ciutat de Sant Adrià de Besòs i limitat amb el terme municipal de Barcelona i la ronda del Litoral.

Aquest barri, conegut durant força temps com el barri socialment més conflictiu del Sud d'Europa, és el resultat d'una actuació sorgida el 1969, l'objectiu de la qual era l'eradicació de diferents nuclis "d'infrahabitatges" a l'àrea metropolitana de Barcelona (Camp de la Bota, Pekín, la Perona, Can Tunis, Montjuïc, entre altres). Les urgències del moment van accelerar el procés de construcció del barri, sense tenir en compte la dotació de serveis finals. El 1975, la Mina tenia ja més de 15.000 habitants i 2.029 habitatges. Per tant, ens trobem amb un barri de "creació instantània", fruit del reallojament de diferents grups de població i en molts casos amb dèficits socials, laborals, culturals o econòmics. Malgrat les inversions realitzades al barri, la manca de coordinació de les actuacions i el difícil compromís d'inversió a llarg termini han impedit que es produís un canvi efectiu de la situació social del barri, al llarg dels anys 80 i 90. Durant aquest context les administracions decideixen posar en marxa el Pla de Transformació del barri de la Mina i crea el Consorci per executar-lo.

Es calcula que la població total oscil·la entre els 11.000 i 13.000 habitants, amb una densitat de 500 habitants per hectàrea. La població del barri és majoritàriament jove i diversa, accentuada amb l'arribada de persones procedents de l'Est d'Europa i d'Àfrica (5%). D'altra banda, des dels orígens del barri, la comunitat d'ètnia gitana hi ha tingut un pes important, i aporta un 30% del veïnat total.

Als problemes urbanístics d'aïllament i mala qualitat dels habitatges es van sumar els problemes socials. Al barri hi ha un elevat percentatge de persones en risc d'exclusió social; el fracàs escolar i l'absentisme és elevat i el 18% de la població no sap llegir ni escriure. A més a més, hi ha una taxa d'atur del 12%, 6 punts superior a la de Catalunya, i una taxa d'ocupació del 29%, 13 punts inferior a la mitja catalana.

Des dels seus orígens fins ara el barri de la Mina ha estat sotmès a múltiples actuacions per a millorar la qualitat de vida del veïnat. Amb l'objectiu fonamental d'eradicar els problemes estructurals del barri i crear espais de centralitat per a facilitar-hi la convivència, l'any 2000, el Con-

1970

2008

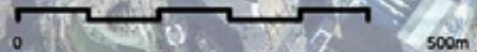
2008

2010

image/
Site plan
Emplacement

02 :: The Sud-Oest del Besòs District

In 1996, Barcelona's Local Government approved the document "Criteria, Objectives and General Planning Solutions" addressed to make possible the substitution of the buildings which were damaged by multiple structural pathologies, so that they could be substituted by new ones placed in the same district.

The total number of apartments to demolish is 410. The housing units are grouped in 6 blocks, ground floor + five floors, of 70 metres long and with a corridor of less than 10 metres. They are three-room apartments, with an usable space of 50 square metres, and they were built by the "Patronato Municipal de la Vivienda" (Municipal Board of Housing) around 1960.

The lack of building land in the district makes only possible the arrangement of the new buildings along the spaces between existing ones. The lining up of new blocks of houses is therefore dramatically determined.

The new town planning keeps the inside special structure, proposing five-floor blocks of 70 x 13 metres in the centre of the district. The spare suitability for building, forced by the increase in the usable space of new apartments, lies in the two buildings in Bernat Metge street, both having a ground floor + eight floors. The building of these two blocks in the free space between the already existing ones, produces a surplus of housing that enables the building of new blocks on top of those already remodelled.

The largest concentration of apartments in each block, made possible thanks to the new building intersection, allows us to get a large public square at the core of the remodelling work, since the 7 old blocks are substituted by 6 new ones.

03 :: PERM La Mina

The PERM was introducing social actions to promote the social and economic development and the social cohesion. The strategy relies in urban development interventions, actions of microsurgery to break the physical marginality and connection of the neighborhood with the rest of the city. Two urban development actions were planned in order to give a new structure in the neighborhood by modifying the distributions of the facilities and free spaces: the creation of a Rambla and the demolition of the industrial Mine (industrial estate located between Avinguda Manuel Fernández Márquez and Ramon Llull's Street) were the key options to

sorci de la Mina (format pels ajuntaments de Barcelona i de Sant Adrià de Besòs, la Diputació de Barcelona i la Generalitat) va posar en marxa l'elaboració d'un projecte d'intervenció integral.

02 :: El sector del Sud-Oest del Besòs

Al 1996, l'Ajuntament de Barcelona va aprovar el document "Criteris, Objectius i Solucions de Planejament General" al context del districte, mitjançant el qual es fa possible la substitució dels edificis danyats per múltiples patologies estructurals, de manera que són substituïts per d'altres de nous ubicats al mateix districte.

El nombre total d'apartaments per a remodelar és de 410, i s'organitzen en 6 blocs de planta baixa més cinc, de 70 metres de llarg i amb un passadís de menys de 10 metres. Es tracta d'apartaments de tres habitacions, amb una superfície útil de 50 m², els quals varen ser construïts pel "Patronato Municipal de la Vivienda" als voltants del 1960.

La manca de sòl edificable al districte només possibilita la disposició dels nous edificis al llarg dels espais preexistents. L'alineació dels nous blocs d'habitatge, per tant, es determina dràsticament.

La planificació de la nova ciutat manté la seva especial estructura interna, proposant blocs de cinc pisos de 70x13 metres ubicats al centre del districte. La idoneïtat d'ubicació per als edificis, forçats per l'augment de la superfície útil dels nous apartaments, es troba en els dos edificis del carrer Bernat Metge, tots dos amb planta baixa més vuit plantes. La construcció d'aquests dos blocs a l'espai lliure entre els preexistents, produeix un excedent d'habitatges que permet la construcció de nous blocs a la part superior dels ja remodelats.

La major concentració d'habitatges a cada bloc ha estat possible gràcies a la intersecció del nou edifici, la qual ens permet obtenir una gran plaça pública al nucli de l'obra de remodelació, ja que els set blocs vells són substituïts per 6 de nous..

03 :: PERM La Mina

El PERM introduïa actuacions socials per a fomentar el desenvolupament social i econòmic i la cohesió social,

extend the residential zone of the neighborhood and to promote the mixture of different social data.

Thereby, the project was including an extension of 140.460 m² (between the central area of the neighborhood and the industrial plots) and was affecting 75 ownerships. This project was approved definitively on April 14th, 2005 the demolition of Venus' Street building was foreseen as well as transverse cuts to the Mars Street's biggest blocks, Levante and Estrella's Streets.

La Mina's Rambla

The main urban development action was the creation of an avenue (the Rambla) that will be used as centrality axis of the neighborhood, as well as of connection with the rest of the city. The Rambla runs from the Besòs Park up to Ramon Llull's Street (600 m) and will be extended up to the sea. The construction of this promenade means the demolition of several equipments.

amb intervencions urbanístiques, accions de microcirurgia per a trencar la marginalitat física i connectar el barri amb la resta de la ciutat.

En aquest sentit es planejaven dues actuacions urbanístiques que donarien una nova estructura al barri i modificarien les distribucions dels equipaments i els espais lliures: la creació d'una rambla que travessés el barri i la demolició de la Mina industrial (polígon industrial ubicat entre l'avinguda Manuel Fernández Márquez i el carrer de Ramon Llull) per a ampliar la zona residencial del barri i fomentar la barreja de diferents estrats socials.

D'aquesta manera, el projecte abraçava una extensió de 140.460 m² (entre l'àrea central del barri i les parcel·les industrials) i afectava 75 titularitats, tant públiques (el 53%) com privades (47%). Aquest projecte va ser aprovat definitivament el 14 d'abril de 2005 i preveia la desaparició de l'edifici del carrer Venus i talls transversals als blocs més grans del carrer Mart, Llevant i Estrelles.

The equipments

The PERM foresees the location of facilities along the Rambla. They are the CEIP Mediterranean primary school and the Police Station of the Mossos d'Esquadra, both placed in the new avenue. Also, in this space, the building of a library was foreseen, as well as the construction of a new building to locate "La virgin de las nieves" (Snow's Virgin) church, affected by the PERM.

The PERM's social slope

In February, the Mine's Consortium organized an exhibition and a few days to present publicly the Plan of Social Action of the neighborhood. The social Plan's action was consisting of diverse topics:

- :: Education, programs against the school absenteeism, of school reinforcement and projects with groups in risk of social exclusion, between others.

- :: Labour, promotion programs of the formation and the sociolabour insertion.

- :: Participation, projects to stir the associative fabric into action and to promote the social cohesion.

04 :: Challenges

Although La Mina and Sud-Oest del Besòs are adjacent urban neighborhoods, they have been never handled under a common scope. The municipal border, passing along Ronda Sant Ramon de Penyafort, clearly defines the administrative attribution of each district: while Sud-Oest belongs to Barcelona's municipal term, La Mina is the most populated neighborhood of Sant Adrià de Besòs. This legal circumstance might be the reason why there have been never an overall approach to this area, since political and social Agenda of both municipalities never met at the same point. This resulted in very remarkable but partial renewal processes. Both PE de Sud-Oest del Besòs and PERM de La Mina where focused in solving the local problems of each district without taking into consideration the question of massive housing in a wider scope. Even the Plan for La Mina, which sharply opens the neighborhood to the metropolitan territory by new public transportation system, new public spaces and new wider scale facilities, doesn't attend to the housing fabric renewal in relations with the context.

Those teams dealing with this site should take into consideration the

La Rambla de la Mina

La principal actuació urbanística era la creació d'una rambla que servís com a eix de centralitat del barri, així com de connexió amb la resta de l'entramat urbà. Aquesta estava projectada des del Parc del Besòs fins al carrer de Ramon Llull (600 m) i no es descartava la possibilitat de prolongar-la fins al mar. La construcció d'aquest passeig va comportar l'enderrocament de diversos equipaments. A més a més, s'havia previst que la nova rambla connectés el TRAMVIA DEL BESÒS que connectaria l'estació de Renfe de Sant Adrià de Besòs amb Badalona.

Els equipaments

Per tal d'aconseguir que la rambla fos l'espai de vertebració de l'activitat social, el PERM tenia previst construir-hi al voltant els principals equipaments. El 2006 es van posar en funcionament, d'una banda, el CEIP Mediterrània i la Comissaria dels Mossos d'Esquadra, tots dos situats a la nova rambla. També en aquest espai es preveia

potentiality of “scale” as a factor for transformation. We propose an alternative gaze to this site: instead of two temporally distant renewal interventions (PE SudOest and PERM La Mina) we will imagine an hypothetical scenario, where and overall approach to all urban deficiencies are to be taken into account simultaneously. The topics the new supersize plan should take into consideration are:

:: *Transfer*. The main restriction PE Sud-Oest suffered was that new buildings replacing the obsolete ones needed to be built inside the district itself, although densities were extremely high. By widening the site new opportunities for re-balancing densities, opening new public spaces and transferring dwellers are provided.

:: *Mixture*. Linkage to a wider metropolitan territory by collective and public transportation systems opens field for new activities capable of overcoming the traditional stigmatization of both Districts.

:: *Urban landscape*. PERM La Mina reacts to the atomic modern

l'edificació d'una biblioteca, així com la construcció al carrer del Mar d'un nou edifici per a ubicar la parròquia de la Mare de Déu de les Neus, afectada pel PERM.

El vessant social del PERM

Al febrer el Consorci de la Mina va organitzar una exposició i unes jornades per a presentar públicament el Pla d'actuació social del barri i el pressupost per al 2007 (3 MEUR). El Pla d'actuació social constava de diversos àmbits:

:: Pel que fa l'educació, es presentaven programes contra l'absentisme escolar, de reforç escolar i projectes amb col·lectius en risc d'exclusió social, entre altres.

:: En l'àmbit laboral, hi havia programes de foment de la formació i la inserció sociolaboral.

:: Respecte a la participació, hi havia projectes per a dinamitzar el teixit associatiu i fomentar la cohesió social i el civisme com ara el de recolzament a les juntes d'escala.

04 :: Repte

Tot i que La Mina i Sud-Oest del Besòs barris adjacents, mai han estat manipulats en un àmbit comú. La frontera municipal, passant per la Ronda Sant Ramon de Penyafort, defineix clarament l'atribució administrativa de cada districte: el Sud-Oest del Besòs pertany al terme municipal de Barcelona, mentre que La Mina és el barri més poblat de Sant Adrià de Besòs. Aquesta circumstància legal podria ser la raó per la qual mai hi hagi hagut un enfocament global en aquesta àrea, ja que l'agenda política i social dels dos municipis no s'ha arribat a reunir mai en el mateix punt. Això ha donat lloc a processos de renovació molt notables, però d'àmbit parcial. Tant el PE del Sud-Oest del Besòs com el PERM La Mina s'han centrat en la solució dels problemes locals de cadascun dels districtes, sense tenir en compte la qüestió de l'habitatge massiu en un àmbit més ampli. Fins i tot el Pla de la Mina —que bruscament obre el barri al territori metropolità mitjançant el nou sistema de transport públic, els nous espais públics i les noves instal·lacions a escala de ciutat— no atén a la renovació de la xarxa d'habitatge i les seves relacions amb l'entorn.

Els equips que s'ocupen d'aquest lloc ha de tenir en compte la potencialitat de “l'escala” com a factor de transformació. Proposem una mirada alternativa a aquest lloc: enlloc de valorar dues intervencions de renovació temporal a llarg terme (PE Sud-oest PERM

space inbetween buildings. The proposed urban block places all buildings in the perimeter and defines an inner courtyard, where limits between public and private domains are clearly defined. This radical solution is not always feasible: in existing urban modern fabric (such as SudOest del Besòs) the spaces inbetween buildings lack of identity and domain definition.

:: *Typologies*. New dwellings for unprecedented dwellers. The future location of new uses next to the site will, hopefully, carry new dwellers to this territory. The new tertiary uses and, above all, the new University Campus demand new dwelling types alternative to the family based modern dwelling unit.

i La Mina) proposem imaginar-nos un escenari hipotètic, on sobretot, cal valorar l'enfocament global de totes les deficiències urbanes al mateix temps. Els temes que el nou "super-pla" ha de considerar són:

:: *Transferència*. La principal restricció que el PE del Sud-Oest del Besòs va patir va ser que els edificis nous van haver de substituir els obsolets, però, dins del propi districte, encara que no solucionava el problema de les altes densitats. Ampliant les oportunitats d'allotjar les noves instal·lacions per reequilibrar les densitats, es genera l'obertura de nous espais públics i es proporciona la transferència dels habitants.

:: *Barreja*. La vinculació a un territori més ampli d'àmbit metropolità mitjançant els sistemes de transport col·lectiu obre els horitzons cap a noves activitats que tinguin la capacitat de superar l'estigmatització tradicional d'ambdós districtes.

:: *Paisatge urbà*. PERM La Mina reacciona davant la distribució atòmica de l'espai modern entremig dels edificis. La proposta de bloc urbà situa tots els edificis en el perímetre i defineix un pati interior, on els límits entre el públic i el privat estan clarament definits. Aquesta solució radical no sempre és factible: en l'actual teixit urbà modern (com al Sud-Oest del Besòs) els espais entre els edificis es caracteritzen per les manques d'identitat i la definició d'un domini.

:: *Les tipologies*. Els habitatges nous per als habitants sense origen al barri. La futura ubicació dels nous usos just al costat del lloc pretén portar nous habitants cap a aquest territori. Els nous usos terciaris i, sobretot, el nou Campus Universitari demanda nous tipus habitatge alternatius al de la família tradicional, basats en l'habitatge modern.

Websites

www.barrimina.org

www.consorci-besos.com

http://territori.scot.cat/cat/notices/millora_urbana_de_la_mina_sant_adria_de_besos_265.php

la mina

PERM of La Mina's neighbourhood

La Mina. PERM del sector i barri de La Mina
SEBASTIÀ JORNET :: JORNET-LLOP-PASTOR ARQUITECTES

Transcription of the Master Lecture given in the frame of II EcoRehab, Barcelona 2011
Transcripció de la conferència magistral impartida dins el marc de II EcoRehab, Barcelona 2011

Shanty town in Camp de la Bota, 1960 :: Barraques del Camp de la Bota, 1960

Good morning everyone, thank you for your presence and for the possibility of sharing our experience of La Mina with you, which started for us about ten years ago, and today it has come to the final stage of its urban transformation.

La Mina, as we began our work there in 2000, had three distinct parts: the Industrial Mina, with about 40 activities and 350 jobs; the Old Mina,

Molt bon dia a tothom, gràcies per la vostra presència i per la possibilitat de compartir amb vosaltres aquesta experiència del barri de La Mina, que per a nosaltres, es va iniciar ara fa aproximadament uns deu anys i que ara es troba en una fase ja final de la seva transformació urbanística.

La Mina, en començar els treballs allà per l'any 2000, te-

with 850 households; and the New Mina, with 1.850 homes. Big figure: we can find about forty economic activities, some 2.700 new housing units and approximately about more than 12.000 inhabitants.

Why are there three parts of La Mina? The three parts are the result of three different phases, one in 1959, the second in 1967 and the last in 1971.

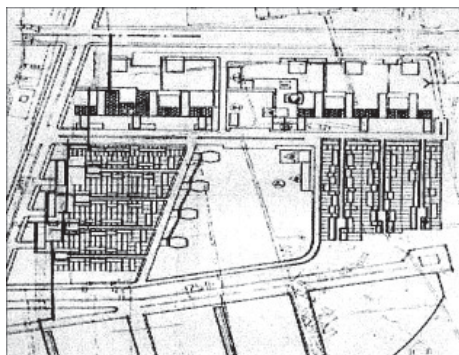
The Industrial Mina is the only remaining part of the first phase. The central space, also designed by the team Subías-López-Giráldez-Ferrater Ducay, is a place full of public facilities, where the architecture and functions have lost their diversity of the initially proposed plan in 1959. The third phase, designed the team L35 as the Old Mina was under construction, means a radical change in the morphology and new housing types: all residential entire response is based on one typology: ground floor plus 10 buildings, placed at the north-east area of the sector. It changes the typology, technology, organization and speed of neighbourhood's construction: in just 18 months, 1.850 housing units

nia tres parts clarament diferenciades: la Mina industrial, unes 40 activitats i uns 350 llocs de treball; la Mina Vella, 850 habitatges, i la Mina Nova amb uns 1.850 habitatges. En total una quarantena d'activitats econòmiques, uns 2.700 habitatges i aproximadament prop de més de 12.000 veïns.

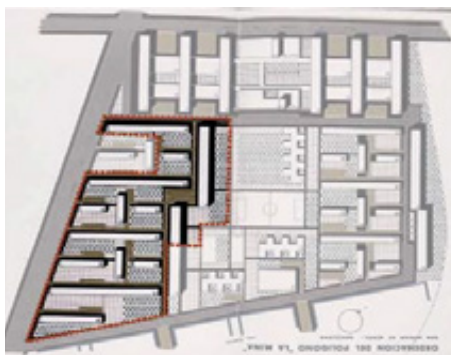
La Mina és un barri que es construeix amb a uns destinataris específics: la major part dels veïns del barri de la Mina, en el seu origen, eren procedents dels barris de barraques que colonitzaven la geografia de la ciutat de Barcelona als anys '60 i 70'

Perquè hi ha tres parts a la Mina? Les tres parts responen a que hi va haver tres projectes urbanístics, un l'any 1959, l'altre a l'any 1967 i el tercer l'any 1971.

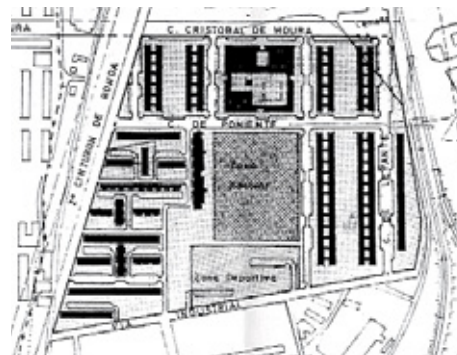
Del primer pla, només en va quedar la part de La Mina industrial. En el segon pla, realitzat també per l'equip de Subías, López Iñigo, Giráldez, Ferrater Ducay, l'espai central pensat a l'inici com un sòl lliure, es tracta finalment d'un espai ple d'equipaments públics, on les arquitectures i les funcions han

1959. Subías, López Iñigo, Giraldez i Ferrater Ducay, arquitectos

1967. ISlem

1971. L-35 arquitectes

which were delivered to the future dwellers as they were been finished.

The residential architecture is more than correct, is an architecture that has nothing to envy to standard architecture of the 70s. We found no problems in residential architecture. But the context, in which La Mina is built, is a context of geographical, physical, economic and territorial marginalization. They were diverse sides of exclusion, likely in some other estates of that time.

In 1974, two years after the neighbourhood was finished, the newspapers already anticipate future problem. La Mina was just newborn but immediately abandoned and with serious urban troubles. It was the beginning a history of social conflict and marginalization in the estate.

In 1982, an Act to solve La Mina's problems was approved by the Parliament of Catalonia. Absolutely nothing was implemented. In 1992 a solution for La Mina was again intended through a specific amendment of the PGM (Metropolitan General Plan). The strategy was based on the demolition of the neighbourhood and its subsequent rebuilding. Again, nothing happened.

In 2000, the consortium of La Mina's neighbourhood is created. It is a public institution joined by the four main public administrations with specific competences on this area: Government of Catalonia, Barcelona City Council (because the dwelling were built by Municipal Housing Bureau -Patronat Municipal de l'Habitatge- in Sant Adrià's soil), Sant Adrià City Council (where the problem is located), and the Deputation of Barcelona.

In 2000, while planning to the operation of transforming the east part of the city, Barcelona Regional Agency drafted and approved the Master Plan for this area. This document framed the territorial modification,

perdut la diversitat del projecte inicial de 1959. Finalment, el tercer document realitzat per l'equip L35, quan ja estava començada a construir la Mina Vella, suposa un canvi radical en la morfologia i en les noves tipologies residencials. Tota la resposta residencial serà en base a un únic tipus edificatori: els blocs laminars de planta baixa més 10, assentats a la part nord-est del barri. Es canvia la tipologia, la tecnologia, l'ordenació i la velocitat de construcció del barri: en tan sols 18 mesos es construeixen 1.850 habitatges que van ser entregats als seus futurs usuaris a mesura que s'anaven finalitzant.

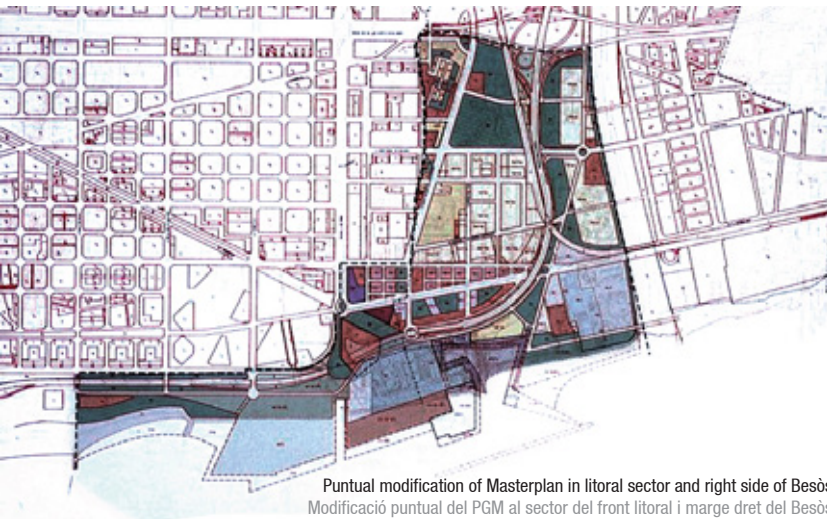
L'arquitectura residencial es més que correcta, és una arquitectura que no té res a envejar amb les arquitectures del moment dels anys 70. Nosaltres no trobarem problemes en l'arquitectura residencial. Però, el context on es situa la Mina l'any 1975, és un context de marginalitat, marginalitat geogràfica, marginalitat física, marginalitat econòmica i marginalitat territorial. Aquestes eren les diverses vessants de la marginalitat, tal com passava també en alguns altres barris d'aquella època.

L'any 1974, dos anys després de inaugurat el barri, les notícies dels diaris ja anticipen els problemes del futur. La Mina acabava de néixer i ja estava gairebé abandonada i amb greus problemes urbans. Comença la història del conflicte social i de la marginalitat al barri.

L'any 1982 el Parlament de Catalunya aprova una disposició interdepartamental per solucionar els problemes del barri de la Mina. No es fa absolutament res. L'any 1992, mitjançant una modificació puntual del Pla General Metropolità, s'aprova que la solució urbanística del barri, és l'enderroc de tot el barri i tornar a construir-lo. Un cop

and should enable the land for the Forum 2004 events. Among the real aerial view and the render image of the Master Plan, there is only one difference: The difference between this two images is that the whole Master Plan territory is light grey in the render, excepting for La Mina's neighbourhood, rendered in dark grey. Why? Because the Master plan sets that the problem, the conflict and the proposal, should be discussed in detail and with the appropriated complexity, without establishing any predetermined solution. The solution could consider different op-

Puntual modification of Masterplan in litoral sector and right side of Besòs
Modificació puntual del PGM al sector del front litoral i marge dret del Besòs

més, no s'executa absolutament res.

L'any 2000 es constitueix el consorci del barri de La Mina, una institució pública formada per les quatre grans administracions que tenien competències sobre aquest barri: Generalitat de Catalunya, Ajuntament de Barcelona (ja que els habitatges els va fer el Patronat Municipal de l'Habitatge de Barcelona en terrenys de Sant Adrià), Ajuntament de Sant Adrià (que és qui té el problema) i la Diputació de Barcelona.

L'any 2000, vinculat a l'operació de transformació del llevant de la ciutat Barcelona, l'agència de Barcelona Regional elaborarà i aprovarà el Masterplan d'aquesta àrea. El document emmarca territorialment la modificació de tot aquest territori i prepara el sòl que ha de possibilitar els actes del fòrum 2004. Entre la imatge aèria i la imatge del render, només hi ha una diferència. Aquesta és que tot el territori del Masterplan té un to gris clar, menys el barri de la Mina que està en gris fosc. Perquè? Perquè el Masterplan estableix que la problemàtica, el conflicte i la proposta, cal que siguin abordats amb el detall i la complexitat adequada al barri, no establint cap solució predeterminedada i podent-se plantejar des de l'enderroc a la pura i simple cosmètica o rehabilitació de les preexistències.

Els treballs de l'anàlisi i el reconeixement inicial, es basen en tres estudis:

:: Un estudi de base social i antropològic. Qui viu al barri de la Mina? Quins són els problemes socials del barri de la Mina?

:: Un segon estudi tècnic sobre els edificis de la Mina, per saber si són sòlids, si són habitables.

:: Un tercer estudi urbanístic que és el que realitzem en el despatx.

La conclusió dels tres estudis, donarà peu a l'instrument urbanístic del Pla Especial de la Reordenació i Millora del barri de La Mina.

Les lectures. Context geogràfic i social del barri

El reconeixement realitzat es pot sintetitzar en set indicadors urbans, que serveixen tan per la diagnosi del barri de la Mina, com per molts altres polígons residencials executats en aquells temps.

Primer indicador: geografia i encaix territorial. La Mina està inserida en un nou territori, que ens va permetre afirmar a l'any 2001 que La Mina podia ser un bon lloc per viure. Al principi, alguns ens varen dir que si estàvem bojos. Afirmàvem

tions, from demolition to pure and simple cosmetic or rehabilitation of pre-existing.

The analysis and initial diagnosis are based on three researches:

:: A social and anthropological study: Who lives in La Mina? What are the social problems in the neighbourhood?

:: A second technical study on the buildings of La Mina, trying to establish whether they are solid or not, whether people should live there or not

:: A third urban study, which we drafted in our studio.

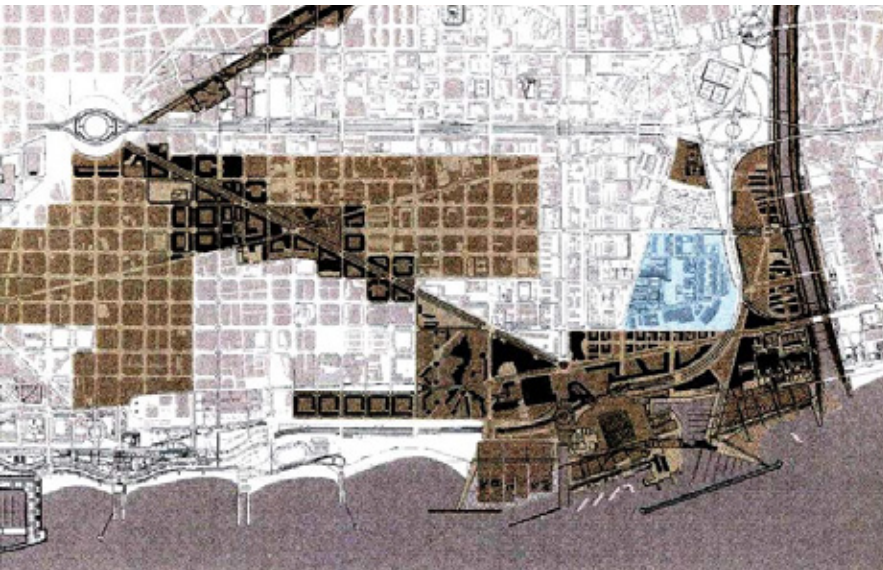
The conclusion of these three studies would be the instrument will give rise to the Special Plan of Reorganisation and Improvement (PERM) of La Mina's district.

The readings. Geographical and social context of the neighbourhood

The diagnosis is based in seven urban parameters, useful not only in La Mina but also in many housing estates executed at that time.

First indicator: regional geography and territorial context. La Mina is placed into a new territory, which allowed us to assert in 2001 that La Mina could be a good place to live in. At first, some people said that we were crazy. We asserted that La Mina in 2000 was not in the same place as La Mina in 1975. This district had not really moved, but the city

Territorial context of La Mina's neighbourhood. 2000
Context territorial del Barri de la Mina. 2000

que la Mina de l'any 2000, no estava en el mateix lloc que la Mina de l'any 75. El barri de La Mina, no s'havia mogut, però el centre de Barcelona, s'havia fet gran i s'havia desplaçat cap a llevant. La Mina, estava i ara està en l'àrea d'influència de les quatre grans actuacions de transformació del llevant de la ciutat de Barcelona: l'àrea de Sagrera, el districte del 22 @, el Fòrum i la recuperació del parc del riu Besòs. La Mina tindrà en el futur, un nou context amb l'aparició de totes aquestes transformacions, que ens permeten afirmar que La Mina deixarà de ser perifèrica, per passar a ocupar un lloc central i privilegiat de la ciutat metropolitana.

Segon indicador: La condició social. Si el primer indicador era bo, el segon no és dolent, és dolentíssim, és pitjor.... Tots els indicadors socials analitzats al barri de la Mina, en aquest treball dirigit per la Conxa Doncel, presentaven alts índexs de conflicte: atur, analfabetisme, mala convivència social, conflicte en l'espai públic, droga, droga i gran quantitat de droga. La Mina era un dels supermercats de droga més importants de l'àrea metropolitana de Barcelona. Els estudis socials ens van permetre elaborar unes cartografies del conflicte social, molt vàlides per al nostre treball, en les que es varen fer servir uns indicadors molt bàsics respecte la situació social de la convivència en el bari, la neteja de les escales, etc.... D'aquestes cartografies, dues conclusions: la primera, una elevada concentració del conflicte social en els blocs de Venus i Saturn; i la segona, els nivells de conflictes entre escales veïnes pot presentar situacions molt diferents, ja que una escala pot estar molt malament i l'escala del costat està perfectament bé sense tenir cap problema.

Terçer indicador i per a mi un dels més importants, l'habitabilitat. Aquests barris anomenats també barris dormitoris, eren fonamentalment llocs per habitar. Les conclusions del treball de César Diaz, que va dirigir l'estudi tècnic, són que els pisos estan bé, que l'estructura està bé, que les dimensions estan bé, i que les condicions d'habitabilitat estan bé. No hi ha res que justifiqui que es tirin a terra 1.850 habitatges com s'havia aprovat l'any 92. Són 67 metres quadrats útils, programa de 1, 2, 3 habitacions, menjador, cuina, bany complet, 2 ascensors i ventilació creuada amb una crugia de 8,50 metres. No hi ha res que justifiqui l'enderroc d'aquests edificis d'habitatges. El problema no està en els pisos. Es van realitzar radiografies de les estructures, que validaven la correcta estabili-

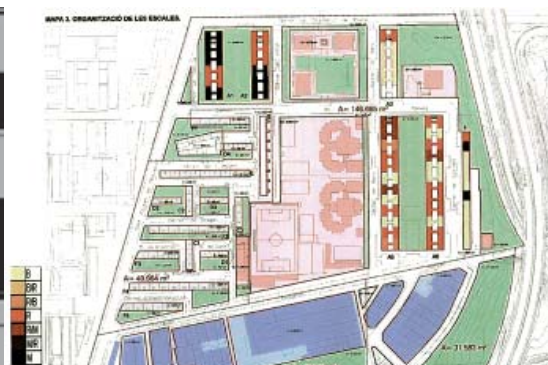
centre become larger and had moved to the east. La Mina, was, and is nowadays, in an area affected by the four main actions of transformation of the eastern part of the city: La Sagrera area, 22@ district, the Forum and the recovery of Besòs river's park. La Mina will enjoy in the future a new context resulting of all these transformations, which led us to state that La Mina won't be a peripheral estate anymore and will occupy a central and privileged location in the metropolitan city.

Second indicator: the social status. If the first indicator was good, the second is not only bad, it's awful, it's worst... All social indicators analyzed in La Mina, in a work led by Contxa Doncel, showed high levels of conflict: unemployment, illiteracy, poor social relations, conflict in public space, drugs, drugs and much more drugs. La Mina was one of the largest drug stores in the metropolitan area of Barcelona. The

social studies allowed us to develop a mapping of this social conflict, a very valid method for our work, which used very basic indicators about the social situation of coliving in the neighbourhood: the cleaning of the stairs, etc... We obtain two conclusions from these maps: first, a high concentration of social conflict in blocks Venus and Saturn; and the second, the level of conflict between adjacent communities can present very different situations, because one of this can be very bad, meanwhile the others are perfectly fine.

Third indicator: this is, for me, one of the most important, habitability. These kind of neighbourho-

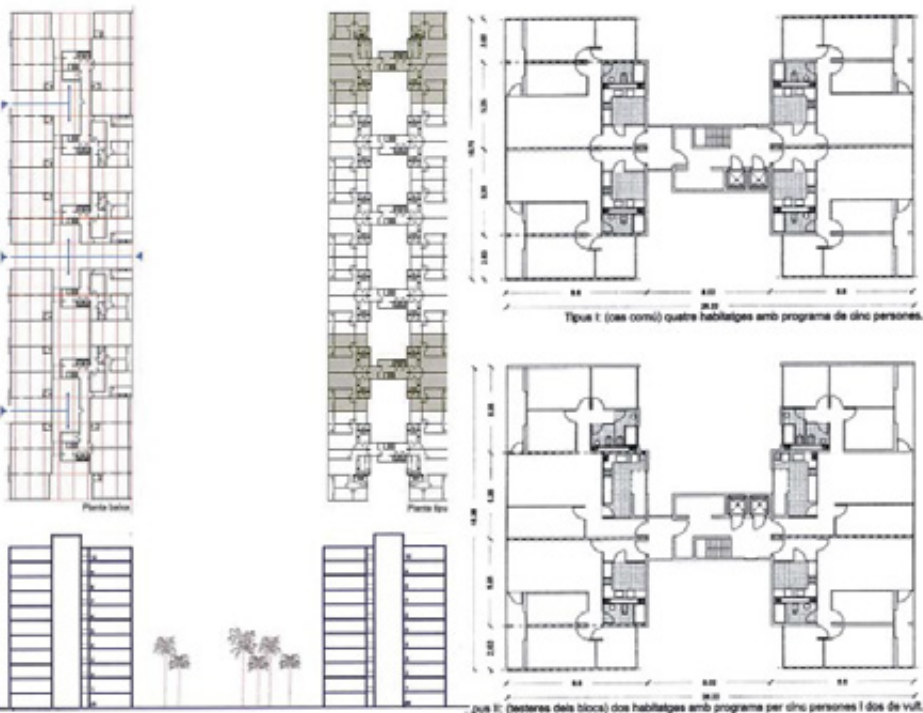
Cartography of social conflict. 2000
Cartografía del conflicto social. 2000

tat i salut de les construccions, sense apreciar-ne en cap cas patologies significatives. Desconeixem qui havia decidit l'any 92, que el problema del barri estava en els pisos i que el que s'havia de fer era tirar aquests pisos a terra. César, amb una certa ironia afirmava: "tindreu un terratrèmol a l'àrea metropolitana i els blocs de la Mina Nova es mantindran de peu, i un 70% de les altres edificacions caurà a terra, però no cauran els de La Mina que el planejament vigent determina que s'han de tirar a terra."

Quart indicador, la densitat. Sempre s'havia dit que el problema d'aquests barris era la densitat, i que el problema de la Mina és que era massa densa. Així que, varem analitzar la densitat de les 30 operacions més significatives de polígons residencials de l'àrea metropolitana de Barcelona, a partir de la tesi d'Amador Ferrer identificades des de la primera de l'any 52, fins a la última, a l'any 73. Al quadre de la imatge no estan totes, hi ha tan sols les més significatives. La Mina, mai ocupava les posicions més altes, sempre estava en posició, 17 ó 18, en un punt mig. I varem afirmar: "si llenceu

la Mina a terra per un problema de densitat, penseu en tirar el casc antic o l'eixample que és molt més dens. El problema de la Mina no és un problema de densitat, es un problema de diversitat. A la Mina no sobra ningú, a la Mina falta gent".

Cinquè indicador, el carrer i la planta baixa. Això és el més important de la ciutat, com es relaciona l'arquitectura, quan l'arquitectura fa el seu contacte amb l'espai del sòl públic. Si la planta baixa funciona, la ciutat funciona. Perquè aquest és l'espai de relació entre allò privat i allò públic. És l'espai de l'intercanvi social, l'espai de la permeabilitat urbana. Vam fer una cosa molt simple, que és identificar els locals comercials, els que generen intercanvi, relació, entrades i sortides, que són els que tindrien color groc, i davant del local comercial posar

Habitability. Structure and distribution of dwelling blocks in new La Mina
Habitabilitat. Estructura i distribució dels blocs i habitatges de la Mina Nova

ods, also known as “dormitory suburbs”, were mainly places to live. The conclusions of the work of César Díaz, who directed the technical study, are that the apartments are fine, the structure is fine, the dimensions are ok and living conditions are good too. There is nothing to justify the demolition of 1.850 dwellings as had been decided in 1992. They have 67 squared meters of space, with a program with 1, 2 or 3 rooms, kitchen, full bathroom, 2 lifts and ventilation with 8'50 m of ward. There is nothing to justify the demolition of these blocks. The problem is not in the flats. An analysis of the structure was made to validate the correct health and stability of the constructions, without appreciating any significant pathology. We do not know who had decided in 1992 the trouble of the neighbourhood was in the flats and the solution was in the demolition of these flats. César Díaz said, with some irony, that in case an earthquake occurred in the metropolitan area, the blocs placed in new La Mina would remain standing, and 70% of other buildings would fall down, even though the existing planning determined to pull them down.

una llum, com si fos la llum que dóna al aparador, i els foscos, són habitatges, magatzems, locals tancats, allò que no genera intercanvi. La Mina Vella funciona com un espai miesià, un espai més complex sense problemes. La Mina nova, aquí i aquí, funciona com un músculo, com un mol-lusc, és dur per fora, és una paret, una línia negra que no genera intercanvi, i tota la relació es produeix en l'espai interblocs. Dins hi ha activitat, hi ha relació, hi ha veïns;; fora hi ha silenci, hi ha reixes, està tot absolutament negat d'allò que és intercanvi amb la ciutat.

Sisè indicador, equipaments i serveis públics. A la Mina hi ha de tot, com en un gran centre comercial, però tot el que hi ha a la Mina és única i exclusivament per als miners, per la gent de La Mina. A la Mina hi ha església, centre cívic, formació d'adults, institut, escola, sanitat, centre cultural gitano, ràdio. A la Mina hi ha de tot, però no hi ha ni un sol equipament que tingui una referència més

Fourth indicator: Density. It has always been said that the problem of this kind of district was the density, and La Mina was too dense. So, we analysed the density of the most 30 significant residential estates in Barcelona's metropolitan area. They were listed in Amador Ferrer's thesis, from 1952 to the last, in 1973. In these 30 estates, La Mina never occupied higher positions, it was always in position 17 or 18, just in the middle. And we said: "if you throw La Mina down because a problem of density, consider throwing down the old town or the Eixample, much denser. The trouble in La Mina is not a trouble of density; diversity is the problem. Nobody should be removed from La Mina. On the contrary everybody is welcomed in the estate".

Fifth indicator: the street and the ground floor. This is the most important in the cities: how architecture makes contact with the area of public space. If the ground floor works, the city works too. That is why this is the space of relations between the private and the public. It is the space of social exchange, the space of urban permeability. We do something very simple, identifying the premises which generate the ratio of exchange, with inputs and outputs, marked in yellow, by putting in front of the shop a sort of light, like the light in their windows. In the other side, the dark ones, such as housing, warehouse, closed offices that do not generate trade and activity. The old La Mina works like a Miesian Space, a smooth and more complex space, with no problems. The new La Mina works like a mussel, like a mollusc: it's hard in its outside, it is a wall, a black line without generating exchange, and the whole relationship comes in the space between blocks. Inside there is activity, there is relationship, there are neighbours; outside there are silence, there are fences, everything is absolutely denied from what is exchange with the rest of the city.

Sixth indicator: equipment and facilities. In La Mina there are a lot of these elements, like in a big mall, but everything in La Mina is exclusively for its inhabitants. La Mina has a church, a civic centre, adult education centre, a school and a high school, a health centre, and cultural gypsy centre, radio... In La Mina there are lots of facilities, but there are no services beyond their own neighbourhood. And the school, which is the most basic and sensitive equipment, has problems with an absenteeism about the 65%. And when a school does not work in a district, the whole neighbourhood can hardly work fine.

Seventh and last indicator: free spaces. The great demands of the modern movement are the minimization of occupation, the release of soil, in order to get a lot of public space. The consequence is, on one

Uses in Ground Floor. 2000 :: Usos en planta baixa. 2000

Facilities and public services. 2000 :: Equipaments i serveis públics. 2000

Free spaces. 2000 :: Espais lliures. 2000

hand a lot of public space and, on the other, no significant place. Lots of space and poor quality of it: a large park with no relation with the neighbourhood, a closed square, lots of spaces dominated by large residential screens, green marginal spaces near the infrastructures... everything wasted, almost useless at all.

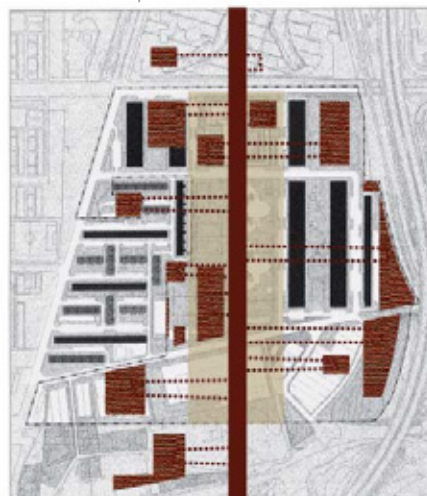
The conclusions that the diagnosis gave us determined that the intervention would be profound, a radical intervention in the neighbourhood, not in dwellings but in public spaces: streets, facilities and open spaces. The houses occupy the 20% of the total surface in these neighbourhoods, as in many housing estates. Facilities, streets and green areas, mean the remaining 80% of the surface.

The proposal: a central action for a new urbanity in the neighbourhood

The action will cut the neighbourhood in the central area in order to create a new urban zipper, a new relationship that will enable the cross-relationships by generating a new site for the assessment of the district itself. The strategy is to create a neighbourhood into the estate, by opening, bursting, sewing and reattaching. This central break will take the form of a Rambla, a central walkway and this one will condense the three basic principles of this action and many other urban developments: the principle of centrality, the principle of diversity and the principle of exchange.

:: **Centrality**, because central places give identity to the cities. They are the places par excellence of the community, spaces where the city takes

A central actuation in order to get a new urbanity in the neighbourhood
Una actuació central per tal d'obtenir una nova urbanitat al barri

enllà del propi barri. I l'escola, que és l'equipament més bàsic, sensible i més elemental, té problemes de funcionament amb una fuga escolar de 65%. I si una escola no funciona en un barri, difícilment pot arribar a funcionar bé el barri.

Setè i l'últim indicador, els espais lliures. La gran reivindicació del moviment modern, és la minimització de l'ocupació, l'alliberament del sòl per tal d'obtenir una gran quantitat d'espai públic. La conseqüència és molt espai públic i cap lloc significatiu. Gran quantitat d'espais i mala qualitat dels mateixos: un gran parc mal relacionat amb el barri, una plaça tancada, uns espais dominats per grans pantalles residencials, uns espais verds marginals vora les infraestructures... tot molt desaprofitat, espais que no serveixen gairebé per a res.

Les conclusions de la diagnosi, ens van portar a la determinació de que la intervenció havia de ser una intervenció profunda, havia de ser una intervenció radical en el barri, però no en els habitatges sinó en l'espai públic: els carrers, els equipaments i els espais lliures. Els habitatges ocupen en aquest barri, i en molts altres polígons residencials, el 20% de la totalitat de la superfície. Entre els equipaments, carrers i zones verdes aproximadament el 80% restant de la superfície.

La proposta: una actuació central per una nova urbanitat al barri

L'intervenció passarà per tallar el barri en l'espai central, per generar una nova cremallera urbana, un nou espai de relació, que permeti les relacions transversals, que generi un nou lloc per a la construcció del mateix barri. Es tracta de fer barri, dins del barri. Es tracta d'obrir, d'esventrar, per cosir, per relligar. La ruptura central prendrà la forma d'una rambla i la rambla condensarà els tres principis bàsics d'aquesta actuació i de moltes altres actuacions urbanístiques: principi de centralitat, principi de diversitat i principi d'intercanvi.

:: **Centralitat**, perquè els llocs centrals confereixen a les ciutats identitat, són els llocs per excel·lència de la col·lectivitat, espais on la ciutat pren la seva màxima expressió, espais comuns i de gran referència per la comunitat.

:: **Diversitat**, valor que hem après de l'ecologia, perquè la ciutat és un ecosistema urbà. El principi de diversitat

its bets, common spaces and referenced by the whole community.

:: **Diversity**, an item we have learned the value from ecology, because the city is really an urban ecosystem. The principle of diversity, ensuring the greatest wealth of relationships in the composition of inhabitants, in the spaces, in the architectures, in the typologies and in the urban diversification of economic activities.

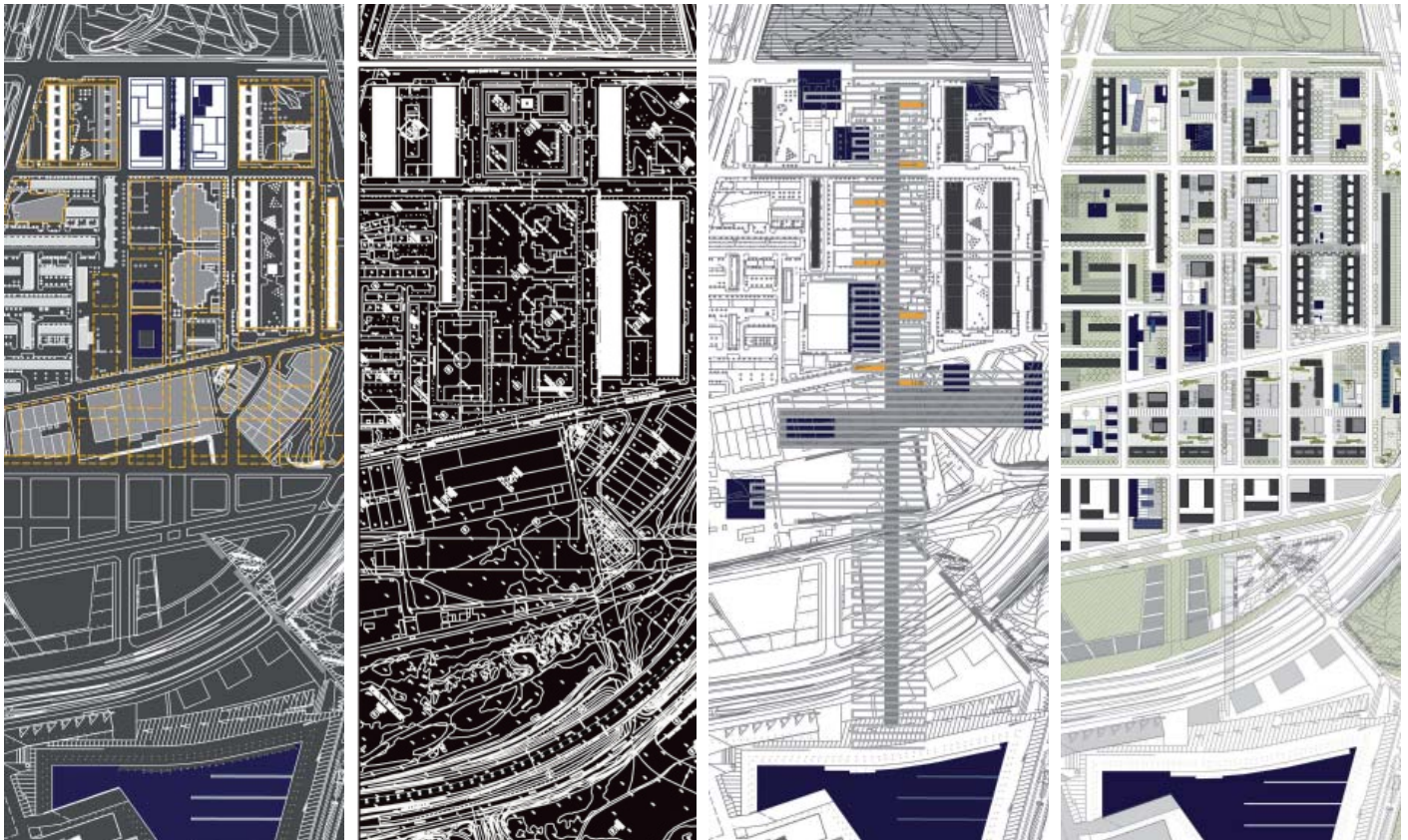
:: And finally, **the principle of exchange**, which ensures the connection of this neighbourhood to the rest of metropolitan city. Also ensures the relationship between the parts, in order to prevent atrophy, the urban decomposition of urban habitats and ecosystems.

These three principles will take materiality by building this new Rambla of La Mina district. The intervention on the existing buildings will

garanteix la major riquesa de relacions en la composició dels habitants, en els espais, en les arquitectures, en les tipologies i en la diversificació d'activitats econòmiques

:: I finalment el principi d'intercanvi, que suposa garantir que aquest barri està connectat amb la resta de la ciutat metropolitana. Principi bàsic que ha de garantir les relacions entre les parts, principi fonamental per evitar l'atròfia, la descomposició urbana dels hàbitats i dels ecosistemes

Aquests tres principis prendran forma material en la construcció d'aquesta nova rambla del barri de la Mina. La intervenció sobre les edificacions existents es realitzarà amb l'únic objectiu d'aconseguir gestió de població, afectant la major concentració del conflicte social en el barri i per tal de garantir la millora de les relacions transversals. La rambla constituirà la

Actual situation, 2000. Urban strategies and physic indicative planning..
Estat actual any 2000. Estratègies urbanístiques i ordenació física indicativa

be the sole objective of managing the population, affecting the largest concentration of the social conflict in the district in order to improve the cross-relations. The Rambla will make easier the possibility of relating Besòs Park with the new reality of Sant Adrià marina, which was held to mark the creation of Forum and will result in the materialisation of a new space to set up the new relations of this neighbourhood. The Rambla will also be connected to the new campus, designed to accommodate 4.000 university students, located really close to La Mina's, just 200 meters from it.

The slide represents the new physical image, new homes, new facilities, new activities and new spaces.

The building of this kind of central T, which articulates the configuration of the new Rambla, will be through the new residential architecture, free housing and low-cost subsidised housing, and by the location of new facilities that should help the new space setting nearby the Rambla.

And all these actions are done through dialogue with neighbours, and the dialogue is understood as an active conversation. There is an important dialogue with residents of La Mina. And arising from this dialogue, from the first document of the plan to its approval, there are things that were changed:

:: "We do not want the school next to the Ronda. We want it in the cen-

Participation and dialogue inceptioning the project
Participació i diàleg a la concepció del projecte

possibilitat de la relació del parc del Besòs amb la nova realitat del port esportiu de Sant Adrià, que es realitzà amb motiu de les obres del fòrum i suposarà la materialització d'un nou espai on configurar les noves relacions d'aquest barri. La rambla permetrà també la connexió amb el nou campus universitari, destinat a acollir 4.000 estudiants universitaris i situat molt a prop del propi barri de la Mina, a uns 200 metres de distància.

La diapositiva representa la nova imatge física, nous habitatges, nous equipaments, noves activitats, nous espais.

L'estratègia de la construcció d'aquesta T central que articula la configuració de la nova rambla, es realitzarà amb les noves arquitectures residencials, habitatges lliures i habitatges protegits i mitjançant la ubicació de nous equipaments que han d'ajudar a la nova configuració de l'espai de la rambla.

I això es fa amb el diàleg amb els veïns, i el diàleg s'entén com a conversa activa. Hi ha un diàleg important amb els veïns i veïnes del barri de la Mina i d'aquest diàleg, entre el document de l'avanç de pla i el document de l'aprovació inicial, se'n modifiquen algunes coses:

:: "No volem l'escola al costat de la ronda, volem l'escola en l'espai central", i l'escola es posa en l'espai central (en contra del nostre criteri).

:: "No volem que els habitatges, que donen front als nostres blocs, tinguin altures més altes de planta baixa i tres pisos" I se'ls dona la raó.

:: "No volem que feu uns portals en els blocs, sinó que els talles de dalt a baix" I se'ls dona la raó, inicialment.

:: "Volem que la rambla arribi fins al mar" -perquè la rambla no passava per sobre de la ronda, sinó que feia un gest estrany en els primers dibuixos- "Volem que la rambla arribi fins al mar", i la rambla arriba fins al mar.

:: Però a una cosa se'ls va dir que no: "Volem que tots els pisos nous, els 700 pisos nous que aneu a fer, volem que tots aquests habitatges siguin per als fills del barri". I aquí vam dir no, perquè si els 700 habitatges nous, són per als mateixos veïns del barri, l'única cosa que farem serà que d'un problema de 2.700 habitatges, passarem a tenir un problema de 3.400 habitatges.... més problema. Els nous habitatges han de ser un element bàsic de la garantia de la diversitat del barri.

Pel que fa als equipaments, en el projecte els equipaments de barri, cedeixen el paper central als equipaments de referència d'atracció de la població forània. Alguns d'aquests nous equipaments es mostren en les següents imatges:

tral area". And the school is finally placed in the central space (against our criteria)

:: "We do not want the buildings which are placed in front of our blocks, with more than ground floor plus three heights" And the reason is finally given to them.

:: "We want you to cut our blocks from top to the bottom instead of create portals in ground floor". Initially, we gave them the reason.

:: "We want the Rambla to reach the sea" -because the Rambla initially didn't pass over the Ronda, but made a strange gesture in the first drawings (look at them)-. And we agreed it.

:: But one question we had to answer them no: "We want all new dwellings, the 700 new flats you are going to do, we want all these for inhabitants of the neighbourhood". And here, we must say no, because if the 700 new homes would be for the residents of the neighbourhood, we will be a problem of 3.400 homes, instead of the first 2.700 ones... more troubles. The new housing should be a basic element for ensuring the diversity of the neighbourhood.

In terms of facilities, the main role is given to the large scale equipment which attracts foreign population. Some of these new facilities are shown in the following images:

:: **The library**, prepared to host students from university campus, but being a library + a cultural centre with a larger influence than the neighbourhood itself. A library that is not a neighbourhood library, it is a district library, including other cultural services of Sant Adrià. And it will become a reference to the municipality.

:: **The safety equipment**. The new Mossos d'Esquadra station -the Catalan police- was placed here. The Mossos d'Esquadra station is not the district station, is the station for the city of Sant Adrià: in case any neighbour needs the police, he should come to La Mina's police station.

:: **The sports centre**. A sports centre, which we initially wanted to place it in the central area and finally went to a tangential space, according to neighbours' dialogue. It is not an ordinary sports centre, it is an indoor one, with outdoor football-7 court, a specialized room for wrestling and Greco-roman fight (where "miners" are medallists), and a new gym, recently opened by Gervasio Deferr -Olympic medallist too-, who leads it, and that is a privilege and an unique space within the metropolitan area.

This three facilities, together with the health-service one, are understood as a reference point beyond the needs of the neighbourhood. New faci-

:: **La biblioteca**. Una biblioteca preparada per a poder rebre al seu dia als estudiants del campus universitari, però que és una biblioteca - centre cultural, d'un radi més ampli que els del propi barri. Una biblioteca que no és una biblioteca de barri, és una biblioteca de districte i que inclourà altres serveis culturals de l'Ajuntament de Sant Adrià, amb aquesta voluntat d'esdevenir un espai de referència al municipi.

:: **L'equipament de seguretat**. La nova comissaria dels Mossos d'Esquadra (un centre de seguretat que nosaltres proposàvem com a jutjats, protecció civil, bombers, la guàrdia civil, m'és igual, alguna cosa que tingués a veure amb la seguretat) es va disposar aquí. La comissaria dels Mossos, no és del barri de la Mina, és la comissaria dels Mossos d'Esquadra del municipi de Sant Adrià: qualsevol veí de Sant Adrià si té necessitat del mossos d'esquadra, ha de venir a la comissaria a fer aquestes gestions.

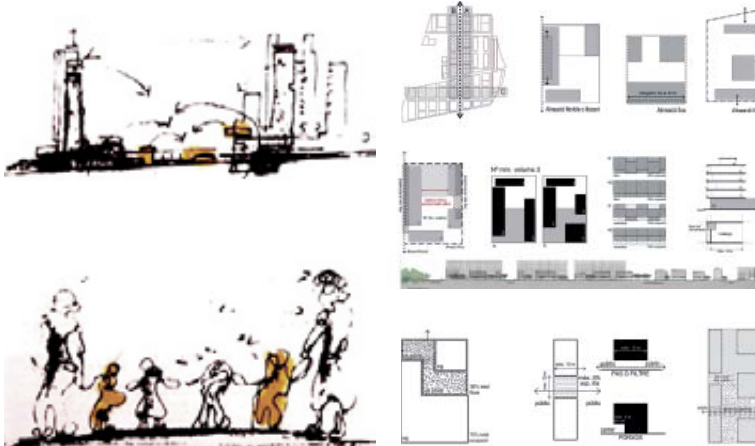
:: **El poliesportiu**. Un poliesportiu que nosaltres volíem en l'espai central i finalment ha quedat en aquest espai

Proximity facilities and neighbourhood references
Equipaments de proximitat i de referència al barri

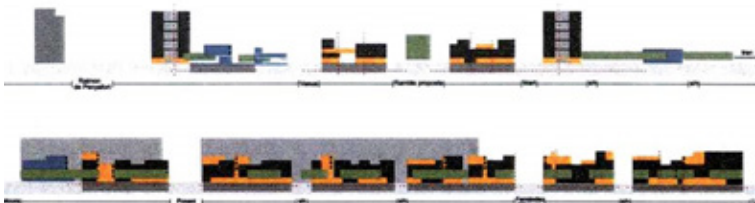

Foyer Miralles - Pinós. Library/Biblioteca Font de la Mina. Alfons Soldevila

Joseph Bakema. Croquis Lijnbaan

Flexible regulation of rules :: Regulació flexible de la norma

Differentiation of functions and activities building the Rambla :: Diferenciació de funcions i activitats en la construcció de la Rambla

lities: the police station, the library, the enlargement of the cultural centre, a church, the new high school, health centre, the future school, the sports centre and the new institute.

The new residential architectures of the project will have a very different granulometry from existing architecture. And this is to ensure the permeability. A second condition will be the consideration of spaces where the quality of life would be better: balconies, penthouses, terraces. If the rich men in the XIX century lived in the main or first floor, the current rich men live on attics and penthouses. The urban rule for La Mina determines that the new architecture should incorporate lots of attics and penthouses, often very badly, and unfairly considered.

The design of the scheme of Josef Bakema for the project of Lijnbaan in Rotterdam was useful to sta-

tangencial, d'acord amb els veïns, que no és un poliesportiu normal i corrent, es tracta d'un complex esportiu amb pista coberta, una pista exterior de futbol 7, una sala especialitzada de lluita lliure i grecoromana (del qual els miners són medallistes) i un gimnàs, el gimnàs de Gervasio Deferr, conduït per ell mateix i que ha obert recentment aquest centre especialitzat en el barri, constituint un privilegi i espai singular dins l'àmbit metropolità.

Tres equipaments, juntament amb l'equipament de salut, entesos com a lloc de referència més enllà de les pròpies necessitats del barri. Nous equipaments: la comissaria, la biblioteca, l'ampliació del centre cultural, una església, la ubicació de la nova escola de secundària, el centre de salut, la reserva per a una altra escola futura, el poliesportiu, una escola en una guarderia, el centre del culte i el nou institut.

Les noves arquitectures residencial proposades per a la construcció del projecte, tindran una granulometria molt diferent de l'arquitectura preexistent, de forma que es garanteixi la transversalitat i la permeabilitat. Una segona condició, serà que incorporin en el projecte arquitectònic espais on la qualitat

ge the relationship between the lower new architectures with the higher existing architecture in La Mina. As in the drawing in the project Lijbaan the children relate the grown up with the ground floor, that is to say the relation of higher architecture and with more visual dominance. And all of this is built using two tools: regulations and a management.

:: First of all, a flexible rule that anticipates architecture, but is not rigid with the form that is resulting from residential projects, which will be later developed. It is an obsession we have always had in our office, drawing the rules with a high degree of flexibility, enabling a refinement of the architecture that will run later.

:: And the second tool is the management, the distribution of benefits in burdens and the transformation of the structure of soil ownership.

In quantitative terms, finally will be 3.500 dwellings, 2.800 subsidised units, 723 free housing, spread over the whole actuation, so mixed: free housing, subsidised housing and a piece of the economic activity -a hotel- already sold, which will be built after the crisis, right on the corner of the neighbourhood and in the space closest to Forum.

This image, taken in 2004, shows that everything was empty in La Mina. But, after five years, almost everything is absolutely executed, with the streets already opened and the transformation already happening. Apart from the work done by the Special Plan, two complementary actuaciones on existing housing, smaller but very significant, were developed:

The Rambla space. A main street, a new urbanity for the neighbourhood.
L'espai de la Rambla. Un carrer major, una nova urbanitat pel barri

de vida sigui millor: terrasses , àtics i sobre àtics. Si els rics del XIX vivien al principal, els rics del XX i del XXI viuen en àtics i sobre àtics. La norma en determina que la nova arquitectura incorpori gran quantitat d'àtics i sobre àtics, que sempre han estat molt mal vistos i no sé perquè, si es el que la gent desitja entre altres opcions.

El dibuix de l'esquema de Josef Bakema, per al projecte de Lijbaan de Rotterdam, ens servia per escenificar la relació de les noves arquitectures, de menor alçada amb les arquitectures de major alçada que tenen els blocs de la Mina, igual que en aquest dibuix i en el projecte de Lijbaan, els infants posaven en relació als adults, l'arquitectura enganxada a terra, posava en relació les arquitectures de

New subsidised housing in La Mina
Nous habitatges protegits de la Mina

:: The provision of lifts at old La Mina. The dwellings in old La Mina, which were the less accessible, did not concentrate the greatest social problem. They were ground floor plus five blocks, but without elevators, which were built during the global actuation on the neighbourhood.

:: The intervention in the stairs hall, in blocks of new La Mina. Every entrance gave access to 80 families, 40 to the left and 40 more to the right. What is done is distributing the block in stairs units of 40, by changing all the portals and the porter rooms in order to get a smaller number of coexisting units, and therefore, a better management in probable social conflicts.

Someone decided (now we will see only images already done actions) that the quality of public space in these neighbourhoods, if they really are a part of the city, should be the same that the rest of the city. Rafael Cáceres, professor and director of urban projects in Barcelona's City Council for many years, said that the identity of the cities relays on their sidewalks. Therefore, the city of London has a sidewalk foot-dimensioned, so the city of Rome has travertine sidewalks, so New York

major alçada i de major domini visual del barri.

I tot això, es construeix mitjançant dos eines: una norma i un instrument de gestió.

:: Primer, una norma flexible que anticipa la forma, però que no és rígida amb la forma que ha de sortir dels projectes residencials, que s'hauran de desenvolupar posteriorment. És una obsessió que hem tingut sempre al despatx, de dibuixar les normatives mitjançant un alt grau de flexibilitat, que possibiliti un perfeccionament de l'arquitectura que s'executarà posteriorment.

:: I el segon instrument és la gestió, el repartiment de beneficis en càrregues i la transformació de l'estructura de la propietat del sòl.

En termes quantitius, al final quedaran 3.500 habitatges, 2.800 habitatges protegits, 723 habitatges lliures, repartits en el conjunt de l'actuació, de manera barrejada: habitatges lliures, habitatges protegits i una peça de l'activitat econòmica d'un hotel, que ja s'ha venut, que es construirà quan passi la crisi, just a la cantonada del barri i en l'espai més proper al

Ortophoto, 2003

Ortophoto, 2009

city has its specific one, and that's why Barcelona decided to bet in machined granite sidewalks of 20 cm as a image system of the city. And in La Mina, the same kind of sidewalks as in Rambla Catalunya is found, like the qualities and urban furniture: the wooden bench, the place for bikes, the pedestrian passage adapted for disabled people, etc.

And the tram, which had not to go through the Rambla of La Mina -which initially passed through Sant Ramon de Penyafort street-. When the transformation began, it was decided to change the route in order to let the tram just pass by the neighbourhood centre, enriching an element of exchange and communication of the neighbourhood with the rest of the metropolitan city.

You can see now a library-cultural centre, a box with a small jewel inside -a work of Enric Miralles and Carme Pinós-. This library, works with the same rates of return as theft and abuse as in other libraries managed by Barcelona Provincial Council (Deputation).

The new preschool and primary school is located in the Rambla, as they wanted, with a nursery for children from 3 to 6 years.

Fòrum.

Al barri de la Mina, en aquesta imatge de 2004 estava tot per fer i cinc anys després, quasi està tot absolutament executat, amb els carrers oberts i amb la transformació que ja és una realitat. A part de l'obra executada del Pla Especial, cal destacar dues actuacions complementàries sobre els habitatges existents, de menor entitat però molt significatives:

:: La dotació d'ascensors, al barri de Mina Vella. Els habitatges de Mina Vella, que eren les pitjors respecte les condicions d'accessibilitat, no eren els que concentraven la major problemàtica social. Blocs amb un alçada majoritària de planta baixa més cinc plantes pis, però que no disposaven dels nuclis d'ascensors i que es posen en aquesta actuació conjunta sobre el barri.

:: I la intervenció en els vestíbuls d'escala, en els blocs de Mina Nova. Per cada portal entraven 80 famílies, 40 cap a l'esquerra i 40 cap a la dreta, i el que es fa és distribuir en unitats d'escala de 40 canviant tots els portals i les

The Rambla, the tram: connectivity, exchange and interaction of the neighbourhood with the city
La Rambla, el tramvia: conectivitat, intercanvi i interacció del barri amb la ciutat

Is very important that the entire plan is accompanied by a social ac-tuation plan, and both are forming the district's transformation. In these neighbourhoods, if actions are not undertaken transversally, no real changes will happen. That is here the intention. The social action plan was structured following 7 actuation areas: 1) occupational training, 2) reconciling work and family lifetime, 3) economic development, 4) community and development participation, 5) public and civic space, 6) social support and education and 7) improvement of coexistence and civility. Social programs with a significant financial investment are aware of the difficulty of these changes, because the time of stone runs differently than the time of social transformation.

As a synthesis, some generated opportunities:

:: from neighbourhoods with problems to neighbourhoods with projects

:: from residential monoculture to diversity and functional complexity

:: from urban discontinuity to exchange of urban ecosystem

:: from the quantity to the quality of urban design and comfort

:: from segregation of duties to ensuring of relations in the city, integration in the urban mosaic

:: from metropolitan peripheral city to a new centrality.

All that La Mina's neighbourhood wants is to be a normal neighbourhood, only normal as any other neighbourhood in the metropolitan city of Barcelona, and this is its main objective. This is a choral work, this would not be possible without the collaboration of the people who are behind, helping us, and so to them corresponds a large extent of authorship to make this possible.

I always finish with this picture, this is the last. They are the giants of Sant Adrià. And why do I finish with this picture? The giants are the highest representation of popular culture, the festival, the tradition, etc. The giants of Sant Adrià had never crossed the river to go to La Mina in 30 years of existence of the district, since 1972 to 2002. When the first section of the Rambla was inaugurated of course the giants arrived in the neighbourhood by crossing the river Besòs. It was the first time the giants were present in La Mina. For us, it was the first indicator of a normal process, where we have been working for a long time, and we hope some day that La Mina would be an entire normal neighbourhood.

Thank you very much

porteries per aconseguir una quantitat d'unitats de convivència d'escala de menor entitat, de menor dimensió i per tant de millor gestió del possible conflicte social.

Algú va decidir (anem a veure ja només imatges de l'obra realitzada) que les qualitats d'urbanització d'aquests barris, si són una part més de la ciutat, han de tenir, tenen dret a tenir, les mateixes qualitats d'urbanització que la resta de la ciutat. Rafael Cáceres, professor i director de projectes urbans de l'ajuntament de Barcelona durant molts anys, deia que la identitat de les ciutats està en el seu voral. Per això, la ciutat de Londres té un voral d'un peu, per això la ciutat de Roma té un voral de travertí, per això Nova York té un voral específic i per això Barcelona va apostar en el seu moment per un voral mecanitzat granític de 20 cm com sistema d'imatge de la ciutat. I a la Mina cal voral granític, perquè hi hagi la mateixa qualitat que a la rambla Catalunya. Les qualitats i el mobiliari seran els mateixos que a la ciutat central: el banc de fusta, el lloc per a les bicicletes, el pas adaptat de vianants per als minusvàlids, etc, etc, etc...

I el tramvia, que no havia de passar per la rambla de la Mina, que passava inicialment pel carrer Sant Ramon de Penyafort, quan va aparèixer el projecte de la transformació i la rambla, es va decidir canviar el traçat perquè el tramvia passés precisament pel centre del barri, configurant un element més d'intercanvi i un element més de comunicació del barri amb la resta de la ciutat metropolitana.

La biblioteca centre cultural, una caixa que hi havia al barri però que dins tenia una petita joia d'Enric Miralles i de Carme Pins que es va integrar en el projecte fantàstic d'Alfons Soldevila, en aquesta nova caixa de llum on estaran presents els objectes d'Enric Miralles. Aquesta biblioteca que funciona amb exactament els mateixos índexs de devolució de robatori i de maltractament, exactament amb els mateixos índexs que les altres biblioteques que gestiona la Diputació de Barcelona.

La nova escola d'infantil i primària, a la Rambla, com ells volien, amb una guarderia associada per als nens de 3 a 6 anys.

Tot el pla urbanístic, molt important, va acompanyat d'un pla d'actuació social i entre tots dos constitueixen el pla de transformació del barri. En aquests barris, si no s'actua transversalment no s'aconseguirà realitzar un canvi real, que és el que es pretén. El pla d'actuació social va estructurat en base a 7 línies d'actuació: 1) formació sociolaboral, 2) conciliació de vida familiar i laboral, 3) desenvolupament econòmic, 4) participació i desenvolupament comunitari, 5) espai públic i

civisme, 6) suport social educatiu i 7) millora de convivència i civisme. Uns programes socials amb una importat inversió econòmica, conscients de la dificultat d'aquestes transformacions, ja que el temps i el rellotge de la pedra és molt diferent del temps i el rellotge de la transformació social.

Com a conclusions, algunes oportunitats generades:

:: de barris amb problemes a barris amb projectes.

:: del monocultiu residencial a la diversitat i la complexitat funcional

:: de la discontinuïtat urbana a l'intercanvi de l'ecosistema urbà,

:: de la quantitat a la qualitat del projecte urbà i el confort,

:: de la segregació de funcions a la garantia de relacions a la ciutat, integració en el mosaic urbà

:: de la ciutat metropolitana de condició de perifèria a una nova centralitat

L'únic que vol el barri de la Mina és ser un barri normal, únicament normal com qualsevol altre barri de la ciutat metropolitana de Barcelona, i aquest és el seu gran objectiu. I això és un treball coral, això no seria possible sense la col·laboració d'un despatx i d'una gent que està darrere, que ens ajuden, que treballen i que col·laboren perquè aquests projectes puguin ser possibles, i a ells els correspon una gran part també de l'autoria de que això hagi estat possible.

Sempre acabo amb aquesta imatge, aquesta és l'última. Són els gegants de Sant Adrià. I perquè acabo amb aquesta imatge? Els gegants, són la representació màxima de la cultura popular, de la festa, de la tradició, de la festa major. Mai en 30 anys d'existència del barri des de l'any 1972 fins a l'any 2002, els gegants de Sant Adrià havien creuat el riu per anar al barri de la Mina, que també és Sant Adrià. Quan es va inaugurar el primer tram de la Rambla, el primer trosset, evidentment els gegants van creuar el riu, van arribar al barri. Va ser la primera vegada que els gegants van estar presents al barri. Per nosaltres era el primer indicador d'un procés de normalitat, en el que portem ja un temps treballant i que esperem algun dia sigui un barri normal en la seva totalitat

Moltíssimes gràcies

First presence of Sant Adrià' Giants in the neighbourhood of La Mina, 2003
Primera presència dels gegants de Sant Adrià al barri de la Mina. 2003

xavi
matilla
etsav/tutor

paula
dumitrescu
uauim

pau
hormigo
etsav

chang-joon
oh
ku

núria
petit
etsav

anna
zapart
cut

team 6

Urban Zip

sud-oest del besós

Urban Zip

6

SUD-OEST DEL BESÒS

/FIRST/ Study case + Urban Strategy

Sud-Oest del Besòs is a particular district where the social and physical interconnections between local people and the adjacent areas were never encouraged throughout history, resulting now in the total exclusion of this community from Barcelona. Anyway, nowadays, as the city's limits spread, incorporating this district, the ethical, economic and educational problems of this community needed to be solved.

The remodeling of this district that was carried out in the last decade, in order to accomplish the fully integration of this community in Barcelona, started by creating valuable public space, new social housing, a public library, commercial spaces and a new tram line. This represents the base of the transformation and now it has reached the point where it needs strong global and local strategies to attract residents and foreigners to come to this "new" place and that means to overcome the ethical, economic and educational problems which still represents a strong barrier.

The first approach is to focus on the relationship between our site with the rest of the city. At this scale, we analyzed three major networks related directly to our specific site: the mobility network, the green network and the major activities. At this point of the study, the main communication axes related to our study area are: Gran Via de les Corts Catalanes and Diagonal Avenue. These axes assure a good connectivity of the two districts not only at an urban level but also at a global level via the intermodal hub Sagrera Station.

The green network of Barcelona is realized by various green corridors. One of these green corridors is Collserola Forum, located close to the border between the two districts. A strategy to link the districts with this corridor is mandatory.

The activities network is not as well structured as the first two. After a close analysis of the two districts, there were only 2 small nodes of activities that were concentrated. The major office – commercial spaces axis situated along the Litoral Park and the commercial axis along Diagonal Avenue end at Forum. The expansion of one of these axes in our study area will attract not only residents but also foreigners.

SUD - OESTE DEL BESOS neighborhood

The Sud - Oeste del Besos neighborhood is situated in the North of Barcelona.

The mass housing and singular house units are arranged in a grid pattern, with narrow streets and small courtyards. The public space is limited, with only a few small squares and parks scattered throughout the area.

The public space is limited, with only a few small squares and parks scattered throughout the area.

***URBAN MOBILITY**

This is an illustration of the main communication axes of Barcelona: Gran Via de les Corts Catalanes and Diagonal Avenue, and their relationship with the studied corridor. Ronda del Sant Ramon de Penafort connects the two neighborhoods, Sud-Oest del Besos and La Mina.

SUD - OEST DEL BESOS LA MINA

NEIGHBORHOOD CONNECTION
WITH THE CITY THROUGH MAIN GREEN NETWORKS

***GREEN AND PUBLIC SPACES**

Legend:
 park (green)
 green corridor (light green)
 river (blue)

The challenge is to define the green and public spaces through a green network that connects the existing green corridor Ronda de Penafort with the two neighborhoods.

Types of green connections:
 linear (green line), radial (green line), grid (green line), point (green dot)

***ACTIVITY PROGRAM**

Legend:
 housing (red square), office (orange square), restaurant / cafe / bar (blue square), meeting space (green square), green space (light green square), activity nodes (red circle)

The main activities of the area are commercial spaces, centered in two main nodes: the existing social housing where social problems were identified. The challenge to improve the social condition of the two neighborhoods is to define these nodes in terms of a commercial network, in order to improve the connectivity of the pedestrian level.

***GLOBAL APPROACH OF THE SITE**

STRATEGY

- Green Avenue** - create a proper green avenue by reducing car traffic and widening it to Ronda del Sant Ramon de Penafort and increasing green spaces to obtain the proper conditions of a Green Corridor.
- Commercial boulevard** - increase pedestrian and transport mobility by designing a commercial boulevard in Ronda del Sant Ramon de Penafort in order to link the two neighborhoods not only on local scale but also at an urban scale.
- Design - Linear Park** is to link the Besos Park with the Forum Forum node and to create a connection between the urban cultural buildings in the neighborhood (conservatory, cinema, school, library).

AFTER THE PROJECT

INTERNATIONAL WORKSHOP ON HIGH-DENSITY URBAN FORM

DUMITRESCU, Paula / ZAPART, Maria Anna / HORMIGO, Pau / OH, Chang-Joon / PETIT, Nuno
 13th-23rd June 2011, BARCELONA

1 URBAN ZIP

/PRIMER/ Estudi de cas + Estratègia urbana

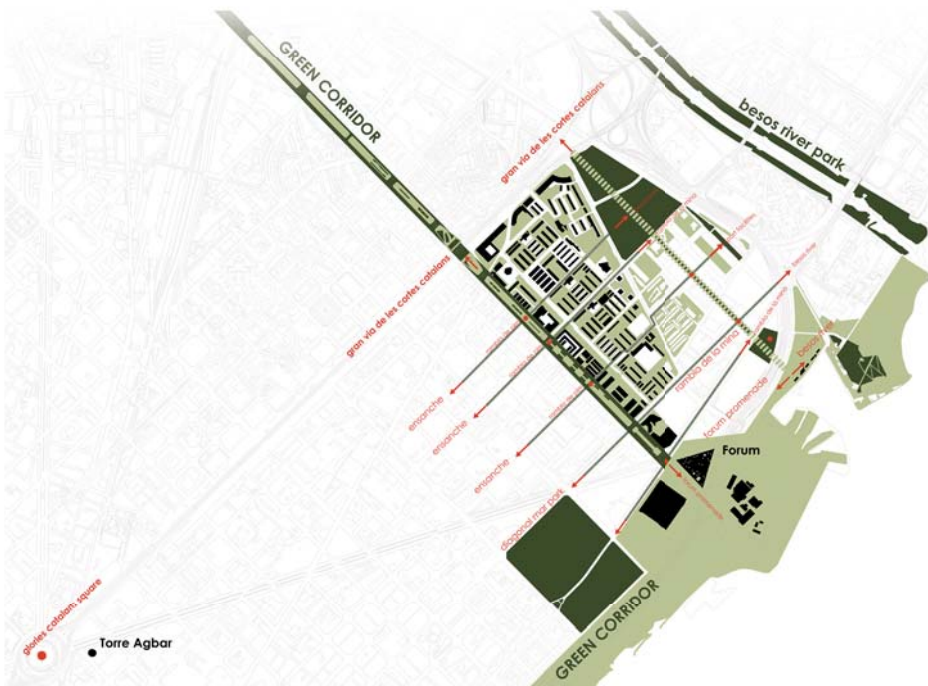
Tant el sector del Sud-Oest del Besòs com el barri de La Mina es distingeixen per ser un districte que, al llarg de la seva història no s'ha caracteritzat per tenir bones connexions tant social com física amb els barris del seu voltant, caient marginats avui dia respecte al conjunt de la ciutat. No obstant això, en haver-se estès els límits de la ciutat, cal resoldre, en incorporar el districte a Barcelona, els problemes ètnics, econòmics i d'educació.

La remodelació que s'ha dut a terme al barri durant l'última dècada s'inicià creant un nou espai públic de qualitat, noves vivendes socials, una biblioteca pública, locals comercials i una nova línia de tramvia. Això representa la base de tota transformació, però ara s'ha arribat al punt on calen potents estratègies de caràcter global i local amb la finalitat d'atraure tant a residents com a estrangers cap aquest nou lloc, encara estigmatitzat.

El primer enfoc consisteix en centrar-se en la relació entre el sector i la resta de la ciutat. En aquesta escala s'han analitzat tres principals xarxes: la mobilitat, la xarxa de verds i les activitats principals. En quant als nuclis de mobilitat, s'han localitzat els principals eixos de comunicació: la Gran Via i l'Avinguda Diagonal. Aquests eixos asseguren una bona connectivitat d'ambdós districtes, a nivell urbà en tant que a nivell local, mitjançant l'estació intermodal de la Sagrera.

A Barcelona s'hi troben diversos corredors verds. Un d'aquests va des de Collserola fins al Fòrum de les Cultures, amb el seu edifici situat en un dels límits del sector. L'estratègia d'unió d'ambdós districtes amb un corredor verd és gairebé obligatòria.

En canvi, la xarxa d'activitats no està tan ben estructurada com les xarxes verda i de comunicació. Després d'haver-ho analitzat detalladament, només s'han trobat dos petits centres d'activitat: les oficines i la zona comercial situada al llarg del litoral i l'eix de la Diagonal fins a la zona del Fòrum. L'expansió d'un d'aquests eixos pot atraure tant a residents com a estrangers.

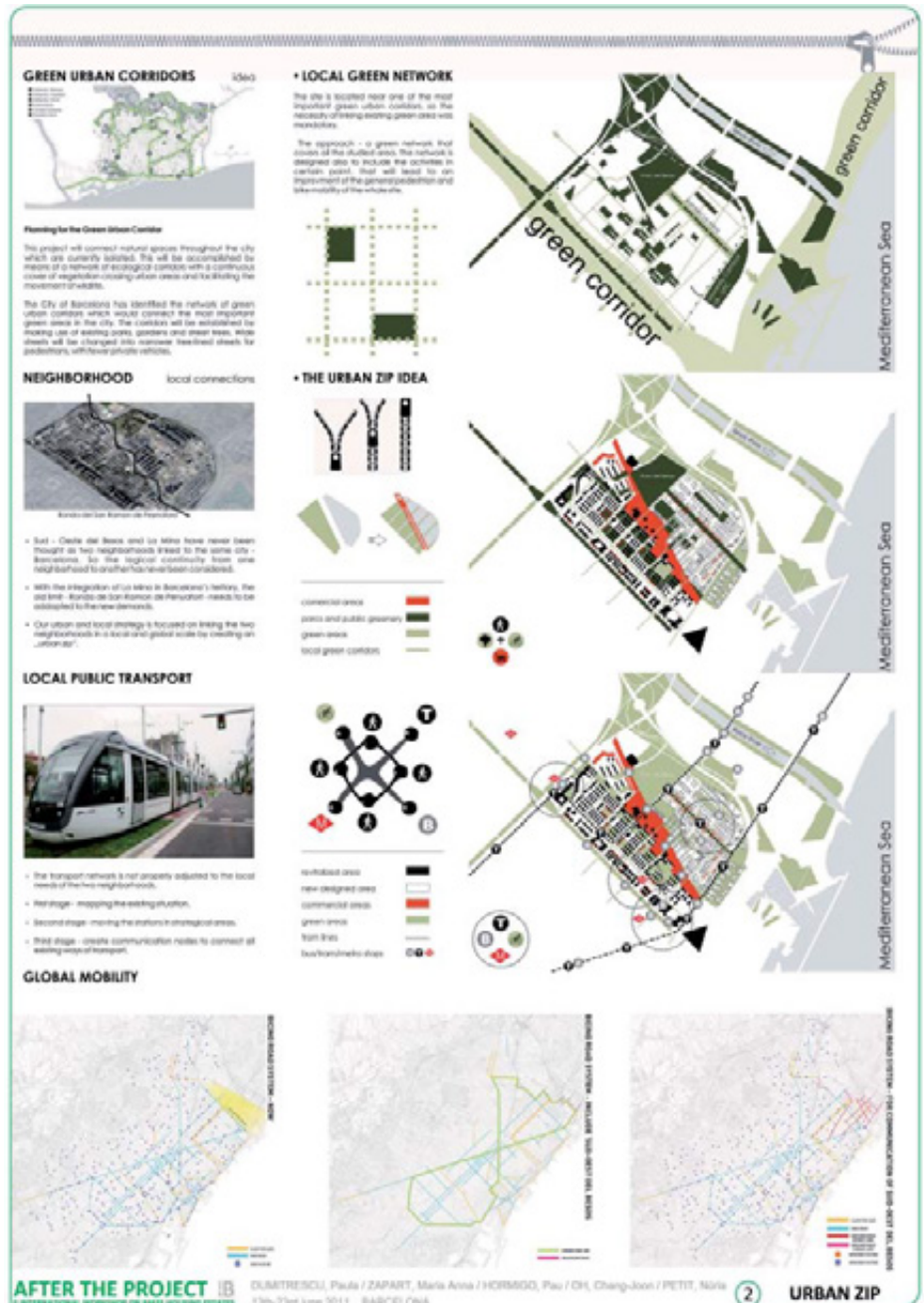
**/SECOND/ Local strategy ::
 the three axis approach**

The mobility network is the starting point of this analysis. A strong link at this level will ensure a good connectivity of La Mina with Sud-Oest del Besòs and the two districts with Barcelona. The Ronda de Sant Ramon de Penyafort links Diagonal Avenue and Gran Via de les Cortes Catalanes and is also the border between the two districts. Seen more as a barrier till now, this brown field is more likely to attract future investors than any other places, due to his strong links with Barcelona and Sagrera Station, and the Forum. Ronda de Sant Ramon de Penyafort will transform into a Commercial Boulevard, attracting the same kind of activities as Diagonal Avenue and Grand Via de les Corts Catalanes: commercial and office spaces.

The next step was to analyze the previous purpose of La Mina district, that of a major park for Barcelona [Eixample proposal for the La Mina area 1859]. Now, there is a percentage of 40% green areas [Besos Park]. This analysis led us further to rethink the Ronda de Sant Ramon de Penyafort as an extension of this Besos Park in terms of a Linear Park that will link the whole district with the Forum Promenade.

Finally, we aimed to increase the importance of the green corridor Collserola Forum by reducing car traffic, redirecting it to Ronda de Sant Ramon de Penyafort and increasing green spaces in order to transform this space into a proper Green Avenue.

The three axes approach superimposed on a commercial and green grid. Our strategy is to improve the social conditions of the two districts rethinking the 2 major activity nodes in terms of a commercial and green network aiming to improve the connectivity at pedestrian level.

Ronda del San Ramon de Penyaforç

• THE URBAN ZIP IDEA

**/SEGON/ Estratègia local ::
l'enfoc als 3 eixos**

La xarxa de mobilitat resulta el punt de partida d'aquesta anàlisi. Un gran enllaç en aquest nivell ha d'assegurar una bona connectivitat entre els dos districtes, i ambdós amb la resta de Barcelona.

La Ronda de Sant Ramon de Penyaforç connecta amb la Gran Via i amb la Diagonal, a més de ser la frontera entre els dos districtes. Fins ara s'ha vist com una barrera, però cal potenciar la possibilitat d'atraure futurs inversors per la seva proximitat amb l'estació de la Sagrera, el Fòrum i la ciutat de Barcelona. La Ronda de Sant Ramon de Penyaforç es transformarà en un bulevard comercial, atraient així activitats similars a les de la Gran Via i de la Diagonal: comerços i oficines.

El següent pas fou analitzar els antics propòsits pel districte de La Mina, basats en ser un parc important de Barcelona (la proposta de l'Eixample enfocada en el sector data del 1859). Actualment trobem un 40% de zones verdes (el Parc del Besòs). Aquest anàlisi ens ha dut a repensar la Ronda com una extensió del Parc del Besòs, com un parc lineal que unirà el districte amb el Passeig del Fòrum.

Finalment, es pretén augmentar la importància del corredor verd Collserola-Fòrum pacificant el trànsit, redireccionant-lo cap a la Ronda de Sant Ramon de Penyaforç, tot augmentant els espais verds per tal de transformar aquesta via en un autèntic passeig verd.

Aquests tres eixos provinents de diferents enfocis se superposen creant una millora de les condicions socials d'ambdós districtes, tot repensant els 2 nodes principals d'activitat en termes d'una xarxa comercial i de verd, amb el fi de millorar la connectivitat peatonal.

/THIRD/ Design :: Urban Zip

The theme of this project is connection. The proposal is an Urban Zip that joins the two districts via Ronda de Sant Ramon de Penyafort and creates continuity between one district and another, a continuity that has never been considered before. As specified before in the local strategy, commercial spaces and office areas will be the main activities of the zip. These spaces will be enriched by small green oasis, plazas, boutiques, cafes, restaurants and other commercial areas.

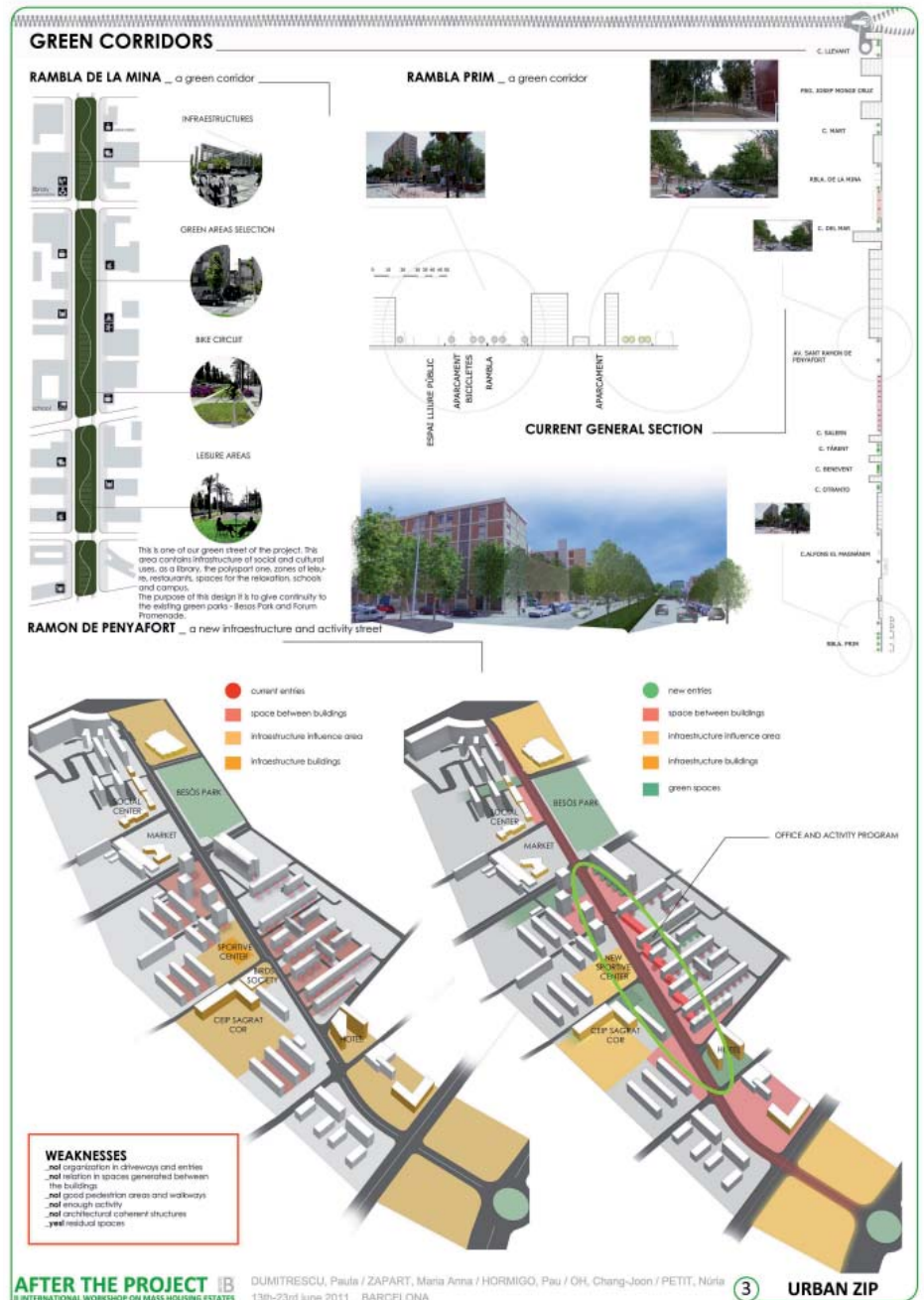
The green connection established through the Linear Park will establish continuity from north to south of sector. Activities related to culture and leisure are to be considered for the Linear Park because even now there are already similar functions: a communal library in north and the campus for a medicine university in south.

The local strategy was to create a commercial and green grid to improve pedestrian mobility. In relation with this grid, the local public transport has been adjusted to create communication nodes that connect all existing means of transport: tram, metro, bus and bicycle. These nodes were placed in points of maximum importance. The activities found in the two districts were scattered the entire site plan in order to animate areas.

/FOURTH/ Tools

A green grid is designed with the purpose to connect not only transversally but also longitudinally the two districts. This is a base for further developments.

The activities along the grid: Shops, restaurants, cafes can be placed along the most desired routes of the green grid.

mateusz
gyuorkovich
cut/tutor

agnieszka
wojcik
cut/tutor

mara
bogoescu
uauim

elisabet
molist
etsav

paulina
tota
cut

adriana
virto
etsav

team 7

Cultural Network

sud-oest del besós

The Cultural Network

SUD-OEST DEL BESÒS

/FIRST/ Urban Strategy

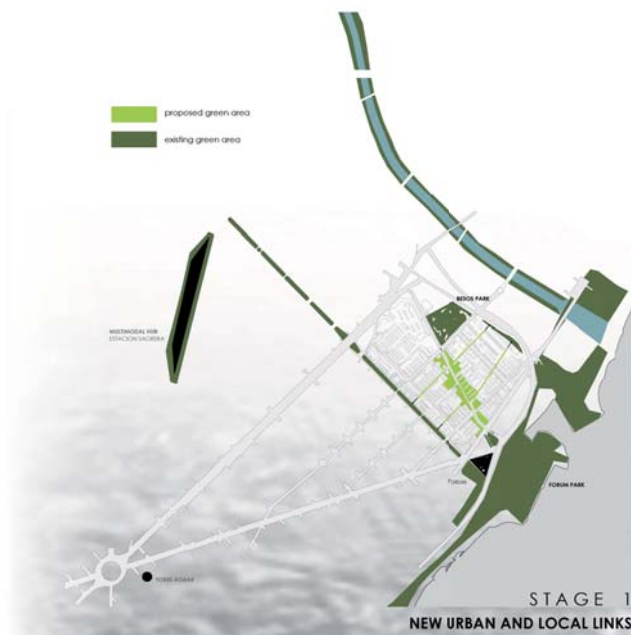
The starting point of the project was the study of Sudoes del Besos – La Mina neighborhoods at both urban and local scale. The first thing to do is to search for solutions for the social troubles as a barrier between the two districts, and for given issue by establishing a strong connection not only with Barcelona but also to Sud Oest del Besos .

The urban approach consists of two major axes: one connecting the north multimodal hub [Estacion Sagrera] with the Gate [Herzog and deMeuron Forum] and the other one connecting Besos Park with Montjuic Park. The axes strategies are the drivers behind revitalization of the entire area, a socio-economic process leading to an important economic growth. Creating these two links means on one hand, social and ethnical mixture by bringing new people in the neighborhood and on the other hand, new services for both locals and foreigners.

The Estacion Sagrera - The Gate axe is a new infrastructure strategy focused on improving mobility and urban connectivity not only with Barcelona but also with other cities. This leads to time-compression, time efficient connections to other parts of Barcelona.

And the Besos Park – Montjuic Park connection brings with it sport, leisure and recreation activities for citizens and tourists of Barcelona and also represents the starting point for the process of re-vitalization. As soon as the area changes its look, local entrepreneurs and the public would naturally generate a bottom-up branding of the site through the generation of a number of specific activities.

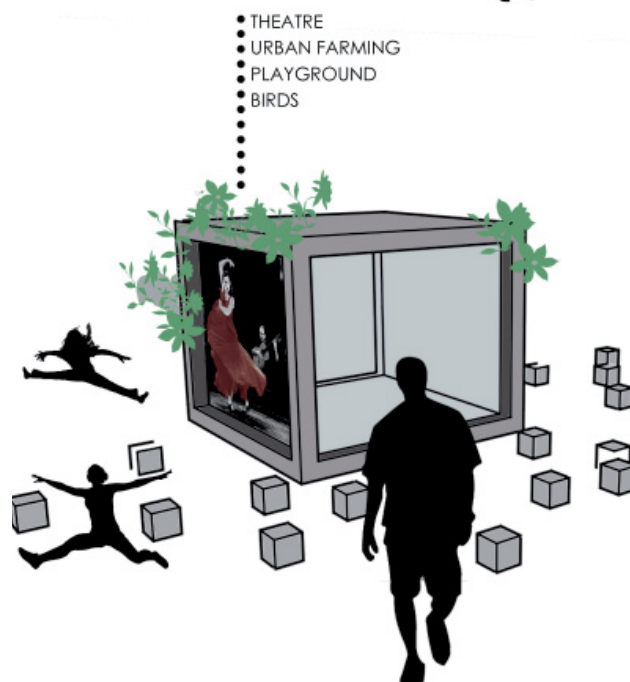
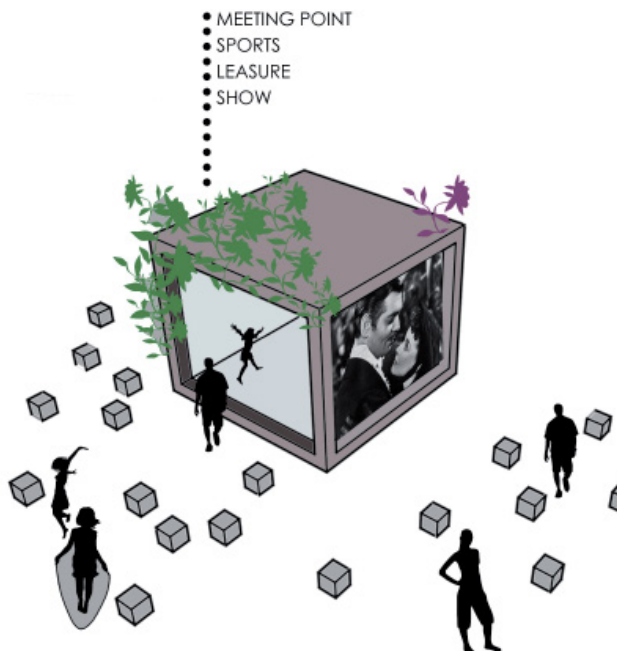
/PRIMER/ Estratègia urbana

El punt de partida del projecte ha estat l'estudi dels barris del Sud-Oest del Besòs i el de la Mina, tant a escala urbana com a local. La primera cosa a fer és la recerca de solucions per als problemes socials que creen barrera entre els dos districtes i la creació d'una connexió amb Barcelona i entre ambdós barris.

L'enfoc urbà consta de dos eixos principals: 1) el que connecta el punt intermodal de l'Estació de la Sagrera amb l'edifici del Fòrum d'Herzog i de Meuron. L'altra connexió seria la del Parc Besòs amb Montjuïc. Les estratègies dels eixos tracten la manera de revitalitzar tota l'àrea, un procés que condueix a un important creixement econòmic. La creació d'aquests dos enllaços crearan una barreja social i ètnica, portant gent nova al barri i creant nous serveis per les persones alienes al barri.

L'eix Sagrera – Fòrum tracta de millorar la connectivitat i la mobilitat urbana amb Barcelona i altres ciutats, fent més eficients les inversions de temps en anar d'un punt a un altre.

Pel que fa a l'eix Parc Besòs – Montjuïc, comporta activitats esportives, d'oci i esplai per als ciutadans i turistes de Barcelona, representant el punt de partida per al procés de revitalització. Tan bon punt l'àrea canviï d'aspecte, els empresaris locals i públics generaran una marca del lloc mitjançant les diverses activitats allotjades.

/SEGON/ Estratègia local

Aquest projecte aborda un tema de vital importància pel que fa a les condicions urbanes del lloc: connectant el Sud Oest del Besòs i La Mina mitjançant la Ronda de Raimon de Penyafort com un parc lineal, com a motor de la revitalització de tota l'àrea urbana. L'enllaç verd portarà jardins temàtics amb diverses activitats, com ara concerts, esports, oci i nous esdeveniments relacionats; en conjunt, una nova destinació pels turistes i els propis habitants.

El desenvolupament està pensat de manera flexible i donant certa llibertat d'elecció als futurs inversors. A més, s'uniran els dos parcs existents: el Parc del Besòs i el passeig marítim del Fòrum, a través d'aquesta coherent franja verda.

S'estableix una altra connexió entre l'est i l'oest. Aquests enllaços per a vianants seran els amfitrions de tots els espais comercials: cafeteries, restaurants, clubs disponibles 24 hores al dia... També actuarà amb una atracció tant per a la població local com pels residents i estrangers, animant a passejar per aquests espais.

Una xarxa de "caixes d'activitats" completarà l'estratègia local. Aquest element té com a objectiu disminuir la desocupació, augmentant els espais de treball i la promoció de les tradicions locals. Aquestes caixes es col·locaran en els punts de major interès, tot i que estan dissenyats per a ser traslladats si fos necessari.

/THIRD/ Design

The linear park will become the backbone of the entire urban area. The green link acts like a connector between Besos Park and Forum Promenade generating a new landscape through its folded stripes of greenery and pavilions. The plazas due to their modern design will accommodate the major events along the park: theatre garden, concert stages, urban sports garden working as grassroots strategies.

The new mixture of materials such as wood, concrete will create a new modern image for the district. The commercial avenues will bring along a Parisian atmosphere. Full of boutiques, coffee shops, small chic restaurants these two streets will become hotspots bringing people 24h per day.

The “box of activities” [ART INCUBATORS] grid will consist of 6x6x6m cubes made of glass. They will work like a projection screen on the outside and urban rooms on the inside. Each cube will be placed in a different kind of environment in order to customize the local image. Inside each cube will take place traditional activities, entertainment shows for tourists.

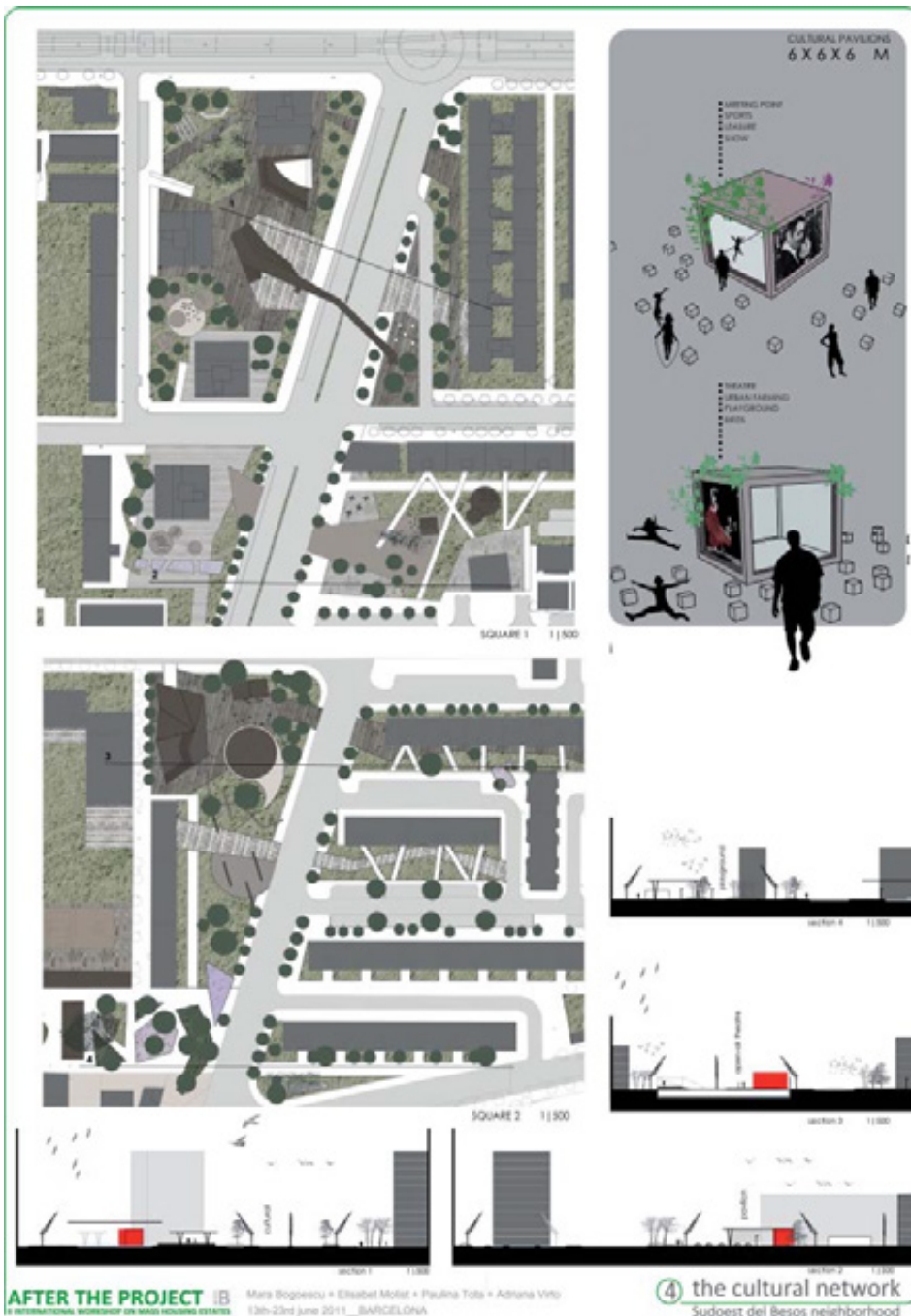
They are grassroots strategies so this is not thought to be a permanent solution for the needs of the public space. This is a method to find out if this approach is a correct one, and if it turns out to be a success, they will be replaced with permanent solutions.

/FOURTH/ Tools

Designed as a programmatic strip, the linear park will host pavilions with different destinations, such as Internet hotspots, chess rooms, cafeterias, pergolas. The new link will be bordered with thematic gardens and two plazas.

The “box of activities” [ART INCUBATORS] will be used as marketing strategies. By promoting traditions we can use them as branding tools in order to increase number of tourists.

/TERCER/ Projecte

El parc lineal es convertirà en la columna vertebral de tota l'àrea urbana. L'enllaç verd actua com a connector entre el Parc i el passeig marítim del Fòrum, generant un nou paisatge a través de les franges folrades de verdor i els pavellons. Les places, a causa del seu disseny modern, mostraran els esdeveniments més importants al llarg del parc: el teatre de jardí, sales de concerts, un jardí d'esports urbans... que treballen com a estratègies de base.

La nova barreja de materials com la fusta i el formigó crearà una nova imatge moderna per al districte. Lesavingudes comercials generaran un ambient parisenc. Plens de botigues, cafès, petits restaurants de moda, etc, aquests carrers es convertiran en punts d'accés, reunint a la gent les 24 hores del dia.

La xarxa de "caixes d'activitat" [INCUBADORES D'ART], estarà formada per cubs de 6x6x6m de vidre. Aquests funcionen com una pantalla de projecció a fora, i sales urbanes al seu interior. Cada cub es col·loca en un ambient diferent per tal de personalitzar la imatge local. A dins s'hi instal·laran les activitats tradicionals i espectacles d'entreteniment per als turistes.

Aquestes, es tracten d'unes estratègies de base, per la qual cosa no s'entenen com a solució permanent per a les necessitats de l'espai públic. Es tracta d'un mètode per saber si aquest enfoc és el correcte, i en cas de resultar un èxit, ha de ser reemplaçat per una solució permanent.

/QUART/ Eines

Dissenyat com una franja programàtica, el parc lineal allotjarà pavellons amb diferents usos, com ara bé punts d'accés a Internet, sales d'escacs, cafès, pèrgoles... El nou enllaç serà envoltat de jardins temàtics i dues places.

Les "caixes d'activitats" [INCUBADORES D'ART] es poden utilitzar com a estratègies de màrqueting. Promouent les tradicions, es poden utilitzar com a eines de branding amb la finalitat d'augmentar el nombre de turistes.

Postcript

Cloenda

Towards a new scenario for Mass Housing Estates?

Cap a un nou escenari pels polígons residencials?

Amador FERRER & Adolf SOTOCA

ADOLF SOTOCA: Amador, we are meeting today to talk about the subject of Mass Housing Estates (MHEs). As you already know because you participated as a member of the final jury, we held an international workshop on this problem in June with the aim of casting a new light on the negative approach we've had towards the subject in recent years. Not out of any need to praise MHEs as a sole means of constructing cities, but to provide a fair and objective interpretation of them. In respect of this, we proposed four points to talk about today regarding:

:: Firstly, the role MHEs play in the metropolitan area, in a context which is no longer the central city (as it was known) but rather that of a complex and multipolar metropolitan area with many new commercial activities.

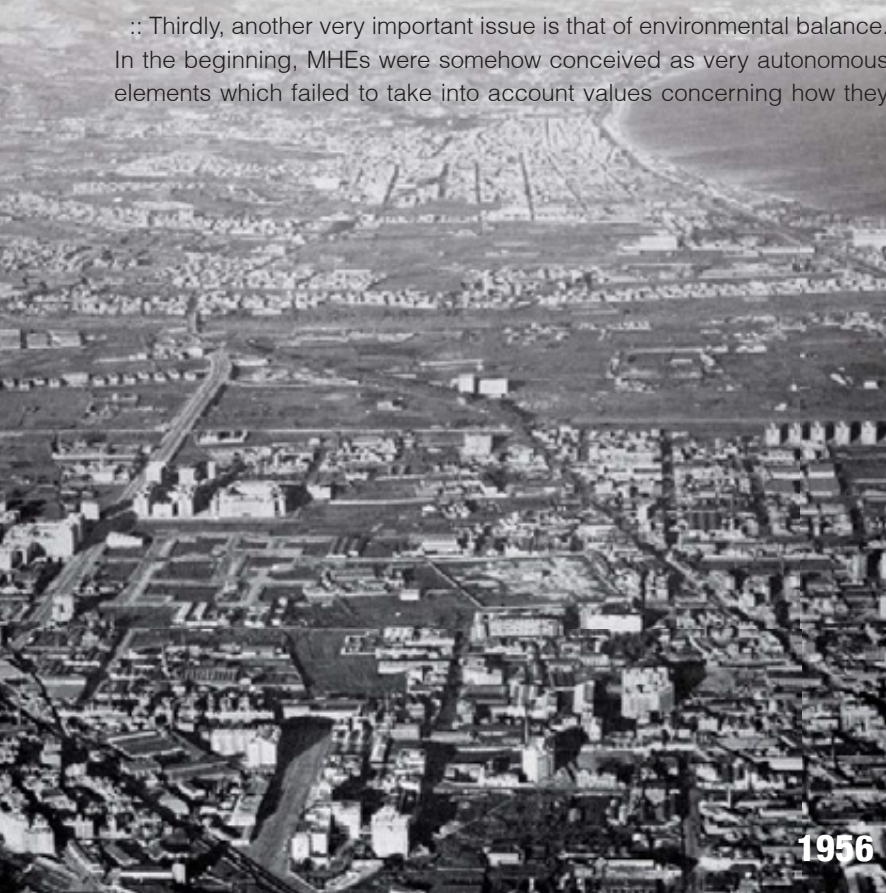
:: Secondly, also understanding MHEs in terms of their internal logic. What can be done to improve the internal living conditions of these neighbourhoods for their residents today?

:: Thirdly, another very important issue is that of environmental balance. In the beginning, MHEs were somehow conceived as very autonomous elements which failed to take into account values concerning how they

ADOLF SOTOCA: Amador, avui ens trobem per parlar del tema dels polígons. Com ja saps perquè vas participar com a membre del jurat final, vam fer un workshop internacional al mes de juny que tractava sobre aquesta problemàtica i que pretén, d'alguna manera, aportar una mirada renovada respecte de la negativa aproximació que hem tingut sobre el tema dels polígons en els últims anys. I això sense necessitat de exaltar-los com a únic mitjà per construir ciutats, però si fent-ne una lectura justa i objectiva. En aquest sentit proposàvem com quatre punts per parlar avui que tenen a veure,

:: En primer lloc amb el paper que aquests polígons juguen en l'àrea metropolitana, en un context que ja no és el de la ciutat central sinó que és la d'un àrea metropolitana complexa i multipolar i amb moltes noves activitats.

:: En segon lloc entenent els polígons, també des de la seva lògica interna. Que pot fer-se per millorar l'habitabilitat interna d'aquests barris pels residents que viuen a dia d'avui?.

1956

1980

fig.02

:: En tercer terme, un tema molt important també que és el del seu balanç ambiental. Els polígons d'alguna manera en un inici havien estat concebuts com a peces molt autònomes i poc atentes als valors ambientals del seu entorn. Que podríem fer per recuperar-los i rescatar-los per a aquest territori?

:: I finalment, com a conclusió, quin és el llegat que signifiquen avui els polígons.

En aquest sentit, si et sembla comencem pel tema dels polígons i el seu encaix territorial, des de que es van construir, els últims que es van acabar a principis meitat dels anys 70, fins a dia d'avui. L'àrea metropolitana ha canviat substancialment pel que fa a les seves infraestructures sobretot d'accessibilitat i connectivitat (fig 01).

Tu quines creus que són les oportunitats que aquesta nova accessibilitat i aquestes noves infraestructures han aportat als polígons com espai residencial?

AMADOR FERRER: És evident que des de els anys 70 l'àrea metropolitana ha crescut molt i els polígons que estaven en una posició perifèrica ara estan en una posició més central. Això és una evidència. El que passa és que centralitat no vol dir integració, són dos coses diferents. Estan efectivament en una posició central, però encara amb problemes d'integració. En alguns s'han fet operacions de relligat i, d'alguna manera, de continuïtat urbana amb les ciutats antigues de l'eixample anteriors. Ara falta un darrer pas que són operacions d'integració física però també d'integració social perquè la integració té dos cares no? La física d'una banda, és a dir la continuïtat urbana, els carrers que continuen, les activitats que tenen continuïtat; i després la integració social, perquè no oblidem que els polígons corresponen a una població més homogènia perquè va arribar de cop als anys 60-70. Ara molts polígons tenen una piràmide d'edat molt invertida, amb gent molt gran i amb pocs nens. Els polígons, a més, també responien a una població moltes vegades immigrada que no és la tradicional catalana. És el cas de Sant Ildelfons, que està a Cornellà. Recordem que a Sant Ildelfons no vivia la mateixa població tradicional catalana que hi havia a Cornellà. La piràmide d'edats és diferent, i tot i que està al costat de Cornellà, encara falten operacions de relligat. El mateix passa amb Ciutat Meridiana, el mateix passa amb Bellvitge, el mateix passa amb Badia etc (fig 02). Ara, evidentment, els polígons són peces amb molts espais lliures, amb oportunitats d'intervenció i amb grans oportunitats de convertir-se efectivament en peces integrades a la ciutat.

AS: Clar, respecte a aquesta doble lectura que fas de la in-

fit into their immediate environment. What might we do to recover these values and rescue them for their environment?

:: And finally, by way of conclusion, what is the legacy of MHEs today?

In respect of the above, if you agree we'll begin with the issue of MHEs and how they fit within the metropolitan area. Since the building of the first of these estates until today, the last ones being completed in the early to mid-1970s, the metropolitan area has changed substantially with regard to infrastructures, particularly accessibility and connectivity (fig 01).

What opportunities do you believe this new accessibility and these new infrastructures to have brought to MHEs as a residential space?

AMADOR FERRER: Obviously, the metropolitan area has grown a lot since the 1970s and the MHEs which were more on the outskirts are now in a more central position. That much is clear. The thing is, being central does not mean being integrated; these are two different things. They are indeed in a central position, but they still have problems with integration. In some cases, operations have been carried out to reconnect them and give them urban continuity with the old cities of the suburban area. Now a final step is required, which consists of operations to bring about their physical but also social integration, because integration has two faces, right? The physical, on the one hand, that is, urban continuity, continuous streets with commercial activities along them; and then social integration, because let's not forget that MHEs have more homogenous populations due to their sudden appearance in the 1960s and 1970s. Nowadays, many MHEs have a very inverted age pyramid, with very elderly people and few children. What is more, they also often accommodate an immigrant population and not traditional Catalan families. This is the case with Sant Ildelfons in Cornellà. Let's remember that the traditional Catalan population you could find in Cornellà did not live in Sant Ildelfons. The age pyramid is different, and even though it's right next to Cornellà, it lacks operations to re-connect it. The same is true of Ciutat Meridiana, and of Bellvitge, Badia, etc (fig 02). Nowadays, obviously, MHEs are elements with a lot of free space, with opportunities for intervention and great opportunities for being effectively converted into integrated elements of the city.

AS: Of course, in respect of your dual interpretation of integration, the physical and the social, surely we could say that these two are very much linked, right? Many of these MHEs continue to receive immigrants. No longer internal national immigration but immigration from outside the European Community. And this is also because they are enclaves which are not physically very integrated within the city, that is, it takes a long time to

tegració, la física i la social, segurament podríem dir que van molt lligades no? Molts d'aquests polígons encara continuen sent receptors d'immigrants. Ja no són les immigracions internes de l'estat sinó immigracions extracomunitàries. I ho són també perquè són enclaus que estan molt poc integrats físicament dins de la ciutat, és a dir, implica molt de temps anar de Ciutat Meridiana al centre de Barcelona, encara a dia d'avui. Això és així malgrat que tenim grans infraestructures com la C-58 que hi passa tocant. Però aquesta infraestructura no dona un bon accés al barri. Igual ha passat amb la Mina, per exemple. Ara si que té les seves sortides des de la ronda litoral, passa el tramvia i ha millorat considerablement la seva accessibilitat en transport públic. Però que fins fa no gaire, tot i la seva posició de centralitat, continuava espacialment molt segregada.

AF: Si, les grans infraestructures estan poc considerades, no només als polígons, sinó en moltes altres trames urbanes. Aquest fenomen no és exclusiu dels polígons ja que també cal dir que alguns d'aquests enclaus residencials es van construir després de les infraestructures. En alguns casos primer hi havia l'autopista i després va aparèixer el polígon. Les grans infraestructures, segons com es projectin i segons com es tracten en posicions urbanes, representen una barrera física molt considerable i molt important, difícil de superar a més (fig 03). Aquesta manca d'intervenció física porta a un problema d'integració social.

AS: Tu quin marge creus que hi ha de millora o

fig.03

get from Ciutat Meridiana to the centre of Barcelona, even today. This is despite the large-scale infrastructures like the C-58 that runs alongside it. Because this infrastructure does not provide good access to the neighbourhood. The same has happened with La Mina, for example. Now it does have its own exits from the ring road, and there's also the tram, so accessibility has improved considerably with public transport. But until very recently, despite its central position, it was still very segregated in spatial terms.

AF: Yes, the large-scale infrastructures were not really taken into account when the MHEs were designed, but the same is true of many other urban stretches. This is not a phenomenon exclusive to MHEs, as we should also point out that some of these residential enclaves were built after the infrastructures. In some cases there was the motorway first and then the MHE appeared. The large-scale infrastructures, depending on how they are planned and where they are finally built, represent a very considerable and important physical barrier, which is also difficult to overcome (fig 03). This lack of physical intervention leads to a problem of social integration.

AS: What margin do you think there is for improving or finding a way round such inflexible infrastructures? Many of them are out of the hands of not only the local town council but also the Catalan government itself. This distance in terms of decision-making might represent a serious problem, don't you think?

AF: It depends on each individual case, but Ciutat Meridiana is a paradigmatic case, because Ciutat Meridiana is badly positioned. It's not that it doesn't have access: it's that it can never have it, because its topographical position makes access difficult. It will always have one single means of access and making another one via Torre Baró is topographically inviable. There are cases of badly positioned MHEs, which were badly situated from the outset, and where there is little margin for action. But there are others where there is a lot of margin for action, Ciutat Badia for example. Many years ago we proposed an important project to connect it with the Autonomous University. With just one road connecting Ciutat Badia and the Autonomous University the neighbourhood would change completely, because it would provide an exit from another side. The same is true of La Mina.

AS: Now that you mention the case of Ciutat Badia, we studied this sector of the Vallès area in the workshop. More specifically, Ciutat Badia not only in relation to the Autonomous University, but as an integral part

d'estovament d'aquestes infraestructures tan dures? Moltes d'elles no són competència no només de l'administració municipal, sinó que ni tan sols del Govern de la Generalitat. Aquesta llunyania en l'escala de decisió pot significar un greu problema, no creus?

AF: Depèn de cada cas, però Ciutat Meridiana és un cas paradigmàtic, perquè Ciutat Meridiana està mal col·locada. No és que no tingui accés: és que no el podrà tenir mai, perquè amb la posició topogràfica que té es fa difícil accedir. Tindrà sempre un únic accés i fer-ne un altre per Torre Baró és topogràficament inviable. Hi ha casos de polígons mal situats, mal localitzats d'entrada, on hi ha molt poc marge d'actuació. Ara hi han altres que si tenen molt marge, el mateix Ciutat Badia per exemple. Fa anys vam fer una proposta molt important de connexió amb la Universitat Autònoma. Només amb una via que connecti Ciutat Badia amb la Autònoma es canviaria totalment el barri, perquè ja tens una sortida cap a un altre costat. Igual passaria amb La Mina.

AS: Ara que comentes el cas de Ciutat Badia, en el si del taller vam estudiar aquest sector del Vallès. Més concretament, Ciutat Badia, relacionada no només amb la Universitat Autònoma, sinó com a integrant d'un sistema metropolità, si se li pot dir així, d'habitatge protegit o de polígons d'habitatge. És possible resseguir la N-152 que surt des de Ciutat Meridiana i se'n va fins a Terrassa, i és possible anar descobrint diferents polígons que es situen al llarg en aquesta via de segon ordre. Vam plantejar la hipòtesi de que hi ha aquí segurament un marge com per replantejar un sistema més o menys coherent o que treballi cohesivament els diversos polígons des d'una escala metropolitana. Jo intueixo que hi pot haver un potencial per millorar les condicions d'aquests polígons des de la gran escala.

AF: Totalment d'acord, jo a això els hi anomeno les vies metropolitanes, és a dir, aquella vialitat que no són les autopistes, túnels i que tampoc són els carrers locals, que són vies que tenen continuïtat en el territori. Aquestes vies tenen un tràfic mixte de transport privat, públic, autobusos, taxis, tramvies, etc, amb moltes cruïlles a nivell. Són vies distribuïdores, vies de cohesió metropolitana i que efectivament algunes ja existeixen però estan molt oblidades. Tenim antigues carreteres desgraciadament desateses i que són vies que efectivament tenen continuïtat en diversos municipis, que van relligant cascs antics, polígons industrials, polígons d'habitatges i que podien tenir un paper fonamental en la mobilitat quotidiana. Suporten

of a metropolitan system, if we might put it that way, of protected housing or housing estates. If you follow the N-152 out of Ciutat Meridiana and towards Terrassa, you find different MHEs all along this secondary road. We considered the hypothesis that there must be margin here for reconsidering a more or less coherent system or one which brings cohesion to the different MHEs on a metropolitan scale. I sense there might be the potential to improve the conditions of these MHEs on a large scale.

AF: I completely agree, this is what I call the metropolitan roads, that is, roads that are not motorways, tunnels or local roads, but roads that run through the metropolitan area. They have mixed traffic made up of private and public transport, buses, taxis, trams, etc., with a lot of intersections where traffic priority becomes complex. They are distributory roads, providing metropolitan cohesion, and some even already exist but have been forgotten. We have old roads, unfortunately neglected, which do actually reach different municipalities, that re-connect old quarters, industrial estates, housing estates, and that could play a fundamental role in daily mobility. They are good for short journeys, urban mobility and are elements of metropolitan cohesion. Indeed, Ciutat Badia and the N-152 is one of the metropolitan roads that could be improved. I think this is actually one of the issues in the Metropolitan Master Plan, one of the

desplaçaments curts, de mobilitat urbana i són elements de cohesió metropolitana. Efectivament, Ciutat Badia i la N-152, és una de les vies metropolitanes a potenciar. Justament jo crec que és un dels temes del pla director metropolità, un dels temes fonamentals que s'està plantejant: reconèixer aquestes vies metropolitanes, dóna'ls-hi un paper protagonista. Aquí és on falla gran part de la mobilitat metropolitana, que va molt bé amb les autopistes, però quan arriba al nus, salta de l'autopista al carrer local. Manca un esglaó intermig que són aquestes vies metropolitanes, que són les que compleixen aquesta funció de mobilitat interna de suport i de cohesió.

AS: Fins i tot, si no tinc malentès, el pla territorial metropolità planteja un metro lleuger o tramvia, encara per definir, just al llarg de la N152. És clar que són obres de molta inversió, però sembla que hi ha algunes iniciatives que van en la bona direcció.

AF: Lo important és saber a on anem, perquè amb els plans de vegades les coses no són realitzables immediatament. Però a més plantegen un programa de futur, i clar, anem a una major cohesió metropolitana, anem a integrar peces que estan aïllades en el territori o que ho estaven. Anem a buscar una xarxa de suport que doni satisfacció a moltíssims requeriments que avui estan insatisfets o són molt difícils de satisfer. Perquè gran part de la congestió de mobilitat viària que hi ha a l'àrea metropolitana és per manca d'aquestes vies intermitges que estan maltractades.

AS: Que per altra banda també signifiquen itineraris quotidians i que també configuren l'imaginari col·lectiu i formal de la gent que és mou dins d'aquest territori. En aquest sentit també els polígons tenen un paper fonamental, ja que són peces autònomes, acabades en sí mateixes, normalment amb volumetries força contundents. De nou crec que el cas de Ciutat Meridiana és paradigmàtic, donat que la porta a Barcelona entrant pel Vallès, entrant per la C-58, és Ciutat Meridiana. Per tant, crec que el repte està en integrar també aquestes peces dins del imaginari col·lectiu i projectar, a més, aquestes noves vies dins d'un ordre visual. Cal considerar formalment els polígons en tota la seva dimensió visual, en positiu (FIG 04). Crec que també seria un criteri projectual interessant.

AF: El polígons sempre han tingut una imatge formal forta, sempre, sobretot al començament, perquè clar sor-

fig.04

fundamental issues being considered: reconsidering these metropolitan roads, giving them a central role to play. This is where a large part of metropolitan mobility falls down; it works great with the motorways, but when you get to the junctions, there is a leap from the motorway to the local road. There's a need for something inbetween, to link them, and this would be the metropolitan roads, which fulfil this internal mobility function of support and cohesion.

AS: If I've understood correctly the Metropolitan Territorial Plan even considers the construction of a light rail system or tram, still to be decided, right alongside the N152. Obviously these are works that require a lot of investment, but it seems that some initiatives are heading in the right direction.

AF: The important thing is to know where we are headed, because with plans sometimes things are not immediately achievable. But a future programme is also being considered, and of course, we are headed towards greater metropolitan cohesion, towards integrating elements which are or were isolated within the metropolitan area. We are looking for a support network to fulfil a great many requirements that today are unfulfilled or very difficult to fulfil. Because much of the road congestion affecting mobility in the metropolitan area is due to a lack of these intermediary roads, which are ignored.

AS: Which on the other hand also represent everyday routes and shape the collective and formal image held by people who move within the metropolitan area. MHEs also play a fundamental role in this respect, as they are autonomous elements, a complete whole in themselves, normally with very large buildings. Again I believe that the case of Ciutat Meridiana is paradigmatic here, given that it is the gateway to Barcelona when entering via the Vallès, via the C-58. I therefore believe the challenge also lies in integrating these elements within the collective image and also planning these new roads within a visual order. The visual form of MHEs must be considered positively as a whole (fig 04). I think that would also be an interesting criterion for such projects.

AF: MHEs have always had a strong image in terms of form, always; particularly in the beginning, because of course they were built in the middle of open ground. You'd find Bellvitge in the middle of fields of crops. Such a strong image in terms of form has gradually been lost as the city has been built up within the environment, but it continues to maintain its force.

AS: Still today, you take the B-30 to go to the Autonomous University

tien en descampats. Et trobaves Bellvitge enmig de camps de creu. Aquesta imatge formal tan forta l'hem anat perdent a mida que la ciutat s'ha anat construint a l'entorn però continua mantenint la seva força.

AS: Encara a dia d'avui, vas Per la B-30 per anar a la autònoma i veus Ciutat Badia...

AF: És contundent, són imatges fortes. Jo crec que, efectivament, els polígons serveixen també per tenir unes fites en el territori. Del que es tracta és d'integrar-los i d'aprofitar aquest element de visualització d'un barri. Jo crec que el marge per la integració dels polígons és molt alt, però cal un programa organitzat i dirigit d'actuacions. L'objectiu de la cohesió metropolitana és l'objectiu principal del futur Pla Director Metropolità. La metròpolis ha de funcionar més com una ciutat.

AS: En certa manera és passar de la lògica de la ciutat construïda base de fragments autònoms, a intentar que aquests fragments acabin relligant-se entre sí, treballant solidàriament

AF: I en la integració un dels elements fonamentals és la mobilitat, no només en transport privat sinó també en transport públic. Un exemple seria la cohesió que té Paris, que té el RER, un sistema de transport complementat amb el metro molt potent, i a més té unes vies amb molta continuïtat. Aquestes vies possibiliten una metròpolis molt més cohesionada i amb els barris molt més integrats, sense que els barris perdin la seva personalitat.

fig.05

and you see Ciutat Badia...

AF: It's striking, these are strong images. I think that the MHEs actually also serve as landmarks in the metropolitan area. It's about integrating them and making the most of this visual element in a neighbourhood. I think that there is a lot of margin for integrating MHEs, but we need an organised and guided programme for action. Metropolitan cohesion is the main objective of the future Metropolitan Master Plan. The metropolis must function more like a city.

AS: In some way the idea is to reject the logic of a city constructed by means of autonomous fragments, and attempt to make these fragments link up with one another, working together.

AF: And one of the fundamental elements in integration is mobility, not only in private but also public transport. One example of this would be the cohesion you find in Paris, which has the RER, a transport system complemented by the very solid metro system, and also some roads which transverse the whole city. These roads allow for a much more cohesive metropolis with much more integrated neighbourhoods, without these neighbourhoods losing their personality.

AS: Indeed, and that is another issue, the internal logic of the neighbourhoods. These are neighbourhoods that have their own identity, normally very important from a social point of view. This negative image of MHEs very much stems from social issues and not so much from the real conditions of the urban space. It's true that it took a long time for facilities to be built there, it's true that many of the open spaces were not urbanised. But if we compare the urban landscape of some of the MHEs with those of traditional urban fabrics, I'm not so sure we would opt for the traditional model. Some MHEs really have an environmental quality and facilities which are, or at least have the potential to be, on a par with traditional urban fabrics (fig 05).

AF: Yes, that is precisely the central issue that I wanted to highlight in my thesis. MHEs are an opportunity, one of the most important opportunities for designing new cities and may actually resolve the large-scale problems of traditional neighbourhoods. I compared traditional neighbourhoods with MHEs. Traditional neighbourhoods have a much higher density, much less space for facilities, much less space for urban parks, a lot of mobility problems, parking problems, etc. which, by contrast, the new elements can resolve. As a means of operating towards growth, MHEs represent a great opportunity. It's true that here in Barcelona there was a lot missing from MHEs, the facilities arrived late and the public

AS: Efectivament, i aquest és un altre tema, el de la lògica interna dels barris. Aquests són barris que tenen una identitat pròpia, normalment molt considerada a efectes socials. Aquesta imatge negativa dels polígons prové molt d'unes qüestions socials i no tant de les condicions reals de l'espai urbà. És cert que van trigar molt en construir-se els seus equipaments, és cert que no es van urbanitzar molts dels espais lliures. Però si comparem el paisatge urbà d'alguns dels polígons amb els de teixits tradicionals, no crec que fos tan clar que optéssim pels teixits tradicionals. Hi ha polígons que realment tenen una qualitat ambiental i uns equipaments que estan al nivell, o podrien estar-ho, del que serien altres teixits tradicionals (FIG 05).

AF: Si, aquest és exactament el tema central que vaig voler posar de relleu en la meua tesi. Els polígons són una oportunitat, una de les oportunitats més importants de projectar noves ciutats i, justament, poden resoldre els grans problemes que tenen els barris tradicionals. Jo comparava els barris tradicionals amb els polígons. Els barris tradicionals tenen una densitat molt més gran, molt menys espais per equipaments, molt menys espais per parcs urbans, molts problemes de mobilitat, d'aparcament, etc. que, en canvi, les noves peces poden resoldre. Els polígons, com a manera d'operar per créixer, són una gran oportunitat. És veritat que aquí, els polígons a Barcelona hi van haver moltes mancances, els equipaments van arribar tard i el transport públic va arribar tard. Però continuen sent unes

fig.06.1

transport arrived late. But they are still city elements which have many possibilities because they have a lot of open spaces and the margin to be improved, as we have seen in some recent interventions.

AS: Yes, what you say about open spaces is fundamental. Somehow one clearly senses that unconstructed space plays a central role in these elements. In the traditional city, 80% of the surface area is basically occupied space or private space. On MHEs this ratio is inverted: buildings occupy 20% of the space and therefore you have 80% of surface area which you have to know what to do with; and certainly one of the problems is not only that urbanisation projects arrive late, but that very often the ownership, the different scales of privacy are also not well-defined. This lack of definition in managing and maintaining the space is a significant challenge. We find other countries such as Germany where space that was initially public is beginning to be privatised, because administrations cannot take charge of managing or maintaining this great abundance of open space (fig 06).

AF: The percentages depend on each individual MHE. So there are MHEs with higher or lower percentages of open spaces, depending on the project. Sometimes an excess of open space might be negative because you will never know how to fill it or use it. With MHEs where there is at least 60% open space, there are a lot of opportunities, and as these MHEs are in more central positions, these opportunities are more likely to be taken advantage of, as there is a demand for spaces to make areas for sport or parks. These neighbourhoods offer the opportunity to do that.

Very often the problem with MHEs is not what is missing, as it always arrives at some stage, and this is also not particular to MHEs, as other forms of urban housing also suffer from this. The big problem is the project being done all at once, managed all at the same time. This rigidity has at times led to problems because decisions which have a lasting effect have had to be taken quickly, whereas in other forms of urban housing the way things are done changes over time. There needs to be an alternative to this, maintaining these city elements as opportunities and reviewing some of the management aspects. For example, at times the construction has been detached from the urban planning, as if they were two independent matters. This isn't necessary, as, if we look at other European MHEs, the results are often better because the MHEs have been built more gradually over time. If we look at the German Siedlungen, for example (fig 07), or the whole suburban area of Van Eesteren in Amsterdam, we could say that they are also MHEs. The elements in-

pees de ciutat amb moltes possibilitats perquè tenen molts espais lliures i tenen marge per córrer, com s'ha vist en algunes intervencions recents.

AS: Sí, això que comentes dels espais lliures és fonamental. D'alguna manera s'intueix clarament que el gran protagonista d'aquestes peces és l'espai no construït. En la ciutat tradicional el 80% de la superfície bàsicament és espai ocupat o espai privat. En els polígons aquesta relació s'inverteix: l'ocupació de l'edificació és del 20% i per tant tens un 80% de superfície que has de poder tractar; i segurament un dels problemes no és només que els projectes d'urbanització arribessin tard, sinó que moltes vegades també els dominis, les diferents escales de privacitat no estan ben definides. Aquesta indefinició en la gestió o en el manteniment és un repte important. Ens trobem amb altres països, com és el cas d'Alemanya, on comença a privatitzar-se els espais que en un inici eren públics, perquè també les administracions no poden entomar la gestió o no poden fer-se càrrec d el manteniment d'aquesta gran abundància d'espai lliure (FIG 06).

AF: Els percentatges depenen dels polígons. Per això hi ha polígons amb més i menys percentatge d'espais lliures, segons els projectes. De vegades un excés d'espai lliure pot ser negatiu perquè no sabràs mai com omplir-lo o com utilitzar-lo. Si els polígons tenen al menys un 60% d'espai lliure, tenen moltes oportunitats, i a mida que aquests polígons estan en posicions més centrals aquestes oportunitats tenen més possibilitats de realitzar-se, en haver demanda d'espais per fer zones espor-

fig.06.2

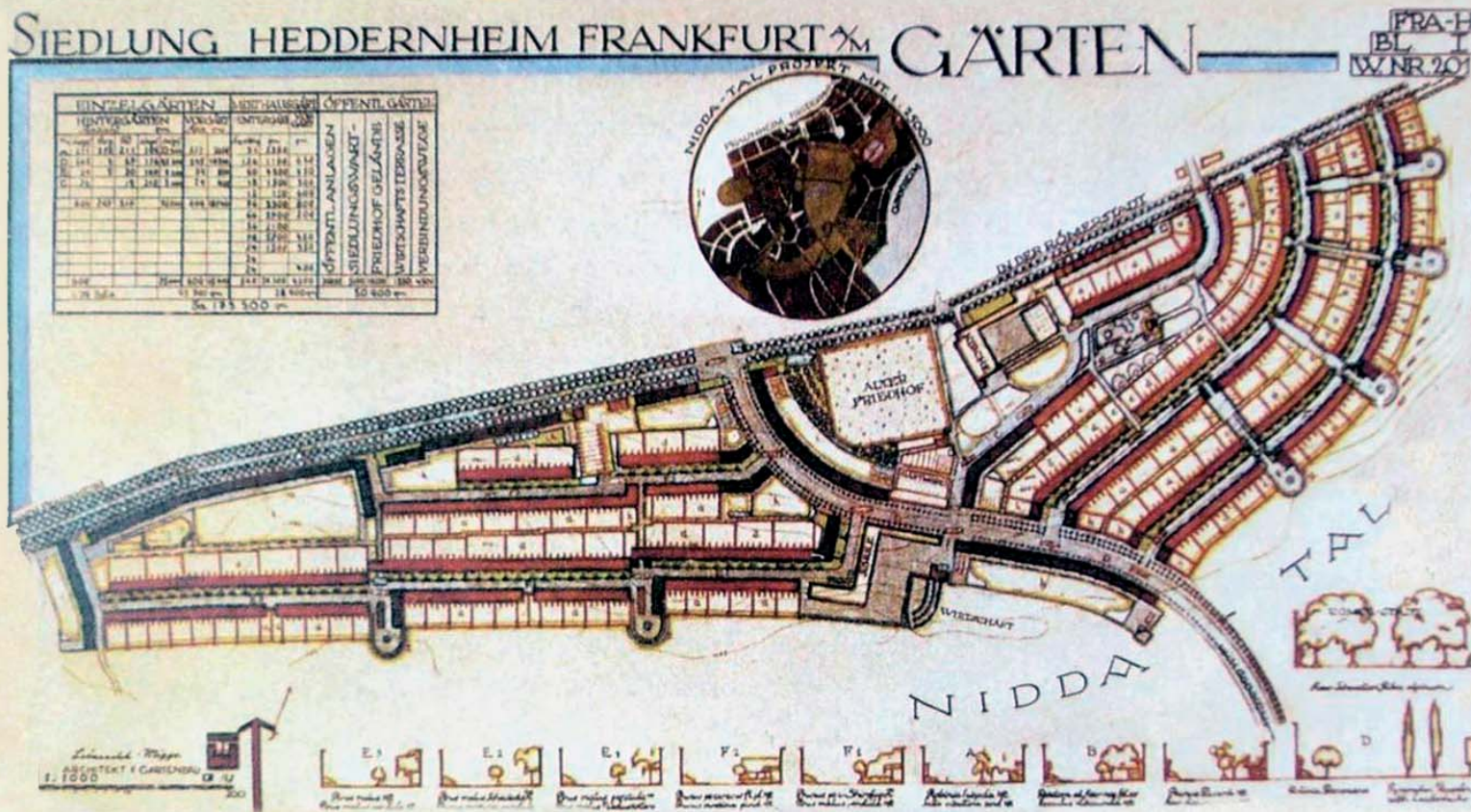

fig.07

roduced by Van Eesteren are coordinated jointly as a whole, there was a certain strategy used in their management, intervention was gradual, there was a mixture of housing types, all of the elements considered as a whole.

AS: The time factor is indeed a very important issue. It seems that in the very morphogenesis of the MHE it already has the DNA that will accompany it throughout its lifetime and its renovation processes. Improvements cannot be deferred over time, either, but rather will be aimed in many cases at concrete action, a plan which can be implemented in very little time. It's not like with what we call traditional urban fabrics, which are built little by little and where planning allows for a certain diffusion of work over time....

AF: But let's see now: at the time when interventions began on MHEs

tives i per parcs. Aquests barris ofereixen l'oportunitat de poder-lo situar.

Moltes vegades el problema dels polígons no són tant les mancances, que acaben arribant sempre, i que no són privatives dels polígons ja que també les tenen altres formes urbanes. El gran problema és la d'un projecte fet de cop, gestionat de cop. Aquesta rigidesa de vegades ha portat problemes perquè s'han de prendre decisions, per dir-ho així, de cop per un període molt llarg, mentre que en altres formes urbanes amb el temps van variant les maneres de fer. Hi hauria una manera alternativa d'actuar, mantenint aquestes peces de ciutats com oportunitats i, en canvi, revisar alguns dels aspectes de la gestió. Per exemple de vegades s'ha desvinculat l'edificació de l'urbanització,

there was a huge range of possibilities. Here, because we only began recently we only have the case of La Mina where the Rambla Central has been constructed and the image of the MHE has been changed with one single well-designed intervention. But in the case of the French Grand Ensembles 20 years ago, all sorts of interventions were taking place (fig 08), doubling a block and extending it by 4 metres, a 4-metre slab where they put the kitchens, the bathrooms and the new stairway, thereby extending the housing space and gaining 4 extra metres on the block. Others open up a lower ground floor which serve for shops and other commercial uses, such as workshops. Finally, others construct intermediary buildings and re-use the public space.

AF: I agree, although I don't know the French experience in any detail, but from what I know about other countries, the big problem is management, high densities and the number of residents and families involved in this type of MHE. Reforming a neighbourhood which has informal beginnings is easy, because the legal situation is much more flexible from the outset, there is lower density and the state of the buildings is also more precarious. In the case of Catalan MHEs the densities lead to rehousing, compensation, which makes it difficult to implement strong planning interventions from the beginning.

AF: One problem in fact is when you have large blocks, as can happen in La Mina, where 50 neighbours share one stairwell.

AS: Then there is the question of the system of tenancy. In France and Germany there is the system of renting or concessions and that greatly simplifies management. Here on our MHEs ownership is prevalent and there is therefore a dispersion of different owners, all with very different interests. One recent case has been that of the cheap housing known as "Cases Barates del Bon Pastor". This is an MHE from another age but where the very diverse interests of the different residents converged, generating social conflict between neighbours and making the process of renovation extremely difficult from the outset.

AF: Another very different case is that of Montbau. Lifts are currently being installed outside, which is something that will enormously improve accessibility to the flats higher up. Montbau is an MHE which has been very well maintained, it was well designed from the beginning, at one point the management was deficient but in the end construction has continued. The problem with Montbau is insufficient density to maintain commerce and facilities. As Montbau has aged it has suffered the same process as all MHEs, whereby the age pyramid is mainly comprised of

com si fossin dos coses independents. Això no és necessari, ja que si mirem altres polígons europeus moltes vegades els resultats són millors perquè els polígons s'han construït d'una manera més gradual. Mirem les *siedlungen* Alemanyes (FIG. 07), per exemple, o tot l'exemple de Van Eesteren a Amsterdam, Podríem dir que són polígons també. Les peces de Van Eesteren, tenien una coordinació de conjunt, hi havia una certa estratègia en la gestió, una certa gradualitat en la intervenció, una barreja tipològica, una consideració de totes les peces en conjunt.

AS: Definitivament el factor temps és un tema molt important. Sembla com si en la pròpia morfogènesi del polígon, hi hagués ja l'ADN que l'acompanyarà al llarg de tota seva vida útil i al llarg dels seus processos de renovació. Les actuacions de millora tampoc no podran ser diferides en el temps, sinó que també aniran dirigides en molts casos a l'actuació concreta, al pla executable en poc temps. No és com en els teixits que anomenem tradicionals, que es van fent poc a poc i en els quals el planejament permet una certa difusió al llarg del temps....

AF: Però mirem ara: en aquest moment en el que s'han començat a fer intervencions en polígons hi ha una gama de possibilitats enormes. Aquí perquè hem començat ara i només tenim el cas de la Mina on s'ha fet la Rambla Central i s'ha canviat la imatge del polígon a través d'una única intervenció molt ben posada. Però en el cas dels Grand Ensembles francesos fa 20 anys que estan fent intervencions de tot tipus (FIG. 08). Algunes doblen un bloc i hi posen 4 metres, una làmina, una placa de 4 metres en les quals es posen les cuines, els banys i la nova escala, ampliant així els habitatges i guanyant 4 metres més de profunditat en el bloc. Altres amplien sabates en planta baixa que serveixen per usos comercials i per tallers. Finalment altres ubiquen volums intermitjos, i reutilitzen l'espai públic.

AS: D'acord tot i que, sense conèixer en profunditat l'experiència francesa, però pel que conec d'altres països, el gran problema està en la gestió, en les altes densitats i la quantitat d'habitants i de famílies implicades en aquest tipus de polígon. Reformar un barri d'origen informal és ben fàcil, perquè la situació jurídica de partida és molt més tova, la densitat és menor i l'estat de l'edificació també és més precari. En el cas dels polígons catalans les densitats obliguen sobretot a reallojament, indemnitzacions, que dificulten d'entrada intervencions d'ordenació fortes.

older people, people who need more services. Young people have left and many residents are elderly couples. The problem they have is that there is a low density for maintaining commerce and, although it is near the city, everyday commerce has not survived and many school facilities are empty because now what is needed are facilities for the elderly. There is a problem of adaptation.

AS: There is also another issue with regard to the commerce in Montbau, which is the location of the commercial element, the market. It really is a location that lacks any relationship with the public space of the surround-

AF: Un problema efectivament, és quan tens blocs de grans dimensions, com pot passar a la Mina, en el qual en una escala hi ha 50 veïns.

AS: Després hi ha una qüestió de règim de tinença. A França i Alemanya el règim és de lloguer o de concessió i això simplifica moltíssim la gestió. Aquí en els nostres polígons preval el règim de propietat i, per tant hi ha una dispersió de propietaris amb interessos ben diferents cadascú d'ells. Un cas recent ha estat el de les Cases Barates del Bon Pastor. Es tracta d'un polígon d'un altre

fig.08

Le grand projet de ville de Metz-Borny

→ La mise en place du Grand Projet de Ville a permis, dans un premier temps, à la fois:

- d'intensifier les efforts en faveur de ce quartier (aménagement des espaces, propreté, etc...).
- de lancer une étude de définition qui trace les grandes lignes d'un vaste projet urbanistique et architectural: le cabinet retenu en septembre 2001 (Reichen et Robert) a établi un projet très partagé, dont le plan de financement des actions a été validé en janvier 2003.
- de mettre en oeuvre une ambitieuse démarche d'association des habitants: comité de quartier de 64 représentant nourri par 8 commissions de quartier thématiques.

Les grands axes sont:

- démolir pour servir le développement du quartier.
- désenclaver le secteur.
- concevoir un nouvel habitat à l'échelle humaine.
- développer un nouveau concept socio-économique.
- offrir des services de proximité de qualité.

Le grand projet de ville de Metz-Borny

→ le temps de la valorisation qui associe **démolition et résidentialisation**. Un programme de démolition de 840 logements est prévu (immeubles du "fond de Borny", "carré", quelques "ouvertures de la barre" en grecque) et un programme de résidentialisation permettant la réappropriation de la cité en petites unités résidentielles.

→ la ré-urbanisation. Elle suppose une forte action de désenclavement passant par un raccordement direct sur la RN3 (diffuseur et création d'une place rectangulaire) et la réalisation d'un nouveau tracé urbain couvrant tout l'est du quartier en prolongement de la trame urbaine d'origine. Les nouveaux réseaux créés (rue de Bourgogne, rue des Cloutiers et le réseau intermédiaire) permettront l'implantation de programmes de logements en individuel ou en petit collectif.

→ la vie sociale et les équipements publics. Dans ce cadre seront traités la reconstruction de l'école Descartes, l'équipement social du conseil général, le Dajo régional, un ensemble sportif nouveau.

→ le temps de développement. L'objectif est celui d'une ville multifonctionnelle et d'une certaine polycentralité. Une zone multifonctionnelle de 48000m² est prévue. Dans cette zone est proposé un "déclencheur" de l'action publique sous forme d'un **village administratif** de 10000m² environ, divisé en petites unités. Sont aussi prévus un axe commercial entre la RN3 et le boulevard de Solidarité et la création d'un grand marché (3000m²) reprenant le marché forain, d'échelle d'agglomération, et le complétant par un marché permanent de type halle de produits frais. D'autre part, trois pôles de développement résidentiels seront mis en oeuvre: secteurs de la rue de Bourgogne, du Fort des Bordes et du village mêlant maisons individuelles et petites unités de logements collectifs.

→ la dimension environnementale. Sous le terme "jardin habité", il est prévu un plan vert, plan de continuités végétales, un grand mail piétonnier nord-sud, une pépinière municipale sur les terrains libérés par les démolitions du "Fond de Borny" et de nouveaux ensembles de jardins familiaux.

ding neighbourhood.

AF: On the north side of the park, the ground floors are for housing. If these little squares only had a bar or a couple of shops, it would be very different. The squares are always empty because the ground floors do not even have access to the stairwell, they're walls. If there were some activity on the ground floors it would change the urban landscape a little and also the use of public space. The use of public space is very much linked to the use of ground floors.

AS: That's why I commented that the market, which should have been directly linked to the central square, is badly located. Being behind it and with a building inbetween makes commercial activity quite difficult.

AF: In any case I think that MHEs are important elements of the city that constitute an important heritage. They accommodate a lot of housing and it is relatively possible to introduce improvements, inject new uses in activities, improve the housing conditions, improve accessibility. I therefore believe that there is margin to act here.

AS: In respect of this I wanted to draw our attention to a dual vision we have of this idea of legacy or inheritance. One inheritance is physical, which you are talking about now, constituting inhabitable spaces where people live and with the potential for certain living standards. Another is the disciplinary legacy, that is, learning from the lesson of how the metropolitan MHEs were constructed up until the 1970s. In your thesis, in the edition published by the UPC (fig 09), you make the comment that the unitary management of different elements constructed in the city was an opportunity. Far from this almost always negative vision of the fragment, in this case you, if I'm interpreting correctly, defended these unitary management projects as a way of building the city coherently, and I believe this to be a legacy that has accompanied us over these 30 years because our modern approach, with the partial plan or planning by sectors, still retains something of that...

AF: With my thesis I wanted to correct the mistaken idea that because some MHEs were disastrous, this detracted from the entire logic of growth by fragments. I stressed that it is in fact an important legacy of how to build a city, particularly because the method of constructing a city by sectors, by MHEs or urban elements, is the ideal instrument at times of rapid growth when facing large-scale immigration. This way of consolidating the city represents a fantastic opportunity for designing new neighbourhoods in optimum conditions. Whether this is taken advantage of or not is another thing. There are good projects and bad projects;

període però en el qual conflüen interessos molt diversos dels diferents habitants i això, d'entrada, genera conflictitat social entre els mateixos veïns dificultant moltíssim el procés de renovació.

AF: Un altre cas ben diferent seria Montbau. En aquest moment s'hi estan posant ascensors per fora, que és un tema que millora enormement l'accessibilitat dels pisos alts. Montbau és un polígon que s'ha aguantat molt bé, està ben projectat d'entrada, la gestió en un moment va ser deficitari però al final s'ha anat construint. El problema que té Montbau és justament d'una densitat insuficient per poder mantenir el comerç i els equipaments. Montbau també ha anat envellint, ha patit un procés com tots els polígons, en el que la piràmide d'edat és majoritàriament composta per gent gran, gent, per tant, que necessita més serveis. Ha marxat la gent jove i molts són parelles grans. El problema que tenen és que hi ha poca densitat per poder mantenir el comerç i, tot i que està a prop de la ciutat el comerç diari no s'acaba d'aguantar i molts equipaments escolars estan buits perquè ara el que cal són equipaments de tercera edat. Hi ha un problema d'ajust.

AS: Respecte al comerç de Montbau també hi ha una qüestió que és la posició de la peça comercial, el mercat. Realment està en una localització deficientment relacionada amb l'espai públic del barri.

AF: A la zona nord del parc, les plantes baixes són d'ús habitatge. Només que aquelles placetes tinguessin un bar o un parell de botigues seria molt diferent. Les placetes estan buides sempre perquè les plantes baixes no tenen ni accés a l'escala, són murs. Si les plantes baixes poguessin tenir una certa activitat canviaria una mica el paisatge urbà i també l'ús dels espais públics. L'ús dels espais públics està molt lligat a l'ús de les plantes baixes

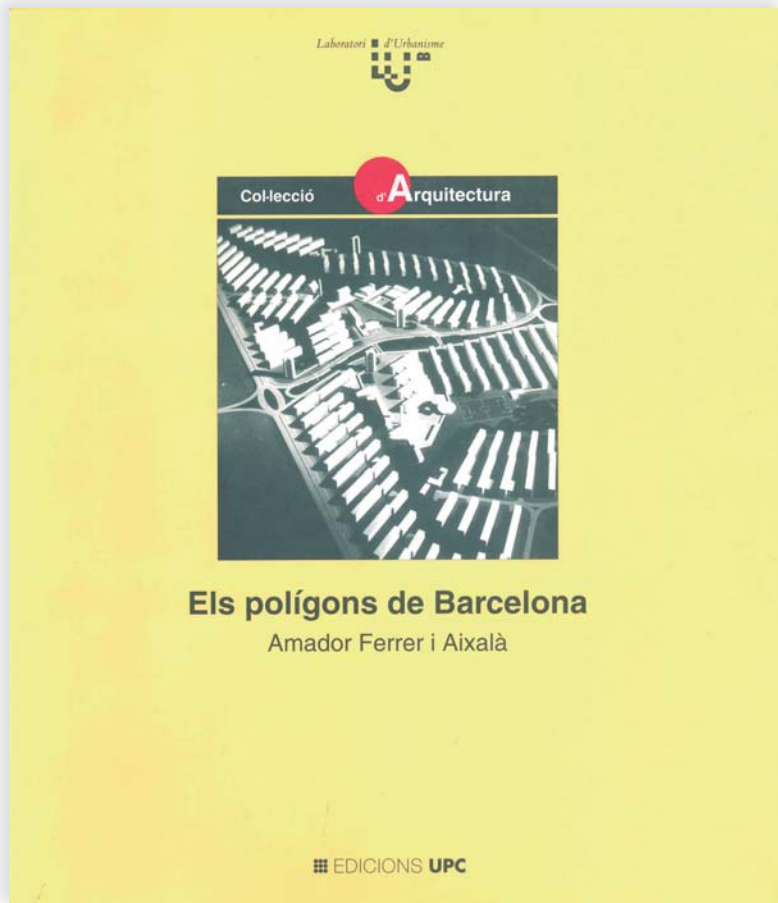
AS: Per això comentava que el mercat, que hauria d'haver estat en relació directa amb la plaça central, es troba mal ubicat. Estant al darrera i amb un edifici pel mig es dificulta bastant l'activitat comercial.

AF: En tot cas jo crec que els polígons són peces importants de la ciutat que construeixen un patrimoni important perquè són molts habitatges i és relativament possible fer intervencions de millora, de injectar nous usos en les activitats, de millorar les condicions de l'habitatge, millorar l'accessibilitat. Per tant jo crec que hi ha marge per córrer aquí.

AS: Jo en aquest sentit voldria cridar l'atenció en una do-

there are projects which have known how to read the area and others that have not; there are projects which have got it right when it comes to types of building and others that have not; there are projects which have got the planning right and others which have not. The problem is not in the form of growth. The problem lies in the management of projects, managing them as an urban form, and the legacy we have is extremely important. What is more, it's a legacy that is not exclusive to Barcelona: there is a history of very important urban fragments, from the Viennese Höfe to the German Siedlungen, including the cities of Holland, MHEs in

fig.09

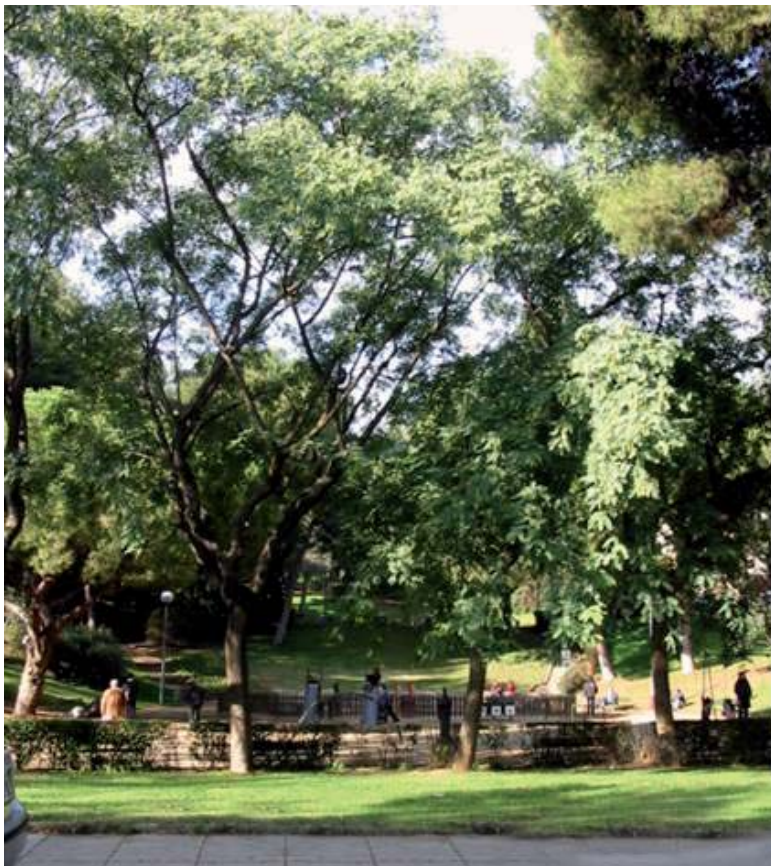
ble visió que tenim d'aquesta idea de llegat o d'herència. Una herència és la física, que estàs comentant tu ara, constituïda per espais habitables on la gent hi viu i amb potencial per tenir una certa qualitat de habitabilitat. Una altra és el llegat disciplinar, és a dir, de la lliçó de com es va construir els polígons metropolitans fins als anys 70. Tu en la teva tesi, en l'exemplar que està publicat per edicions UPC (FIG. 09), comentes que la gestió unitària de diferents elements que construeixen la ciutat va ser una oportunitat. Lluny d'aquesta visió quasi sempre negativa del fragment en aquest cas tu, si ho interpreto bé, feies una defensa d'aquests projectes de gestió unitària com una manera de construir ciutat de manera coherent i això jo crec que és un llegat que crec que ens ha acompanyat al llarg d'aquests 30 anys perquè, fins i tot al nostre pla-nejament actual, la figura del pla parcial o del planejament per sectors té quelcom d'això...

AF: Jo a la meua tesi volia desfer aquest equívoc de que perquè alguns dels polígons van ser desastrosos, això desmereixia tota la lògica del creixement per fragments. Per contra, posava l'accent en que, efectivament, és un llegat important amb la manera de fer ciutat, sobretot perquè la forma de creixement per sectors, per polígons o per peces urbanes és l'instrument idoni sobretot en moments de creixement ràpid al qual s'ha de fer front a una arribada d'immigració important. Aquesta manera de consolidar ciutat representa una oportunitat fantàstica per poder projectar nous barris en unes condicions òptimes; altra cosa és que s'aprofiti o no s'aprofitin. Hi ha projectes bons i projectes dolents; hi ha projectes que han sabut interpretar el lloc i d'altres que no han sabut interpretar; hi ha projectes que han encertat en el tipus edificatori i d'altres que no; hi ha projectes que han fet malament l'ordenació i altres que ho han fet bé. El problema no està en la forma de creixement. Hi ha un problema en els projectes en la gestió, però com a forma urbana, el llegat que tenim és importantíssim. A més, és un llegat que no és exclusiu de Barcelona: tenim una història de fragments urbans importantíssims des de les Höfe Vieneses a les Siedlungen alemanyes, passant per les ciutats holandeses, els polígons de Suècia, de Finlàndia...

AS: El projecte residencial modern de tot el segle XX és bàsicament fragment, excepció feta d'una experiència que has comentat i que a mi em sembla molt interessant,

fig.10 & 11

l' experiència d'Amsterdam. Jo crec que es podria parlar en aquest cas de l'Eixample Oest de la ciutat, ja que s'hi dona una primera planificació de les infraestructures i després una consolidació o una edificació gradual. Respecte a això que comentes, jo estic molt d'acord amb aquesta idea de que el problema no és tant la forma urbana sinó la gestió. Els millors projectes, els més rellevants, són aquells que no només han solucionat els seus problemes interns, sinó que han tingut en compte la seva inserció en una escala territorial molt més amplia. Montbau té el valor que té el valorem com el valorem perquè té un sistema d'espais lliures que es relacionen molt bé amb la topografia, perquè va saber distingir diferents parts en funció del pendent i, a més, ha tingut una correcta relació amb les infraestructures d'accessibilitat, tant en transport públic com en transport privat (FIG. 10). D'altres casos a Barcelona, com és el cas del sud-oest del Besòs, també interpreten bé el seu entorn. En canvi d'altres peces són molt tancades en sí mateixes i no estan atentes a cercar els vincles amb l'entorn. Resituar aquestes peces aïllades en el seu context espacial proper sembla una acció obligada per tal de reequilibrar ambientalment aquests barris. Molts d'ells estan a tocar d'un parc natural que tots valorem molt, que és Collserola. Aquest seria el cas de Ciutat Meridiana, de Montbau o de Canyelles. Ara es dona la oportunitat de repensar aquesta nova relació des del treball de les vores urbanes. Hi ha un camp de treball extraordinari si es consideren el valor afegit de moltes d'aquests barris respecte d'altres parts de la ciutat, la seva posició relativa respecte a la cota general de la ciutat, la seva presència visual, l'assoleïment, el contacte amb la natura... (FIG. 11)

AF: Si, els polígons estan en situacions idònies. Pensem en aquell petit polígon de la Mercè, a Pedralbes. Avui està en el millor barri de la ciutat, amb unes vistes fantàstiques. És veritat que els polígons han de saber interpretar bé el lloc. Un altre exemple són els habitatges del Congrés (FIG. 12). Van saber interpretar perfectament i fàcilment s'han integrat, perquè els carrers lliguen, perquè l'Avinguda Felip II s'ha constituït en un eix important. Avui no hi ha cap problema en entendre que està perfectament integrat en el barri, de fet és el centre del barri. Altres que estaven en posicions més allunyades com el sud-oest del Besòs van saber interpretar que els carrers de l'Eixample Cerdà arribarien algun dia i que havien de tenir continuïtat amb el polígon. Montbau va saber interpretar bé la posició de muntanya, va convertir la riera en un parc urbà. És veritat aquest altre valor que tenen alguns polígons per posició respecte a grans parcs metropolitans. Moltes vegades no es

Sweden, Finland...

AS: Modern residential projects throughout the 20th century were based on fragments, with the exception of an experience you have already commented on and which to my mind seems very interesting, that of Amsterdam. I think that in this case one could mention the western urban development of the city, as the planning of infrastructures came first, followed by consolidation or gradual construction. With regard to what you have said, I very much agree with this idea that the problem is not so much urban form but management. The best projects, the most relevant ones, are those which have not only solved their internal problems, but have also taken into account their integration on a much broader territorial scale. Montbau has the value it has, we appreciate it as we do, because it has a system of open spaces that relate very well to the topography, because the project was designed to distinguish between different parts based on the slope and, what is more, create the right relationship with the access infrastructures, in terms of both public and private transport (fig 10). There are other cases in Barcelona, such as south west of the river Besòs, which also read their environment well. By contrast, other elements are very closed within themselves and not attentive to seeking out links with their environment. To relocate these isolated elements in their immediate spatial context would appear to be necessary in order to re-balance these neighbourhoods in terms of their environment. Many of them are within touching distance of a natural park that we all very much appreciate, Collserola. This would be the case of Ciutat Meridiana, Montbau and Canyelles. Now there is the opportunity to rethink this new relationship by working on the urban boundaries. There is extraordinary scope for work here if we consider the added value of many of these neighbourhoods with regard to other parts of the city, their relative position with regard to the general height of the city, their visual presence, the sun they receive, contact with nature... (fig 11).

AF: Yes, these MHEs are in ideal locations. If we think of that little MHE La Mercè, in Pedralbes. Today it is located in the city's best neighbourhood, with fantastic views. It's true that MHE projects must know how to do a good job of reading the place itself. Another example is the one in Congrés (fig 12). They knew how to read it perfectly and have integrated easily, because the streets link up, because Avinguda Felip II has become an important central avenue. Today it's easy to see that it's perfectly integrated into the neighbourhood, in fact it is the centre of the neighbourhood. Other projects in more distant locations, like south west of the river Besòs, were able to understand the fact that the streets of the

va parar prou atenció en el fet que aquesta posició podia implicar una connexió molt més directa, uns itineraris de muntanya i una sortida cap al parc natural. Es tracta d'un potencial no realitzat a la majoria d'ells

AS: Efectivament, es tracta d'un potencial encara per desenvolupar. El canvi està per fer i això té que veure en com hem canviat nosaltres la manera de veure la ciutat. En una recent exposició sobre Montbau em va sorprendre molt veure alguns plànols que parlaven de Montbau com a ciutat satèl·lit, tal qual, molt a la francesa o molt a l'alemanya. I realment es mostraven alguns plànols d'un barri absolutament aïllat i penjat d'un cordó umbilical de la ciutat central. Hi havia encara aquesta idea de referir-se a la ciutat central. Avui el centre de la ciutat, evidentment, continua sent Barcelona. Es tracta d'una peça clau, importantíssima. Però ara ja ens mirem amb més atenció el context metropolità i segurament el baricentre d'aquesta àrea metropolitana barcelonina és Collserola tant per posició geomètrica com per tota la sèrie d'activitats i nuclis urbans que es van col·locant a la seva vora. En aquest canvi d'escala en la comprensió de la ciutat està la clau per tal d'entendre aquests fragments com a part integrant d'un sistema molt més ampli i més complex que antuvi.

AF: I vistos d'aquesta manera, com a part del puzzle

fig.12.1

Eixample Cerdà would reach them one day and would have to link up with the MHE. The Montbau project knew how to read its position on the mountain very well, converting the dry riverbed into an urban park. It's true that some MHEs have this other value of being located near large metropolitan parks. In many cases not enough attention was paid to the fact that this location might require a much more direct connection, some mountain routes and access to the natural park. It is unrealised potential in most of these cases.

AS: Indeed, it's potential that is yet to be developed. The change is yet to come and that is related to how we have changed our way of perceiving the city. In a recent exhibition on Montbau I was very surprised to see some plans that referred to Montbau as a satellite city, just that, very much in the French or German mould. And these plans very much depicted a completely isolated neighbourhood hanging from the umbilical cord of the central city. There was still this idea of referring to the central city. Today the centre of the city, obviously, continues to be Barcelona. It is a key element, extremely important. But let us now look more carefully at the metropolitan context and the baricentre of this Barcelona metropolitan area is certainly Collserola, due to both its geometrical position and a whole series of commercial activities and urban centres that have emerged along its edge. In this change of scale in understanding the city we find the key to understanding these fragments as an integral part of a much broader and more complex system than was previously the case.

AF: And viewed in this way, as a part of the metropolitan puzzle, here there are many more opportunities to relate not only to the centre but to everything, obviously. And to the natural parks in particular, because their location at the beginning was peripheral, but now it is possible for them all to have a much stronger relationship with the natural environment. Not only the MHEs in Collserola, but also Badia, Sant Ildefons, and Bellvitge have natural elements. They have just opened a new route from Bellvitge to Llobregat, because the residents demanded it; they are making a Llobregat park with sports facilities and some routes that are very popular.

AS: The river Besòs is also a paradigmatic case of a large area with quite a large number of MHEs along its edge.

AF: That comes from this new vision of the whole, of examining the complexity of the metropolitan area.

AS: And the new attention being awarded to the metropolitan vacuum.

fig.12.2

metropolità, aquí hi ha molta més oportunitats de relacionar-se no únicament amb el centre sinó en tot el que hi ha, és evident. I amb els parcs naturals especialment, perquè precisament la posició en el seu inici era perifèrica, però ara tots ells tenen la possibilitat de tenir una relació molt més forta amb l'entorn natural. No només els polígons de Collserola, sinó també Badia, també Sant Ildefons, també Bellvitge tenen elements naturals. Ara mateix acaben d'obrir un itinerari de Bellvitge fins a Llobregat, que és una reivindicació dels veïns, hi ha un parc de Llobregat que està en marxa i que té uns equipaments esportius i té uns itineraris amb molt èxit popular.

AS: També el riu Besòs es un cas paradigmàtic de gran espai en el qual hi ha una quantitat bastant considerable de polígons al seu llarg.

AF: Això ve d'aquesta visió nova del conjunt, d'examinar el territori en la seva complexitat

AS: I de la nova atenció que donem al buit metropolità.

AF: És evident que el llegat dels polígons ha sigut una oportunitat de construir barris residencials en els quals amb una qualitat potencialment molt superior als tradicionals. Uns casos concrets ens ensenyen com s'ha de projectar i d'altres ens ensenyen precisament el contrari, com no s'ha de fer: no s'ha de localitzar un polígon en una posició aïllada o no s'ha insistir excessivament en el tipus arquitectònic. Vull dir que les lliçons del polígons van en els dos sentits i ara tenim capacitat i suficient perspectiva per poder discernir les lliçons positives, allò que és actiu, d'allò que són clarament els errors.

AF: It's clear that the legacy of MHEs has been the opportunity to construct residential neighbourhoods with a much greater potential than traditional ones. Some specific cases have shown us how to design projects and others show us precisely the opposite, how not to: an MHE must not be located in an isolated position and there should not be excessive insistence on a certain type of architecture. What I mean is the lessons to draw from MHEs head in two directions and now we have the capacity and sufficient perspective be able to discern the positive lessons, to discern what is active from that which is clearly an error.

AS: But common errors in any type of town planning are not specific to MHEs.

AF: Overall, if we consider the whole experience of the German Siedlungen or Viennese Höfe, we might say that it's very positive, because they were all MHEs and had very different budgets. The Barcelona MHEs are more heterogeneous, there are some very good ones, and other very bad ones.

AS: To bring this to a close and say something in favour of the Barcelona experience, I would say that we tend to hold the German Siedlungen or Viennese Höfe in very high regard, and I have done a lot of work on this issue, so I should be a great defender of them (fig 13). But, to be fair, I must say that what we have heard about the Siedlungen or Höfe are the best experiences. Many were built, and a lot of them are not considered exemplary experiences.

fig.13

AS: Però que són errors comuns a qualsevol pràctica urbanística, no són específics dels polígons

AF: Globalment considerant tota l'experiència de les Siedlungen Alemanyes o de les Hof Vieneses, es pot dir que és molt positiva, perquè totes partien d'uns pressupostos diferents, i tots són polígons. Els polígons de Barcelona són més heterogenis, hi ha operacions molt bones, altres molt dolentes.

AS: Ja per tancar i trencant una llança a favor de l'experiència barcelonina. Acostumem a tenir en molta consideració les Siedlungen Alemanyes o les Hof Vieneses i jo he treballat molt sobre aquesta qüestió (fig.13), per tant, jo n'hauria de ser un gran defensor. Però alhora, per fer una lectura justa, he de dir que el que ens ha arribat a nosaltres de les Siedlungen i de les Hof, són les millors experiències. Se'n va fer molt, i molt del que es va fer no ha es consideren experiències exemplars.

AF: Però hi havia una certa estratègia conjunta.

AS: Això té que veure amb el període històric, és a dir, l'Europa entre guerres a molts ajuntaments socialdemòcrates molt potents i amb unes idees molt clares tenien capacitat de gestió unitària des de l'escala territorial fins a l'escala del detall arquitectònic, de la finestra de la unitat d'habitatge. En aquest sentit la figura d'Ernst May és paradigmàtica, essent com va ser un projectista que va

fig.14

AF: But there was a certain joint strategy.

AS: That is due to the historical period, in other words, interwar Europe, where many very powerful Social Democrat town councils with very clear ideas were able to implement a method of unitary management from the scale of the metropolis itself down to the detail of the architecture, down to the window of a single flat. In this respect, the figure of Ernst May is paradigmatic, being a project designer who was able to control all levels of the urban project (fig 14). By contrast, Van Eesteren is a different case, because he never managed to control the architectural aspect, especially after the Second World War.

AF: No, because it was the 1950s. But Van Eesteren's strategy could have been implemented here (in Barcelona) by lengthening Gipuzkoa (fig 15). There was the opportunity to make a suburban area like Van Eesteren did in Amsterdam, but Guipúscoa Street was opened in 1957 and then not continued.

AS: I would say that from the point of view of AUP there are also many parts that are not very successful, and this can be traced very clearly. It's very much related to the role played by the construction industry in post-war Europe. Ernst May, in his memoirs on post-war projects, rightly complained that he missed the control he had in the pre-war projects. The large cooperative unions which had taken over the construction industry, especially Neue Heimat, had such clear, well-defined and demanding economic objectives with regard to the residential product that it didn't leave much margin for the work of architects. And that is something that has not been talked about. We still consider post-war Germany to be equally socially democratic or have the same objectives as pre-war Germany, but there is no comparison.

AF: But the control of town planning continued to be important. Barcelona, by contrast, lacked a little bit more of a global approach to town planning. But in any case, it was a very important experience for the city. It is one of the great episodes in urban development and certainly one of the factors that helped to shape metropolitan Barcelona.

AS: And an episode that still needs to be reread and properly defined.

poder controlar totes les escales del projecte urbà (fig. 14). En canvi Van Eesteren és un cas diferent, perquè no va arribar a controlar l'escala arquitectònica, sobretot després de la segona guerra.

AF: No, perquè ja eren els anys 50. Però l'estratègia de Van Eesteren aquí s'hauria pogut implantar amb la prolongació de Guipúscoa (fig. 15). Hi havia una oportunitat de fer un eixample com Van Eesteren ho va fer a Amsterdam i en canvi es va obrir el carrer Guipúscoa a l'any 57 i després no es va donar continuïtat.

AS: Jo diria que de l'AUP també hi han moltes parts que no són molt reeixides, i això és pot resseguir molt clarament, té molt a veure amb el paper que juga la indústria de la construcció a la postguerra Europea. Ernst May, a les memòries dels seus projectes de postguerra, justament es planya de que trobava a faltar el control que havia tingut en els projectes de preguerra. Les grans cooperatives sindicals que havien pres el poder de la indústria de la construcció, especialment Neue Heimat, tenien uns objectius econòmics tan clars, tan definits i tan exigents respecte al producte residencial que no deixà gaire marge als projectistes. I això és quelcom que no s'ha parlat. Encara considerem que l'Alemanya de la postguerra és igual de socialdemòcrata o té els mateixos objectius que l'Alemanya de preguerra, i no té res a veure.

AF: Però el control urbanístic continuava essent important. A Barcelona, en canvi, li faltava el plantejament urbanístic una mica més global, que no va tenir. Però en tot cas és una experiència molt important per la ciutat. És un dels grans episodis urbanístics i segurament un dels factors que va ajudar a donar alçada a la Barcelona metropolitana.

AS: I un episodi que encara està per rellegir i per acabar de situar en justa mesura.

After the Project. Towards a new scenario for Mass Housing Estates?
After the Project. Cap a un nou escenari pels peligons residencials?

Amador FERRER & Adolf SOTOCA
postscript

